

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ
СІКОРСЬКОГО»**

Факультет соціології і права

Кафедра господарського та адміністративного права

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В
УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**10 грудня 2020 року
м. Київ**

УДК 316.322-022.32:[346.9+347+349.3]

ББК 67

Правове регулювання суспільних відносин в умовах сталого розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ 10 грудня 2020 р.). Упоряд: Бакалінська О.О., Бевз С.І., Головатюк О.А, Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2020. 253 с.

В збірнику подані тези доповідей учасників Всеукр. наук.-практ. конф. «Правове регулювання суспільних відносин в умовах сталого розвитку» (м. Київ 10 грудня 2020 р.), які містять погляди відомих вчених, молодих науковців і студентів, що роблять перші спроби наукових розвідок.

Матеріали доповідей учасників конференції упорядковані Оргкомітетом відповідно до інформаційного листа конференції.

За зміст доповідей Організаційний комітет відповідальності не несе

Посилання на збірник при використанні матеріалів обов'язкове

Укладачі:

Бакалінська О.О., Бевз С.І., Головатюк О. А.

ЗМІСТ

Вступне слово	
Голосніченко І.П.	
НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇХ НАСЛІДКИ.....	10

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Кравчук О.О.	
ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА НОРМАТИВНИХ АКТІВ ЩОДО КАРАНТИНУ	14
Чорна В.Г.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ В ПРЕДМЕТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	19
Гончаренко О.М.	
ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА САМОРЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	22
Гончарук С.Т.	
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕДМЕТ І СТРУКТУРУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ.....	24
Кунєв Ю.Д.	
ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: НОВИЙ НАУКОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ.....	27
Чепульченко Т.О. , Пряміцин В.Ю.	
КОНЦЕПЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ.....	31
Кисіль Л. Є.	
ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ.....	34
Задорожня Г.В. Задорожний Ю.А.	
ПРИНЦИП СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ПОБУДОВИ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЯК НАЙВИЩОГО СУДУ В СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ.....	39
Задорожний Б.Ю.	
КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОБОВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ ЩОДО ЗАХИСТУ ЗЕМЛІ ЯК «ОСНОВНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА».....	42
Козирєва В.П.	
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	44

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДТРИМКИ І ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Подоляк С.А. СИНЕРГЕТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ПІЗНАННЯ ПРАВОВОЇ СУТНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ.....	46
Дехтярьов Є.В. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	49
Цирфа Г.О. ВПЛИВ КОРОНАВІРУСУ НА ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	52
Постоєнко К.І. ДЕЯКІ ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВНЕ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН.....	56
Мельник Ю.А. УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	59
Луценко А.С., Пономаренко А. О. ПІДТРИМКА ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	62
Головатюк О.А. СТАНОВИЩЕ ТА ЗАХОДИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМЦІВ ПІД ЧАС КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ.....	65
Сластьон В.В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ НАДАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ПОСЛУГ.....	68
Охота Г.О. ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗВИЧАЙНИЙ ЧАС ТА ПІД ЧАС ВСЕСВІТНЬОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	72
Антонченко О.І. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	75
Гурбик О.А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	77

**СЕКЦІЯ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА
ФІНАНСОВОГО ПРАВА**

Бевз С.І.	
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	81
Борщ Ю.О. Гончарук С.Т.	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ТРАНСФОРМАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	84
Устинова І.П., Лучок А.М.	
СПОРИ ПРО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ КОНКУРСНИХ КОМІСІЙ НА ПРИЗНАЧЕННЯ ДИРЕКТОРІВ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ЯК ВИД ПУБЛІЧНОГО СПОРУ.....	85
Фокша Л.В.	
ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ.....	88
Ісаєва Н.К.	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ.....	92
Кухарчук А.М.	
ПИТАННЯ СУТНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ.....	95
Іщенко В.В.	
МОДЕЛІ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ДОКТРИНІ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРАВА.....	98
Ткаченко Є.М.	
ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ (НА ДОСВІДІ ІСЛАНДІЇ).....	103
Рибак О.Д. Голосніченко Д.І.	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ.....	105
Головатюк О.А.	
АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ У КОДЕКСІ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ І НЕОБХІДНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ КОДЕКСУ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОСТУПКИ.....	108
Сокира Р.М.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСКАРЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ.....	110
Рубан Ю.Ю.	

НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	113
Гурбик Я.А.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ ТА ОСІБ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ.....	114
Стеблецька А.М.	
ВИДИ ТА ФОРМИ КОРУПЦІЇ.....	118
Стеблецький І.М.	
ПОНЯТТЯ ВИНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ, ЩО РЕГУЛЮЄ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ.....	119
Чорнобай Е.О.	
ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ ЗБОРІВ.....	123
Бадак М.С.	
ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	126
Волкова В.І.	
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ШЛЯХОМ ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	130
Костирін П.І.	
ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ НОРМ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ.....	132
Стоколос В.В.	
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ: КОРУПЦІЙНИЙ ДЕМПФЕР ЧИ ДІЮЧИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ?.....	135
Бердник В.О.	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЩО РЕГУЛЮЄ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ, ДО ВИМОГ ЄС.....	138
Потапенко В.А.	
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ІНСПЕКЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	142

СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РИНКУ

Корнєєв Ю.В.	
ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ ПРАВ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ В УКРАЇНІ ІНОЗЕМНИМИ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ.....	145
Співак І.В.	

ЗАКОН ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ: «ЗА» І «ПРОТИ».....	148
Vladislava Druz.	
THE ISSUE OF SETTLEMENT OF THE LAND RELATIONS AS PART OF CHANGES TO THE LAND CODE OF UKRAINE.....	152
Бондарев М.С.	
РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РИНКУ	153
Семененко М.	
МІСЦЕ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В ПРЕДМЕТІ ТРУДОВОГО ПРАВА.....	155
Дубенець А.С.	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	158
Хмара І.О.	
ЗЕМЛЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	162
Хачхарджи Н.В.	
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	164
Худяк В.О.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	168
Крицун Т.Р.	
ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ НА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН У ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ.....	171
Тофан А.О.	
ОКРЕМА ДУМКА ЩОДО ДОГОВОРУ ЕМФІТЕВЗИСУ. ПРОБЛЕМНИЙ АСПЕКТ.....	173
Нікітін М.О.	
РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РИНКУ	176
<i>СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН</i>	
Бакалінська О.О.	
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	178
Іщенко Ю.В.	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРАВА ЛЮДИНИ: РАЗОМ ЧИ ПРОТИ?.....	183
Бойко О.В.	

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕМІЩЕННЯ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН ЕНЕРГОНОСІВ В УКРАЇНІ ТА ЄС.....	187
Костирін П.І.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	191
Ярош І. С., Балінська В. О.	
НОВІТНІ ШЛЯХИ ОТРИМАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ЗРУШЕННЯ ТА НЕДОЛІКИ.....	197
Куц П.Р.	
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	201
Стоколос В.В.	
ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ЕПОХУ НЕОЛІБЕРАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	203

СЕКЦІЯ 5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Костенко І.В.	
ТРУДОВІ ПРАВА МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	206
Тихонюк О.В.	
«КАРАНТИН ВИХІДНОГО ДНЯ» І ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ.....	209
Куляша М.В.	
ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА: ОГЛЯД ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	211
Іванів І.Р.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ.....	215
Кобизька А.А.	
МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ.....	219
Дубенець А.С.	
ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОБІТ СУСПІЛЬНО-КОРИСНОГО ХАРАКТЕРУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	222
Друзь В.Д.	
ОЦІНЮВАННЯ ЯК ЧАСТИНА ПРОХОДЖЕННЯ ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙОМІ НА РОБОТУ.....	224
Більський А.О.	
ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ	

В УМОВАХ ВСЕСВІТНЬОЇ ПАНДЕМІЇ.....	226
Багній Я.О.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ ЗА НЕДОТРИМАННЯ ВИМОГ З ОХОРОНИ ПРАЦІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОШИРЕННЯМ COVID-19.....	231
Вдовченко В.І.	
ПРОБЛЕМИ ПРИЙНЯТТЯ НОВОГО ЗАКОНОДАВЧОГО АКТА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ТРУДОВОГО ПРАВА.....	234
Худяк В.О.	
«ОДИНОКИЙ/САМОТНІЙ ПРАЦЮЮЧИЙ БАТЬКО» ТА «ОДИНОКА/САМОТНЯ ПРАЦЮЮЧА МАТІР»: ПОДОЛАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ В РОЗУМІННІ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	237
Фуксман Д.М.	
ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ДОПОМОГИ ПО ЧАСТКОВОМУ БЕЗРОБІТТЮ НА ПЕРІОД КАРАНТИНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	239
Кришун Т.Р.	
ПРИВАТНИЙ ТА ПУБЛІЧНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ЄДИНЕ ЦІЛЕ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	242
Дранник В.А.	
ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	244
Павлюк Т.О.	
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА.....	246
Молошна Ю.С.	
ПОНЯТТЯ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОСТУПКУ ЯК ПІДСТАВА ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ.....	249

ВСТУПНЕ СЛОВО

ГОЛОСНІЧЕНКО І. П.

професор кафедри господарського та адміністративного
права КПІ ім. Ігоря Сікорського,
заступник директора Київського інституту
інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇХ НАСЛІДКИ

В Україні досить проблем, пов'язаних з не урегулюванням відносин як адміністративним так і конституційним правом. Не дивлячись на інвестування розумового капіталу в розроблення проектів Кодексу про адміністративні правопорушення, до цього часу такий документ не прийнятий і ми користуємося КУпАП ще 1984 року. Хоча в нього внесено досить правок, але він приймався навіть в умовах іншої соціально-економічної формації і не може відповідати потребам суспільства апріорі. Є й інші недоліки адміністративно-правового регулювання.

В конституційному праві також є суттєві недоліки, які заважають регулювати суспільні відносини, викликають кризові ситуації. Наприклад, ситуація, яка склалася у зв'язку з прийняттям рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня про визнання неконституційними окремих положень закону "Про запобігання корупції" та кримінальної відповідальності за недостовірне декларування вирішується досить складно і необхідно вжити заходів, які б не суперечили нормам Конституції України.

Оцінюючи ст. 366-1 Кримінального кодексу, яка передбачає відповідальність за неправдиве декларування, КС заявив, що встановлене покарання є надмірним за вчинення цих правопорушень, а негативні наслідки, яких зазнає особа, притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених статтею 366-1 ККУ, непропорційні шкоді, яка настала або могла настати у разі вчинення відповідних діянь.

Безумовно, що право на офіційне тлумачення Конституції України має лише Конституційний Суд України. Однак, зазначимо, що визначення «непропорційності шкоди» є оціночним поняттям, на якому не може бути побудовано рішення щодо не конституційності статті 366-1 ККУ, тим більше, що, як заявив у висловленні окремої думки суддя КС Сергій Головатий: «стаття 366-1 Кримінального кодексу передбачає кримінальну відповідальність

у разі, якщо суб'єкт декларування представив в декларації завідомо недостовірні відомості чи навмисно не подав декларацію». За словами судді, юридична конструкція статті чітко вказує, що суб'єкт декларування має нести відповідальність лише якщо на момент подачі декларації знав, що вносить недостовірні відомості.

Конституційний суд час від часу допускає тлумачення Конституції України, пов'язані з прийняттями рішень передовсім на користь самих суддів. Прикладом цьому слугує хоч би визнання неконституційними деяких законодавчих норм. Конституційний суд 28 серпня визнав, що обмеження заробітних плат державних службовців і суддів у період карантину є незаконним. Це тоді, коли члени нашого суспільства – лікарі, ризикуючи життям у період пандемії отримують заробітну плату в десятки разів нижчу ніж судді та інші високо посадовці. Так само, визнання неконституційним зменшення базового розміру посадових окладів суддів, що встановив Закон України № 193.

Такі рішення Конституційного Суду не відповідають чаянням народу України і духу Конституції України.

У той же час Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено, але воно може бути скасовано самим Конституційним Судом.

У випадках, коли Конституційний Суд приймає рішення, які не є конституційними, він має піти у відставку у повному складі, так як цей орган несе колективну відповідальність.

Відправити Конституційний Суд у відставку всупереч його волі можна в два способи, по-перше, через закріплення в самій конституції положень щодо підстав для його відставки. По друге, через всенародний референдум. Внести в Конституцію України такі поправки не вдасться, оскільки сам же Конституційний Суд і заблокує такі поправки, крім того, конституційне законодавство держав ЄС не має правового інституту примусової відставки Конституційного Суду. Що стосується другого способу тут потрібно зазначити наступне:

Стаття 6 Конституції України передбачає, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Крім всього іншого громадяни мають право на участь в управлінні державними справами шляхом участі у всеукраїнському та місцевих референдумах (ст. 38 Конституції України).

Державна влада поділяється на законодавчу, виконавчу та судову. Отже Конституційний Суд України є носієм лише частини судової влади. Народ України через референдум може виразити недовіру Конституційному Суду, в результаті якої судді мають піти у відставку.

Отже, зважаючи на те, що народ є носієм влади в Україні, він може вирішувати всі питання державотворення через всеукраїнський референдум (за

деяким виключенням, записаним у Конституції). Стаття 72 Конституції передбачає, що всеукраїнський референдум призначається Верховною Радою України або Президентом України відповідно до їхніх повноважень, встановлених цією Конституцією.

Крім того, всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою.

Слід зазначити, що до повноважень Верховної Ради України належить призначення всеукраїнського референдуму з питань, визначених статтею 73 цієї Конституції (питання про зміну території України), крім того вона визначає організацію і порядок проведення виборів і референдумів. Президент також має обмежені повноваження щодо проведення референдуму. Він має право призначати всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 цієї Конституції.

Однак, він має право проголосити всеукраїнський референдум за народною ініціативою. Людям дозволено все, що не заборонено законом. За народною ініціативою може на всеукраїнському референдумі поставлено питання щодо довіри народу України до Конституційного Суду. Частина 2 ст. 72 Конституції України передбачила: «Всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області».

Обмежень щодо референдуму за народною ініціативою законодавством не встановлено. Виключення представляють лише вимоги ст. 74 Конституції, де записано: «Референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії».

Разом з тим, для проведення референдуму є необхідність законодавчого встановлення процедур його проведення. Нині ми не маємо закону про референдум, тому складно його провести в таких умовах. Президент України подав до Верховної Ради проект Закону України «Про народовладдя через всеукраїнський референдум». Він пройшов уже декілька слухань, у тому числі в профільному комітеті (Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування розглянув на своєму засіданні 17 червня 2020 року).

Стаття 3. законопроекту визначила предмет всеукраїнського референдуму:

1. Предметом всеукраїнського референдуму можуть бути питання:
  - 1) затвердження закону про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України;
  - 2) загальнодержавного значення;
  - 3) про зміну території України;

4) про втрату чинності законом України або окремими його положеннями.

Разом з тим, на мій погляд, тут необхідно було б чітко визначити і питання щодо довіри до органів влади. Ми вже маємо втікача Президента, відносно нього можемо лише здогадуватись як відноситься український народ, чіткості його відношення не з'ясовано. Зараз Конституційний Суд України, як до нього відноситься народ України, не до самої інституції, а до цього складу суду? Думаю, що перелік питань, який потрібно виносити на референдум, потрібно уточнити і дописати «про довіру до органів влади та органів місцевого самоврядування». Потрібно виявити думку народу України також щодо форми правління в нашій державі. Яку форму доцільніше всього нам мати – президентську республіку, чи парламентську.

Закон «Про народовладдя через всеукраїнський референдум» планується прийняти уже наступної сесії Верховної Ради (у всякому випадку про це заявив перший віце-спікер Верховної Ради)

Отже для вирішення питання щодо відставки Конституційного Суду України необхідно прийняти вказаний вище закон та провести референдум за народною ініціативою. Якщо більшість виборців проголосує за недовіру Конституційному Суду України, він сам повинен піти у відставку у повному складі.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

КРАВЧУК О.О.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського та
адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
суддя Вищого антикорупційного суду

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА НОРМАТИВНИХ АКТІВ ЩОДО КАРАНТИНУ

Україна як і інші країни в березні цього року була майже зовсім не готова до глобальних загроз медичного характеру, і тому існуючого правового регулювання не вистачало для запровадження правового режиму боротьби з пандемією коронавірусної хвороби.

Тому було прийнято *ad hoc* урядову постанову від 11 березня 2020 р. № 211 [1] про впровадження карантинних заходів, а також ряд законів щодо внесення змін до інших законів, впровадження податкових пільг, посилення відповідальності тощо. Тоді всі сподівалися, що відповідні заходи впроваджуються на кілька тижнів, тому тексти правових актів, можливо, писалися майже за одну ніч. І це було, очевидно, виправданим терміновістю та глобальністю загроз. Проте, пандемія затягнулась на місяці, і скоро будемо відзначати рік від її початку. За цей період прийнято ще ряд законів та урядових постанов, уточнено норми щодо відповідальності. Випробувано різні режими карантину, в т ч і шляхом зонування території України за рівнями епідемічної небезпеки [2]. Зважаючи на те, що карантин утворює певний правовий режим, який має забезпечуватись належними правовими нормами, засобами їх реалізації, є потреба на науковому рівні відзначити ряд особливостей юридичної техніки, застосованих у законах та урядових правових актах, якими врегульовано цей режим в 2020 р.

Найпершим питанням, яке стосується юридичної техніки карантинних обмежень є те – чи могли вони впроваджуватись урядовим актом, чи мали прийматись виключно законом. Конституційний Суд України в п. 3.2 рішення від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 наголосив на тому, що: «обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, визначених Конституцією України. Таке обмеження може встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні. Встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить статтям 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України». Проте Конституційний Суд цим же рішенням закрити конституційне

провадження у справі щодо перевірки на конституційність положень постанови Кабміну від 20 травня 2020 року № 392, пунктів 10, 17 Порядку здійснення протиепідемічних заходів, пов'язаних із самоізоляцією, затвердженого цією постановою, на підставі пункту 5 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – через втрату чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України [3].

У пунктах 19 – 22 Окремої думки до згаданого рішення Конституційного суду України суддя О.О.Первомайський вказує, що Постанова № 641 містить ті самі обмежувальні положення, що містились у Постанові № 392; ухвалюючи ж умовно “нові” постанови, у тому числі Постанову № 641, що містять положення, які обмежують конституційні права і свободи, Кабінет Міністрів України цілком свідомо посилається також на Постанову № 211 та Постанову № 392 як такі, що не лише встановили строки карантину, а також як на акти, що передбачено відповідне регулювання цих відносин. Враховуючи наведене, Конституційний Суд, на думку судді О.О.Первомайського, мав підстави не лише для здійснення нормоконтролю щодо акта Кабінету Міністрів, а й щодо визнання окремих положень такого акта неконституційними [4]. Варто погодитись із відповідною позицією судді О.О.Первомайського, зазначивши, що закриття провадження щодо конституційності або законності певного акта через прийняття органом нового акта, що повторює норми попереднього акта, може призводити до неможливості судового контролю (контролю з боку Конституційного Суду, якщо йде мова про конституційність), і зробити неможливим судовий захист прав людини, на які може посягати певний акт. У правовій державі всі правовідносини повинні підлягати судовому контролю.

Але регулювання правового режиму карантину й на сьогодні здійснюється на рівні постанов Кабміну, тобто підзаконних актів, тому звернемо увагу на окремих особливостях юридичної техніки таких постанов.

Під час упровадження тих чи інших карантинних заходів нерідко про введення заходів повідомлялося на декілька днів раніше, ніж була прийнята відповідна постанова Кабміну. Наприклад 1 квітня 2020 р. на сайті Кабміну з'явилася новина про впровадження ряду суворих заборон, наприклад перебування в парках, прибережних зонах. Відповідна новина була розміщена на сайті Кабміну із заголовком “Уряд посилить заходи безпеки для боротьби з коронавірусом” [5]. Окремі юристи сповіщали на сторінках у соцмережах про те, що вже того ж дня ввечері були спроби складання протоколів про адміністративне правопорушення за перебування без маски в певних закладах. Натомість у самій новині, що була широко розтиражована ЗМІ, вказувалося лише про проект постанови, що обговорювалася 1 квітня на засіданні Кабміну. Ще й 2 квітня в обід самої постанови прийнято не було, тож відповідна норма

не існувала. Про постанову від 2 квітня 2020 р. № 255 стало відомо лише 3 квітня, і посилені заборони запроваджувалися нею з 6 квітня 2020 р. [6].

Основна ж частина заборон, що діють в Україні, було сперше передбачено постановою Кабміну від 11 березня 2020 р. № 211 [1]. Декілька місяців підряд відповідні пункти постанови та/або строки обмежувальних заходів у ній викладались у новій редакції, і постанова №211 стала своєрідним кодифікованим актом – зводом загальнодержавних карантинних обмежень. В подальшому цю постанову замінила постанова №392 [7], а ще пізніше – постанова № 641 [2], про які йтиметься нижче.

Упроваджуючи певні карантинні правила, Уряд намагався ввести їх до тексту відповідних постанов. Часом це виглядало досить незвичним. Постанова №211 станом на 21.04.2020 містила п. 4, який містив досить об'ємний текст норми щодо самоізоляції осіб, і яким не передбачалося затвердження жодного підзаконного нормативно-правового акта. Постановою від 22 квітня 2020 р. № 291 було затверджено зміни до постанови №211, якими викладено п. 4 цієї постанови в новій редакції такого змісту: “4. Затвердити Порядок проведення протиепідемічних заходів, пов'язаних із самоізоляцією осіб, що додається.” [8].

Внаслідок цього, 22 квітня до тексту постанови від 11 березня було інкорпоровано норму щодо затвердження нібито 11 березня підзаконного акта – Порядку проведення протиепідемічних заходів, пов'язаних із самоізоляцією осіб. Цей порядок в шапці містив помітку: “Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211”, хоча фактично він був затверджений постановою від 22 квітня 2020 р. Адже він з'явився саме із постановою від 22 квітня 2020 р. № 291.

Постановою Кабміну від 20 травня 2020 р. № 392 встановлено в усіх регіонах України карантин з 22 травня 2020 р. до 31 липня 2020 р. Однак це зроблено шляхом перерахування всіх регіонів України із позначкою: “із урахуванням епідемічної ситуації в регіоні карантин, продовживши на всій території України дію карантину, встановленого постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211”. Причому пункти 2-13 (тобто всі пункти змісту) постанови № 211 були постановою № 392 виключено. Вже на цей момент було незрозуміло, чи було це продовженням карантину (і якщо було, то як могли бути продовженими відмінені норми). Насправді постановою № 392 було введено нові карантинні обмеження і правила [7].

Аналогічно було вчинено постановою Кабміну від 22 липня 2020 р. № 641, якою встановлено карантин з 1 серпня до 31 серпня 2020 р. на території перелічених (усіх) регіонів України з формулюванням «продовживши на всій території України дію карантину, встановленого постановами Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 ...та від 20 травня 2020 р. № 392...” [2].

Щодо двох названих постанов №392 і №641, то з позицій застосованої юридичної техніки *не було і не є зрозумілим*, (1) чи було при визначенні порядку дії акта в часі здійснено продовження карантину, чи введення нового, (2) що саме було продовжено, якщо всі приписи попереднього акта Кабміна по суті були поточним актом скасовані, (3) для чого в одному реченні урядового акта для визначення порядку дії акта в просторі перелічувати всі регіони України, та водночас вказувати, що ці заходи вводяться на всій території?

Важливими є і питання застосовуваної в карантинних актах термінології. Одним із найбільш відомих карантинних обмежень, впроваджених навесні 2020 р., була запроваджена згаданою постановою Кабміну №211 (відповідно до змін, унесених постановою №255) заборона відвідування парків, скверів, зон відпочинку, лісопаркових та прибережних зон, крім вигулу домашніх тварин однією особою та в разі службової необхідності [1; 6]. Натомість ряд із наведених термінів не були очевидними з точки зору лексичного тлумачення, а потребували законодавчого визначення. Наприклад, що в місті Одеса є прибережною зоною? Все місто? Пляжі? Набережна – асфальтована дорога вздовж пляжів? А якщо таких доріг декілька, і вони є паралельними? Чи є прибережною зоною “Траса здоров’я”? Аналогічне стосується будь-якої водойми в будь-якому місці України – що саме забороняється відвідувати? Адже Водний кодекс України не передбачає визначення поняття “прибережна зона”. Ще одним прикладом є термін “приймання відвідувачів” в згаданій постанові, згідно з якою було заборонено роботу суб’єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів (далі в нормі було уточнення, яких саме суб’єктів та наводяться винятки, однак сам термін залишався нероз’ясненим). Чи передбачалося, наприклад, приймання відвідувачів продаж напоїв і продуктів харчування “на виніс”? Тож дискреція правозастосовних органів у застосуванні термінів могла бути доволі широкою [9].

Отже до особливостей юридичної техніки нормативно-правових актів щодо карантину можна віднести:

- введення юридичних обмежень прав і свобод людини не законом, а підзаконними актами;
- оприлюднення повідомлень про прийняття відповідних обмежень до офіційного оприлюднення відповідних правових актів;
- використання юридичних відмінностей між поняттями надзвичайної ситуації та надзвичайного стану, внаслідок чого для системи цивільного захисту було введено режим надзвичайної ситуації, а надзвичайний стан введений не був;
- унесення частих змін до підзаконних актів – постанов Кабміну, якими встановлено карантинні обмеження, з використанням юридичних понять різного ступеня визначеності (застосування невизначеної чи недостатньо визначеної термінології), неодноразовим викладенням норм у новій редакції що

створює складнощі для розуміння прав і обов'язків суб'єктами, на яких спрямовані ці норми в частині якості та доступності правових норм.

Застосовувана юридична техніка може вплинути на доступність та якість законодавства, що підлягають урахуванню органами правозастосування при виникненні питань про відповідальність за карантинні правопорушення, вирішенні юридичних спорів, що постають у цій сфері. Актуальність піднятих питань вимагає продовження наукових досліджень у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п/ed20200424>

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 641 «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-п/ed20200722#Text>

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України „Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів“, положень частин першої, третьої статті 29 Закону України „Про Державний бюджет України на 2020 рік“, абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2020 рік“» від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text>

4. Окрема думка судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. у справі № 1-14/2020 за конституційним поданням Верховного Суду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na10d710-20#n2>

5. Уряд посилить заходи безпеки для боротьби з коронавірусом. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-posilyuye-zahodi-bezpeki-dlya-borotbi-z-koronavirusom>

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2020 р. № 255 “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2020-п#n8>

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 р. № 392 «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території

України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-п/ed20200520#Text>

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 291 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291-2020-п#Text>

9. Кравчук О.О. Адміністративна та (або) кримінальна відповідальність за порушення карантину людей. Публічне право. 2020. №1. С. 102-115. <https://doi.org/10.37374/2020-37-09>

ЧОРНА В.Г.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та кримінального права
Державного вищого навчального закладу
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ В ПРЕДМЕТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Адміністративно-правові обмеження містяться в широкому масиві правових норм, які урегульовують публічно-правові відносини. В. К. Колпаков, досліджуючи історико-генетичну природу адміністративного права, зазначає, що третім видом суспільної діяльності, яка вплинула на формування адміністративного права, є діяльність щодо обмеження вільного розсуду адміністрації в її стосунках з людиною. Такі обмеження є найважливішою ознакою правової держави. На тривалому цивілізаційному шляху – від античності до постмодерну – люди спробували знайти справедливу форму державного устрою, у якій би закон став домінантою життя, визнавався обов'язковою настановою як для суспільства, так і для влади, обмежував адміністративне свавілля, гарантував громадянам неупередженість розгляду правових питань. Адміністративне право пододало управлінський догмат у визначенні своєї сутності і розуміється як галузь, яка генетично пов'язана з практикою захисту прав людини юридичними засобами [1, с.14]. Як було доведено в попередніх параграфах, адміністративно-правові обмеження є дієвим засобом захисту прав та інтересів особи від зловживань із боку суб'єктів публічної адміністрації.

Адміністративно-правові обмеження присутні в кожному елементі поліструктурного предмета адміністративного права. Специфіка суспільних

відносин, які виникають в публічно-правовій площині, визначають місце та вид адміністративно-правового обмеження.

Адміністративно-правові обмеження в публічному управлінні регулюються нормами матеріального та процесуального характеру, що містяться в нормах різної юридичної сили та визначають правила поведінки суб'єктів. Вони мають свої особливості, зумовлені особливим статусом суб'єктів щодо яких вони застосовуються. Законодавством України встановлено певні адміністративно-правові обмеження, яких повинні дотримуватися суб'єкти публічної адміністрації та їх посадові особи під час реалізації своїх повноважень та компетенції в публічно-правовій сфері як носії публічної влади.

Обмеження у сфері публічного управління виникають у всіх без винятку сферах публічного життя та встановлюють межі поведінки учасників таких відносин. Так, Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено обмеження щодо кандидатури на посаду керівника (у тому числі виконувача обов'язків керівника) державної наукової установи (наукової організації); обмеження щодо здійснення міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва та ін.

Водночас обмеження захищають права особи від зловживань із боку інших суб'єктів, у тому числі й суб'єктів владних повноважень, шляхом встановлення заборон вчиняти певні дії, наприклад, науковий працівник не може бути примушений до проведення наукових досліджень, якщо вони або їх результати завдають чи можуть завдавати шкоди здоров'ю та життю людини, навколишньому природному середовищу, а також не може бути притягнутий до відповідальності за відмову від участі у таких дослідженнях [2, ст.6].

Законом України «Про освіту» гарантовано право на освіту шляхом встановлення заборони на встановлення обмежень у праві на здобуття освіти.

Таким чином, норми закону, встановлюючи обмеження з одного боку, з іншого – визначають гарантії захисту прав суб'єктів публічно-правових відносин.

Особливе місце в системі адміністративно-правових обмежень в управлінських відносинах, на нашу думку, відведено обмеженням, яким піддаються суб'єкти публічної адміністрації, їх посадові та службові особи.

Законами України «Про запобігання корупції» та «Про державну службу» передбачено ряд адміністративно-правових обмежень.

Другою групою обмежень є адміністративно-правові обмеження, що мають деліктний зміст. Їх специфіка полягає в наявності юридичного факту порушення прав та інтересів іншої особи, а застосування є негативною формою реагування держави в особі її компетентних органів, що обов'язково спричиняє для суб'єкта, до якого застосовується це обмеження, несприятливих наслідків як

морального, так і матеріального і фізичного характеру у вигляді застосування адміністративної санкції.

адміністративно-правові обмеження, що мають деліктний характер, мають такі характерні риси:

наявний юридичний факт порушення, встановленого адміністративно-правовими нормами обмежень;

суб'єкт вийшов за межі дозволеної законом поведінки, що спричинило порушення прав та інтересів інших осіб, гарантованих законами України;

суб'єкт, який порушив обмеження, несе несприятливі наслідки морального та (або) матеріального характеру;

застосування заходів відповідальності є формою вираження обмеження; є примусовим адміністративно-правовим заходом;

суб'єктом застосування може бути як суд, так і інші уповноважені органи публічної адміністрації;

передбачається застосування обмежень до різних учасників адміністративно-деліктного процесу.

Третьою групою є адміністративно-правові обмеження в адміністративному судочинстві, визначені в Кодексі адміністративного судочинства України.

Необхідно зазначити, що особливостями цієї групи обмежень є:

- застосовуються незалежно від інстанційної підсудності адміністративних справ;

- встановлюються з метою захисту прав учасників адміністративного судочинства;

- визначають вимоги до окремих категорій суб'єктів адміністративного судочинства, наприклад, осіб, які представляють інтереси малолітніх чи неповнолітніх осіб, осіб, які визнані судом недієздатними;

- встановлюються щодо представників, суддів, сторін адміністративного судового процесу;

- визначають порядок розгляду адміністративної справи.

Четвертою групою є адміністративно-правові обмеження, що виникають під час надання адміністративних послуг. Дана група обмежень, на нашу думку, поділяється на: 1) *обмеження організаційного характеру*; 2) *обмеження залежно від виду послуги (адміністративні та супутні послуги)* [3, с.304-305].

Список використаних джерел

1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного права України. Підручник./ за заг. ред. Колпакова В.К., Кузьменко О.В., Пастуха І.Д. К. : Юринком Інтер, 2013. 912 с.

2. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Відомості Верховної Ради, 2016. № 3. Ст.25.

3. Чорна В. Г. Адміністративно-правові обмеження в парадигмі права : монографія. К.: Видавничий центр «Кафедра», 2018. 352 с.

ГОНЧАРЕНКО О.М.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Київського національного торговельно-економічного університету

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА САМОРЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Синергія саморегулювання, цифровізації та господарської діяльності створює нові форми та явища, у тому числі у виді цифрової економіки. У правовому полі створюються правила регулювання цього явища та пов'язаних з ним інструментів та засобів. Державне регулювання цифрової економіки – це відповідь держав, які також перебувають у сучасних умовах під впливом трансформаційних саморегулювальних процесів, на спонтанне саморегулювання у сфері використання інформаційних технологій, пов'язаних із бізнес-процесами. Сьогодні спостерігається тенденція до того, що швидкість змін, що приписується процесам саморегулювання, буде лише зростати, а державне регулювання буде відставати [1, с. 135]. Держава зобов'язана виконувати функції охорони прав людини і громадянина у цифрову епоху. Швидкість змін технологій зобов'язує державу до дій і реакцій, які б мали випереджувальний ефект. Сучасне державне регулювання економіки можна визначити так: 1) безпосереднє державне регулювання; 2) розподіл або делегування функцій держави іншим суб'єктам; 3) створення умов для створення інститутів саморегулювання та спільного регулювання [2, с. 426]. Саморегулювання у сфері цифрової економіки забезпечує оперативність реагування на виклики, які виникають в економіці держави.

Цифрова економіка ґрунтується на чітко визначених стандартах здійснення певних технологічних схем, що розробляються у більшості саморегулювальними інституціями, самими суб'єктами господарювання. Відбувається створення саморегулювальних організацій у нових сферах, галузях, видах економічної діяльності. Завданнями держави є створення правового поля діяльності таких суб'єктів, а також норм, які ними розробляються. Усе більшого значення набувають правила розроблені суб'єктами господарювання для використання у сфері надання послуг, тому встановлення обмежень як нормативного (стандарти, правила надання послуг, етичні кодекси тощо) так і

інституційного саморегулювання (саморегулівні організації) вказує на ефективну діяльність органів державної влади. Делегуючи повноваження саморегулівним організаціям, держава може організовувати діяльність суб'єктів господарювання у цифровій сфері. Для самих суб'єктів господарювання, які професійно здійснюють свою діяльність у цій сфері, важливим є більш «м'яке», зрозуміле для них створення правил, на основі їх досвіду. Однак загальні принципи та пріоритети формування соціальної держави повинні бути збережені при регулювання та встановленні обмежень господарської діяльності у цій сфері та залишатися базовими імперативами, як то дотримання конкурентного законодавства, захисту прав споживачів тощо.

На сьогодні важливим питання, яке продовжує дискутуватися є захист державою конкуренції, зокрема у сфері цифрової економіки, підтримання адвокатування конкуренції. Тому встановлення конкурентних обмежень у діяльності саморегулівних організацій, притягнення до відповідальності їх за порушення є одним із напрямків державного регулювання цифрової економіки.

Нині Україна має проблеми не тільки з розвитком конкурентного середовища, а й створенням базової інфраструктури. Однак найбільше потерпає захист прав споживачів в Інтернет-середовищі (наприклад, захист конфіденційності, бази даних), безпечність трансакцій тощо. Ці питання цілком можливо упорядкувати за допомогою додаткового регулювання окремою професійною спільнотою, громадськими організаціями та саморегулівними організаціями. Водночас потрібно розуміти і негативні аспекти монопольного (домінуючого) регулювання саморегулівних організацій у цифровій економіці.

Поряд з питанням саморегулювання розглядається проблема метарегулювання, яке найбільш широко дослідив F.C.Simon [3]. Однак такий аспект в українській науці не досліджений належним чином, тому у більшості акцентують увагу на адвокатуванні саморегулювання цифрової економіки. Останній спосіб «популяризації» саморегулювання серед суб'єктів господарювання є відмінним від метарегулювання, оскільки не встановлює обов'язкових інструментів для застосування саморегулювання. Тому важливим залишається чітке визначення механізмів взаємодії між органами державної влади та саморегулівними організаціями.

Пріоритети політики електронної комерції еволюціонують із переходом країни до фаз «готовності до електронної комерції» [4, с. 8]. В Україні створюється база адміністрування послуг електронної комерції. Тобто держава сприяє розвитку цифрової економіки та саморегулювання у ній. Однак не вирішеним питанням залишається здійснення ефективного контролю за саморегулівними нормативними та інституційними засобами. З такими питаннями уже стикнулися США та деякі держави ЄС. Х.Фарел вказує на появу «hybrid institutions», коли держави створюють загальні рамки правил, які потім реалізуються приватними суб'єктами [5].

Важливим напрямом державної політики буде також створення системи співрегулювання цифрової економіки, коли до її упорядкування залучаються як органи державної влади так і саморегулювні організації, суб'єкти господарювання, споживачі товарів та послуг. Таке співрегулювання у сфері цифрової економіки повинно бути спрямоване на збалансування публічних та приватних інтересів усіх учасників, які задіяні у цифровій економіці. Тому незмінним питанням залишається створення спроможних саморегулювних організацій, які би представляли різні сфери цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Vinnyk Oksana M., Shapovalov Olga V., Patsuriia Nino B., Honcharenko Olena M., Yefremova Kateryna V. The problem of ensuring the social direction of the legislation of Ukraine on the digital economy. *Asia Life Sciences*. Issue 1, July 2020, P. 133-151.
2. Bakalinska O., Belianevych O., Honcharenko O. Advocacy of Competition in the Mechanism of State Regulation of the Economy. *International Journal of Financial Research*. Vol 11, No 1 (2020). P. 425–433.
3. Simon F.C. *Meta-regulation in Practice: Beyond Normative Views of Morality and Rationality*. 2017. New York: Routledge. 240 p.
4. Bastos Tigre, P. O'Connor. Policies and Institutions for E-Commerce Readiness: What Can Developing Countries Learn From OECD Experience? OECD Development Centre Working Papers. 2002. № 189. OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/604626755535>.
5. Farrell H. *Constructing the International Foundations of E-Commerce—The EU-U.S. Safe Harbor Arrangement*. Published online by Cambridge University Press: 2003. Vol. 57. Iss. 2. Pp. 277-306. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818303572022>

ГОНЧАРУК С.Т.

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного і
адміністративного права
Національного авіаційного університету

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕДМЕТ І СТРУКТУРУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Як відомо, адміністративне право є однією з провідних галузей українського публічного права, нормами якого здебільшого регулюються

суспільні відносини управлінського змісту, що складаються переважно у сфері публічного адміністрування в процесі функціонування виконавчої влади, місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічної адміністрації. Першочерговим призначенням його норм сьогодні є організаційно-правове забезпечення належних умов практичної реалізації та захисту законних прав, свобод і інтересів громадян та приватних осіб, зокрема надання їм різноманітних адміністративних послуг.

Сучасний період реформаційного розвитку Української держави характеризується прагненням орієнтуватися на європейські стандарти в усіх сферах державної діяльності, удосконаленням цілей, змісту, форм та методів публічного управління, оптимізацією системи і структури вертикалі виконавчої влади, подальшою децентралізацією та удосконаленням місцевого самоврядування, пошуком ефективних шляхів правового регулювання суспільних відносин на перманентно оновлюваній правовій базі. Динаміка глибоких перемін в структурі і змісті публічно-правового механізму вимагає відповідного оновлення чинного законодавства, що зумовлює його нестабільність. Особливо це стосується адміністративного законодавства, яке безпосередньо пов'язане з правовим регулюванням діяльності органів публічної адміністрації, з практичним забезпеченням основного масиву прав, свобод і інтересів громадян, з реалізацією запроваджуваних в країні реформ, однією з яких є адміністративна реформа. Стратегічною метою цієї реформи є створення в країні нової, сучасної і ефективної системи публічного управління як конструктивного інструменту для подолання кризових явищ у нашому суспільстві.

На наш погляд, безпідставно заперечувати усталену істину про те, що адміністративне право органічно поєднується з публічним управлінням як особливим видом соціальної діяльності уповноважених на те суб'єктів. Серед таких суб'єктів ключове місце належить органам публічної адміністрації, насамперед органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування – найбільш кількісної і розгалуженої системи органів публічного управління. Правове функціонування цих органів забезпечується здебільшого нормами адміністративного права. Передусім ці норми юридично обслуговують сферу публічного управління, організацію та функціонування системи органів публічного адміністрування, здійснення виконавчо-розпорядчих функцій цими органами в процесі безпосереднього керівництва економікою, соціально-культурним та адміністративно-політичним життям суспільства.

Враховуючи нову роль держави у відносинах з людиною, відповідно до якої зміст і спрямованість діяльності держави визначають права і свободи людини та їх гарантії, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, соціальне призначення адміністративного права сьогодні в цілому набуває нового соціального змісту, а саме: першочерговим і

основним призначенням його норм повинно бути організаційно-правове забезпечення належних умов щодо практичної реалізації конституційних прав і свобод громадян та виконання покладених на них обов'язків у різних сферах і галузях суспільного життя. У зв'язку з цим в числі основних функцій адміністративно-правового регулювання поряд з регулятивною (організаційно-управлінською) та правоохоронною, передусім слід виділяти правозабезпечувальну (сервісно-обслуговуючу) та правозахисну функції.

З урахуванням вищезазначеного можна стверджувати, що предметом адміністративного права виступають суспільні відносини публічно-управлінського характеру, що складаються здебільшого у сфері публічного адміністрування щодо надання громадянам адміністративних послуг, а також в процесі здійснення суб'єктами публічної адміністрації своїх завдань і функцій щодо керівництва економічним, соціально-культурним та адміністративно-політичним життям суспільства.

Ці відносини, зокрема, пов'язані з:

- наданням уповноваженими на те суб'єктами фізичним і юридичним особам різноманітних адміністративних послуг;
  - здійсненням суб'єктами публічної адміністрації виконавчо-розпорядчої (адміністративної) діяльності в процесі виконання своїх завдань і функцій зовнішнього соціального призначення;
- внутрішньоуправлінською організацією діяльності різних державних і муніципальних формувань, у т.ч. відносини публічної служби;
  - застосуванням заходів адміністративного примусу, у т.ч. адміністративної відповідальності;
  - з реалізацією та захистом прав, свобод і інтересів громадян як в адміністративному (позасудовому) порядку, так і в процесі адміністративного судочинства у сфері відносин фізичних і юридичних осіб із суб'єктами публічної адміністрації;
  - зі здійсненням окремими недержавними формуваннями делегованих їм повноважень виконавчої влади.

До кола цих відносин слід долучити і відносини, що складаються в процесі практичної реалізації вищезгаданої діяльності, власне, адміністративно-процесуальної діяльності уповноважених на те суб'єктів.

Таким чином, структура адміністративного права як комплексна галузь публічного права, на наш погляд, має інтегрувати в собі широкий комплекс загальнотеоретичних категоріальних положень, окремі правові інститути (зокрема, щодо розкриття таких понять, як публічне адміністрування, механізм публічно-правового регулювання, суб'єкти адміністративного права, інструменти публічного адміністрування, адміністративно-правові режими та ін.), окремі правові підгалузі (у т.ч. публічно-службове право, адміністративно-деліктне право, адміністративно-процесуальне право та ін.). Така структура

повинна охоплювати і Особливу (Спеціальну) частину адміністративного права, в якій розкривались би особливості публічного адміністрування в окремих галузях і сферах управління.

Отже, знання з адміністративного права повинні слугувати фахівцям у вирішенні самих різноманітних завдань, пов'язаних з професією юриста, насамперед у сфері функціонування виконавчої влади та місцевого самоврядування, у різних галузях публічного адміністрування, у сфері правоохоронної діяльності, у системі публічної служби, а також у сфері належного забезпечення прав, свобод і інтересів громадян та інших суб'єктів права, надання їм різноманітних адміністративних послуг тощо.

КУНЄВ Ю.Д.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного та адміністративного права
Національного авіаційного університету

ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: НОВИЙ НАУКОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ

Останнім часом значна кількість наукових праць присвячена визначенню предмета адміністративного права. Питання та проблеми, які піднімають та висвітлюють автори цих наукових праць є актуальними і вирішити їх можна користуючись новими науковими підходами до визначення основ теорії права та сформулювати проблеми таким чином, щоб шляхи їх розв'язання були, можливо не простими, але достатньо очевидними. Таке завдання завжди ставиться перед наукою, взагалі та галузевою наукою, зокрема.

Погоджуюсь з думками, висловленими В.Б. Аверяновим [1]; С.Г. Стеценком [2] та Т.О. Коломоєць [3; 4], що адміністративне право вже дуже давно потребує кардинальних змін, але залишається невирішеним важливе питання їх визначення і реалізації у певний спосіб, за допомогою певних юридичних засобів, які забезпечать захисний характер адміністративного права.

Перша частина визначень предмета адміністративного права, в наведених працях, утворена вказівкою на об'єкт дослідження. Погляди на об'єкт адміністративного права як «суспільні відносини» є відображенням дуже спрощеного підходу.

Визначення об'єкта повинне тягнути за собою вказівки на «реальний» об'єкт дійсності, на який ми будемо проектувати отримані відбитки (образи) об'єкта під час його дослідження за різними аспектами, проєкціями та вказівкою на методологію отримання знань. За об'єкта – «суспільні відносини» не можливо запропонувати сучасну методологію його дослідження. Такої

спеціальної методології юридична наука не пропонує, оскільки об'єкт є певною абстракцією, спрощенням поглядів на певне суспільне явище – реальний об'єкт. Суспільні відносини можуть бути «рівні» або «нерівні», й цим вичерпуються їх характеристики й застосована відповідна методологія дослідження: порівняння кількості або якості.

Наведемо певні позиції, які сприятимуть формуванню у теорії адміністративного права України нового підходу до розуміння предмету адміністративного права як діяльності:

1. У 2008 і 2009 році [5; 6] був запропонований підхід до вирішення проблем теорії права і, зокрема, адміністративного права, через визначення об'єктом правової науки – діяльності. «Шляхом для застосування нових методологічних підходів, насамперед, стає визначення того, що «об'єктом вивчення, проєкції, оперування або реальним об'єктом правознавства є суспільна діяльність (практика); ідеальним об'єктом – модель або теоретична модель реального об'єкта, знання про діяльність, пов'язану з правом (теорію)» [5].

2. Г. Кельзен розглядає теорію права у двох аспектах: статичному й динамічному: статичний розглядає норми права; динамічний – правотворчу та правозастосовну діяльність [7].

Діяльності, які отримали узагальнюючу назву «адміністративна діяльність», як таку, що має як матеріальну так і процесну складові та означає реалізацію державної влади за обумовленими напрямками, де основою є процесна складова забезпечення метеріальної.

Верховна рада і суди мають ексклюзивну компетенцію прийняття матеріальних норм права. Виконавча влада такої компетенції не повинна мати.

3. Досліджуючи знання про право, як правове регулювання діяльностей, дійшли до розуміння позиціонування адміністративного права, як поєднання діяльностей і розмежування сфер дії галузей права: цивільного, адміністративного та кримінального, або публічного та приватного права та розуміння адміністративного права, як права конструктивного для несуперечливого співіснування приватного та публічного інтересу. Основною функцією адміністративного права є його захисний характер для приватного права, забезпечений адміністративно-правовими способами і засобами реалізації.

З огляду на те, що основу адміністративної діяльності, якій характерна кооперація дій діячів різного рівня у ієрархії реалізації публічного управління та захисту прав та законних інтересів громадян, складають частина діяльності суб'єктів приватного права, яка підлягає правовому регулюванню та діяльність суб'єктів публічного права (публічної адміністрації)

Зараз в адміністративному праві превалює структуризація на галузі або сфери: економіка; адміністративно-політична; соціально-культурна, які не

відображають повною мірою характерні особливості кожної сфери або системи, відповідно, й напрямку публічної діяльності держави, а тільки наголошують на превалюванні державного над приватним. Напрямки діяльності пов'язані з публічним управлінням держави потрібно уніфікувати спираючись на напрямками суспільної діяльності й відповідних сфер дії в першу чергу приватного права таким чином: політична; економічна; соціальна; духовна, або більш детально: політична; економічна; соціального розвитку і культури; зовнішньої політики; захисту держави.

4. Предмети адміністративного права не тільки розглядаються за напрямками адміністративної діяльності, а й предмети адміністративного права є безпосередньо напрямками адміністративної діяльності.

5. Послідовність змін у міжнародному праві та адміністративному законодавстві демократичних країн дає можливість побачити шляхи його розвитку щодо пошуку опори для реалізації в адміністративному законодавстві захисної функції адміністративного права. Для трансформацій було застосовано прецедентний підхід, що включав дослідження нормотворення, впровадження у практику та аналіз правозастосовної практики. В історії розвитку адміністративно-правової науки спостерігається пошук точки біфуркації для розвитку усього адміністративного законодавства, що в кінцевому результаті призвів до окреслення адміністративної сфери за допомогою основних понять: «адміністративне законодавство» та «адміністративна діяльність» й визнання адміністративної процедури, як загального стандарту для адміністративної діяльності.

6. Типізація напрямків адміністративної діяльності дуже важлива для систематизації усього адміністративного законодавства, оскільки два основні напрямки діяльності, зовнішньо та внутрішньо спрямованої, повинні мати загальні правові принципи і процедури їх реалізації.

Для першого різновиду адміністративної діяльності (зовнішньо спрямованої або публічно-адміністративної) основною типовою ознакою є можливість та необхідність її стандартизації за принципами адміністративної процедури без виключення окремих її різновидів. Відповідно, типовим повинен бути стандарт взаємодії суб'єктів публічного та приватного права, в першу чергу, потрібний для захисту прав та інтересів суб'єктів приватного права.

Проблема адміністративного права України і адміністративної діяльності, полягає в тому, що немає реального стандарту для такої діяльності у вітчизняному адміністративному праві та не використовуються сучасні методологічні підходи вироблення такого стандарту для адміністративної діяльності, тому доцільно звернутися до закордонного досвіду створення такого стандарту, де переважає прецедентний підхід до формування правової бази адміністративних рішень, як шлях просування адміністративного заходу, потрібного для їх прийняття.

Світовою практикою останнім часом, найбільше експонується погляд на адміністративну процедуру, як спосіб організації адміністративної діяльності та публічні формальності, як основний засіб для забезпечення необхідних якостей адміністративної діяльності.

(R. Veermann використовує термін “proceedings”, супроводжуючи його транслітерацію “proizvodstvo”), процес (“procedure”/“protsess”). Під термінами “провадження” та “процес” ці елементи досі існують у правовій системі України. Принаймні цей момент має захищатися на користь позиції, що в національному законодавстві й практиці немає очевидної прогалини, пов’язаної з формальною відсутністю правової категорії «адміністративна процедура». Відповідно, вихідну ситуацію не тільки для теоретичних досліджень, але й для законотворчої роботи можна характеризувати (знову – таки за R. Veermann) як таку, коли «... немає загальної кодифікації всіх правил, що стосуються адміністративної процедури. Є окремі акти і навіть процедурні звичаї» [8].

У законі «Про адміністративну процедуру» передбачити три основні різновиди адміністративної процедури, спираючись на три основні різновиди адміністративної юрисдикції, які реалізуються в межах публічно-адміністративної діяльності [9], поділяючи її за *процедурами прийняття рішень для адміністративних актів*: 1) індивідуальних; 2) актів, що зачіпають інтереси багатьох осіб; 3) адміністративних контрактів.

Перспективне у наукових дослідженнях поглиблювати аналіз елементів системи адміністративно-правової діяльності та їх зв’язків.

Список використаних джерел

1. Аверьянов В. Нові риси предмета українського адміністративного права. / Персонал 2005. – № 4. – <http://personal.in.ua/article.php?id=83>
2. Стеценко С.Г, Сучасний погляд на предмет адміністративного права // Публічне право, 2016. – №1. – С. 20–26.
3. Адміністративне право України : підручник. 2-ге вид., змін. і доп. / за заг. ред. Т.О. Коломoeць. Київ : Істина, 2012. 528 с.
4. Коломoeць Т.О. Предмет адміністративного права: к вопросу поиска его нового формата в современной украинской административно-правовой науке // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. Правознавство. – 2012. – Т. 17. – Вип. 1/2 (16/17). – С. 121– 130.
5. Кунев Ю. Д. Об’єкт правознавства : системодіяльнісний підхід / Ю. Кунев // Право України. — 2008. — № 3. — С. 35–38
6. Кунев Ю. Д. Діяльність митної служби України : проблеми правової організації : [монографія] / Юрій Дем’янович Кунев. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 242 с.

7. Кельзен Г. Чисте правознавство: Проблеми справедливості / Пер. нім. О.Мокровольського. — К., 2004. — С. 86–87.
8. Encyclopedia of Soviet Law. — С. 24–25.
9. Вольфганг Руш Адміністративні процедури в ЄС // SIGMA Конференція щодо реформи державного управління і європейської інтеграції. — Будва, Чорногорія, 26-27 березня 2009. — С.3.

ЧЕПУЛЬЧЕНКО Т.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРЯМІЩИН В.Ю.,

старший викладач кафедри публічного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

КОНЦЕПЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ

Нині проблема прав людини постає такою, що потребує вирішення не лише на рівні міжнародних правових проблем, на рівні національного законодавства, а на рівні наукової доктрини, яка, як сукупність правових знань, про певне правове явище, покликана сприяти удосконаленню законодавства.

Права людини – універсальна категорія, що походить із самої природи людини та її можливості користуватися елементарними, найбільш важливими благами та умовами безпечного, вільного існування особистості в суспільстві.

Концепція прав людини як загальноновизнана система уявлень і поглядів щодо місця і ролі прав людини у суспільстві і державі сьогодні відображена у чисельних міжнародно-правових актах, в конституціях розвинутих демократичних держав.

Становлення і розвиток прав людини має тривалу історію і супроводжується боротьбою доктрин і традицій, що характерні для певної країни. І, як наголошують українські вчені, саме на основі поєднання природної і позитивістської концепції прав людини і стало можливим закріплення фундаментальних свобод у конституціях демократичних держав [8, с. 87]. Звичайно, ці концепції посіли вагоме місце у сучасній юридичній доктрині, одна вони не є єдиними, а скоріше – похідними.

В історії юридичної теорії та практики різних народів склалися наступні основні підходи до розв'язання проблеми прав людини і правового статусу особи [6, с. 214-223].

1. Ліберальна (європейська) концепція прав людини, яка базується на ідеї природних, не відчужуваних прав людини і обґрунтовує необхідність

конституційного визначення таких умов, які б сприяли вільному розвитку особи.

2. Колективістська концепція, яка заснована на визнанні пріоритету колективу (суспільства, класу, раси, нації тощо) по відношенню до особи, а також на обмеженості прав людини суспільними інтересами.

3. Ісламська концепція прав людини, яка пов'язана з традиційним мусульманським правом.

4. Традиціоналістські концепції, які базуються на звичаєвому праві, і їх суть зводиться до того, що людина може реалізувати свої більш-менш важливі права лише колективно і в колективі (в рамках племені чи роду) [3, с. 135].

З огляду на сучасне розуміння поняття та змісту прав людини, відповідно до якого «права людини – це мінімум загальносоціальних, загальнолюдських та загальнодемократичних вимог до правового та соціального становища кожної особи, реалізація яких повинна бути забезпечена в будь-якому суспільстві, не залежно від особливостей його соціально-правової системи[1, с. 173], цього здатна досягти ліберальна (європейська) концепція прав людини.

У правовій науці обґрунтовується позиція, відповідно до якої інститут прав і свобод людини і громадянина, що міститься в Конституції, базується на поєднанні природно-правових і позитивістських підходів. Природне право як основа норм і принципів загальноновизнаних прав людини включає ідеали свободи, справедливості, рівності усіх перед законом, визнання народу як єдиного джерела влади [7, с. 15]. Застосовуючи природно-правовий підхід, пише А.Саїдов, Конституція визнає автономію особистості її право на невтручання в сферу окресленої правом свободи особистості, ставить заслін всевладдю держави і його зазіханням на розвиток свободи та індивідуальності особи [2, с. 142 -143]. При позитивістському підході Конституція закріплює засновані державою права і свободи переважно у соціально-економічній та культурній сферах, містить позитивне закріплення широкого переліку прав і свобод, визначає систему гарантій та механізмів їх захисту[4, с.143]. Подібне поєднання двох протилежних доктрин позитивно позначається на концепції Конституції. Час довів, що кожна з цих концепцій окремо не здатна привести до створення таких моделей суспільного розвитку, які задовольняли б глобальні цілі людського життя, таким, як свобода особистості і соціальна справедливість, духовний і матеріальний добробут для всіх індивідуальних і колективних суб'єктів [5, с.254].

Підтвердженням такого поєднання двох доктрин є в ст.21 Конституції України, яка відображає природно-правову концепцію прав людини: «права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Отже, із поваленням тоталітарного режиму часів комунізму, у Конституції України було закладено

нову, принципово відмінну від Конституції колишнього Радянського Союзу 1977 року і відповідно, Конституції УРСР 1987 року, концепцію прав людини».

Із сучасної концепції прав людини впливають також інші надзвичайно важливі положення Основного Закону, які не були притаманні конституціям радянського режиму: про невідчужуваність і непорушність прав і свобод (ст. 21), про те що конституційні права і свободи не можуть бути скасовані (ст. 22), про їх рівність для всіх громадян (ст. 22). Це означає, що держава не може позбавити людей їх іманентних важливостей, які б мотиви при цьому не висували. Державі дозволяється обмежити Щонайбільше державі дозволяється обмежити певні права для окремих людей чи їх об'єднань, і лише з метою забезпечення національної безпеки, запобігання злочинам, охорона здоров'я, захисту прав інших людей та за наявності умов, визначених Конституцією і законами.

Отже, втілюється в життя нова концепція взаємовідносин української держави і особи з пріоритетом останньої, адже категорія прав людини діє виключно у стосунках між людиною і владою. Права людини – це межі влади. Вони визначають ту сферу життєдіяльності людини, в яку влада (держава) не може втручатись, і ті обов'язки, які має держава щодо людини. Стосунки між людиною і владою передбачають особливий характер: «Концепція прав людини ґрунтується на трьох положеннях: по-перше, кожна влада обмежена; по-друге, кожна людина має свій автономний світ, втручатися в який не може жодна сила; по-третє, кожна людина захищаючи свої права, може висувати претензії до держави» [4, с.227-233].

Розглядаючи концептуальні підходи до прав людини, важливо наголосити, що в результаті наукової систематизації прав людини історичному огляді з'явилася теорія трьох (навіть чотирьох і п'яти поколінь) прав людини.

У XXI ст. можна говорити про становлення четвертого покоління прав людини, котре пов'язане з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини. Ці права є результатом втручання у психофізичну сферу життя людини (наприклад, право людини на штучну смерть (евтоназію); право жінки на штучне запліднення і виношування дитини для іншої сім'ї); вирощування органів людини з її стовбурових клітин, яке, однак, не є безмежним (заборона клонування людини та встановлення інших правових меж).

Отже, можливо констатувати, що сьогодні законодавчо (конституційно) закріплене правове положення людини своєю основою має саме ліберальну та природно-правову концепцію, яка обумовила в якості первинних принципів свободу та невід'ємність, невідчужуваність прав людини, які належать їй від народження. Визначаються орієнтири у взаємовідносинах держави і людини – свобода, рівність. І на цих засадах, принципах, окрім закріплених за людиною фактичним обсягом прав і обов'язків, здійснюються користування цими правами і свободами.

Список використаних джерел

1. Бережнов А.Г. Политика и права человека // Политология. Курс лекций /под ред. М.Н. Марченко. Москва: Юрид. лит. 1993, 253 с.
2. Гошуляк В.В. Теоретико-правовые проблемы конституционного и уставного законодательства субъектов Российской Федерации. Монографія. Москва. Янус.-К, 2000, 334 с.
3. Конституции зарубежных государств (сост. проф. В. Маклаков, 2-е изд., испр. И доп. Москва: Изд-во БЕК, 1996, 584 с.)
4. Львова О.Л. Людина як найвища соціальна цінність (через призму християнського світогляду та реальності) //Альманах права. Правовий світогляд: людина і право.–К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, НАН України, 2014, 227-233с.
5. Мальцев В.Г. Понимание права: подходы и проблемы. М: Прометей, 1999, 419 с.
6. Права человека. Учебник для вузов / ред. Е.А. Лукашева. Москва : Норма, 2000, 573 с.
7. Саидов А.Х. Общеизвестные права человека: учебное пособие/ Под ред. И.И. Лукашука. Москва: МЗ Пресс, 2002, 268 с.
8. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

КИСІЛЬ Л.Є.

кандидат юридичних наук.,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ

У сучасній державі обов'язковим елементом правової системи є законодавче регулювання відносин органів публічної адміністрації з приватними (фізичними та юридичними) особами. У переважній більшості держав Європи протягом другої половини ХХ ст. відбулася систематизація законодавства про адміністративну процедуру та прийняття окремих законодавчих актів (Австрія, Польща, Угорщина, Іспанія, ФРН, Данія, Болгарія, Італія, Нідерланди, Португалія, Естонія, Латвія та ін.). Цей процес фактично ознаменував виникнення адміністративного процедурного права в Європі.

В рамках правової системи Ради Європи ці положення відображені у деяких резолюціях та рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи, зокрема, Резолюції 77 (31) про захист особи відносно актів адміністративних органів (від 28.09.1977) [1], Рекомендації (80) 2 щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами (від 11.03.1980) [2] та Рекомендації (87) 16 щодо адміністративних процедур, які зачіпають велику кількість осіб (від 17.09.1987) [3], що дозволяє стверджувати про існування певних стандартів правової регламентації загальної адміністративної процедури.

Будуючи правові держави, переважна більшість пострадянських країн теж прийняла адміністративно-процедурні акти.

В Україні, попри існування Закону України «Про звернення», процедурний аспект відносин особи та влади в залишається не врегульованим. Ситуація, що склалась, суперечить вимогам статті 19 Конституції України, де зазначається, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. На необхідності законодавчого врегулювання відносин органів публічної адміністрації з приватними (фізичними та юридичними) особами наголошується в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (ст. 471 – Доступ до судів та адміністративних органів) [4]. З таких позицій необхідність законодавчого регулювання відносин зовнішньо-управлінської діяльності органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з особами щодо прийняття та виконання адміністративних актів, які впливають на їх права, обов'язки та законні інтереси, не викликає сумнівів.

Перша робоча група по напрацюванню Адміністративно-процедурного кодексу України була створена ще у 1999р. З того часу цей законопроект неодноразово був предметом обговорення науковців, провідних фахівців та правників, зарубіжних експертів, представників громадськості - як на науково-теоретичних конференціях, семінарах, так і заходах виключно практично-правового характеру. До того ж, згаданий проєкт був предметом правової експертизи Ради Європи, фахівців програми SIGMA, спільної ініціативи ЄС та організації економічної співпраці та розвитку.

За наслідками роботи означеної робочої групи на розгляд парламенту неодноразово вносились законопроекти- (реєстр. № 8413 від 29.12.2001; реєстр. № 5462 від 29.04.2004 (відкликаний 08.02.2005), реєстр. № 2789 від 18.07.2008 (відкликаний 11.03.2010), реєстр. № 11472 від 03.12.2012 (відкликаний 12.12.2012)), однак політичного консенсусу щодо їх розгляду Верховною Радою України досягнуто не було.

23 січня 2018 року Мін'юстом, на виконання пункту 55 Плану заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474 , Рекомендації XIV Третього додаткового звіту про виконання рекомендацій Україною (RC-I/II (2009) 1E), затвердженого Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO) на 59-му пленарному засіданні, яке відбулось 18–22 березня 2013 року, було видано наказ № 167/7 «Про затвердження складу робочої групи з розробки законопроекту про *адміністративну процедуру*», до складу якої увійшли представники, зокрема, Секретаріату Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, судової гілки влади, Представництва ЄС в Україні, представники громадянського суспільства, зокрема фахівці громадської організації «Центр політико-правових реформ». До проекту також висловлювали свої пропозиції та зауваження інші громадські організації, до сфери діяльності яких належать теоретичне вивчення та практичні дослідження питань, зокрема адміністративного права (EDGE – проект «Експертна підтримка врядування та економічного розвитку»).

Зі створенням Міністерства цифрової трансформації України його фахівці також активно долучились до опрацювання проекту Закону та надали до нього свої пропозиції та зауваження, враховуючи вектор розвитку держави в напрямку цифрових технологій. Крім того, протягом листопада 2019 року було проведено низку зустрічей із експертами Програми SIGMA, EU4PAR, Ради бізнес-омбудсмена.

Представництво Європейського Союзу в Україні у своєму листі поінформувало про підтримку законопроекту, а також надало схвальний висновок до нього, розроблений програмою ОЕСР SIGMA, згідно якого новий варіант проекту Закону вносить чіткість, запроваджує єдину загальну адміністративну процедуру, інтегрує ключові елементи, необхідні для належного адміністрування, та відповідає Принципам державного управління.

У порівнянні із попередніми варіантами, проект Закону України «Про адміністративну процедуру» на сьогодні містить ряд новел, зокрема: пропозиції щодо встановлення основоположних правил взаємовідносин адміністративних органів не лише з фізичними, а й з юридичними особами; зобов'язання адміністративних органів обґрунтовувати свої рішення; наділення учасників адміністративних правовідносин суттєвими процедурними правами (право особи бути вислуханою до прийняття будь-якого індивідуального рішення, що може на неї негативно вплинути, та надати необхідні докази; право кожної особи на доступ до матеріалів справи, які її стосуються), що сприятиме реалізації громадянами конституційного права на звернення; встановлення деяких вимог до адміністративних актів та правил набрання ними чинності;

регламентація оскарження адміністративних актів у позасудовому порядку тощо.

Разом з тим, ряд положень законопроекту продовжують спонукати до наукових дискусій, що, на нашу думку, є свідченням не інтелектуального хаосу в науці адміністративного права, а багатогранності та складності предмету дискусії - адміністративної процедури. Зупинимось на викладі нашого бачення деяких з них.

Зокрема, визнаючи важливість принципів адміністративних процедур як чинників належного адміністративного управління, варто також не забувати про їх правозастосовне значення. З таких міркувань, з метою уникнення декларативності, у законопроекті мають бути чітко передбачені наслідки недотримання вказаних принципів для чинності адміністративних актів.

Концептуальними є і питання термінології - «адміністративний орган»/ «адміністративний акт» в контексті законопроекту чи «суб'єкт владних повноважень»/ «індивідуальний акт», як у Кодексі адміністративного судочинства України(надалі-КАСУ). Дискусія з цього приводу зрозуміла - адже рішення адміністративного органу, прийняте по адміністративній справі, може бути оскаржене в адміністративний суд. Відтак, постає питання-що приватна особа оскаржує-адміністративний чи індивідуальний акт, прийнятий адміністративним органом чи суб'єктом владних повноважень? Крім того, підкреслюючи взаємозв'язок законопроекту «Про адміністративну процедуру» та КАСУ, у наукових джерелах відстоюється позиція єдності наукової термінології. На нашу думку, така точка зору, безумовно, має право на існування. Разом з тим, слід враховувати той факт, що за своїм змістом поняття «суб'єкта владних повноважень» значно ширше поняття «адміністративного органу». Не є тотожними і поняття «адміністративного акту» та «індивідуального акту», адже особливість адміністративних актів полягає у тому, що вони мають зовнішню спрямованість, приймаються органами публічної адміністрації за заявою особи або за власною ініціативою з метою реалізації покладених на них функцій.

Не менше суперечок викликає і поняття «адміністративної справи», яка КАСУ трактується як переданий на розгляд суду публічно-правовий спір, а у законопроекті - як справа, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації прав і законних інтересів особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її прав, свобод і законних інтересів, розгляд якої здійснюється адміністративним органом у порядку адміністративного провадження.

Доволі складна ситуація і з поняттями «адміністративної процедури» та «адміністративного провадження», оскільки, всупереч процесам реформування адміністративного права, досить поширеним у наукових джерелах залишається широке розуміння адміністративного процесу як сукупності адміністративних

провадженнь юрисдикційного та неюрисдикційного характеру. Відтак, робиться висновок про змішування розробниками законопроекту понять «адміністративної процедури» та «адміністративного процесу», поширення правил судочинства(положення про докази, заперечення, слухання, клопотання, відвід посадової або службової особи, проведення огляду місця та речей, допит спеціалістів, експертів та свідків тощо) на розгляд конкретних адміністративних справ, що вбачається недостатньо обґрунтованим з огляду на суттєву різницю у правовому призначенні, завданнях та функціях органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та органів судової влади. Не заглиблюючись у дискусію, лишень зауважимо, що широке трактування адміністративного процесу, панівне у радянській правовій доктрині, на сьогодні не відповідає позиції законодавця, викладеній у КАСУ, за яким судовий процес -це правовідносини,що складаються під час адміністративного судочинства. Відтак, можна стверджувати, що адміністративна процедура-це інструмент позасудового, а адміністративний процес - інструмент судового захисту порушених прав, свобод та законних інтересів особи. Щодо детальної регламентації порядку розгляду адміністративної справи, властивої в Україні переважно для судочинства, то така позиція розробників законопроекту виглядає переконливою - така регламентація є виправданою і типовою для держав, що лише формуються як правові з метою забезпечення права і закону, а також виконання зобов'язання держави забезпечувати і захищати права та свободи людини і громадянина.

Завершуючи огляд, зазначимо, що ми зупинились лише на окремих, концептуальних аспектах проекту Закону України «Про адміністративну процедуру». Сподіваємось, що більше ніж 20-річна робота над законопроектом все-таки дасть позитивний результат.

Список використаних джерел

1.Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи (77) 31 про захист особи відносно актів адміністративних органів від 28.09.1977. Режим доступу: URL: <http://ruh.znaimo.com.ua/index12807.html?page=57>

2.Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи №R(80)2 стосовно здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень від 11.03.1980. Режим доступу: URL: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Rec_1991.pdf

3.Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи №R(87) 16 щодо адміністративних процедур, які зачіпають велику кількість осіб від 17.09.1987 / *Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України* / Автор-упорядник В.П.Тимошук. К.: Факт, 2003. 496 с.

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Режим доступу: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

ЗАДОРЖНЯ Г.В.

доктор юридичних наук, доцент,
науковий консультант відділу забезпечення
діяльності голови та заступника голови суду
секретаріату Касаційного адміністративного
суду у складі Верховного Суду

ЗАДОРЖНИЙ Ю.А.

кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри конституційного та
адміністративного права
Національного транспортного університету

ПРИНЦИП СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ПОБУДОВИ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЯК НАЙВИЩОГО СУДУ В СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ

Конституція України визначила: «Судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом» (*частина перша статті 125*). Відповідно до пункту 14 частини 1 статті 92 Конституції України судоустрій, судочинство, статус суддів визначаються виключно законами України. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII у розвиток положень частини першої статті 125 Конституції України визначив: «Судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності; суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення; у випадках, визначених законом, а також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ» (*частина 1 статті 17, частин 1, 2 статті 18*) [1] (далі – Закон № 1402-VIII).

Отже, відповідно до вимог Конституції України принцип спеціалізації побудови судів системи судоустрою України в імперативному порядку вимагає від законодавця унормування на рівні спеціалізованого закону механізму юрисдикційного розмежування предметів відання щодо вирішення судами спорів у формі спеціалізованого судочинства, одним з яких є адміністративне судочинство, з метою забезпечення його практичної реалізації у судовій

діяльності. Це означає, що законодавчі зміни, зокрема й у судовій сфері, мають конкретизувати профільні положення Конституції України, проте вони не можуть змінювати чи розширювати їх зміст, «виходити за межі конституційних норм», бути довільними, ситуативними, тобто слідувати політичним чи приватним інтересам, ґрунтуватися на політично мотивованих підставах і суперечити конституційним принципам верховенства права, правової визначеності, законності тощо.

Проте у складі Верховного Суду діє Велика Палата Верховного Суду, правовий статус якої конституційно не визначений. Проте Закон № 1402-VIII досить розлого визначив правовий статус Великої Палати Верховного Суду, зокрема вона: «є постійно діючим колегіальним органом Верховного Суду, до складу якого входить двадцять один суддя Верховного Суду», яка «у визначених законом випадках здійснює перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права; діє як суд апеляційної інстанції у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції; аналізує судову статистику та вивчає судову практику, здійснює узагальнення судової практики; здійснює інші повноваження, визначені законом» (стаття 45). Водночас судді Верховного Суду обираються до Великої Палати зборами суддів відповідних касаційних судів з числа суддів касаційних судів, кожен з яких обирає по п'ять суддів до Великої Палати Верховного Суду.

Такий формат правового регулювання статусу Великої Палати викликає певні сумніви. Якщо визнати, що Велика Палата Верховного Суду за своїм правовим статусом є судом, то відповідно до частини першої статті 125 Конституції України постає логічне питання: до якої юрисдикції цей суд належить. Очевидно, що організаційно Велика Палата Верховного Суду до жодної юрисдикції не належить, відповідно унеможливлено здійснення нею й спеціалізованого судочинства.

За частиною першою статті 129¹ Конституції України: «Суд ухвалює рішення іменем України», яке є обов'язковим до виконання. Якщо ж визнати, що Велика Палата Верховного Суду відповідно до частини першої статті 124 Конституції України не є судом, то постає питання: на яких правових підставах вона здійснює правосуддя та ухвалює судові рішення з усіх чотирьох предметних юрисдикцій (адміністративна, кримінальна, господарська, цивільна) і яким саме процесуальним кодексом вона послуговується при здійсненні такого судочинства.

Наведене доводить, що положення Закону № 1402-VIII та окремі положення процесуальних кодексів України, всупереч конституційним принципам, визначеним у частині першій статті 125 Конституції України, наділяючи Велику Палату Верховного Суду «надверховними», «надспеціалізованими» і «надкасаційними» повноваженнями над усіма чотирма

касаційними судами у складі Верховного Суду, «розмивають» спеціалізацію судових органів у найвищій судовій інстанції України, що не лише нівелює правовий статус Верховного Суду як найвищого суду у системі судоустрою України (частина третя статті 125 Конституції України), а й ставить під загрозу конституційні основи Української держави:

«Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» (*частина друга статті 8 Конституції України*); «Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України» (*частина друга статті 6 Конституції України*); «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» (*частина друга статті 19 Конституції України*).

Конституція України вимагає, щоб Верховний Суд як конституційний орган відповідно до свого правового статусу «найвищого суду у системі судоустрою України» здійснював правосуддя та ухвалював остаточні рішення в межах організаційної та функціональної реалізації принципу спеціалізації судоустрою України, проте законодавець не дотримався цієї конституційно визначеної вимоги.

Таким чином, незабезпечення функціональної спеціалізації здійснення правосуддя в найвищій судовій інстанції України, законодавче заперечення конституційно визначеного правового статусу Верховного Суду як найвищого суду в системі судоустрою України, законодавче ігнорування конституційних положень, що становлять невід'ємну складову конституційного устрою України, вказує на неконституційність окремих законодавчих положень (наприклад, положень статті 45 Закону № 1402-VIII), через їх суперечність частинам першій, третій статті 125, частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19 Конституції України.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради, 2016, № 31, ст.545.

ЗАДОРЖНИЙ Б. Ю.
секретар Комітету захисту професійних
прав адвокатів та гарантій
адвокатської діяльності,
Рада адвокатів Київської обл., м. Київ

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОBOB'ЯЗОК ДЕРЖАВИ ЩОДО ЗАХИСТУ ЗЕМЛІ ЯК «ОСНОВНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА»

Земля за статтею 14 Конституції України є «основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави; право власності на землю гарантується; це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону». Наведене вказує, що правовий статус землі має подвійну правову природу: публічно-правову і приватноправову. Такий висновок підтверджується й таким: а) стаття 14 Конституції України, зміст якої визначає правовий режим землі в Україні, належить до розділу I «Загальні засади», що формує конструкцію публічно-правових відносин у державі, визначає основи конституційного устрою України як суверенної, незалежної держави; б) Розділ I Конституції України містить норми-принципи публічно-правового характеру, він визначає універсальні стандарти конституційно-правового регулювання у суспільстві і державі, має системоутворюючий характер і становить правову основу для розвитку будь-якого іншого галузевого законодавства, зокрема й судового, земельного тощо. Норми земельного та іншого законодавства можуть конкретизувати приписи конституції держави, проте – не можуть розширювати їх, нівелювати і підміняти їх сутнісний зміст.

Під цим кутом видаються сумнівними положення зареєстрованого у Верховній Раді України проекту Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо підвідомчості спорів, що виникають у сфері земельних відносин та спорів щодо нерухомого майна» (реєстраційний № 3296 від 31.03.2020 року)[1], якими планується розширити юрисдикцію господарських судів в аспекті вирішення усіх спорів у сфері земельних відносин, зокрема й тих, які виникають щодо прав на земельну ділянку з суб'єктом владних повноважень.

Вирішення усіх земельних спорів у рамках господарського судочинства, як передбачено пунктом 2 проекту Закону № 3296, не відповідає закріпленій в Конституції України загальнодержавній ідеї щодо визнання землі основним національним багатством, оскільки не забезпечує особливу її охорону з боку держави. Приписи даного проекту Закону визнають лише приватноправовий характер держави як суб'єкта господарювання, проте «замовчують», «відкидають», «нівелюють» публічно-правовий статус держави, невід'ємним

складовим якого, поряд з іншим, є її політико-правова влада бути незалежним арбітром у сфері земельних відносин.

Загалом публічно-правовий статус держави ставить її над усіма іншими суб'єктами правовідносин, зокрема й над суб'єктами земельних відносин та суб'єктами господарювання. Крім того, держава має конституційно гарантоване право визначати імперативні приписи для учасників таких правовідносин, зокрема встановлювати правовий режим користування землею, обмежувати право власності на землю, застосовувати заходи легального примусу щодо несумлінних користувачів чи власників земельних паїв, наділів тощо.

Земля відповідно до вимог Основного Закону держави є цінністю особливого гатунку, унікальним природним, нерукотворним об'єктом. Земля не є об'єктом, створення якого підвладне людині. Остання навіть за умови застосування найсучасніших науково-технологічних інновацій та засобів не може створити (виробити) цей природний об'єкт матеріального світу.

Земля має виключно природну основу свого створення і не залежить від волі та вмінь людини, тому потребує особливого захисту та охорони з боку держави. *По-перше*, земля є неоціненним об'єктом природи, користування яким Конституцією України (частина друга статті 13) гарантується кожному, і водночас на державу покладається конституційний обов'язок щодо забезпечення таких гарантій. Це – *публічно-правовий аспект правового режиму землі*. *По-друге*, земля є об'єктом господарювання, право власності на який може набуватися і реалізовуватися громадянами, юридичними особами та державою відповідно до закону (частина друга статті 14 Конституції України) Це – *приватноправовий аспект правового режиму землі*.

Отже, земля як основа національного багатства передусім є сферою публічно-правових відносин і невід'ємним складовим конституційного устрою України, що гарантований Конституцією України і має належно і беззаперечно забезпечуватися державою. Проте приписи пункту 2 проєкту Закону № 3296 зумовлюють неконституційне відсторонення держави від виконання нею даного конституційного обов'язку як незалежного гаранта в системі земельних правовідносин.

Узагальнюючи наведене, доходимо таких висновків:

1) приписи пункту 2 Законопроєкту № 3296 в аспекті віднесення до юрисдикції господарських судів вирішення публічно-правових спорів у сфері земельних правовідносин є неконституційними, і таким, що суперечить статтям 1, 3, 13, 14, 55, 125 Конституції України, оскільки нівелює публічний правовий статус держави, унеможлиблює реалізацію нею своїх конституційно визначених обов'язків щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини (стаття 3 Конституції України);

2) вирішення публічно-правових спорів, зокрема й тих, які виникають щодо прав на земельну ділянку з суб'єктом владних повноважень, має

становити предмет юрисдикції адміністративних судів, що зрештою кореспондує принципу спеціалізації побудови судів системи судоустрою України відповідно до статті 125 Конституції України.

Список використаних джерел

Проект Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо підвідомчості спорів, що виникають у сфері земельних відносин та спорів щодо нерухомого майна» (реєстр. № 3296 від 31.03.2020 р.) http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68510

КОЗИРЄВА В.П.

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського,
повітряного та космічного права
Національного авіаційного університету

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Нинішній етап функціонування національного господарства України характеризується політичною та економічною нестабільністю, частими змінами цілей макроекономічної політики, недосконалістю правового простору господарської діяльності і як результат в умовах пандемії.

В таких умовах здобуває все більшу гостроту проблема забезпечення економічної безпеки малого підприємництва як сектора національної економіки. Її виникнення зумовлене загостренням суперечностей, які є результатом взаємодії двох протилежно направлених тенденцій у сучасному господарстві України. В якості першої, відзначимо посилення зацікавленості держави і бізнесу у стабільній, прибутковій і безпечній господарській діяльності, в зв'язку з усвідомленням нагальної необхідності модернізації української економіки та прискоренням процесів європейської інтеграції України.

Проблемам економічної безпеки малого підприємництва значна увага приділяється у працях таких відомих вітчизняних, як І.В. Алексєєв, В.А. Богомолів, З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, Л.І. Воротіна, В.М. Геєць, О.А. М.І. Зубок, Пономаренко, В.А. Тамбовцев, С.М. Шкарлет та інші.

Виходячи з цього, мале підприємництво є пріоритетним об'єктом реформування, оскільки нинішній його стан не відповідає як потребам так і можливостям українського суспільства.

Як другу, відзначимо тенденцію до посилення монополізму, криміналізації економіки, протиправного поглинання власності, шахрайства і корупції у державних інститутах, що робить мале підприємництво фактично незахищеним як від загроз ринкового середовища, так і від державного свавілля.

Слід зазначити, що об'єктивна необхідність у забезпеченні належного рівня економічної безпеки малого підприємництва (саме як сектора економіки) існувала протягом всього періоду незалежності України, а у теперішній час різко загострилась із пандемією, про що свідчать дані офіційної статистики Міністерства охорони здоров'я України [1].

Для вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки МП в умовах пандемії законодавець вніс зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»:

тимчасово звільняє від нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску сум, що підлягають нарахуванню, обчисленню та сплаті за періоди з 01.03.2020 р. до 31.03.2020 р. та з 01.04.2020 р. до 30.04.2020 р. за себе щодо фізичних осіб-підприємців, у тому числі тих, які обрали спрощену систему оподаткування, а також осіб, які провадять незалежну професійну діяльність (наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність). Окрім того, до переліку потрапили особи, які проводять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності; члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах [2].

Положення абз. 2 п. 2 ч. 1 ст. 7 цього Закону («Якщо такий платник не отримав дохід (прибуток) у звітному кварталі або окремому місяці звітного кварталу, такий платник зобов'язаний визначити базу нарахування, але не більше максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, встановленої цим Законом. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою ніж розмір мінімального страхового внеску») щодо таких періодів для таких осіб не застосовуються.

На 2 місяці скасовує податкові штрафи для платників ЄСВ. Тобто за порушення, які пов'язані з несвоєчасною сплатою (несвоєчасне перерахування) єдиного внеску, неповну сплату або несвоєчасну сплату суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів). За несвоєчасне подання звітності до податкових органів, вчинене у періоди з 01.03.2020 р. до 31.03.2020 р. та з 01.04.2020 р. до 30.04.2020 р., штраф не застосовується. Також протягом цього періоду платникам єдиного внеску не нараховується пеня, а нарахована пеня за ці періоди підлягає списанню[2].

Окрім того, законом встановлюються зміни щодо Податкового кодексу в частині податку на землю та нерухомість, зокрема:

Не нараховується та не сплачується за період з 01.03.2020 р. до 30.04.2020 р. плата за землю (земельний податок й орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки, що перебувають у власності або користуванні (в тому числі на умовах оренди) фізичних або юридичних осіб та використовуються ними в господарській діяльності[2].

Об'єкти нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, не є об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, відповідно до ст. 266 цього Кодексу в період з 01.03.2020 р. до 30.04.2020 р. [2]

Отже, після подолання ковід -19 для формування безпечного бізнес-середовища, створення ефективних механізмів ринкового і державного регулювання на національному, регіональному, секторальному та галузевому рівнях, які були б здатні створювати стимули та механізми реалізації підприємницької ініціативи населення та забезпечувати економічну безпеку малого підприємництва потрібно немало часу.

Список використаних джерел

1. Дані офіційної статистики МОЗ України. URL: <https://moz.gov.ua/>
2. Швець Н. Податки в епоху COVID-19. Юридична газета. №6 (712). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/podatki-v-epohu-covid19.html>.

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДТРИМКИ І ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Подоляк С. А.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського та
адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

СИНЕРГЕТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ПІЗНАННЯ ПРАВОВОЇ СУТНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

Методологія кожної науки об'єктивно визначається предметом вивчення, походить із загальних концептуальних підходів, рівня наукового знання.

Методологія права не є виключенням, вона являє собою систему методів, набору способів та засобів дослідження, знань про них.

Можливість застосування понять та принципів синергетики у пізнанні правових явищ знаходиться у самій природі права як складного та системного утворення. Загальна теорія систем, яка знаходиться в основі синергетики розглядає систему як сукупність частин і компонентів, пов'язаних між собою організаційно. Міждисциплінарний підхід, сформований в рамках синергетики - науки про поведінку систем різної природи, які можуть бути описані на вербальному рівні. Системний метод дає змогу встановити та виділити взаємодію, структуру і порядок зв'язків правових явищ. Саме багатofункціональність господарського договору надає нам можливість розглянути його як соціально -правову господарську систему, яка складається із компонентів - елементів системи, поєднаних між собою функціональними правовими зв'язками.

Суттєвою ознакою господарських договорів є їх універсальна конструкція як засобу організації суспільних відносин, яка надає нам можливість виокремити такі основні елементи соціально-правової системи «господарський договір»: контрагенти, істотні умови договору, угода сторін, зобов'язальні правовідносини, правова і економічна мета договору. Функціональними правовими зв'язками системи є наступні форми реалізації права: дотримання норм права, виконання визначених законом обов'язків, використання норм права, застосування норм права.

Аналізуючи вербальну нормативно-правову модель соціально-правової системи господарського договору можна стверджувати, що вона визначає його структуру та кінцеву мету. Системність господарського договору виявляється не тільки в тому, що він складається із функціональних частин – юридичних компонентів, пов'язаних поміж собою функціональними зв'язками (формами реалізації права), а ще й у тому, що ця система існує не в замкнутому просторі, а в зовнішньому правовому полі та в зовнішньому середовищі. Таке існування підкреслює відкритість цієї системи, здатної протистояти збуренням з боку зовнішнього середовища (перешкодам) як за рахунок внутрішньої організації, так й за рахунок самоорганізації.

Стабільність та сталість системи залежать від реалізації процесу самоорганізації – наявності механізмів колективної взаємодії. Можна відзначити, що соціально- правовій системі «господарський договір» притаманні два види механізмів самоорганізації:

-договірні – від'ємні зворотні зв'язки, котрі за допомогою особливих засобів впливу (санкцій господарсько-правової відповідальності, які є саме попереджувальною інформацією) урівноважують систему;

- процесуально – договірна – додатні зворотні зв'язки (мирові угоди) , котрі не стримують нерівновагу системи, а переводять її на інший рівень за допомогою зміни прав та обов'язків.

За такого підходу правова сутність господарського договору полягає в організації (у тому числі самоорганізації) господарсько-договірних відносин, спрямованих на досягнення правової та економічної мети, при цьому норми права виконують роль нормативно-правового регулятора цих відносин.

На базі запропонованої нами вербальної нормативно – правової моделі господарського договору нами надається визначення господарського договору як соціально-правової господарської системи, заснованої на угоді сторін, що слугує юридичною (правовою) підставою виникнення зобов'язальних правовідносин, за якими визнається юридичний (правовий) характер, та спрямованої на досягнення правової та економічної мети.

Дослідження господарського договору як соціально-правової господарської системи надає можливість розглянути окремо і кожен елемент системи: і угоду сторін як юридичний факт, і зобов'язальні правовідносини й істотні умов, і сутність юридичної дійсності господарського договору, і причини виникнення недійсності та неукладеності; і також у комплексі розглянути її функціонування та визначити від чого залежить її «працездатність».

Основу синергетичного підходу становить виділення параметрів порядку, від котрих залежить стан системи, а саме її «працездатність». Параметрами порядку соціально-правової системи «господарський договір», яка функціонує в правовому полі, є істотні умови (певний перелік), саме вони визначають зміст угоди сторін господарського договору і саме від них залежить можливість досягнення правової і економічної мети договору – виконання його в повному обсязі. Невизначеність змісту господарського договору робить його марним, нездатним створити очікуваний правовий ефект, і саме тому правом не визнається правовий зв'язок між угодою сторін і зобов'язальними правовідносинами і система «розсипається». Другою причиною непрацездатності системи є заперечення правоутворюючих наслідків юридичного факту угоди сторін у випадку невідповідності його імперативним нормам права (параметрам контролю) – не визнається правовим зв'язок між угодою сторін і зобов'язальними правовідносинами – і система «розсипається».

Отже, юридична дійсність господарського договору і працездатність соціально-правової системи «господарський договір» залежать від тих самих параметрів: параметрів порядку системи – певного переліку істотних умов господарського договору та параметрів контролю – імперативних норм права, а дійсність господарського договору можна визначити як здатність господарського договору при дотриманні норм законодавства породжувати той правовий і економічний результат, настання якого прагнули сторони договору.

Таким чином синергетичний підхід до господарського договору як до соціально-правової системи надав можливість наблизитися до наукового обговорення його юридичної природи та правової сутності. Дослідження господарського договору як соціально-правової системи допомогло сформулювати визначення поняття господарського договору, переоцінити понятійний апарат його юридичної конструкції і, головне, обґрунтувати їх на теоретичному рівні та наповнити новим змістом, що в остаточному підсумку підтверджує ефективність вибору методу дослідження.

Дехтярьов Є.В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри господарського та
адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Правова конструкція статутного капіталу юридичної особи є однією з ключових інститутів корпоративного права. Саме цей інститут визначається законодавством країн континентальної правової сім'ї як невід'ємна складова корпорацій, що покликана гарантувати інтереси її зовнішніх кредиторів. Таке розуміння вказаної правової категорії мало своїм наслідком поступове запровадження двох механізмів правового регулювання відносин, пов'язаних з контролем за майновим станом юридичних осіб. Перший, полягав у побудові в законодавстві конструкції обов'язкового мінімального розміру статутного капіталу. Другий, мав своєю метою формування імперативних вимог щодо заходів з підтримання вже заявленого статутного капіталу, тобто забезпечення його номінальної величини під загрозою застосування санкцій. В залежності від специфіки того або іншого правопорядку вказані механізми сьогодні застосовуються паралельно або існують осторонь [1, с. 43]. Причому в останньому випадку недоліки одного з механізмів можуть згладжуватися суворими вимогами до іншого. Актуальність вказаної тематики у вітчизняному правовому полі полягає в тому, що в Україні на сьогодні чинне законодавство висуває вимогу наявності мінімального статутного капіталу до юридичних осіб, задіяних у крупному бізнесі (акціонерні товариства), залишаючи відкритим питання встановлення розміру статутного капіталу для інших суб'єктів господарювання (товариства з обмеженою відповідальністю та приватні підприємства).

Сутність вимоги обов'язкової наявності мінімального розміру статутного капіталу виходить з того, що обмежена відповідальність учасників юридичних осіб має свою власну ціну. Традиційно континентальна правова система в цьому випадку керується правилом – «той, хто не вносить в створену ним організацію мінімальний капітал, по суті запроваджує її за рахунок кредиторів» [2, с. 154]. Вимога наявності певного розміру капіталу існує в європейських правових порядках виключно для тих юридичних осіб, які несуть особливу небезпеку для цивільного обігу. Насамперед, це зарубіжні аналоги товариств з обмеженою відповідальністю. Так, встановлений законом в країнах ЄС мінімальний розмір статутного капіталу вказаних юридичних осіб має такий вигляд: Німеччина - 34 000 євро, Італія -1 євро, Нідерланди 24500 євро, Швеція – 7600 євро, Франція – 1 євро [1, с. 52]. Слід врахувати, що в окремих країнах вказані вимоги з часом значно лібералізуються за рахунок розвитку економіки. Наприклад, у Франції суб'єкту підприємництва з мінімальним розміром статутного капіталу навряд варто розраховувати на прибутковість господарської діяльності. Адже з такими учасниками ринку вести справу просто не прийнято. По суті в таких випадках особливу значущість для кредитора набуває гарантія достовірності раніше заявленого розміру статутного капіталу.

Відповідно до даних Державної служби статистики України станом на 1 листопада 2020 року зареєстровані юридичні особи за організаційно-правовими формами (загальна кількість – 1386272) розподілялися таким чином: товариство з обмеженою відповідальністю – 701182 (50,58%), приватне підприємство – 200073 (14,43%), фермерське господарство – 7677 (3,43%), кооператив – 28498 (2,05%), акціонерне товариство – 13757 (0,99%), товариство з додатковою відповідальністю – 1512 (0,1%), повне товариство – 1307 (0,9%), командитне товариство – 371 (0,02%) [3]. Аналіз цих даних свідчить, що на сьогодні господарський обіг в Україні складається здебільшого з юридичних осіб, відповідальність засновників (учасників) яких суттєво обмежена та які несуть потенційну небезпеку для кредиторів. Йдеться, про товариства з обмеженою відповідальністю та приватні підприємства (питома вага яких складає більш ніж 65%). Навіть поверхневий аналіз судової практики свідчить, що саме через вказані організаційно-правові форми вчиняється багато зловживань: починаючи від уникнення учасниками товариства відповідальності за невиконані зобов'язання шляхом продажу корпоративних прав – закінчуючи їх реєстрацією з метою з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. За таких умов цілком логічно постає питання – чи необхідно законодавцю в такому випадку висувати вимогу обов'язковості встановлення мінімального розміру статутного капіталу як чинника, який би значно понизив рівень вказаний негативних проявів?

Варто констатувати, що в чинному вітчизняному законодавстві баланс підтримання інтересів учасників юридичної особи та її контрагентів, хоча і

порушено в бік перших [4], проте ця диспропорція поступово нівелюються за рахунок інших правових механізмів, відмінних від концепції мінімального розміру статутного капіталу.

По-перше, в сучасних умовах «розумному кредитору» навряд чи може бути потрібна наявність в його контрагента мінімального розміру статутного капіталу. З одного боку, сьогодні в його розпорядженні є достатньо інформаційних джерел, які дозволяють проаналізувати поточний фінансовий стан юридичної особи з якою він має намір вступати в договірні взаємовідносини. Перш за все, це відомості з різноманітних державних реєстрів. З іншого, слід розуміти, що мінімальний розмір статутного капіталу не є універсальним засобом, який гарантує інтереси усіх можливих кредиторів, а є лише ознакою певного рівня серйозності контрагенту. Натомість цей рівень може бути значно підвищений за рахунок правильно організації договірної роботи, яка може складатися із застосування заходів забезпечення виконання зобов'язань (порука, гарантія, застава).

По-друге, у 2019 році у зв'язку з прийняттям Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» було значно вдосконалено режим діяльності товариств з обмеженою відповідальністю в частині гарантій підтримання рівня заявленого капіталу [5]. Так, на сьогодні це вимоги дотримання прав кредиторів при зменшенні статутного капіталу, імперативних правил щодо його оцінки в грошовій формі. В розрізі господарських договірних взаємовідносин такий підхід законодавця прямо підвищує роль статутного капіталу як «візитної картки» юридичної особи, завдяки якій, кожен з її потенційних контрагентів може зробити висновки щодо ступені ризикованості побудови спільних проектів. Також ця особливість значно дисциплінує учасників юридичної особи за для постійного підтвердження та підвищення власного твердого капіталу.

Проте, вказані законодавчі гарантії жодним чином не впливають на інший бік проблеми, який пов'язаний з можливими зловживаннями представників юридичних осіб у публічному секторі економіки. Йдеться, про ухилення від сплати податків, легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом. Вчинення вказаних правопорушень просто не можливо без залучення розгалуженої мережі суб'єктів підприємництва, які містять ознаки фіктивності. Втім, неможливість попередити протиправні прояви не може ставитися в якості перешкоди добросовісним учасникам ринку. Варто пам'ятати, що інститут статутного капіталу є винаходом цивільного права та його основна функція полягає в балансуванні інтересів підприємців, він жодним чином не покликаний вирішувати публічно-правові завдання. Тим більше в сучасних умовах інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності факт створення юридичної особи, яка містить ознаки фіктивності, може бути швидко

встановлений, в тому числі й за рахунок застосування програмних засобів автоматизованого інтелектуального пошуку.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна дійти таких висновків. На сьогодні в чинному законодавстві поступово запроваджується механізм забезпечення номінальної величини, сплаченого статутного капіталу. Він покликаний надати кожному учаснику цивільного обігу достовірну інформацію щодо ознак платіжної спроможності юридичних осіб. За умови дієвості вказаного правового механізму регулювання створюються сприятливі умови щодо забезпечення виконання гарантійної функції статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю.

Список використаних джерел

1. Степанов Д.И. Для чего необходим уставный капитал и как определять его уровень. Вестник Высшего арбитражного Суда РФ. 2011. №4. С.43-65.
2. Суханов Е.А. Сравнительное корпоративное право. М.: Статут, 2014. 456 с.
3. Відомості Державної служби статистики України щодо кількості юридичних осіб за організаційно-правовими формами станом на листопад 2020 року. URL <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2020).
4. Дехтярьов Є.В. Відсутність обов'язкових умов щодо формування статутного капіталу як фактор впливу на розповсюдження фіктивного підприємництва. Наукові записки. Серія «Економіка»: збірник наукових праць. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. Випуск 18. С. 136 -142.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-19. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 29.11.2020).

Цирфа Г.О.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського
та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ВПЛИВ КОРОНАВІРУСУ НА ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сьогодні стало очевидним, що коронавірус змінив багато аспектів суспільства та його звички. Зміни, що зараз відбуваються зачіпляють майже всі сфери повсякденного життя будь-кого: школярів, студентів, працівників, споживачів, виробників, підприємців. Змінилися повсякденні звички, пов'язані із

способами забезпечення себе продуктами і промисловими товарами, способи праці офісних працівників, які стали працівниками на дому, навіть захоплення, традиції та хобі людини теж притерпіли змін.

Люди вишуковують альтернативу і, перебуваючи на вимушеному карантині, звертаються до Інтернету для отримання інформації, онлайн-консультацій. Новий контекст, продиктований реаліями сьогодення, та наслідки, що у зв'язку із цим виникають, заставляють переосмислити звички що склались роками як для людини так і для суб'єктів господарювання, діяльність яких також змінилась в умовах пандемії.

На долю України за останні більше як шість років випало багато ризиків, які пов'язані, у першу чергу, із військовими діями на сході країни через які українці стикаються із постійними ризиками: втрати майна, роботи і найдорожчого – здоров'я та життя. Особливо великі втрати життя несуть військові. Всі ці ризики, здавалося б, повинні прискорити тенденції до зростання запиту на добровільне страхування майна, життя та, повзанні з цим інші страхові продукти. Однак довіра до суб'єктів господарювання які пропонують фінансові рішення шляхом інвестування коштів у тому числі і до страхових компаній за останні тяжкі для країни роки майже не змінилась.

Чи змінюється ситуація з виникненням нового не менш страшного ризику - розповсюдження коронавірусної інфекції COVID-19. На нашу думку, страхові інструментарії, особливо у сфері особистого страхування, можна вважати альтернативою державного медичного страхування, яке наразі, в Україні все ще перебуває у стадії реформування.

У шаленому потоці змін і у загальному прагненні з боку суспільства до нормальності, країни всього світу, в залежності від можливостей своєї країни, протистоять пандемії коронавірусу. Українська влада також робить для цього певні кроки, які поки що характеризуються з боку суспільства негативно. «...За час пандемії задіяні як адміністративні методи боротьби, коли країна два місяці перебувала в жорсткому локдауні, так і фінансові - на протидію вірусу і ліквідацію його наслідків було виділено 64 млрд. грн. Проте час показав, що жоден із цих інструментів не був повною мірою ефективним». [1]

Страхові компанії у своїй більшості майже одразу відреагували на перебіг подій, коли ситуація з часу розповсюдження коронавірусної інфекції COVID-19 на території тієї чи іншої країни чи не кожного дня почала змінюватись і змінюється на сьогоднішній день. На самому початку пандемії деякі страхові компанії вирішили спонтанно сприяти споживачам цілеспрямованими та персоналізованими заходами через онлайн-рекламу на офіційному веб-сайті своєї компанії. Проте, більшість з них, були в цьому напрямі виваженими у наданні інформації. Йдеться перш за все про відомі в Україні страхові компанії, у першу чергу ті, які входять до міжнародних фінансових груп: «АХА страхування», ПрАТ «Граве Україна страхування життя», ПрАТ Метлайф;

ПрАТ СК «ПЗУ Україна страхування життя». Так само виважену інформацію на своїх веб-сайтах почали надавати і відомі українські страхові компанії такі як: «Інго Україна», «Княжа» та інші.

Звісно, що споживачів страхових продуктів в Україні у разі менше ніж на європейському страховому ринку. Проте, через неврегульованість на національному законодавчому рівні проблемних питань у сфері медичного страхування і, саме у цей складний період, українці реально замислюються над альтернативою захисту свого життя і здоров'я. Більш того, сьогодні людина через можливу втрату доходу та ще й через витрати на ліки переживає неабиякий стрес. Тому фінансові рішення, які дозволяють розпоряджатися додатковими коштами і тим самим полегшують вирішення проблем що виникають, стають особливо актуальними. Саме такі фінансові рішення в рамках господарсько-правових відносин пропонують страхові компанії.

Так, одна із зазначених вище страхових компаній вже на початку розповсюдження пандемії надала своїм клієнтам таку інформацію: «...Зважаючи на спалах епідемії коронавірусу, який, звісно, викликав всесвітнє занепокоєння, захист наших клієнтів є найвищим пріоритетом для нас. Будь-які страхові випадки в результаті коронавірусу підлягають страховій виплаті по полісу, якщо це передбачено умовами договору та правилами страхування життя».[2] Інформація страховими компаніями надається з поясненнями, враховуючи велику кількість запитів з боку їх клієнтів. «Стосовно дії страхового покриття на випадок розладу здоров'я або смерті в результаті зараження вірусом COVID-19 з боку компаній уточнюється, що «...вірус COVID-19 класифікується як захворювання, тому перелічуємо ті програми страхування, які передбачають страхове покриття на випадок госпіталізації/хірургічного втручання/одужання або смерті внаслідок захворювання».[3] В рамках пояснень надається перелік тарифів страхового покриття із програм страхування і додаткові важливі пояснення з урахуванням відповідних норм українського законодавства. Адже, іноземні страхові компанії на території України, мають право здійснювати страхову діяльність на підставі ліцензії які вони одержали у встановленому порядку і в рамках законодавства України і в першу чергу в рамках положень профільного Закону України «Про страхування». [4]

І саме тут може виникнути колізія у разі неоднозначності змісту договору страхування чи через те, що до нього внесено опції, що, як вважає страхувальник, підпадають під страхове покриття, проте на час настання виплати виявляється, що є певні неузгодженості. Зокрема, у разі смерті страхувальника через інфекцію зараження вірусом COVID-19 раптом виявляється що смерть від епідемічної інфекції не підпадає під опції внесені до договору страхування, внаслідок чого вигодонабувачу, зазначеному у договорі страхування може бути не виплачено страхове покриття. Звісно, що в такому

разі знижується імідж страхової компанії. Однак таких випадків лайфові страхові компанії на сьогодні вже майже не допускають.

Натомість за програмами добровільного медичного страхування (ДМС) на час пандемії постраждало чимало українців, які застраховані за ДМС, а також за корпоративними договорами, які були укладені за ініціативою роботодавця. Споживачі такого страхового продукту зіткнулись із відмовами у компенсації на лікування. Страховики пояснювали таку невиплату тим, що наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.02.2020 року № 521 «Про внесення змін до Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб» було внесено зміни до Переліку 1995 року. Перелік було доповнено пунктом 39, яким добавлено вірус COVID-19. Непорозуміння виникали ще і через ПЛР-тести, зокрема через терміни їх результатів. Однак і в цьому напрямі ситуація вже почала вирівнюватись. Страховики стали більше пропонувати корпоративним а також індивідуальним клієнтам монопродукти, що покривають тільки один ризик - вірус COVID-19. Проте, поряд із цим страхові компанії вимушені попереджувати своїх клієнтів про можливість виникнення складнощів із госпіталізацією через перенавантаження системи охорони здоров'я.

Підсумовуючи вищенаведене, слід наголосити на тому, що суб'єкти страхової діяльності у сфері господарювання у зв'язку із розповсюдженням коронавірусної інфекції COVID-19, потребують захисту і невідкладного законодавчого врегулювання яке б усунуло колізії в наданні страхових послуг з боку добросовісних суб'єктів господарювання – страхових компаній, які позитивно зарекомендували себе на українському страховому ринку.

Список використаних джерел

1. Ковід зачекає. Чому МОЗ використало лише третину коштів на боротьбу з пандемією. /Економічна правда. - URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/11/11/667129/>
2. MetLife Україна та COVID-19 («коронавірус»). - URL: https://www.metlife.ua/content/dam/metlifecom/ua/PDFs/consultantssupport/marketingmaterials/leaflets/MetLife_COVID-19_FAQ.pdf
3. Покриття на випадок зараження вірусом COVID-19. - URL: <https://www.metlife.ua/about-us/COVID-19>.
4. Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР «Про страхування» . - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Кикоть П.В., к. ю. н, доцент, професор кафедри підприємницького та корпоративного права ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»
Постоєнко К.І., ст. викладач кафедри господарського та адміністративного права КПІ ім. Ігоря Сікорського

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВНЕ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

В Україні дедалі більшого поширення отримують альтернативні способи вирішення господарських спорів, за яких спори (конфлікти) вирішуються без звернення до публічної системи судочинства. Альтернативне вирішення господарських спорів відбувається, в основному, недержавним органом чи приватною особою.

Врегулювання господарських спорів – це сукупність прийомів і методів для подолання конфліктної ситуації між сторонами шляхом налагодження комунікації та подальшого співробітництва в урегулюванні спору й задоволення інтересів конфліктуючих сторін з допомогою компромісу. Досвід зарубіжних країн підтверджує дієвість та перспективність використання альтернативних способів вирішення господарських спорів, що законодавчо закріплені й успішно діють в Норвегії, Фінляндії, Австрії, Німеччині, Франції, Великобританії, Бельгії, Польщі, США, Литві, Казахстані.

Зокрема, до найбільш поширених альтернативних форм врегулювання спорів у світі відносять: переговори, арбітраж, медіацію, приватне суддівство та інші.

Найпоширенішою формою врегулювання спорів у світі є медіація. Поширення медіації в світі пояснюється проблемами, з якими судові системи не завжди справляються в своїй практиці. До таких світових проблем відносять тривалість судових процесів, перевантаженість судів, великі судові витрати, втрату довіри до судової системи тощо. З такими ж проблемами зіштовхується й українська судова система. Отже, медіація є перспективним способом вирішення господарських спорів і для українського суспільства.

Вищезазначене, пояснює потребу в дослідженні й впровадженні медіації в українське законодавство.

Питання медіації як одного з альтернативних способів врегулювання спорів вивчали такі науковці, як Ільющенко Г. В., Соха С. С., Кантор Н., Татаренко Г. В., Канарик Ю. С., Костюченко А. М. та інші. В своїх працях наведені науковці зазначають, що в Україні інститут медіації перебуває на стадії зародження, тому існують численні наукові підходи до визначення поняття «медіація» та законодавчі ініціативи стосовно прийняття нормативно-правових актів на врегулювання цього правового явища.

В багатьох наукових підходах при розгляді медіації виділяють участь третьої сторони (медіатора), яка здійснює певну допомогу у врегулюванні конфліктної ситуації. Інтереси медіатора не пов'язуються з предметом непорозуміння сторін. Третя сторона контролює процес врегулювання конфлікту, сприяє оцінці ситуації сторонами, зменшує емоційне напруження між сторонами тощо. Медіатор не приймає рішення, а лише допомагає сторонам вирішити непорозуміння.

Дослідження наукової літератури показало, що серед науковців існують різні погляди на медіацію, які суттєво різняться. Науковці розглядають медіацію як: форму примирення сторін, спосіб урегулювання конфліктів, діяльність фахівця, процедуру. Для етапу становлення медіації як інституту різноманітність підходів і наукових поглядів є цілком очікуваною. Під час формування інституту медіації випрацьовується єдиний підхід до: медіації, як правового явища; суб'єкта та об'єкта медіації; методу впровадження медіації в правове життя.

Для легалізації медіації в Україні необхідне прийняття нормативно-правового акта, в якому буде зазначено: належна процедура медіації, права й відповідальність учасників, способи захисту прав та інтересів у разі невиконання досягнутих домовленостей, неналежного виконання або відсутності таких домовленостей взагалі та інше. Комітетами Верховної Ради України починаючи з 2012 року в різний час було розроблено декілька законопроектів про медіацію, які були: відкликані, зняті з розгляду, відхилені парламентом. Відповідно, таким законопроектом був Закон України «Про медіацію» від 17 грудня 2015 р. № 3665 (далі – законопроект № 3665), який 28 лютого 2019 р. був відхилений Верховною Радою України в другому читанні та знятий з розгляду.

Підсумовуючи зазначене вище, вбачаємо, що в Україні інститут медіації перебуває на стадії зародження та для його подальшого розвитку потрібно використовувати світовий досвід. Процес зародження медіації пояснює: по-перше, наявність численних наукових підходів до визначення поняття

«медіація», по-друге, законодавчі ініціативи щодо прийняття нормативно-правового акта на врегулювання цього правового явища.

Діючий та законодавчо врегульований інститут медіації сприятиме: розвантаженню судової гілки; зменшенню корупційних ризиків; зниженню конфліктності загалом; швидкому вирішенню цивільних, господарських, сімейних, трудових та адміністративних спорів.

Світовий досвід країн, де повноцінно діє інститут медіації, показує, що: по-перше, медіація є повноцінним елементом при вирішенні правових конфліктів і діє на рівні з правовою системою та судовою гілкою влади; по-друге, суспільство позитивно приймає практику врегулювання спорів методом діалогу та взаємопогодження.

Вважаємо задоцільно, якнайшвидше прийняття законопроекту України «Про медіацію» від 17 грудня 2015 р. № 3665, який буде сприяти подальшому розвитку, такого напрямку вирішення спірних питань, які виникають серед суб'єктів господарювання, як медіація.

Список використаних джерел

1. Льющенко Г. В. Медіація як альтернативна процедура врегулювання господарських спорів / Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск, 2019. – С. 45 – 48. URL: <http://apnl.dnu.in.ua/2019/14.pdf>
2. Канарик Ю. С., Костюченко А. М. Медіація як спосіб вирішення господарських спорів / Держава та регіони. Серія: Право, 2017., № 4 (58). URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2017/6.pdf
3. Кантор Н. Судочинство VS. Медіація: співвідношення правових інститутів / Актуальні питання гуманітарних наук., 2019., Том 2., Вип. 24. – С. 4 – 9. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2308-4855/article/view/176787>
4. Проект Закону України «Про медіацію» від 17 грудня 2015 р. № 3665. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463
5. Соха С. С. Медіація як важливий інститут становлення правової системи в Україні / «Молодий вчений», травень 2019, № 5 (69). – С. 496– 499. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5/107.pdf>

6. Татаренко Г. В., Татаренко Д. В. Медіація як альтернатива вирішення судових спорів: нові можливості у контексті реформи процесуального законодавства [Електронний ресурс] / Конституційно-правові засади адміністративної реформи в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 100-річчя СНУ ім. В. Даля, 24-25 жовтня 2019 р. – Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. – 180 с. – С. 114-118. URL: http://archive.pravo-snu.lg.ua/_ld/0/6_8_11____2019-2.pdf

Мельник Ю.А.
студент магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі функціонування ринку страхування життя, великі перспективи має страхування на дожиття. Реформування пенсійної системи України, її нестабільність, підвищення пенсійного віку для чоловіків та жінок, збільшення кількості пенсіонерів та «старіння нації», відсутність впевненості населення в надійності державного пенсійного страхування – всі ці причини змушують громадян все частіше звертатися до страховиків щодо укладання договорів страхування рент та пенсій. Мізерна частка страхових премій зі страхування життя у співвідношенні з ВВП, яка в окремі роки ледь сягає 0,1%, свідчить про невиконання цим сектором страхового ринку притаманних йому функцій. З точки зору Радецької О.О., «ринку страхування життя (в його класичному розумінні) в Україні практично не існує», а його потенціал може бути реалізовано лише за умови економічного зростання країни [1, с. 223].

Мета роботи полягає в комплексному дослідженні проблем та перспектив розвитку страхування життя в Україні. Питанням удосконалення страхування життя в Україні приділяли увагу такі науковці: Радецька О.О., Супрун Л. В., Ткаченко Є.Ю., Фарат О.І., Яришко О.В. та ін.

В Україні низький попит на послуги зі страхування життя зумовлений психологічними та економічними факторами, основними з яких є:

- недовіра громадськості, спричинена шахрайством цільових фондів та страхових компаній у 90-х;
- негативний вплив циклічних коливань економіки на страхові компанії;
- недосконалість страхової системи;
- бідність населення України, в якій страхові послуги не є первинними;

- нестабільність економічної ситуації;
- низький рівень кваліфікації страхових компаній, довіра та платоспроможність населення;
- обмежені інвестиційні інструменти, привабливі для страховиків;
- недостатня капіталізація страхових компаній;
- слаборозвинена інфраструктура страхового ринку та довгострокове страхування та приватне пенсійне забезпечення;
- недосконалість правил страхування;
- нечесність (шахрайство) страхувальників;
- недостатній розвиток регіональних страхових ринків, які мають значні територіальні диспропорції.

При визначенні пріоритетів розвитку страхування життя значна увага має приділятися економічним аспектам його функціонування. Вчені, вивчивши досвід економічно розвинених країн, доводять, що формування повноцінного добровільного ринку страхування життя стане можливим за умови підвищення середньої заробітної плати до рівня еквівалентного 500 дол. США на місяць. Якщо ж зарплата становить менше зазначеної суми, то марно очікувати на зростання попиту на послуги зі страхування життя та активізації їх продажу. Для середньостатистичного громадянина нашої країни платіж на страхування життя зазвичай належить до групи так званих відкладених потреб, що дасться взяти лише в майбутньому і часто неусвідомлюються сьогодні. Отже, передумовою подальшої активізації розвитку ринку страхування життя є підвищення рівня економічного розвитку країни, основним показником якого є зростання ВВП на душу населення. Можна відобразити широкий спектр проблем та факторів, що перешкоджають розвитку ринку страхування життя в Україні. Ці питання можна розділити на фактори прямого та непрямого впливу, тобто проблеми, що безпосередньо знижують ефективність діяльності страхових компаній, та проблеми, що створюють несприятливі умови, що призводять до повільного розвитку страхового ринку та ринку страхування життя в Україні. Наявність багатьох проблем робить об'єктивно необхідною розробку системи заходів щодо нормалізації відносин на ринку страхування життя та підвищення ефективності діяльності страхових компаній, що працюють у цьому напрямку. На наш погляд, держава повинна відігравати провідну роль у розповсюдженні страхування життя в Україні. Уряд повинен проводити державну політику, спрямовану на стимулювання страхового сектору в цілому та ринку страхування життя зокрема.

Доцільність створення в країні Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя, підтверджується досвідом функціонування аналогічних схем у багатьох економічно розвинених країнах світу, зокрема в США, Канаді, Японії та ін. [3, с. 145]. Слід зазначити, що в Україні уже розпочато роботу щодо створення такої інституції та визначення умов її

функціонування – прийнято за основу Проект Закону України про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. Однак, як на думку експертів, так і професійних учасників страхового ринку, цей законопроект потребує суттєвого доопрацювання. Є необхідність у запровадженні інструментів, які б захищали страхові внески страхувальників від інфляції. Однією з причин непопулярності страхування життя в Україні є те, що інфляційні процеси невпинно зменшують реальну вартість страхових виплат. Розв'язати цю проблему допоможе запровадження на законодавчому рівні індексації страхових виплат, або прикріплення страхових операцій до більш стабільних грошових одиниць. Страхове законодавство є вирішальним чинником у формуванні політики страхування ризиків пов'язаних з життям, воно визначає «правила гри» [5, с. 76] для суб'єктів страхової діяльності, порядок надання послуг, методи державного регулювання. В Україні страхове законодавство розроблене досить повно, але все ж таки потребує удосконалення, змін та доповнень. До першочергових завдань у сфері державного регулювання страхової діяльності, слід віднести оптимізацію податкового законодавства у сфері страхування життя. Насамперед йдеться про необхідність запровадження стимулів податкового характеру, що спонукатимуть як фізичних, так і юридичних осіб до придбання полісів страхування життя. Розвиток страхового ринку України невід'ємно пов'язаний з необхідністю підвищення рівня капіталізації страхових компаній та розширенням їх ресурсної бази. Для покращення платоспроможності та забезпечення необхідного рівня достатності капіталу страхових компаній слід звернутися до методологій, розроблених Європейським Союзом, зокрема запропонованих у Директиві Європейського Парламенту та Ради 2009/138/ЄС (Solvency II), і адаптувати їх для вітчизняного страхового ринку. Це сприятиме посиленню рівня відповідальності страхових компаній перед клієнтами і дозволить максимально використовувати їхній фінансовий потенціал як потужних інституційних інвесторів в економіку України. Перспективність ринку страхування життя зросте, якщо держава розробить та запровадить механізм надання допомоги страховим компаніям, які опинилися на межі банкрутства. Такі дії зроблять страхову систему більш стабільною, щопозитивно позначиться на загальній кон'юктурі ринку. На рівні держави необхідно розробити заходи, що спрямовуватимуться на розв'язання проблем монополізації ринку страхування життя.

Рівень надання послуг у сфері страхування життя залежить від рівня кваліфікації працівників. Для цього необхідно підвищити стандарти для працівників страхових компаній, створити відповідну інфраструктуру освіти, забезпечити (для студентів, які обрали своїм майбутнім фахом страхову діяльність) можливість стажування та проходження практики у вітчизняних компаніях, що спеціалізуються на страхуванні життя, та подібних фінансових

установах за межами України. Позитивні зрушення у сфері страхування життя залежать не лише від зазначених заходів, а й від економічної та політичної ситуації, яка склалася в Україні на сьогодні. Страхування життя є одним з найбільш перспективних напрямів страхового ринку, воно має стати потужним механізмом розвитку вітчизняної економіки.

Підвищенню ефективності страхової діяльності в Україні сприятиме: зростання економіки України; зростання добробуту населення; зростання рівня страхової культури; запровадження новітніх технологій у страховій діяльності; забезпечення фінансової стійкості страхових компаній; зростання інвестицій у страховий бізнес.

Список використаних джерел

1. Радецька О.О. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку. 2019. 222–224 с.
2. Супрун Л. В. Правові аспекти укладення договору перестраховання зі страховиками (перестраховиками) нерезидентами. Юридичний журнал. 2015. – № 5 (35). 71–74 с.
3. Ткаченко Є.Ю, Яришко О.В. Сучасний стан та перспективи розвитку страхування життя в Україні. Вісник ЗДІА. 2018. № 2. 144–148 с.
4. Фарат О.І. Передумови створення в Україні ефективної системи гарантування виплат у сфері страхування життя згідно з європейськими стандартами. Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: Збірник науково-технічних праць. Львів. НЛТУУ. 2017. 249-256 с.
5. Фарат О.І. Проблеми реформування системи державного нагляду за страховою діяльністю в контексті євроінтеграційних процесів. Вісник Львівської державної фінансової академії. Львів. ЛДФА. 2017. № 13. 72-81 с

Луценко А.С., Пономаренко А. О.
студентка 3 курсу КПІ ім. Ігоря Сікорського
*Науковий керівник: **Голосніченко Д. І.**,*
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського та
адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПІДТРИМКА ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Пандемія коронавірусу втрутилася у всі сфери нашого життя, через заходи протидії поширення цього вірусу дуже страждають суб'єкти господарства нашої

країни. Перший локдаун повністю зупинив роботу торгових центрів, кінотеатрів, закладів харчування, спортивних залів, були відмінені всі вистави, концерти, кіносеанси, спортивні заходи. Через закриття кордонів та безумовно через страх населення перед вірусом постраждав і туристичний бізнес. Ніколи до цього ми не могли бачити на стільки порожні аеропорти.

На жаль, картина невтішна, під час пандемії збанкрутіли майже 6 відсотків підприємств. Якщо говорити про втрату прибутків ця цифра сягає 50 відсотків. Це призводить до скорочення робочих місць та додаткового навантаження на державу через соціальні виплати та заходи підтримки суб'єктів господарювання. Втратили свої робочі місця вже 25 відсотків працівників підприємств, щоб зменшити свої витрати, власники приймають такі рішення. [1]

Безумовно найбільше постраждали представники малого та середнього бізнесу, насамперед це кінотеатри, спортивні зали, кафе та ресторани. Не всі заклади харчування можуть здійснювати доставку та забезпечувати продаж їжі «з собою», адже це нові витрати, які власники не можуть собі дозволити.

Статистика захворювання на COVID-19 кожного дня зростає, і тому держава розуміючи всі ризики повторного локдауну, ввела карантин вихідного дня, який передбачає роботу кінотеатрів, торгових центрів, кафе та ресторанів тільки в будні дні. Прем'єр – міністр України прокоментував це рішення влади та назвав його «збалансованим варіантом».

В даному випадку, держава обіцяє громадянам підтримку у вигляді грошових компенсацій заробітної плати через зупинення роботи підприємств та готує програму доступних кредитних пропозицій. Дуже сподіваємося на допомогу держави, адже наслідки повторного локдауну можуть стати дуже тяжкими для суб'єктів господарювання.

Досвід розвинених зарубіжних країн свідчить, що здійснення виваженої державної фінансової політики підтримки суб'єктів господарських відносин є необхідною складовою сучасної фінансової політики в публічній сфері.

В травні поточного року Кабінетом Міністрів України затверджено Державну програму стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020—2022 роки. Відповідно до якої розроблено план заходів, що містить короткострокові ініціативи щодо подолання негативних наслідків, пов'язаних з COVID-19, та заходи з підтримки економіки за секторальними та функціональними напрямками. [2]

Короткострокова підтримка передбачає забезпечення безпечного функціонування економіки в умовах адаптивного карантину, підтримку галузей економіки та захист їх товарів, робіт та/або послуг від їх імпорتنих альтернатив, які постачаються на територію України, з урахуванням міжнародних договорів та зобов'язань.

Секторальний напрям спрямований на відновлення роботи та забезпечення подальшого росту та розвитку всіх галузей економіки, зокрема промисловості, сільського господарства, енергетики, транспорту та інфраструктури тощо. Так, наприклад, для сільського господарства плануються заходи щодо забезпечення безперервного збуту аграрної продукції в умовах пандемії.

Щодо підтримки та захисту суб'єктів господарських відносин за функціональним розподілом, то, зокрема, для малого та середнього бізнесу буде розв'язано проблеми з ліквідністю шляхом впровадження заходів, спрямованих на збереження робочих місць та зменшення витрат бізнесу. За словами Президента України, малий і середній бізнес уже отримали понад 13 млрд грн за програмою "Доступні кредити 5-7-9%". [3]

Президент України також анонсував грошову допомогу підприємцям, чий бізнес постраждав під час карантину. Так, до парламенту подадуть законопроект про матеріальну допомогу ФОПам. Під матеріальною допомогою розуміється одноразова виплата у розмірі 8000 гривень тим, чия сфера діяльності потрапила під заборону через карантинні обмеження. Відповідно до розрахунків, виплату зможуть отримати 1,2 млн українців [4]. У своєму відеозверненні, глава держави, розповів яким чином можна буде отримати ці кошти. Очільник Міністерства цифрової трансформації дав роз'яснення, що виплату у розмірі 8000 гривень отримають працівники або ФОПи, якщо роботодавець має одну з 6 категорій КВЕД. [5]

Для подолання проблеми із безробіттям буде створено 500 тис. робочих місць, а також плануються заходи, спрямовані на підвищення рівня активної підтримки безробітних та сприянню їх працевлаштуванню.

Підсумовуючи всі заходи для поліпшення умов для суб'єктів господарювання, держава повинна пам'ятати, що саме суб'єкти господарювання забезпечують розвиток національної економіки, сплачують податки та збори, а тому їхня щоденна діяльність не має піддаватись необґрунтованим обмеженням та заходам впливу.

Ми вважаємо, що у зв'язку із запровадженням карантину на всій території України, суб'єктам господарювання приходится підлаштовуватись під ті умови, які визначені урядом, а також не нехтувати приписами заборон і дотримуватись рекомендацій про умови ведення видів господарської діяльності, зважати на масове розповсюдження коронавірусної інфекційної хвороби COVID-19 та забезпечувати своїм працівникам безпечні умови праці.

Список використаних джерел

1. Малий бізнес в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання фінансової підтримки державою. Національна асоціація адвокатів України: веб

– сайт. URL: <https://unba.org.ua/publications/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyuvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html> (дата звернення: 27. 11. 2020)

2. Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020—2022 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 №534. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-stimulyuvannya-ekonomiki-534-270520> (дата звернення: 26. 11. 2020)

3. Зеленський анонсував заходи для підтримки бізнесу: 8 тисяч для ФОПів і податкові канікули. Економічна правда: веб – сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/11/24/668347/> (дата звернення: 27. 11. 2020)

4. ФОПам можуть виплатити по 8 тисяч гривень. Канал 24: веб – сайт. URL: https://news.24tv.ua/fopam-mozhut-viplatiti-po-8-tisyach-zelenskiy-novini-ukrayini_n1467938 (дата звернення: 28. 11. 2020)

5. Допомогу 8000 грн отримують ФОПи шести категорій КВЕД. Liga 360 Бізнес: веб – сайт. URL: https://biz.ligazakon.net/news/199889_dopomogu-8000-grn-otrimayut-fopi-shesti-kategory-kved (дата звернення: 28. 11. 2020)

ГОЛОВАТЮК О.А.

студент 3 курсу

КПІ ім. Ігоря Сікорського

СТАНОВИЩЕ ТА ЗАХОДИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМЦІВ ПІД ЧАС КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ

В умовах пандемії підтримка від державних органів необхідна особливо для середнього та малого бізнесу. Як для фізичних осіб так і для юридичних осіб. Насамперед, потрібно визначити та зазначити хто ж, відповідно визначається за законодавством України підприємцем це фізичні та юридичні особи. Дійсне законодавство загалом тлумачить це поняття, «підприємець» через розуміння фізичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність, тобто діяльність ініціативну, систематичну, на власний ризик діяльність з метою отримання прибутку, без створення юридичної особи, і зареєстровану в установленому порядку відповідно до законодавства[3].

За законодавством України підприємці повинні існувати відповідно до загальної системи оподаткування або спрощеної системи оподаткування. На сьогодні, ведуться дискусії яку систему потрібно передбачити для існування державного бюджету. Яка система могла покращити економічне становище

нашої держави. Питання залишається відкритим. Особливістю ведення господарської діяльності є більша відповідальність порівнюючи з юридичною особою та дещо обмеженими правами на відміну від юридичної особи. Обмеженні права щодо зайняття конкретною діяльністю встановлюються тільки законодавством на діяльність яка прямо суперечить закону. Фізична особа вправі здійснювати конкретну діяльність лише за умов її державної реєстрації у державному органі. Під час карантину який був запроваджений кабінетом Міністрів на початку квітня 2020 року і продовжується на сьогодні. Підприємець втратив близько 60% доходу, а у деяких випадках шкода сягала 80%. Підприємці відповідно почали втрачати дохід зі справи якою займалися, що позначилось на податках і надходженнях до державного бюджету, і на економіці нашої держави. В соціальних мережах Facebook, Instagram створювалися і продовжують набувати популярність сторінки SaveФоп.

На зазначених сторінках підприємці намагаються зменшити збитки шляхом взаємних обмежень. Виступають із критикою карантину вихідного дня та захистом малих підприємців та тих підприємців які збанкрутували або у майбутньому можуть збанкрутувати. Крім того, намагаються вирішити проблеми бізнесу шляхом надання взаємної безкоштовної допомоги підприємцями. 16 вересня 2020 року по вулиці Московській, неподалік від Верховної Ради України відбувся масштабний мітинг за участю підприємців щодо відтермінування системи податків для них шляхом запровадження спрощеної системи оподаткування.

Додатково для себе вимагаючи від влади отримати додаткову допомогу від держави у такій скрутний для них час. Нещодавно під час позачергового засідання Кабміну були прийняті так звані «програми підтримки бізнесу».[1] Уряд затвердив на засіданні систему підтримки бізнесу яку самі підприємці різко критикують, загалом затверджена програма дозволить максимально спростити фінансове навантаження на бізнес у період фінансового навантаження на підприємців у період карантинних обмежень. Система підтримки складається із сукупності програм, про які потрібно розповісти деталізовано[1].

Перша програма, кредитні канікули передбачають часткове або повне звільнення від сплати коштів під час карантину з відповідним подовженням взятої ними позики. У кожному конкретному варіанті послуги передбачається індивідуальна процедура, після звернення підприємця до банку у якому підприємець відкрив рахунок. Друга послуга яка надається підприємцям, податкова преференція яка містить у собі систему послуг яка передбачає зниження податкового навантаження на підприємців які мають власний бізнес. Особливості цієї послуги звільнюються ФОПи від нарахування і сплаті грошових коштів за користування землею, що перебуває на балансі підприємця та використовується згідно господарської діяльності, а крім цього, щодо

податку на нерухомість за відповідні наявні житлові приміщення у підприємця. ФОП вправі тимчасово не заповнювати книгу обліку прибутків та доходів.

Визначається також заборона на перевірку документальних та фактичних даних. Кабмін визначив і зазначив, що звільнення підприємців від сплати податку на додану вартість для товарів, необхідних для боротьби із коронавірусною хворобою є необхідним кроком у системі покращення умов для бізнесу. Спрощена також система обліку всієї продукції та впровадження нульової ставки акцизного податку для підприємств із державною формою власності, які виготовляють засоби дезінфекційного призначення у складі яких виходить спирт. Враховується також без обмежень витрати платників на передачу, у якості внеску для боротьби з коронавірусом, установам охорони здоров'я медикаментів, ліків та обладнання які необхідні для хворих на коронавірусну хворобу. Надається підтримка органам місцевого самоврядування та можливість самостійно приймати рішення про зміну визначеної ставки для єдиного податку.

Особливості законопроекту під номером 3275 також введено розуміння явищу часткового безробіття на період дії карантину. Власникам малого і середнього бізнесу, що використовують працю найманих працівників, надаватиметься допомога по частковому безробіттю[2]. Щоб отримати передбачену кабінетом міністрів матеріальну допомогу потрібно звернутися до Центру зайнятості у відповідному регіоні та подати необхідні документи для розгляду. Визначено програму яка підтримає аграріїв. Протягом часу поширення коронавірусу уряд виділив понад 4 млрд гривень із державного резерву на підтримку аграріїв у 2020 році. 1,2 млрд гривень надходитиме на здешевлення кредитів для малих та середніх підприємців. Пільгові кредити подешевшають до 5%. Створюється відповідний поділ фермерів на категорії, яким потрібно виділити в першу чергу кошти, прибуток яких складатиме менше 4 мінімальних заробітної плати. У інформаційному плані створюється мережа державних сервісів послуг і бізнесу пропонується користуватися державними послугами та онлайн ресурсам. Крім того, міністерство цифрової трансформації України продовжує працювати над створенням зручних умов для бізнесу в Україні. Допомога для ФОПу та найманим працівникам, що працюють у сферах діяльності, що можуть припинити існування та закритися через карантин[1]. Також анонсовано програму загального збереження робочих місць.

А у разі посилення карантину роботодавці зможуть отримати близько 8 тисяч гривень одноразової допомоги на кожного працівника, час якого був скорочений внаслідок коронавірусної хвороби. Підприємства, що зупиняють роботу в разі запровадження жорсткого карантину, отримають своєчасну матеріальну компенсацію в разі запровадження жорсткого карантину, отримають також компенсацію витрат на сплату єдиного соціального внеску за найманих працівників. Зазначимо, що допомогу можна отримати навіть у

застосунку Дія в якому потрібно подати зазначену заявку[2]. Для подання заявки знадобиться всього до 7 хвилин. Після заповнення відповідної заявки та її перевірки у відповідних реєстрах Пенсійного Фонду України, підприємець отримає зазначену суму на свій рахунок. Підсумовуючи вище зазначене, держава в силу необхідності створює програми підтримки малого та середнього бізнесу, який зазнає величезних збитків внаслідок непередбачено поширення хвороби.

Список використаних джерел

1. Програми підтримки бізнесу [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: URL <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>. (дата звернення: 29.11.2020)
2. Підприємці можуть отримати допомогу від держави в розмірі 8 тис. грн у Дії [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: URL <https://diia.gov.ua/news/pidpriyemci-mozhut-otrimati-dopomogu-vid-derzhavi-v-rozmiri-8-tis-grn-u-dii>. (дата звернення: 30.11.2020)
3. Прем'єр розповів, які кошти отримають працівники ФОПів у випадку локдауну [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: URL <https://www.unn.com.ua/uk/news/1904499-premyer-rozpoviv-yaki-koshti-otrimayut-pratsivniki-fopiv-u-vipadku-lokdaunu>(дата звернення 1.12.2020)

Сластьон В. В.
студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ НАДАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ПОСЛУГ

Маркетингові послуги та господарсько-договірні зв'язки між господарюючими суб'єктами, які пов'язані з наданням маркетингових послуг, наполегливо входять у цивільний оборот і вимагають свого регулювання.

Відповідно до положень ПКУ маркетингові послуги – послуги, що забезпечують функціонування діяльності платника податків у сфері вивчення ринку, стимулювання збуту продукції (робіт, послуг), політики цін, організації та управління руху продукції (робіт, послуг) до споживача та після продажного обслуговування споживача в межах господарської діяльності такого платника податків [1].

Юридичне оформлення процесу одержання, використання, охорони й розповсюдження інформації, отриманої в ході маркетингових досліджень, опосередковується договором на надання маркетингових послуг [2, с. 65].

За правовим режимом вони займають проміжне положення між господарським договором про науково-дослідні дослідження та господарським договором про надання послуг [3, с. 157].

Договірне регулювання в досліджуваній сфері правовідносин виражається у встановленні порядку їх укладення, зміни і розірвання, виконанні сторонами взятих на себе обов'язків, а також відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких зобов'язань. Договір виступає індивідуалізованим відношенням між замовником та виконавцем, які пов'язані правами і обов'язками, що визначають забезпечену законом міру можливої і необхідної поведінки в сфері здійснення певної діяльності або окремої дії на користь замовника [4, с. 184].

Термінологія господарського договору про надання маркетингових послуг широко використовується в літературі, утім, його правове визначення залишається предметом дискусій. За таких умов складаються досить специфічна ситуація, при якій звернення учасників правовідносин до маркетингових послуг відбувається все частіше і самі послуги набувають неабиякого поширення, однак на нормативну рівні відповідні питання не стають предметом спеціального правового регулювання, у зв'язку з чим правові конструкції відповідних договорів, питання відповідальності їх сторін та низка інших важливих питань розвиваються безсистемно фрагментарною практикою, яка формується самими учасниками відповідних правовідносин поза межами загальноновизначеного на нормативному рівні вектору. У зв'язку з цим наразі учасники відповідних правовідносин вимушені активно звертатись до договору і договірної свободи як засобу регулювання відносин з надання маркетингових послуг [5, с. 48].

В цілому, оскільки договір про надання маркетингових послуг є різновидом договору про надання послуг, то й, відповідно, на його регулювання поширюється дія норм, що містяться у гл. 63 ЦКУ [6]. Надання маркетингових послуг за договором контролюється тільки фіскальними органами на предмет їх фактичного надання та сплати податків з отриманих надавачами таких послуг доходів.

Разом з тим від належного правового забезпечення маркетингової діяльності залежать зростання національної економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках послуг. Так як в умовах нормативної нерозвиненості і наукової малодослідженості відповідних питань підвищуються загрози порушення суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів учасників відповідних правовідносин і виникнення на цьому ґрунті юридичних конфліктів. Також це призводить до використання протиправних

схем для ведення діяльності. Наприклад, однією з типових схем є укладання договору на надання маркетингових послуг з фіктивним підприємством, яке зареєстроване згідно вимог чинного законодавства, проте не здійснює реальних операцій, а займається за допомогою первинних документів оформленням нікчемних правочинів. Тому при здійсненні перевірки підприємства на предмет правильності нарахування та сплати податків звертається увага на реальність маркетингових послуг, їх зв'язок із господарською діяльністю. Разом з тим реальність таких послуг важко прослідкувати, виходячи із незначних строків проведення виїзних перевірок на збір повної доказової бази [7, с. 996]. Аналіз судової практики свідчить, що документарне оформлення надання маркетингової послуги незалежно від її типу має обов'язково включати: наказ по підприємству; договір на маркетингові послуги; звіт про маркетингові послуги; акт виконаних робіт. Доцільним також є аналіз документів відносно трудових ресурсів (для виявлення відсутності відповідних спеціалістів в штаті підприємства) та переліку торгових точок та товарів, відносно яких надано маркетингові послуги.

Також законодавством України зараз не встановлено навіть будь-яких особливостей надання маркетингових послуг у сферах, що мають велику соціальну важливість. Існує практика координації та підвищення цін на продукти через надання фіктивних маркетингових послуг на окремих ринках. Особливо великі обсяги вона має на фармацевтичному ринку. На даний час маркетингові послуги за договором стосуються 40-50% асортименту аптечних закладів. Це препарати, що реалізуються за вільними цінами, та ті, на які поширюється державне регулювання цін.

Широка практика використання договорів надання маркетингових послуг без будь-якого правового регулювання призводить до зміни асортименту, впливає на вартість товарів для кінцевого споживача. Окремі положення договорів, при умові наявності у сторін значної ринкової влади, можуть мати негативні наслідки й для всього ринку. До таких положень належить, зокрема, фінансове стимулювання закладів у відсотках від обсягів закупівлі або реалізації певної продукції, що призводить до створення перешкод доступу на ринок або усунення з ринку інших підприємців; застосування різних умов до рівнозначних угод, що ставить окремих підприємців у невігідне становище; встановлення цін для споживачів, що неможливими були б при умові існування адекватної конкуренції. Підприємці орієнтуються на придбання й реалізацію товарів тих виробників, за виконання умов договорів про надання маркетингових послуг з якими, вони отримують найбільші матеріальні винагороди [8].

Тому доцільним є на рівні відповідних міністерств прийняття НПА, що будуть встановлювати чіткі, прозорі, недискримінаційні правила надання маркетингових послуг для всіх учасників ринків для: унеможливлення

спотворення конкуренції на ринках через використання маркетингових інструментів; забезпечення кінцевих споживачів можливістю об'єктивного та неупередженого, самостійного вибору необхідних їм товарів; унеможливлення реалізації товарів за підвищеною вартістю за рахунок застосування маркетингових інструментів. Водночас з метою зменшення випадків недобросовісних практик на ринку доцільним є створення та підписання основними гравцями ринку так званого Кодексу добросовісних практик, що може регулювати питання допустимості або недопустимості тих чи інших маркетингових практик. Таке саморегулювання є також найбільш поширеним інструментом боротьби зі зловживаннями з можливим антиконкурентним ефектом у тих важливих сферах, де повне державне регулювання сьогодні є недоцільним або суперечливим.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>
2. Федосенко Н.А. Маркетингова послуга як цивільно-правова категорія. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. № 4. С. 63–66.
3. Мірзоян А.А. Окремі проблеми правового регулювання маркетингових послуг. Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнар. наук. конф. «Шості осінні юридичні читання», м. Хмельницький, 26–27 жовтня 2007 р.: у 3 ч. Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. Ч. 2 : Цивільне право. Сімейне право. Міжнародне приватне право. Комерційне право. Цивільний процес. Трудове право. Право соціального забезпечення. С. 155–158.
4. Федорченко Н.В. Договірне регулювання відносин з надання послуг. *Часопис Київського університету права*. 2014. №1. С. 183–186.
5. Федосенко Н.А. Цивільно-правовий договір з надання маркетингових послуг: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. – 213 с.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran161#n161&p=>.
7. Ворона О.М. Судова практика нікчемних правочин в Україні: маркетингові послуги у схемах ухилення від сплати податків. *Молодий вчений*. 2015. № 2(6). С. 994-998.
8. Сінічкіна Л. Маркетингові послуги на фармринку: бути чи не бути? *Юридична газета*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/medichne-pravo-farmaceutika/marketingovi-poslugi-na-farmrinku-buti-chi-ne-buti.html>

Охота Г.О.
студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗВИЧАЙНИЙ ЧАС ТА ПІД ЧАС ВСЕСВІТНЬОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Туристична індустрія є однією з найперспективніших напрямків розвитку економіки держави. З кожним роком все більше спостерігається зацікавленість українського населення у подорожах як закордон, так і в середині країни. Проте Всесвітня пандемія коронавірусу COVID-19, яка вирує у світі з лютого 2019 року, ще раз довела, що український законодавець приділяє недостатньо уваги сфері здійснення туристичної діяльності: відсутність правового регулювання створення туристичного продукту, відсутність дієвих методів фінансового забезпечення страхування відповідальності туроператорів та механізму дій у разі його банкрутства, відсутність державної підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють туристичну діяльність, фактична неможливість туриста захистити свої права у тому випадку, якщо хтось із постачальників послуг туристичного оператора неналежно надає туристичні послуги, недосконалість понятійного апарату туристичного законодавства, тощо.

Таким чином, проблеми, які виникають у зв'язку зі здійсненням господарсько-правових відносин суб'єктами господарювання у туристичній діяльності як у звичайний час, так і під час Всесвітньої пандемії коронавірусу COVID19 потребують системного комплексного дослідження.

Генеральний секретар ООН Антоніу Гуттеріш на брифінгу Всесвітньої Організації Здоров'я заявив, що світова туристична індустрія зазнала збитків від експорту у зв'язку із всесвітньою пандемією коронавірусу за перші 5 місяців 2020 року на суму 320 млрд. дол. при тому, що туристичні потоки скоротилися більше ніж на половину. Кожна 10 людина світу має відношення до туристичної галузі. Тому довелося скоротити більше ніж 120 мільйонів робочих місць [1].

Світові Уряди, в тому числі і Україна, миттєво зреагували на таку безпрецедентну ситуацію та розробили 2 основних підходи щодо мінімізації економічних втрат:

1. розробка лояльного кредитування бізнесу;
2. відтермінування сплати боргових зобов'язань та податків

Кабінет Міністрів України, починаючи з 11 березня 2020 року своїми Постановами № 211 від 11.03.2020, № 956 від 13.10.2020, № 215 від 16.03.2020, Розпорядженням № 288-р від 13.03.2020, № 287-р від 14.03.2020 року тощо, ввів в Україні ряд важливих протиепідеміологічних заходів, а саме:

встановив на всій території України карантин; закрити деякі пункти пропуску через державний кордон та пункти контролю і припинив в них пішохідного сполучення; тимчасово закрити пункти пропуску (пункти контролю) через державний кордон для міжнародних пасажирських перевезень; заборонив роботу суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів (крім роздрібною торгівлі продуктами харчування, паливом, засобами гігієни, лікарськими засобами та виробами медичного призначення, засобами зв'язку, провадження банківської та страхової діяльності, а також торговельної діяльності і діяльності з надання послуг з громадського харчування із застосуванням адресної доставки замовлень за умови забезпечення відповідного персоналу засобами індивідуального захисту). Крім того, були заборонені регулярні та нерегулярні перевезення пасажирів автомобільним транспортом у приміському, міжміському внутрішньообласному і міжобласному сполученні (крім перевезення легковими автомобілями), перевезення пасажирів метрополітеном та залізничним транспортом [2].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17 березня 2020 року було внесено такі зміни:

- термін перебування у відпустці без збереження заробітної плати на період карантину не включається у загальний термін, встановлений частиною другою ст. 84 Кодексу законів про працю України.
- Щодо порушень правил щодо карантину людей: накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
- Щодо податкових та боргових зобов'язань: тимчасово, для здійснення заходів щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, необхідних для виконання заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19), перелік яких визначено Кабінетом Міністрів України.
- Власником підприємства, установи, організації або уповноваженим органом може змінюватися режим роботи органів, закладів, підприємств, установ, організацій, зокрема щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб.
- З дня оголошення карантину зупиняється перебіг строків звернення за отриманням адміністративних та інших послуг та строків надання цих послуг, визначених законом.

- Забороняється проведення органами державного нагляду (контролю) планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, тощо [2].

Проаналізувавши вищевказані нормативно-правові акти, які були прийняті державою задля регулювання ситуації, стало зрозуміло, що туристична індустрія знову не отримала достатнього державного регулювання. В той час коли в інших державах Уряди всіляко намагалися врятувати малі та середні підприємства, які здійснюють туристичну діяльність, від зникнення.

Згідно із даними Національного інституту стратегічних досліджень станом на 23.04.2020 року в Болгарії було вжито таких заходів: встановлено граничний термін повернення коштів від туроператора (13 червня) у випадку, якщо мандрівник не приймає надані варіанти (ваучер або заміна туристичного пакету); національний банк Болгарії запустив нові програми підтримки бізнесу, ураженого пандемією COVID-19. Міністерство туризму запропонувало зміни до закону про туризм, спрямовані на зменшення навантаження на бізнес та ризиків подальшого поширення вірусу.

Хорватії: Міністерство туризму затвердило зміни до законів, що перебувають у віданні міністерства, щодо надання йому повноваження додатково регулювати в особливих обставинах, спричинених епідемією коронавірусу, низку підзаконних актів:

- використання ваучера (Закон про надання туристичних послуг);
- ставки туристичного податку, термінів сплати туристичного податку, призначення та спосіб розподілу коштів Фонду на туристично розвинені райони та континентальну Хорватію (Закон про туристичний податок).

Китаї: відновлення туристичних визначних пам'яток: у лютому Міністерство культури і туризму (МСТ) розробило рекомендації щодо відновлення туристичних визначних пам'яток в умовах запобігання та контролю епідемій.

Відкриття готелів: МСТ скоординується з Асоціацією готелів, що займаються туризмом, щоб допомогти їм повернутися до роботи після очищення та санітарії, а також посилити нарощування потенціалу для навчання персоналу та управління якістю.

Планування ініціативи з просування туризму: розпочато роботу з просуванням внутрішнього ринку туризму після епідемії та започатковано проекти міжнародного обміну та співпраці з метою залучення туристів, які приїжджають додому, та відновлення довіри практикуючих в'їзний туризм. Китайські культурні центри та туристичні бюро за кордоном нещодавно запустили низку онлайн-програм, таких як фотовиставки, серії коротких відео та лекцій [3].

Отже, порівнюючи з іншими країнами світу, український Уряд не вживає достатньо ефективних заходів для підтримання туристичної індустрії. На нашу думку, для того аби підтримати туристичні підприємства під час Всесвітньої пандемії корона вірусу COVID-19 слід:

- зменшити ставки туристичного збору та терміни сплати;
- розпочати розвивати та просувати внутрішній туристичний продукт;
- проводити роботи по міжнародному обміні досвідом з ціллю залучення туристів
- започаткувати програми з підтримки бізнесу, який постраждав від пандемії корона вірусу COVID 19
- розробити механізм роботи суб'єктів туристичної діяльності в мережі Інтернет.

Список використаних джерел

1. Всемирная организация здравоохранения Вспышка коронавирусной инфекции COVID-19 URL: who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211» № 215 від 16 березня 2020 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2020-%D0%BF#Text>
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 16, ст.100
4. Національний інститут стратегічних досліджень: Щодо розвитку туризму в умовах підвищених економічних ризиків URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf>

Антонченко О.І.

студентка магістратури

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Бевз С.І.

доктор юридичних наук, доцент,

в.о.завідувача кафедри господарського та

адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ В УМОВАХ
ПАНДЕМІЇ**

Неузгодженість дій органів державної влади, не завжди продумані рішення, ігнорування конституційного принципу відкритості, різна реакція судів через суб'єктивні фактори, неадекватне спілкування з користувачами послуг правосуддя - основні проблеми, що стоять перед українською судовою системою у зв'язку з COVID-19. Тож пандемія наклала відбиток на всі види суспільних відносин, в тому числі і на судочинство, що зумовило прийняття змін до ГПК України [1], зокрема відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 № 540-IX [2].

Способи забезпечення принципу гласності судового розгляду утворюють відповідний механізм реалізації, який на сьогоднішній день є максимально простим і відкритим. Утім внесені 30.03.2020 р. законодавчі зміни дещо конкретизували цей механізм. Зокрема передбачено прийняття участі в господарському процесі за допомогою відеоконференцзв'язку поза залом судових засідань з використанням власних технічних засобів та здійснення підтвердження особи учасника судового засідання через електронний підпис. З метою повного і всебічного розгляду сторонам судового засідання забезпечується участь в судовому засіданні в режимі відеоконференцзв'язку за допомогою системи EASYCON [1]. Додаткового поширення такий інструмент набув із моменту створення системи «Онлайн будинку юстиції», отримання певних послуг через який потребує реєстрації та авторизації завдяки електронному підпису. Крім того, для запобігання виникненню та поширенню вірусних захворювань в судах були встановлені певні протиепідемічні обмеження. [3].

При цьому законодавчі положення зіштовхнулися з проблемами на шляху їх реалізації. До таких можна віднести доволі обмежений доступ використання акредитованих центрів сертифікації ключів у «EasyCon» (виключно 5) на відміну від, наприклад, можливостей використання електронних підписів із 20 АЦСК у «Онлайн будинку юстиції». Крім того, за час карантину мають місце ситуації нехтування з боку судді нормами, що регламентують процес забезпечення і реалізації принципу гласності судового процесу, незважаючи на те, що подібні дії можуть послужити підставою для скасування судових постанов, якщо таке порушення призвело або могло привести до прийняття незаконного і (або) необґрунтованого рішення [4].

Вважаємо, що для запобігання порушенню принципу гласності в умовах пандемії варто звернути увагу на те, що розвиток сучасних технологій підштовхнув багатьох осіб виготовити електронний підпис. Таким чином, система судочинства наблизилася до забезпечення участі у судовому засіданні учасників судового засідання «в домашніх умовах», що зумовлює необхідність

вирішення питання участі в судовому засіданні через такий підпис не лише учасників процесу.

Окремої уваги заслуговує обов'язок судів щодо оприлюднення текстів судових актів у засобах масової інформації та мережі «Інтернет» як один з аспектів механізму реалізації принципу гласності, що дає можливість необмеженому колу осіб ознайомитися з результатами розгляду справ у судах.

На нашу думку, порушення права на публічний судовий розгляд як прояв принципу гласності правосуддя має бути закріплено в процесуальних кодексах як безумовна підстава для скасування судового рішення. Такий підхід сприятиме забезпеченню та реалізації принципу гласності загалом.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. №1798-XII URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020 р. №540-IX URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Рішення Вищої ради правосуддя від 26.03.2020 «Про доступ до правосуддя в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS33422>
4. Суди «на карантині»: розширені можливості, нові спори чи зловживання правами? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudi-na-karantini-rozshireni-mozhливosti-novi-spori-chi-zlovzhivannya-pravami.html>

Гурбик О. А.

студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: **Цирфа Г. О.**

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах функціонування ринкової моделі, основу якої складають види підприємницької діяльності з використанням різних форм власності та

механізмів державного регулювання соціально-економічних відносин, все більш нагальною стає потреба суб'єктів господарської діяльності у захисті своїх майнових прав та інтересів від різноманітних ризиків. Проте інтерес до створення відповідного наявним економічним відносинам ринку страхових послуг проявляють не лише суб'єкти господарювання, але й сама держава. Вказана проблематика вирішується через впровадження й розвиток в Україні апробованих передовими країнами й міжнародним досвідом моделей, форм і видів страхової діяльності. Відповідно до частини 2 статті 333 Господарського кодексу України (ГК) страхування є однією із складових фінансової діяльності суб'єктів господарювання, а також однією із загальною успішних галузей української економіки, в якій спостерігаються позитивні тенденції [1, ч. 2, ст. 333; 8, с. 302].

Правове регулювання страхових відносин в Україні загалом здійснюється Цивільним кодексом України (ЦК), а саме главою 67 (ст. 979-999), окремим профільним Законом України «Про страхування» № 85/96-ВР від 07.03.1996 (далі – Закон) (містить п'ять розділів і 46 статей) та правилами розробленими для окремих видів страхування. Основоположним законодавчим актом, на який покладено і в якому деталізовано правове регулювання страхової діяльності в Україні є Закон «Про страхування» (до сфери його регулювання належать відносини, що виникають у сфері страхування). Закон скерований на побудову ринку послуг страхування, підвищення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб [2; 8, с. 302-303].

Поняття, мета та сутність державного нагляду за страховою діяльністю в Україні висвітлені / врегульовані в четвертому розділі (статті 35-46) Закону. Нагляд держави за страховою діяльністю здійснюється з ціллю виконання законодавчих приписів щодо страхування, прогресивного розвитку послуг страхування, унеможливлення неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників [3, ст. 35; 4, с. 42-50].

У загальних положеннях розділу 1 Закону подано чітке визначення поняття страхування. Зокрема, під страхуванням розуміються відносини, що мають цивільно-правовий характер стосовно захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків. Вони обумовлюються угодою страхування чи законодавством. Здійснюються за кошти фондів, які наповнюються через процедуру сплати страхових платежів (премій, внесків) фізичними та юридичними особами, а також доходами від розміщення коштів згаданих фондів [3, ст. 1; 5, с. 186-195].

Взаємовідносини страхових компаній і держави загалом регулюються статтею 41 Закону. Базовий принцип закріплює правило, що страховик не несе відповідальності за державними зобов'язаннями і навпаки, держава не відповідає за зобов'язаннями, які покладені на страховика. Тому Законом не допускається жодне централізоване державне регулювання / уніфікація /

обмеження розмірів страхових тарифів і сум, страхового відшкодування, умов договорів страхування, взаємовідносин сторін, якщо вони не суперечать українському законодавству. Ці приписи не стосуються обов'язкових видів – страхування життя, майна фізичних осіб, перестраховання, а також страхування експортно-імпорتنих поставок під гарантію держави, страхування продукції сільського господарства з державною підтримкою та страхових посередників [3, ст. 41; 6, с. 38].

Державні гарантії прав та законних інтересів страховиків закріплені в статті 42 Закону. Держава захищає майнові та інші права і законні інтереси страхових компаній, а також умови вільної конкуренції в страховій діяльності. Законодавчі норми чітко гарантують заборону втручання державних та інших органів в роботу страховиків, якщо це не стосується прямих повноважень органів, що проводять нагляд з боку держави за діяльністю страховиків [3, ст. 42; 4, с. 42-50].

Згідно з правовими нормами, предметом страхування вважаються майнові та інші інтереси, що прямо не заборонені законодавством і кваліфікуються як особисте страхування, майнове страхування та страхування відповідальності. А за своєю формою страхування поділяється на добровільне та обов'язкове. Законодавством визначено понад два десятки видів добровільного страхування та близько п'ятдесяти видів обов'язкового. Окремим видом є лайфове страхування / убезпечення життя. Останнє відноситься до видів добровільного страхування, в ході реалізації якого страхова організація бере на себе обов'язок здійснити страхові виплати згідно із укладеним договором страхування у випадку смерті страхувальника, а також при дожитті застрахованої особи наприкінці терміну дії договору та досягненні застрахованою особою вказаних у договорі вікових параметрів, або ж, за бажанням страхувальника, перевести належну / визначену суму коштів у пенсійний опціон [3, ст. 6, 7; 7, с. 282-287].

В законодавстві розкривається правовий механізм здійснення страхової діяльності на території України та визначено повноваження й статус страховиків (страхових організацій). Сферою безпосередньої діяльності страховиків може бути виключно страхування, перестраховання і узаконена фінансова діяльність, щодо накопичення грошових ресурсів в якості резервного фонду їх рентабельного вкладення та управління останніми. До числа страховиків також відносяться належно зареєстровані, за процедурою Уповноваженого органу, постійно діючі представництва (законодавець їх кваліфікує як філіали страховиків-нерезидентів), які виступають як представники відомих світових страхових організацій, що змогли виконати усі формальні умови та одержати державну ліцензію для законної страхової діяльності на українському страховому ринку. Офіційно дозволеними видами страхової активності для філіалів страховиків-нерезидентів є посередницька страхова діяльність у вигляді брокерських та агентських операцій щодо

перестраховання, виключно із страхуванням чітко окреслених ризиків. Під правовим статусом страхувальників, які є клієнтами / споживачами послуг страхових компаній розуміються юридичні особи, а також дієздатні фізичні особи, що оформили страхові поліси із конкретними страховими організаціями. Характерно, що іноземні громадяни, особи без громадянства, а також іноземні юридичні особи в Україні можуть вільно скористатися правом на страхове забезпечення нарівні з вітчизняними страхувальниками.

Задля уникнення можливих ускладнень страхові компанії повинні дотримуватися чітких умов гарантування своєї платоспроможності: тобто мати сплачений статутний фонд для страховиків-резидентів або гарантійний депозит для філіалів страховиків-нерезидентів, а також – гарантійний фонд страховика; створити належні страхові резерви, достатні для можливих відшкодувань і можливих виплат страхових компенсацій своїм клієнтам; мати необхідне мінімальне перевищення реального запасу платоспроможності страховика, стосовно розрахункових нормативних запасів. Мінімальна величина гарантійного депозиту страхових організацій, що займаються всіма іншими видами страхування, ніж убезпечення життя, встановлюється у розмірі, еквівалентному 1 млн євро, а страховиків, які займаються лайфовим страхуванням – 10 млн євро за офіційним обмінним курсом стосовно української національної валюти [3, ст. 30]. Наявні кошти страхових резервів страховиків мають розміщуватися в надійних ліквідних секторах, характеризуватися безпечністю, прибутковістю, диверсифікованістю та мають бути розподілені поміж активів різних категорій.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України: Кодекс (від 16.01.2003. – № 436-IV) – Редакція від 16.10.2020, підстава 124-IX – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 17.10.2020).
2. Цивільний кодекс України (№ 435-IV). Відомості Верховної Ради України (ВВРУ), 2003, № 40-44, ст. 356. – Редакція від 16.08.2020, підстава – 815-IX, 816-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.09.2020).
3. Про страхування: Закон України (№ 85/96-ВР). ВВРУ, 1996, № 18, ст. 78. Редакція від 03.07.2020, підстава 2470-VIII, 720-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.09.2020).
4. Базилевич В.Д. Сучасна парадигма страхування: сутність і протиріччя. *Фінанси України*. 2007. №9. С. 42-50.
5. Базилевич В.Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації. *Економіка. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. К., 2009. С. 186-195.

6. Ковтун Н. В. Сучасні тенденції розвитку страхової діяльності в Україні: макроекономічні і регіональні аспекти. *Статистика України*. 2006. №3.
7. Полчанов А. Ю. Теоретичні основи страхового менеджменту. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. № 2. С. 282-287.
8. Цивільне право України: Навч. посібник / Ю. В. Білоусов, С. В. Лозінська, С. Д. Русу та ін.; за ред. Р. О. Стефанчука. К., 2004. 448 с.

СЕКЦІЯ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Бевз С.І.,

доктор юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
господарського та адміністративного права,
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Основним призначенням адміністративного права, як відомо, є правове забезпечення державного управління в різних сферах суспільних відносин. Врегулювання відповідних відносин здійснюється, насамперед, за допомогою певного законодавства – в даному разі – адміністративного.

Однією з важливих тенденцій у багатьох країнах світу є конституціоналізація адміністративного права. Як зазначає Подорожна Т.С., сутність конституціоналізації має прояв в тому, що «конституція насамперед закріплює нормативну модель і юридичну конструкцію найважливіших суспільних відносин, тим самим визначаючи системні, структурні, функціональні і інші зв'язки між різними суспільними інститутами, завдяки яким забезпечується правопорядок. З іншої сторони, завдяки втіленню конституційних норм і принципів в законодавстві відбувається його гармонізація, забезпечуються стабільність і ефективність його розвитку» [1, с.86]. Ващенко Ю.В. вважає [2, с.6], що слід визнати найбільш обґрунтованим широкий підхід до розуміння конституціоналізації, який охоплює «врегулювання певних відносин у конституціях, формулювання правових засад певних відносин на підставі конституційно-правових принципів, прийняття рішень судовими органами безпосередньо на підставі конституційно-правових

принципів та полягає у механізмі впливу конституційного права на інші галузі права (у даному випадку – на адміністративне право)». На нашу думку, конституціоналізація є похідною від конституціоналізму, який втілюється, з точки зору Савчина М.В. [3, с.19], на трьох рівнях: сукупності певних доктрин, концепцій та теорій про природу конституції; політико-правової практики втілення цих ідей в життя; конституційного регулювання відповідних соціальних явищ і процесів. Тож конституціоналізація адміністративного права полягає в реалізації цих рівнів в площині адміністративного права, що є можливим лише для 2-х останніх: втілення в життя ідей, закладених в Конституції України та регулювання відповідних соціальних явищ і процесів на конституційному рівні. Цим пояснюється досить часте використання в науковій літературі принципу людиноцентризму, відповідно до якого держава повинна «служити» інтересам громадян, тобто діяти в ім'я і заради приватних осіб шляхом всебічного забезпечення пріоритету їх прав, свобод та інтересів у публічній сфері [4, с.10]. Фактично цей принцип переплітається з принципом антропологізму, який полягає у відстоюванні підходу, згідно з яким права людини наповнюють змістом і сенсом правову систему як таку [5, с.69].

Тож Конституція України має стати основою при визначенні єдиних правил чи критеріїв щодо організаційного забезпечення реалізації державної політики, про відсутність яких наголошується в Стратегії реформування державного управління на період до 2021 року [6]. Зокрема, удосконалення потребує визначення правового статусу Уряду – Кабінету Міністрів України (далі – КМУ).

Його основні повноваження визначені статтею 116 Конституції України та конкретизовані за сферами їх реалізації в статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України». При чому «забезпечення проведення державної економічної політики» встановлено лише Законом, тоді як інші повноваження дублюються в Конституції та Законі, окремі з них в Законі знаходять більш детальне закріплення. Тому вважаємо, що пункт 3 статті 116 Конституції України доцільно доповнити відповідним положенням. На думку науковців, в зазначеній статті більшою мірою йдеться не про завдання уряду, а про сферу його компетенції [7, с.365]. Тож економічна сфера має бути також визначена як одна з сфер компетенції КМУ. Крім того, перелік повноважень КМУ не є вичерпним. Виникає питання відносно встановлення таких повноважень «законами України». Вважаємо, що доцільно конкретизувати, про які закони йдеться, - зокрема такі, що не суперечать Закону України «Про Кабінет Міністрів України» як основному закону, що регламентує дане питання. Цілковито погоджуємося, що «доцільним було б на рівні конституційної доктрини визначитись з органічним правовим зв'язком в діяльності Уряду між сферами державного управління, відповідними видами державної політики та формами і засобами її реалізації, включаючи державні програми, застосування засобів

державного регулювання, державної підтримки, протидії негативним тенденціям в розвитку відповідних суспільно-економічних відносин тощо» [8, с.25]. Такий підхід сприяв би підвищенню ефективності діяльності КМУ, оскільки його результатом фактично було б встановлення цілей та засобів їх досягнення у відповідних сферах.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку нашої держави продовжується робота щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення державного управління в цілому та у різних сферах життєдіяльності суспільства зокрема. Утім такі зміни мають базуватися не лише на вимогах міжнародної спільноти, необхідності європеїзації правового регулювання, а й, насамперед, на Конституції нашої держави як Основному її Законі.

Список використаних джерел

1. Подорожная Т.С. Конституционализация системы законодательства Украины: основные требования принципа конституционности и обеспечение правового порядка. *Веснік БДУ (Білоруського державного університету)*. Сер. 3. 2015. № 1. С.86-89
2. Ващенко Ю. В. Тенденції розвитку адміністративного права в Україні в світлі глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 4. С. 4–15.
3. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: Монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. 372 с.
4. Аверьянов В. Б. Обновление украинской административно-правовой доктрины на основе принципа верховенства права. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 3. С. 9–14.
5. Савчин М. В. Методологія юридичних досліджень у сфері публічного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Вип. 44. Т. 1. 2017. С. 68–76.
6. розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року №1102-р) «Деякі питання реформування державного управління» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80> (дата звернення: 30.11.2020)
7. Цветков В.В., Кресіна І.О., Коваленко А.А. Суспільна трансформація і державне управління в Україні: політико-правові детермінанти: Монографія. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 496 с.
8. Задохайло Д. Д. Функції Уряду України в економічній сфері: модернізація конституційно-правового забезпечення. Харків: Юрайт, 2013. 111 с.

Борщ Ю.О.

студентка

Національного авіаційного університету

Гончарук С.Т.

кандидат юридичних наук, професор

Національного авіаційного університету, Україна

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ТРАНСФОРМАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Адміністративне право, як складова частина правової системи держави, постійно знаходиться у стані трансформації та удосконалення з урахуванням змін, що відбуваються у суспільстві та державі. Важливо врахувати основні чинники та ризики, які можуть вплинути на тенденції трансформації положень адміністративного права, щоб уникнути порушень основного закону держави конституції та норм міжнародного права. Тому тема дослідження, що пов'язана з аналізом сучасних викликів в процесі трансформації адміністративного права є важливою та актуальною.

Процеси, що відбуваються у суспільстві держави на сучасному етапі, суттєво впливають не тільки на свідомість громадян, а й на адекватність прийняття рішень з оцінкою певних подій та дій, що суттєво впливає на визначення порушень адміністративного права. В результаті зростає вірогідність прийняття хибного рішення по відношенню до суб'єкта відповідальності. Але ризик – це закономірне явище, що супроводжує процес прийняття рішення з визначення ознак певних дій окремої особи або групи людей. Сформулюємо, на наш погляд, основні ризики, що існують при здійсненні оцінки дій суб'єкта адміністративного права. А саме, це: - неповнота оцінки; - неврахування обставин; - некомпетентність; - кон'юнктурність; - тиск з боку громадськості; - політичні мотиви тощо. Всі ці ризики тим чи іншим чином впливають на адекватність, а слід вважати на законність прийняття рішення. Тому, насамперед, слід створити умови, що дадуть можливість уникнути або мінімізувати ризик прийняття хибного рішення, яке призведе до порушення норм адміністративного права. Нажаль, практика сьогодення свідчить про високу залежність прийняття рішення від вищеназваних ризиків, що може створювати не тільки поодинокі, а й системні порушення. Виклики сьогодення як раз і сприяють трансформації адміністративного права під впливом ситуативних рішень, але слід запроваджувати систему запобіжників у вигляді незалежного, можливо закритого від натиску зовнішніх та внутрішніх факторів, процесу реалізації норм адміністративного права.

Таким чином, визначено основні виклики сьогодення у вигляді ризиків при прийнятті рішень з реалізації норм адміністративного права.

Устинова І.П.

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного та адміністративного права

Національного авіаційного університету

Лучок А. студентка

Національного авіаційного університету

СПОРИ ПРО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ КОНКУРСНИХ КОМІСІЙ НА ПРИЗНАЧЕННЯ ДИРЕКТОРІВ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ЯК ВИД ПУБЛІЧНОГО СПОРУ

В останні роки поряд з традиційними суперечками, що вирішується в порядку цивільного, господарського та кримінального судочинства, з'явилося чимало спорів суміжного характеру, що мають ознаки, в тому числі, публічно-правових спорів. Це пояснюється поширенням та прогресом різноманітних суспільних відносин, які так чи інакше торкаються публічно-адміністративної сфери а також з детальним аналізом судовими органами справ, що стосуються предметної юрисдикції того чи іншого спору.

Таким чином, можна сказати, що на сьогодні спостерігається тенденція «розширення рамок» публічно-правових відносин. Як приклад такого «розширення рамок» публічно-правових спорів, можна навести розгляд адміністративними судами справ, що пов'язані з діяльністю та прийняттям рішень конкурсних комісій на призначення директорів підприємств державного сектору економіки. Зазначений вид правовідносин має суміжні ознаки із цивільним судочинством, а конкретніше – з трудовим.

До кінця 2019 року спори про оскарження рішень конкурсних комісій на призначення директорів підприємств державного сектору економіки розглядались в порядку цивільного судочинства, допоки Верховний суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в своїй постанові у справі № 826/8950/18 від 29.04.2020 не розмежував чіткі критерії для відносин публічно-правового і приватно-правового характеру.

Саме в зазначеній постанові Верховний суд вказав, що рішення конкурсних комісій на посаду директора підприємств державного сектору економіки повинно розглядатись в порядку адміністративного, а не цивільного судочинства, як це було раніше.

Природа публічно-правового спору є досить об'ємною та неодноманітною, а відносини, що на сьогодні підлягають до розгляду адміністративного судочинства мають чимало ознак інших галузей права.

З огляду на чинні позиції вітчизняних вчених, стверджуємо, що предметом публічно-правових спорів є відносини, що формуються у ході

безпосередньої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування або інших органів, що наділені владними повноваженнями, якщо хоча б однією з сторін таких відносин є учасник виконавчо-розпорядчого органу держави (та виступає в таких відносинах від її імені).

З таким розмежуванням, та встановленням предмету публічно-правових спорів погоджується і чинний на сьогодні Кодекс адміністративного судочинства України, адже як відомо, спори, що виникають в публічно-правовій сфері відносяться до адміністративного судочинства.

Встановивши предмет публічно-правових спорів, та окресливши основні їх властивості, можна виокремити основні ознаки публічно-правових відносин. Відповідно до Методичних рекомендацій для працівників юридичних служб (юрисконсультів) органів виконавчої влади, державних підприємств, установ та організацій, що опубліковані на сайті Міністерства юстиції України, основними ознаками публічно-правових спорів є:

- сторонами відносин є суб'єкти публічно-правових відносин, серед яких особливим правовим статусом наділені органи публічної адміністрації ;
- сфера виникнення відносин зумовлена реалізацією публічного інтересу;
- предметом відносин є рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів публічно-правових відносин, які порушують або можуть порушити права, свободи та інтереси інших суб'єктів [1].

Отже автор вважає, що не в повній мірі можна погодитись з зазначеними ознаками, та вважаємо їх дещо не конкретизованими та такими, що підлягають уточненню.

Стаття 20 КАС містить перелік видів публічно-правових відносин відносяться не лише до місцевих адміністративних судів, а до окружних адміністративних судів – усі інші публічно-правові спори., є не вичерпним. Отже, встановивши предметну юрисдикцію адміністративного (публічного) судочинства, розглянемо новітній вид публічно-правових відносин, який остаточно сформувався у цій площині лише наприкінці 2019 року – відносини, пов'язані з прийнятими рішеннями конкурсних комісій на призначення директора підприємства державного сектору економіки.

Чисельна судова практика відносила розгляд справ, щодо рішень конкурсних комісій на призначення директора підприємства державного сектору економіки до судів загальної юрисдикції в порядку цивільного судочинства, як спір, що виникає з трудових правовідносин.

Суд загальної юрисдикції розглядає приватноправові спори. Спір має приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням або загрозою порушення приватного права чи інтересу, як правило, майнового, конкретного суб'єкта, що підлягає захисту в спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин, навіть якщо до порушення приватного права чи інтересу призвели управлінські дії суб'єктів владних повноважень.

Таким чином, під час вирішення питання про розмежування компетенції судів щодо розгляду адміністративних і цивільних справ у кожній конкретній справі недостатньо застосувати виключно формальний критерій - визначення суб'єктного складу спірних правовідносин (участь у них суб'єкта владних повноважень). Визначальною ознакою для правильного вирішення такого питання є характер правовідносин, з яких виник спір.

Така правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного від 15 травня 2019 року у справі № 522/8650/18.

Відповідно до положень частини першої статті 4 КАС України публічно-правовий спір (спір у сфері публічно-правових відносин) – це спір, у якому хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій.

Суб'єкт владних повноважень – це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг.

Характерною ознакою публічно-правових спорів є сфера їх виникнення - публічно-правові відносини, тобто передбачені нормами публічного права суспільні відносини, що виражаються у взаємних правах та обов'язках їх учасників у різних сферах діяльності суспільства, зокрема пов'язаних з реалізацією публічної влади.

Отже, до компетенції адміністративних судів належать спори фізичних чи юридичних осіб з органом державної влади, органом місцевого самоврядування, їхньою посадовою або службовою особою, предметом яких є перевірка законності рішень, дій, чи бездіяльності цих органів (осіб), прийнятих або вчинених ними при здійсненні владних управлінських функцій. Це є підставою встановлення адміністративної юрисдикції справ по оскарженню рішень конкурсних комісій на призначення директора підприємства державного сектору економіки.

Враховує все вищенаведене, вважаємо, що категорія справ по оскарженню рішень конкурсних комісій на призначення директора підприємства державного сектору економіки є публічно-правовим спором.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>. (дата звернення: 10.11.2020р.)
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду;

справа №826/8950/18. – від 29.04.2020р. URL:
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88986536> (дата звернення:
 10.11.2020р.)

3. Порядок проведення конкурсного відбору керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки; затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2008 р. № 777 URL:-
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2008-%D0%BF#Text>; (дата звернення:
 10.11.2020р.)

4. Бевзенко В. Критерії адміністративної юрисдикції URL:
<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/947853/> (дата звернення:
 10.11.2020р.)

Фокша Л.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
 доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

На сучасному етапі розвитку державності в Україні питання налагодження взаємин між владою та громадськістю набуває особливої актуальності. Підвищення ролі територіальної громади в державному управлінні має забезпечити економічний, соціальний добробут в державі, демократизацію суспільства, підвищення рівня довіри до влади, мінімізувати явища корупції.

У «Білій книзі щодо європейського самоврядування», опублікованій Європейською комісією, визначено основні напрями поліпшення роботи європейських інституцій, зокрема шляхом залучення громадськості до контролю їхньої роботи. У цій діяльності Комісія спирається на такі принципи демократичного самоврядування, як участь, відкритість, підзвітність, ефективність, узгодженість [1].

Особливого значення набуває громадський бюджетний контроль, адже врахування потреб громадськості при формуванні та виконанні бюджету дозволяє спрямувати кошти на фінансування тих проектів та програм, що є пріоритетними для територіальної громади, і це буде слугувати гарантією підтримки громадськістю соціально-економічної політики як місцевих органів влади, так і держави в цілому.

Громадський контроль має здійснюватися на всіх стадіях бюджетного процесу, починаючи зі складання проекту рішення про місцевий бюджет, його

розгляду та затвердження бюджету, а також за складанням, розглядом і затвердженням звіту про виконання бюджету.

Залежно від стадії бюджетного процесу, різняться і призначення здійснення контрольних заходів. На стадії прийняття рішення про місцевий бюджет, завданням громадського контролю є узгодження рішень органів місцевого самоврядування з інтересами та потребами членів територіальної громади. В процесі виконання бюджету, метою є забезпечення повного та своєчасного фінансування потреб територіальної громади, отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан справ, попередження правопорушень, сприяння притягнення винних осіб до відповідальності. Загальною метою здійснення громадського контролю є контроль за виконанням уповноваженими особами покладених на них обов'язків та недопущення порушень норм законодавства.

При цьому слід враховувати, що підвищення рівня участі громадян у процесах прийняття рішень з питань місцевого значення надає певні вигоди органам влади, серед яких: створення засад для політичної підтримки в суспільстві; розподіл відповідальності за прийняття рішень та одержання громадської підтримки при їх втіленні в життя; покращення розуміння громадськістю існуючих бюджетних обмежень для органів влади та підвищення рівня довіри до місцевої влади; знаходження нетрадиційних шляхів для вирішення проблем, а також економічно ефективних шляхів надання послуг. Це сприяє розвитку активної громадянської позиції, підвищує прозорість у діяльності влади та зменшує корупцію [2, с. 6–7].

Статті 7–9, 13 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. [3] передбачають кілька форм безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення та реалізації їх прав на участь у місцевому самоврядуванні. Однак Закон не визначає конкретних механізмів здійснення громадянами наданих їм прав, доручаючи місцевим радам визначити в статутах територіальних громад порядок проведення загальних зборів громадян, громадських слухань і внесення місцевих ініціатив.

В Україні питання здійснення громадського контролю регулюються низкою нормативних актів, що фрагментарно закріплюють можливості впливу територіальних громад на прийняття рішень органами місцевого самоврядування та доступу до інформації про фінансову діяльність.

Вибір форми залучення громадськості до участі в бюджетному процесі на місцевому рівні залежить від завдань здійснення громадського контролю. Науковці і практики виділяють наступні форми здійснення громадського контролю: проведення публічних слухань, звернення громадськості, формування фокус-груп, проведення громадських слухань, участь громадян у сесіях(засіданнях) місцевих рад, створення громадських наглядових комітетів та інші.

Поряд з цим, механізм реалізації територіальною громадою контрольних повноважень у сфері місцевого самоврядування на законодавчому рівні не закріплено. Отже, участь громадськості у бюджетному процесі можлива тільки на території тих громад, де уповноважені керівні органи налаштовані на співпрацю з населенням.

Найважливішою умовою підвищення ефективності громадського контролю є відкритість та прозорість діяльності органів місцевого самоврядування, зокрема шляхом забезпечення доступу до інформації про діяльність органів влади як на стадії планування, так і на стадії виконання.

Наприклад, уряди Великобританії, США, Франції, Німеччини, ПАР, Австралії, Нової Зеландії, Канади, стали учасниками проекту «Відкритий бюджет», який передбачає можливість громадськості отримати в режимі реального часу найбільш повну інформацію про державний та місцеві бюджети, та надати власні пропозиції, уточнити данні, провести експертизи, подати ініціативи про нові можливі джерела доходу бюджетів. На інтернет-сторінках Open Budget зазначених країн, у вигляді інфографіки та з динамікою змін за кілька періодів, можна знайти інформацію про доходну та видаткову частини бюджету, про хід виконання державних і регіональних програм, кількість коштів, які держава витрачає в день на утримання центральних органів виконавчої влади, куди і як використовуються податки і збори. Крім того, у відкритому доступі є дані аудиторського звіту та спрощені звіти для громадян. Це дозволяє населенню в постійному режимі контролювати діяльність керівних органів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні.

Україна також долучилася до проекту Відкритий бюджет. Було розроблено сайт <https://openbudget.gov.ua/>. Але, якщо інформація про Державний бюджет України на сайті оновлюється регулярно, то можливість отримати відомості в режимі реального часу про стан виконання місцевих бюджетів наразі відсутня. Офіційні сайти більшості місцевих рад також не містять повної та доступної фінансової інформації для населення, а та інформація, що представлена, як правила, дуже складна для сприйняття більшістю громадян.

У прийнятій у 1997 р. на міжнародній конференції по боротьбі з корупцією Лімській декларації наголошено, що діяльність органів як центральної, так і місцевої влади повинна бути прозорою та підзвітною, а доступ громадян до інформації про неї – максимально широким. Підвищення відкритості такої інформації вважається в декларації одним із найважливіших чинників, які сприяють активнішому залученню населення для вирішення найважливіших суспільних справ [4]. Про необхідність активної участі громадян у вирішенні питань місцевого значення, запровадження практики публічних слухань і забезпечення прозорості бюджетного процесу,

наголошується також у Ризькій декларації, підписаній у 1999 р. представниками України, Естонії, Росії, Латвії та Литви [5].

Значну увагу питанню забезпечення прозорості в бюджетній сфері приділяє Міжнародний валютний фонд. Згідно з рекомендаціями цієї фінансової організації, членом якої є і Україна, оприлюднена фінансова інформація має бути: точною, достовірною, методологічно обґрунтованою, зручною для використання, достатньо повною та придатною для проведення фіскального аналізу [6].

В сучасних умовах в Україні актуальним залишається питання організації та функціонування чіткої системи громадського контролю за виконанням місцевих бюджетів, схеми організації підготовки і проведення контрольних заходів. Сучасна система бюджетного контролю має бути більш адаптованою до нового етапу розвитку держави та суспільства, відповідати міжнародним стандартам, що в свою чергу об'єктивно висуває нові вимоги до державного та громадського контролю. Хоча сьогодні і відбуваються процеси підвищення ролі громадського контролю, значний потенціал його, на жаль, все ж таки залишається незатребуваним.

Список використаних джерел

1. European Governance. A White Paper // Comission of the European Communities. –Brussels : COM, 2001. – 428 p.
2. Крилова О. Участь громадськості у формуванні бюджетів в Україні: поточна практика та рекомендації щодо її розширення : аналіт. звіт / О. Крилова. – К. : Козаки, 2006. – 72 с.
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
4. Декларація VIII Міжнародної конференції по боротьбі з корупцією (Ліма, Перу, 7–11 вересня 1997 р.) // Зібрання законодавства України. – 2007. – № 2. – 15 лютого.
5. The Riga Declaration / Transparency in Local Government in Eastern Europe, (Riga, November 4–5, 1999). – Budapest : Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute, 2000. – 48 p.
6. Руководство по обеспечению прозрачности в бюджетно-налоговой сфере // Международный валютный фонд. – Вашингтон, 2001. – 94 с.

Н.К.Ісаєва
Кандидат
юридичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Розвиток бюджетних відносин в Україні в сучасний період обумовлений багатьма чинниками економічного, соціального та політичного характеру, які у поєднанні з гострими кризовими явищами визначають першочергові завдання, що необхідно вирішувати на державному рівні. Одним з актуальніших завдань є наповнення державного бюджету в умовах економічної кризи та необхідності жорсткої економії бюджетних коштів.

Тому вдосконалення правового регулювання відносин у фінансовій сфері здійснюються в Україні разом з активним пошуком як додаткових джерел для наповнення державного та місцевих бюджетів, так і створення інших державних фондів. Причому, не всі ідеї та пропозиції, а також підготовлені з їх урахуванням законопроекти відповідають чинному законодавству України чи містять конструктивні та виправдані положення щодо змін, які необхідно внести до нього для реалізації цих пропозицій.

Як зазначає Л. Л. Нечай, під «фондом» майже всі сучасні вчені-економісти розуміють грошові та/або матеріальні засоби, зосереджені у єдину сукупність з метою їх використання для певних цілей. Говорячи про публічні фонди, юристи-фінансисти мають на увазі певний різновид грошових фондів, під якими розуміють спеціально виділену, відносно відокремлену частину грошових коштів, призначених для задоволення різних видів публічного інтересу. До публічних фондів А. А. Нечай відносить: 1) фонди грошових коштів держави, у тому числі: державний бюджет, позабюджетні держфонди соціального страхування, держфонди страхування банківських вкладів населення; грошові резерви центральних банків країни, а також інші грошові фонди державної форми власності; 2) фонди грошових коштів органів місцевого самоврядування, а саме: місцеві бюджети, позабюджетні фонди органів місцевого самоврядування; грошові фонди бюджетних комунальних закладів і організацій; грошові фонди, які належать органам місцевого самоврядування і передані в оперативне управління іншим юридичним особам на основі нормативно-правового акта держави чи органів місцевого 3) фонди коштів, рахунок самоврядування; грошових за задовольняються суспільні інтереси, визнані державою або органами місцевого самоврядування, незалежно від

форми власності цих фондів. До таких фондів належать всі види обов'язкового соціального страхування (включаючи недержавні пенсійні фонди, у яких акумулюються кошти другого рівня пенсійних системи), а також всі види фондів інших видів обов'язкового страхування громадян та/або юридичних осіб, які знаходяться в управлінні (або власності) приватних осіб на основі нормативно-правового акту держави або органів місцевого самоврядування[1].

Зазначена класифікація є детальною та чіткою і побудована з урахуванням особливостей кожного виду фондів грошових коштів.

Н.Ю.Пришва до публічних фондів в Україні також відносить: 1) Державний бюджет України; 2) місцеві бюджети-бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах, бюджети місцевого самоврядування (бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст); 3) Пенсійний фонд України; 4) Фонд соціального страхування з загальнообов'язкового 5) Фонд тимчасової працездатності; втрати державного соціального страхування України на випадок безробіття; 6) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб; 7) цільові бюджетні фонди; 8) фонди коштів бюджетних установ (а саме: бюджетних установ, які наділені владними повноваженнями, зокрема це органи державної влади та місцевого самоврядування)[2].

Як вже зазначалося, зараз в державі іде активний пошук додаткових джерел фінансування державних потреб, у тому числі і шляхом можливого створення нових цільових фондів грошових коштів.

Зокрема, це стосується законопроектів № 3899 від 17 липня 2020 року «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо створення Державного фонду підтримки медицини, спорту, освіти, культури та науки» та № 3899-1 від 30 липня 2020 року «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо створення Державного фонду підтримки медицини, спорту, освіти, культури, науки та туризму».

При цьому, необхідно зазначити, що відповідно до статті 7 Бюджетного кодексу України, що визначає основоположні принципи побудови бюджетної системи України, одним з важливих її принципів є принцип повноти. Його сутність полягає у тому, що до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

Всі доходи бюджету повинні бути зараховані виключно до складу Державного бюджету України, а всі видатки здійснюватися також виключно з бюджету за напрямками, визначеними статтею 87 Бюджетного кодексу України, яка також передбачає видатки на охорону здоров'я, фізкультуру і спорт, освіту, культуру, науку, туризм та інші видатки. Розмір цих видатків може бути збільшений при обговоренні та затвердженні Державного бюджету України.

Такий самий механізм встановлений і для місцевих бюджетів.

Водночас, видатки, що передбачаються у зазначених законопроектах, стосуються важливої сфери фінансування, яка, безперечно, потребує фінансової підтримки. Така можливість передбачена статтею 13 Бюджетного кодексу України, яка встановлює, що бюджет може складатися із загального і спеціального фондів.

Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди, їх складові частини визначаються Бюджетним кодексом України та Законом України «Про Державний бюджет України», рішеннями про місцеві бюджети. Платежі за рахунок спеціального фонду бюджету здійснюються в межах коштів, що фактично надійшли до цього фонду на відповідну мету [3].

Також, необхідно зазначити, що за умови вирішення питання про створення нового Державного фонду для фінансування та підтримки сфери освіти, науки, культури, охорони здоров'я, спорту, туризму, крім джерел надходжень необхідно передбачити порядок розподілу, до затвердження, витрачання та контролю витрачання коштів такого фонду.

Слід також взяти за увагу, що, як справедливо зазначає Т. Шолкова, особливої актуальності набуває пошук шляхів ефективного розпорядження наявними фінансовими ресурсами як на рівні держави, так і на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Крім того, одне з основних місць, що сприятиме ефективному розпорядженню фінансовими ресурсами, посідає публічний фінансовий контроль. Оскільки при його проведенні можна буде виявити приховані резерви, неефективне та нецільове витрачання наявних ресурсів, забезпечити режим гострої економії та виробити шляхи виходу з економічного колапсу.[4]

Тому чітке визначення порядку розподілу, затвердження та витрачання цільових фондів коштів на законодавчому рівні є необхідною умовою для забезпечення належного контролю за їх ефективним використанням.

Створення нових державних фондів для підтримки відповідати медицини, спорту, освіти, культури та науки повинно основоположним засадам бюджетного законодавства України. На наш погляд, підтримка зазначених сфер може бути вирішена також шляхом створення спеціального фонду в складі державного бюджету і шляхом збільшення обсягів фінансування в Законі про Державний бюджет України.

Водночас при створенні нових державних цільових фондів коштів необхідно визначати нові джерела доходів для них, а не переводити доходні джерела бюджету до цих фондів.

Крім того, у відповідних законопроектах слід обов'язково передбачити чіткий порядок затвердження, витрачання та контролю витрачання коштів таких фондів.

Список використаних джерел

1. Нечай А. А. Соотношение публичного и частного в регулировании динамики публичных расходов. Учитель. Ученый.. под ред Н. П. Кучерявенко. Харьков: Право, 2011. С. 276-277.
2. Пришва Н. Ю. Публічні доходи: поняття та особливості правового регулювання. Київ: КНТ, 2008. С. 23.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. No 2456- IV (з наст. змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page> (дата звернення: 15.12.2018).
4. Шолкова Т. особливості правового статусу спеціального фонду місцевого бюджету в Україні. Юридична Україна. 2014. No 9. С. 29.

Кухарчук А. М.

викладач, аспірант кафедри господарського
та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПИТАННЯ СУТНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

У сфері управління або розпорядження державним та комунальним майном повноваження суб'єктів, які здійснюють таке управління або розпорядження займають провідне місце. Проте під час реалізації повноважень у вказаних сферах виникають певні проблеми, які пов'язані з їх правовою природою. З одного боку, є підстави віднести повноваження, які виникають в процесі управління або розпорядження державним та комунальним майном до предмету регулювання господарського права, оскільки їх суб'єкти можуть бути учасниками відносин у сфері господарювання, наділеними господарською правосуб'єктністю, а з іншого – адміністративного, так як ці повноваження здійснюють представники публічної адміністрації, наділені адміністративною правосуб'єктністю.

Поняття саме адміністративно-господарських повноважень законодавцем не визначене. На сьогодні є визначення адміністративно-господарських обов'язків, яке надане Пленумом Верховного суду України в Постанові від 26.04.2002 року №5 «Про судову практику у справах про хабарництво»: під адміністративно-господарськими обов'язками розуміють обов'язки щодо управління або розпоряджання державним, колективним або приватним майном (встановлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо) [1]. Ця ж сама постанова містить і поняття

організаційно-розпорядчих обов'язків, під якими розуміються обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності [1].

Вказані поняття містяться також у Роз'ясненні Національного агентства з питань запобігання корупції від 13.02.2020 № 1 «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» [2] в аспекті визначення «посадових і службових осіб інших державних органів» відповідно до підпункту "и" пункту 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» Тільки в даному роз'ясненні визначається поняття в такій дефініції: адміністративно-господарські функції (обов'язки) та організаційно-розпорядчі функції (обов'язки).

На наш погляд, здійснюються певні незрозумілі маніпуляції з термінами «обов'язки», «функції», і навіть повноваження, оскільки і Постанова Пленуму Верховного суду України від 26.04.2002 року [1], і Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 13.02.2020 [2], після того як надане визначення адміністративно-господарським обов'язкам, містять норми: «такі повноваження мають..»

На нашу думку, термін повноваження в даному аспекті є більш доречним, оскільки, суб'єкти наділені адміністративно-господарськими та організаційно-розпорядчими повноваженнями окрім обов'язків, мають ще й права, які вони виконують щодо управління або розпоряджання державним, колективним або приватним майном або ж щодо здійснення керівництва; а стосовно функції, то вона визначає саме напрями впливу на поведінку інших суб'єктів.

Більше того, якщо так звані адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі обов'язки об'єднати, за умови що вони поширюються на суб'єкта господарювання, то в них проглядається сутність організаційно-господарських повноважень, оскільки вони також виникають внаслідок управління або розпорядження майном та можуть стосуватись здійснення керівництва на основі відносин власності. Відповідно виникає припущення: можливо адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі обов'язки виконують суб'єкти делегованих повноважень від імені держави як власника майна, і вони не стосуються виконанням владних функцій? Держава як власник делегуватиме повноваження щодо управління, зокрема, об'єктами державної власності, під яким в статті 1 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» [3] розуміється якраз здійснення Кабінетом Міністрів України та уповноваженими ним органами, іншими суб'єктами, визначеними цим Законом, повноважень щодо реалізації прав держави як власника таких об'єктів, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням ними, у межах, визначених законодавством України, з метою задоволення державних та суспільних потреб.

Таким чином, вважаємо, що адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі повноваження є проявами організаційно-господарських повноважень, але за умови, коли вони застосовуються суб'єктами без владного впливу до суб'єктів господарювання. Звісно, не всі адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі повноваження матимуть характер організаційно-господарських, суб'єкти можуть виконувати такі повноваження базуючись на своїх владних повноваженнях, забезпечуючи правопорядок у державі загалом, визначений Конституцією та законами України. В цьому аспекті варто зазначити, що питання про належність або неналежність повноважень до кола господарсько-правових вирішується через призму встановлення наявності у представника публічної адміністрації господарської компетенції щодо створення відповідних суб'єктів господарювання, припинення діяльності цих суб'єктів, планування та регулювання господарської діяльності, здійснення контролю у сфері господарювання в межах підвідомчої певному суб'єкту території [4, с. 3-4] та організаційно-господарських повноважень (право на реалізацію державної або комунальної власності у відповідному секторі економіки через суб'єктів господарювання, які належать до названих секторів економіки і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління [5, с. 93].

Список використаних джерел

1. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного суду України від 26.04.2002 р. №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text> (дата звернення: 26.11.2020).
2. Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю: Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 13.02.2020 р. № 1. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/79.pdf> (дата звернення: 26.11.2020).
3. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09. 2006 р. № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16> (дата звернення: 26.11.2020).
4. Захарченко А. М. Господарська компетенція місцевих державних адміністрацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «господарське право, господарське процесуальне право». Ін-т екон.-прав. досліджень. Донецьк, 2007. 20 с.
5. Дерезь В. А. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері господарювання. Часопис Київськ. ун-ту права. 2008. № 4. С. 89-95.

Іщенко В.В.
викладач кафедри публічного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

МОДЕЛІ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ДОКТРИНІ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРАВА

У зв'язку з формуванням власної податкової системи з початку 90-х рр. ХХ ст. в Україні різні законодавчі акти України почали регулярно доповнюватися новими складами адміністративних правопорушень, які встановлювали адміністративну відповідальність фізичних осіб за правопорушення у сфері оподаткування [див.: 1, с. 59-61]. Аналогічна ситуація спостерігалася і щодо встановлення адміністративної відповідальності за правопорушення в інших сферах. Як наслідок, у вітчизняній доктрині адміністративно-деліктного права було запропоновано дві моделі кодифікації законодавства України про адміністративну відповідальність фізичних осіб за правопорушення у сфері оподаткування.

Першою з них “модель суцільної кодифікації” [2, с. 317-326; 3, с. 20-21, 27]. Її прихильники (І.П. Голосніченко, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.О. Кузнецов, О.С. Літошенко, І.О. Федоров та ін.) обґрунтовували необхідність повної кодифікації норм, що регулюють адміністративну відповідальність, шляхом перенесення (включення) до нього відповідних норм з інших нормативно-правових актів в одному акті – чинному КУпАП або новому кодексі на його основі, який повинен включати всі без винятку склади адміністративних правопорушень [4, с. 21; 5, с. 334; 6, с. 42-43; 7, с.58, 60; 8, с. 88; 9, с. 312; 10, с. 182; 11, с. 109, 110; 12, с. 91; 13, с. 165; 14, с. 174; 15, с. 41-43; 16, с. 84; 17, с. 430; 187, с. 335; 19; 20, с. 142-143].

Другою є “модель концептуальної кодифікації” [1, с. 326-330] (її також можна назвати “роздільною кодифікацією”, “декодифікацією”). Прихильники цієї моделі кодифікації (В.Б. Авер'янов, Д.М. Лук'янець та Н.В. Хорошак, Є.С. Герасименко, О.І. Сироїд, Р.А. Усенко та ін.) пропонували у новому кодифікованому акті України з питань адміністративної відповідальності закріпити лише засадничі положення інституту адміністративної відповідальності (принципи, підстави, перелік та принцип застосування стягнень тощо), а конкретні склади адміністративних правопорушень залишити у відповідних законодавчих актах, вказуючи, що за їх вчинення настає адміністративна відповідальність з посиланням на норми зазначеного Кодексу [1, с. 326-330; 3, с. 20-21, 27; 19; 20, с. 143; 21, с. 241; 22, с. 12-13; 23, с. 266; 24, с. 152, 155-156]. При такій моделі кодифікації фактично зберігається status quo,

дозволений в ч. 1 і 2 ст. 2 чинного КУпАП, які передбачають, що законодавство України про адміністративні правопорушення складається з цього КУпАП та інших законів України, а закони України про адміністративні правопорушення до включення їх у встановленому порядку до КУпАП застосовуються безпосередньо.

Щодо адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування, то прихильники “моделі концептуальної кодифікації” пропонували закріпити її в Податковому кодексі України (за аналогією з Митним кодексом України). Так, згідно з ч. 3 ст. 1 проекту Адміністративно-деліктного кодексу України, запропонованого Д.М. Лук’янцем: “адміністративна відповідальність за податкові та митні правопорушення встановлюється відповідними кодексами” [25, с. 212]. О.А. Лукашев пропонував закріпити склади податкових правопорушень, за які наступає адміністративна відповідальність, в окрему главу ПК України [26, с. 223], а А.В. Роздайбіда – закріпити у ПК України систему адміністративних правопорушень [27, с. 14]. На думку О.М. Воронкової: “у Податковому кодексі України мають бути зібрані всі види відповідальності за податкові правопорушення, з чітким визначенням кожного її виду та посиланням на відповідне нормативне джерело” [28, с. 43].

Слід також окремо виділити пропозицію Д. Білака, підтримує наведену вище концепцію, але, на його думку, правила та процедури мають встановлюватись виключно в Кодексі адміністративних процедур та Кодексі адміністративного судочинства [29, с. 64], з чим не можна погодитись, виходячи їх з концепцій, мети та предмету регулювання.

На нашу думку, наведені вище пропозиції фахівців щодо так званої “концептуальної (роздільної) кодифікації” законодавства про адміністративні правопорушення по галузевих кодексах (зокрема, і Податковому) та законах є недоцільними, оскільки така кодифікація по суті нівелює саму ідею кодифікації адміністративно-деліктного законодавства України, а практика закріплення складів адміністративних правопорушень в різних законодавчих актах (особливо в 90-ті рр. – початку 2000-х рр. ХХ ст.) призводила до численних проблем з правозастосуванні (повне або часткове дублювання складів адміністративних правопорушень, їх застарілість, колізії між нормами різних законодавчих актів, відсутність відповідних процесуальних норм в галузевих актах та ін.) [див.: 30, с. 43-47; 31, с. 81].

На нашу думку, єдиним законодавчим актом, що встановлює адміністративну відповідальність (в тому числі у сфері оподаткування) має бути лише КУпАП [31, с. 81]. Цей концептуальний підхід було на практиці реалізовано вітчизняним законодавцем і з 1 січня 2011 р. в Україні єдиним законодавчим актом, який встановлює адміністративну відповідальність фізичних осіб за правопорушення у сфері оподаткування, залишився лише КУпАП, до якого було поступово перенесено з інших законодавчих актів

України всі склади адміністративних правопорушень у сфері оподаткування [1, с. 60-61]. Враховуючи вищенаведене, нами пропонувалося закріпити в ст. 111 ПК України відповідну норму бланкетного характеру, доповнивши вказану статтю після ч. 2 новою частиною такого змісту: “111.3. Адміністративна відповідальність за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, встановлюється та застосовується відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Митного кодексу України”. До речі, подібна за змістом норма містилася в ст. 76 проекту ПК України, проте, при доопрацюванні цього проекту, вона була, на нашу думку, безпідставно з нього вилучена [31, с. 164].

Список використаних джерел

1. Іщенко В. В. Еволюція правового регулювання адміністративної відповідальності фізичних осіб за правопорушення у сфері оподаткування в Україні. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції “Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави”* (15-20 травня 2018 р. м. Київ) / уклад.: О. О. Кравчук, А. А. Мельниченко, Т. О. Чепульченко, В. Ю. Пряміцин. Київ: ТОВ НВП “Інтерсервіс”, 2018. С. 59-62.
2. Лук’янець Д. М. Адміністративно-деліктні відносин в Україні: теорія та практика правового регулювання. Суми: ВТД “Університетська книга”, 2006. 367 с.
3. Лук’янець Д. М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми право реалізації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 35 с.
4. Голосніченко І. Проблеми кодифікації норм, що встановлюють адміністративну відповідальність. *Право України*. 2002. № 10. С. 20-24.
5. Голосніченко І. П. Адміністративна відповідальність: проблеми законотворчості та кодифікації. *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. праць. Одеса, 2002. Вип. 13-14. С. 332-340.
6. Голосніченко І. Проблеми модернізації інституту адміністративної відповідальності. *Законодавство України. Науково-практичні коментарі*. 2006. № 8. С. 41-43.
7. Коломоєць Т. О. Кодифікація адміністративно-деліктного законодавства України: реальна вимога часу (аналіз деяких пріоритетів). *Митна справа*. 2006. № 5 (47). С. 58-63.
8. Колпаков В. Кодекс України про адміністративні правопорушення: пошук нової парадигми. *Право України*. 2004. № 7. С. 85-89.

9. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 528 с.
10. Комзюк А. Т. Деякі проблемні питання проекту Кодексу України про адміністративні проступки. *Вісник Університету внутрішніх справ*. Вип. 10. Харків, 2000. С.178-183.
11. Комзюк А. Т. Законодавство про адміністративні проступки: проблеми визначення сутності, завдань та системи. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Вип. 14. Харків, 2001. С. 107-112.
12. Комзюк А. Т. Деякі проблеми визначення в КпАП України загальних підстав адміністративної відповідальності. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2002. № 1 (18). С. 89-95.
13. Кузнецов В. О. Поняття та правове регулювання адміністративної відповідальності. *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 18. Київ, 2002. С. 162-167.
14. Кузнецов В. Актуальні проблеми адміністративної відповідальності. *Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України (економіка, право)*. Ірпінь, 2004. № 3 (25). С. 170-176.
15. Літошенко О. С. Розвиток нормативно-правової бази адміністративної відповідальності в Україні: основні етапи. *Часопис Київського університету права*. 2003. № 3. С. 39-44.
16. Федоров І. О. Кодифікація адміністративно-деліктного законодавства України: деякі аспекти запозичення зарубіжного досвіду. *Право України*. 2005. № 12. С. 83-86.
17. Федоров І. О. Нова кодифікація адміністративно-деліктного законодавства України – нагальна вимога часу. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць*. Одеса, 2006. Вип. 29. С. 429-431.
18. Федоров І. О. Кодифікація адміністративно-деліктного законодавства України: оновлені напрями дослідження. *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 30. Київ, 2005. С. 333-336.
19. 6-хвилинний розгляд справи не є показником якісного судочинства / підгот. М. Закаблук. *Закон і бізнес*. 2006. 10 - 16 червня. № 23 (751). С. 9.
20. Банчук О. Концепція Кодексу України про адміністративні проступки стала предметом обговорення. *Право України*. 2006. №7. С. 142-145.
21. Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Лук'янець Д. М., Коваленко В. Л., Кізіма Н. В., Педько Ю. С. Актуальні проблеми систематизації адміністративного законодавства України. *Правова держава: Щорічник наук. праць*. Вип. 14. Київ, 2003. С. 235-245.
22. Авер'янов В., Лук'янець Д., Хорошак Н. Потрібні нові концептуальні засади створення проекту Кодексу України про адміністративні проступки. *Право України*. 2004. № 11. С. 11-15.

23. Лук'янець Д. М. Нормативні конструкції як основа кодифікації в адміністративному праві. *Правова держава: Щорічник наук. праць*. Вип. 14. Київ, 2003. С. 263-266.

24. Усенко Р. Фінансові санкції за законодавством України: монографія / відп. ред. Д. М. Лук'янець. Київ: Дакор, КНТ, 2007. 168 с.

25. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 220 с.

26. Основы налогового права: Учеб. пособие / Г. В. Бех, О. А. Дмитрик, Д. А. Кобыльник и др.; под ред. Н. П. Кучерявенко. Харьков: Легас, 2003. 384с.

27. Роздайбіда А. В. Податкове правопорушення як підстава адміністративної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2003. 17 с.

28. Воронкова О. М. Відповідальність за порушення податкового законодавства: проблеми застосування та шляхи їх вирішення. *Проблеми застосування відповідальності за ухилення від сплати податків*: матер. наук.-практ. круглого столу. Сімферополь, 2013. С. 40-44.

29. Білак Д. Адміністративні правопорушення: час відмовитись від радянських стереотипів їхнього доктринального тлумачення. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*. Сімферополь, 2005. Спец. вип.: у 2 ч. Ч. 1. С. 62-66.

30. Іщенко В. В. Деякі колізії в законодавстві України про адміністративну відповідальність фізичних осіб за правопорушення у сфері оподаткування та шляхи їх подолання. *Часопис Київського університету права*. 2004. № 2. С. 43-48.

31. Іщенко В. Адміністративна відповідальність фізичних осіб за правопорушення у сфері оподаткування: сучасний стан правового регулювання та перспективи його вдосконалення. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 7. С. 80-83.

32. Іщенко В. В. Проблемні питання притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування в контексті прийняття Податкового кодексу України та перших змін до нього. *Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів*: зб. матер. наук.-практ. конф., 28 жовтня 2011 р. Ірпінь, 2011. С. 163-168.

Ткаченко Є.М.
студентка 3-го курсу
Національного авіаційного університету

ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ (НА ДОСВІДІ ІСЛАНДІЇ)

У сучасні часи питання щодо рівності чоловіків і жінок є одним з найголовнішим. Країни всього світу намагаються за допомогою різноманітних інструментів запровадити належну рівність, що є принципом будь-якої демократичної країни. Одним з цих інструментів є концепція гендерно-орієнтованого бюджетування.

Гендерне бюджетування - це інструмент для реалізації аналізу, що враховує гендерні аспекти та оцінку, орієнтовану на рівність у політиці, бюджетах та проектах, а також врахування неоплачуваної роботи як важливої частини економіки. Гендерне бюджетування означає не окремі бюджети для жінок та чоловіків, але тягне за собою дезагрегацію бюджету відповідно до його впливу на жінок та чоловіків, дівчат та хлопців. Гендерне бюджетування - це справедливість для всіх людей. Це може призвести до кращого використання ресурсів, кращого управління, більшої участі у бюджетному процесі та покращення демократії. Це також може призвести до більш ефективного встановлення цілей та кращого використання державних коштів [1, с. 2].

Концепція гендерного бюджетування вже запроваджена у багатьох країнах. Досвід Ісландії щодо запровадження цієї концепції може слугувати прикладом для інших держав. Реалізація гендерного бюджетування в Рейк'явіку будується на основі Політики у сфері прав людини міста, розділу щодо прав людини Конституції Ісландії та Закону «Про рівний статус та рівні права жінок та чоловіків». Основна увага в Рейк'явіку приділяється аналізу послуги з точки зору користувача і того факту, що рівність ніколи не буде досягнута, окрім того, коли вона досягається шляхом праці, заснованої на рівності рас, інвалідності, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, віку, релігії, освіти, проживання, економічного походження тощо [2].

Після рішення міської ради про впровадження гендерного бюджетування в 2011 році, мер Рейк'явіка сформував керівну групу для координації впровадження. У Рейк'явіку було важливо скорегувати бюджетні правила з метою більш ефективного включення аспекту гендерного бюджетування у процес бюджетування в цілому.

Одна з принципових змін бюджетних правил було те, що щоразу виконком міської ради готує зміну у бюджеті або новий бюджетний елемент, який повинен зазнати гендерного впливу. Гендерне бюджетування було однією з 10

основних цілей серед більшості презентацій міськради п'ятирічного плану на 2015-2019 роки для міста.

Метою проекту було впровадження або включення гендерного бюджетування до бюджетного процесу. Було вирішено розділити впровадження на чотири наступні фази: 1 етап (2011 рік) – початок проекту, керівна група, навчання; 2 етап (2012 рік) – семінари, робочі групи, пілотні проекти; 3 етап – аналіз, довідник з гендерного бюджетування, реформація бюджету; 4 етап (2015-2018 рік) – аналіз всіх сфер головних галузей обслуговування у Рейк'явіку [3].

Процес аналізу основних галузей обслуговування в Рейк'явіку (фаза чотири) складається з трьох частин і разом вони створюють постійне коло. Перша частина - це підготовча робота, яку потрібно виконати під час консультацій з людьми, які взяли на себе відповідальність за оцінку попередньої роботи. У цій частині обрались сфери послуг, які повинні пройти аналіз та сформувався групи для проведення аналізу. Всі директори департаментів мають відповідальність за поширення результатів від категоризації до політичної влади. Потім політична влада прийняла рішення про те, яка сфера послуг повинна пройти аналіз, і рішення щодо цілей гендерної рівності, яких потрібно досягти. У другій частині команди працювали над аналізом. В кінці цієї частини політична влада прийняла рішення, засноване на аналітичній роботі. Керівник команди був зобов'язаний представити політичній владі результати та можливі дії. Потім політична влада прийняла рішення стосовно дій з метою сприяння рівності. Третя частина роботи полягає у тому, що керівна група оцінювала та контролювала дії, які були чи вжиті, чи не вжиті [3].

Чимало проблем було у ході реформування бюджетного процесу у Рейк'явіку. По-перше, був опір змінам. Часто люди не люблять, коли все робиться інакше. Найкращий спосіб подолати цей бар'єр за допомогою навчання, інформації та підтримки. По-друге, відсутність дезагрегованих гендерних даних є також проблемою. По-третє, негативне ставлення до рівних є також викликом, адже потрібно завжди вдосконалювати цей процес. По-четверте, перевантаження роботою також має свій негативний вплив. Гендерне бюджетування має стати звичайною частиною роботи працівників або іншими словами, воно має бути загальноприйнятим і не розглядатися як додаткове завдання [3].

Врешті-решт, Рейк'явік подолав усі труднощі, які виникали на шляху впровадження концепції гендерного орієнтованого бюджетування. Рейк'явік та місцеві працівники здобули визнання рівності від Міністерства соціального забезпечення у 2016 році. Місто отримало визнання за новаторську роботу при впровадженні гендерного бюджетування та використання інструментів гендерного бюджетування при розробці плану дій з фінансового оздоровлення міста.

Отже, на досвіді ісландського міста Рейк'явіка можна побачити, що впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування є цілком реальним на місцевому рівні, якщо докласти достатньо зусиль та використати належні засоби впровадження концепції. Тому інші країни повинні намагатися іти тим самим шляхом, що й Ісландія, для досягнення ефективного впровадження концепції гендерно-орієнтованого бюджетування у своєму бюджетному процесі задля додержання демократичного принципу рівності чоловіків та жінок.

Список використаних джерел

1. Nyevero Maruzani. Gender equality from a gender budgeting perspective. *International Journal of Asian Social Science*. 2019. № 3. С. 1-14.
2. Gender budgeting [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-budgeting>
3. City of Reykjavik: gender budgeting [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://reykjavik.is/sites/default/files/gender_budgetin_in_reykjavik.pdf

Голосніченко Д.І.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Рибак О.Д.,

студент НМК ІПО
КПІ ім. Ігоря Сікорського

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Нормативно-правовою базою процесу добровільного об'єднання територіальних громад в Україні є прийнята у 2014 році Верховною Радою Концепція реформування місцевого самоврядування в Україні [1] та План її реалізації, які визначають стратегічні напрями впровадження адміністративно-територіальної реформи, а також нормативні акти, які чітко регламентують форми її реалізації. До нормативних документів слід віднести Закон України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" №157-19 від 05.02.2015 р. із змінами, внесеними згідно із Законами № 676-VIII від 04.09.2015, № 37-38, ст. 371, № 835-VIII від 26.11.2015 [2], Бюджетний Кодекс України, із змінами, прийнятими Верховною Радою № 928-VIII від 25.12.2015 [3] та Методика формування спроможних територіальних громад, затверджена постановою

Кабінету Міністрів України №214 від 08.04.2015 р. [4]. Ці документи визначають основні етапи та умови добровільного об'єднання територіальних громад, а також повноваження, які набудуть об'єднані територіальні громади і фінанси, надані для їх реалізації після завершення процедури об'єднання.

Відповідно до Методики формування спроможних територіальних громад [4] об'єднання територіальних громад складається з таких етапів: ініціювання добровільного об'єднання; громадського обговорення пропозиції добровільного об'єднання; прийняття радою рішення про надання згоди на добровільне об'єднання та делегування представника для розробки проекту рішення про добровільне об'єднання; прийняття радою рішення про схвалення проекту рішення про добровільне об'єднання; подання рішення до обласної державної адміністрації для надання висновку щодо відповідності цього проекту Конституції [5] та законам України; розпорядження голови обласної державної адміністрації щодо відповідності цього проекту Конституції та законам України; прийняття радами рішення про добровільне об'єднання територіальних громад.

Відповідно до частини першої статті 8 Закону України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” [2], об'єднана територіальна громада вважається утвореною з дня набрання чинності рішеннями всіх рад, що прийняли рішення про добровільне об'єднання територіальних громад.

Об'єднана територіальна громада є єдиним, самостійним суб'єктом місцевого самоврядування та обирає представницький орган – сільську, селищну, міську раду. Територіальні громади, які об'єдналися, або приєдналися до об'єднаної територіальної громади, втрачають самостійне значення, відповідно повноваження їх представницьких органів припиняються. Органи місцевого самоврядування, які мають статус юридичних осіб публічного права, реорганізуються. Особливості їх реорганізації регулюються Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” [6] та Законом України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” [2].

Крім того, об'єднана територіальна громада є суб'єктом права комунальної власності. Джерелами формування її майна згідно з абз.1 ч.3 ст. 8 Закону України “Про добровільне об'єднання громадян” [2] є все майно територіальних громад, що об'єдналися.

Проте, слід враховувати, що об'єднання територіальних громад не призводить до зміни статусу населених пунктів.

Слід відзначити, що добровільне об'єднання територіальних громад не є їх злиттям чи приєднанням. Чинне вітчизняне законодавство [2] не вказує на те, що територіальні громади сіл, селищ та міст, які добровільно об'єднуються, після об'єднання припиняють своє існування як суб'єкти місцевого самоврядування.

У ч.3 ст. 6 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [6] вказується, що “територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об’єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об’єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом”, хоча такий механізм законодавчо не визначений. Проте, виходити зі складу певних об’єднань можуть лише існуючі суб’єкти.

Таким чином, можна стверджувати, що після утворення об’єднаної територіальної громади залишаються існувати територіальні громади, які складають дане об’єднання. Тобто, об’єднана територіальна громада складається з територіальних громад сіл, селищ та міст, які її утворили. Ці територіальні громади у процесі об’єднання втрачають свою матеріально-фінансову основу та органи управління, а тому є юридично недієздатними. Механізм їх виходу з об’єднаної територіальної громади не визначений, що потребує регулювання на законодавчому рівні.

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що нормативно-правова база, яка регулює питання добровільного об’єднання територіальних громад в Україні сформована. Проте, законодавча норма, що передбачає право територіальних громад вийти із складу об’єднаної територіальної громади є колізійною і потребує нормативно-правового врегулювання.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
2. Про добровільне об’єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIN / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI (зі змінами, прийнятими Законом України від 10 лютого 2015 р. № 156-VIM) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>.
4. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

Головатюк О.А

Студент 3 курсу

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: **Голосніченко Д. І.**

доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри господарського та адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ У КОДЕКСІ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ І НЕОБХІДНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ КОДЕКСУ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОСТУПКИ

Питання про створення та прийняття нового кодексу про проступки у якому містилися норми які відповідали сучасним тенденціям розвитку держави та суспільства визначалося ще за часів створення незалежної України. Відтак, метою цієї роботи є дослідження окремих положень, які містяться у загальній частині КУпАП, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення перспективного адміністративно-деліктного законодавства. Сучасний Кодекс України про адміністративні правопорушення – прийнятий 7 грудня 1984 року[1]. Відповідно до чинного КУпАП тільки посадовими особами поліції щорічно розглядається близько 15 млн. справ. Почав діяти із 1 червня 1985 року містить норми які на сьогодні потрібно змінити або доповнити. Зміни які вносились протягом десятиліть до кодексу призвели до його проблематичності та догматичності. З часу прийняття кодексу до нього внеслося близько тисячі змін і по сьогоднішній день продовжують вносити поправки. На думку, багатьох провідних юристів та науковців ще за часу розпаду радянського союзу потрібно було створити робочу групу із розробки нового адміністративного кодексу про проступки. Нещодавно, Микола Хавронюк один зі співавторів нового кримінального кодексу на своїй сторінці у соціальній мережі повідомив про деякі зміни до проекту нового кримінального кодексу. Відповідно про створення нового адміністративного кодексу і не повідомляється. Нещодавно, були уведені зміни які стосувалися штрафних балів для водіїв їх спочатку затверджують, а потім скасовують. Зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо скасування одного із видів адміністративного стягнення для водіїв набули чинності. Закон виключає з КУпАП норми про дію адміністративного стягнення у вигляді штрафних балів, що накладається на громадян за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі. Зміни стосуються пункту 2-1 частини першої статті 24, частини другої статті 27, статті 27-1, а також абзаців 2 частини першої та другої статті 122 КУпАП.[2] Чи потрібні такі зміни? Наступні зміни які були прийняті стосувались коронавірусної хвороби

відповідно стаття 44-3, ч.1 ст. 219, ст.221, ч.1 ст.222 та ч.1 ст.236 це лише неповний перелік норм до яких вносилися відповідні зміни до кодексу[3]. Крім того, у загальному внесені зміни стосуються різних аспектів та проблем що виникають на теперішній час. Виникають слушні нарікання фахівців, які вважають, що кодекс України про адміністративні правопорушення поступово втрачає значення як інструмента забезпечення законності й правопорядку і потребує кардинального оновлення. Аналіз змін, які вносились до кодексу за часів незалежності України свідчить про те, що ці зміни здійснювались, як правило, шляхом встановлення нових заборон та збільшення кількості органів адміністративної юрисдикції. Так, якщо Особлива частина КУпАП містила спочатку 172 статті і виділяла 29 органів, то сьогодні цих статей 330 а контролюючих органів 48[3]. Потреба у реформі адміністративної відповідальності виникла ще у 1991 році, була створена перша робоча група Кабінету Міністрів, на яку було покладено підготувати проект нового кодексу. У 1993 році такий проект було сформовано, але для широкого ознайомлення та обговорення проект Кодексу України про Адміністративні проступки було винесено лише у 2003 році. Авторами цього проекту є відомі науковці, юристи, а саме: І. Голосніченко, В. Стефанюк, В. Авер'янов, Ю. Битяк та інші[2]. Створений проект є вагомою законодавчою працею і містить цілий ряд нововведень, більшість з яких заслуговує на схвалення і підтримку. Структура кодексу містила загальну, особливу і процесуальну частину; закріплювалась адміністративна відповідальність юридичних осіб, було розглянуто систему адміністративних стягнень. На сьогодні, розпочата реформа із створення кодексу фактично залишається нереалізованою попри низку напрацювань з боку експертного та наукового середовища. Потрібно зазначити, Кодекс про адміністративні проступки – один з першочергових проектів, який передбачався Концепцією адміністративно правової реформи в 1998 році в Україні[2]. За відсутності розуміння у законодавчому органі та відсутності консолідованого підходу органів влади та юристів які щодня застосовують на практиці норми адміністративно-деліктного законодавства прийняття так і не відбулося. При цьому протягом 1998-2013 років на розгляд було винесено принаймні три проекти нового кодексу про адміністративні правопорушення, проте жоден із законопроектів не було прийнято через відсутність необхідної підтримки[2]. На сьогодні, питання створення кодексу має проблемний характер і цілком характеризується своєю невизначеністю, але розробка і прийняття залишається у «законсервованому» стані. У процесі активних реформ і трансформацій всіх державних органів в тому числі органів правопорядку та суду, ми розуміємо, що адміністративно-деліктне законодавство нарешті має зазнати концептуальних змін. В контексті цього, прийняття нового кодексу має відповідати стандартам ЄС та практиці Європейського суду із прав людини, враховуючи євроінтеграційні прагнення України, а також міжнародно-правові зобов'язання,

які залишаються лише задекларовані нашою державою[2]. На сьогодні, Україна будує суверену, політико-правову державу, але проблеми які постають перед сучасним законодавцем не дають можливості змінити законодавство яке потрібно було реформувати ще із часу незалежності України. І потрібно почати в першу чергу із адміністративно-деліктного законодавства.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) [Електронний ресурс]. – 1985. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Гармонізація адміністративного законодавства із стандартами ЄС [Електронний ресурс] // 1-ше. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://umdpl.info/police-experts.info/2017/04/03/theses_admin-discussion/.
3. Зміни до КУпАП щодо скасування одного із видів адмінстягнення для водіїв набули чинності [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://court.gov.ua/press/news/938799/>.
4. Зміни до КУпАП щодо скасування одного із видів адміністративного стягнення [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://legalhub.online/zakonodavstvo/zminy-do-kupap-shhodo-skasuvannya-odnogo-iz-vydiv-adminstyagnennya-dlya-vodiiv-nabuly-chynnosti>.

Сокира Р.М.

студент магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСКАРЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ

Одним із основоположних прав платників податків, закріплених статтею 17 Податкового кодексу України, є його право оскаржувати в порядку встановленому Податковим кодексом, рішення, дії чи бездіяльність податкових органів та їх посадових осіб, у тому числі індивідуальну податкову консультацію, яка йому надана, а також узагальнюючу податкову консультацію[2].

Зазначене право платника податків тісно пов'язане з конституційним обов'язком громадян сплачувати податки, збори та інші обов'язкові платежі. Цей конституційний обов'язок є одним із головних обов'язків громадян закріплених Конституцією України. Законодавче забезпечення його виконання повинно також передбачати створення надійних механізмів захисту прав платників податків при його виконанні.

Гарантована державою можливість платників податків запобігати порушенням їхніх прав, поновлювати свої права, а також компенсувати всю завдану їм шкоду повинна забезпечуватися належним механізмом реалізації чітко визначеним на законодавчому рівні.

Слід зазначити, що під час проведення податкових перевірок посадові особи податкових органів не завжди діють виключно в межах законів, певною мірою це обумовлено також недостатньо чіткою правовою регламентацією контрольних повноважень податкових органів. Водночас, саме в контрольних повноваженнях будь-якого органу державної влади найбільше, ніж у багатьох інших повноваженнях, втілений владний імператив. М. П. Кучерявенко зазначає, що податкова перевірка виражає відносини влади і підпорядкування, що ґрунтуються на фіскальних функціях держави[4].

На практиці найчастіше платники податків здійснюють оскарження результатів податкових перевірок. Саме при реалізації повноважень податкових органів, які визначають порядок здійснення податкових перевірок та порядок оформлення їх результатів, виникають найгостріші проблеми у відносинах між податковими органами та платниками податків.

Значна частина цих проблем вирішується при здійсненні процедур оскарження. Тому все більшої актуальності набуває правовий аналіз процесуальної складової механізму правового регулювання податкової сфери. Процесуальні правові засоби в податковому законодавстві опосередковують взаємодію державних органів та платників податків, та виступають однією з гарантій захисту законних прав та інтересів платників податків. Особливої уваги потребує вдосконалення механізму оскарження неправомірних дій податкових органів та їх посадових осіб і, зокрема, порядку оскарження результатів податкових перевірок.

Практика застосування законодавства України, що регулює порядок оскарження неправомірних дій податкових органів та їх посадових осіб свідчить про те, що не всі положення, що регулюють зазначену процедуру, визначені достатньо чітко. Тому конкретизація таких положень є необхідною умовою для належного забезпечення, в тому числі, реалізації права платника податків на оскарження результатів податкових перевірок.

Вдосконалення порядку оскарження результатів податкових перевірок повинно здійснюватись, з урахуванням аналізу практики адміністративного та судового оскарження результатів податкових перевірок.

Необхідно зазначити, що статтею 56 Податкового кодексу України визначено, що рішення, прийняті податковим органом, можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку[2].

Адміністративне оскарження рішень податкових органів є важливим та необхідним механізмом досудового врегулювання спору між платником податків і податковим органом.

В Україні порядок проведення процедур адміністративного оскарження регламентований Податковим кодексом України, Законом України «Про звернення громадян» та Порядком оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами, який затверджений наказом Міністерства фінансів України № 915 від 21.10.2015 року.

Статтею 56 Податкового кодексу України передбачено, що якщо платник податків вважає, що податковий орган неправильно визначив суму грошового зобов'язання або прийняв будь-яке інше рішення, що суперечить законодавству або виходить за межі повноважень податкового органу, встановлених Податковим кодексом або іншими законами України, він має право звернутися до податкового органу вищого рівня із скаргою про перегляд цього рішення.

Скарга подається податковому органу вищого рівня у письмовій формі протягом 10 календарних днів, що настають за днем отримання платником податків податкового повідомлення-рішення або іншого рішення контролюючого органу, що оскаржується. Також, за власним бажанням та потребою платник може надати належним чином засвідчені копії документів, розрахунків та доказів оскарження [2].

Стаття 56 Податкового кодексу України досить детально регламентує оскарження в адміністративному порядку рішень, що прийняті податковими органами, але зміст права на оскарження, визначеного статтею 17 Податкового кодексу України передбачає можливість оскарження не лише дій податкових органів та їх посадових осіб, які оформлюються їх рішеннями, але також і їх бездіяльність.

Разом з тим, право платника податків щодо оскарження бездіяльності податкових органів та їх посадових осіб може бути реалізованим лише за наявності чітко визначеного механізму реалізації зазначеного права. Тому, на наш погляд, доцільно статтю 56 Податкового Кодексу України доповнити положеннями, що забезпечать порядок оскарження платниками податків не лише дії, але і бездіяльності податкових органів. Для оскарження бездіяльності податкових органів та їх посадових осіб доцільно застосовувати ті положення та строки, що передбачені для оскарження рішень податкових органів.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Редакція від 01.01.2020. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Податковий кодекс України. Редакція від 28.11.2020. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

3. Наказ про затвердження порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text>

4. Кучерявенко М. П. Податкові процедури: правова природа і класифікація. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 385-396.

Рубан Ю.Ю.
студент магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

В Україні з кожним роком все більше набирає оберти співпраця інститутів громадянського суспільства з органами публічної адміністрації. Однією із форм взаємодії інститутів громадськості з публічними органами влади є «здійснення інститутами громадянського суспільства громадського контролю за діяльністю органів державної влади у формі громадського моніторингу підготовки та виконання

рішень, експертизи їх ефективності, подання органам державної влади експертних пропозицій, утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики». [1] Механізм громадського контролю в Україні на даний момент не врегульований в повному обсязі і відповідно не забезпечує демократизацію владних процесів. Різні суб'єкти законодавчої ініціативи намагалися врегулювати питання громадського контролю в нашій державі. Наприклад, в 2015 році народними депутатами Королевською Н.Ю. та Солодом Ю.В. був поданий проект Закону України «Про громадський контроль», який був відхилений Комітетом з питань правової політики та правосуддя в 2016 році. Також, в 2015 році народними депутатами Купрієнко О.В. Ленський О.О. Розенблат Б.С. Івченко В.Є. Кишкар П.М. був внесений Проект Закону України «Про народний контроль». Відносно нещодавно, а конкретно в 2018 році народним депутатом України Капліним С. М. був поданий Проект Закону України «Про громадянський контроль за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб», який наприкінці 2019 року був відкликаний самим суб'єктом подання. 23 жовтня 2020 року був зареєстрований Проект Закону «Про публічні консультації», який розроблявся Міністерством Юстиції України. Головним у проекті Закону є те, що передбачається участь в обговоренні зацікавлених осіб, тобто тих, на яких безпосередньо вплине прийняття рішення. Вони матимуть право подавати пропозиції з проектів, що

обговорюються та отримувати повний спектр необхідної інформації, крім інформації з обмеженим доступом. Законопроект забезпечує здоровий баланс публічних та приватних інтересів в процесі прийняття рішень. Прийняття цього законопроекту сприятиме вивченню громадської думки, до того ж саме тієї, яка надходить від безпосередніх громадян на яких впливає рішення, яке обговорюється. При відповідному нормативно-правовому регулюванні механізму громадського контролю демократизація в нашій державі зробить два кроки вперед та забезпечить наближення України до європейських стандартів співпраці інститутів громадянського суспільства з органами виконавчої влади.

Список використаних джерел

1. Роз'яснення Міністерства Юстиції України від 03.02.2011. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11#Text>.

Гурбик Я. А.
студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ ТА ОСІБ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ

Загалом в Україні адміністративно-правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового захисту (ДЗ) або тимчасового захисту (ТЗ) визначається профільним Законом «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» № 3671-VI від 8 липня 2011 р. (чинна ред. від 03.03.2016 р.) [1; 5, 379-381]. У статті 2 вказаного Закону подано узагальнене визначення законодавчого поля стосовно біженців та осіб, які потребують ДЗ та ТЗ. А також зазначено, що усі питання, пов'язані з цими категоріями осіб, регулюються саме профільним Законом, а також іншими правовими документами та міжнародними угодами, згоду на верховенство яких було ухвалено ВРУ. Хоча коли чинним міжнародним договором встановлена інша процедура, ніж у вітчизняному законодавстві, то перш за все, використовуються міжнародні правові норми [1, ст. 2; 5, 379-383].

У загальних положеннях Закону подано визначення основних юридичних дефініцій. Зокрема, поняття «біженці» вживається в розширеному значенні. Законодавцем до біженців відносяться особи, які не є громадянами України і через серйозні / підтверджені побоювання зазнати гонінь лише на основі формальних ознак – належності до певної раси, певного віросповідання, певної

національності, певного громадянства (підданства), певної соціальної групи або через свої погляди й політичні переконання вимушені перебратися за межі своєї країни й не мають змоги скористатися захистом своєї країни, або ж не мають бажання клопотати про такий захист у своїй країні через вагомі підстави вказаних побоювань. А також біженцями можуть бути особи, які не були громадянами в країні, де вони мали своє попереднє місце проживання і, опинившись за межами такої країни, не мають змоги / бажання повернутися до неї через серйозність зазначених побоювань [1, п.1, ч.1, ст.1; 6, 83-89].

У розділі 1 профільного Закону дається визначення важливого поняття особи, яка потребує ДЗ. Під останньою розуміються особи, які не кваліфікуються біженцями згідно з міжнародними документами (Конвенцією 1951 р. і Протоколом 1967 р.) та українським законодавством, проте мають нагальну потребу у захисті, оскільки такі особи вимушені були прибути до України або вже були й залишилися через реальну загрозу їхній безпеці та можливості втратити свободу і навіть життя в країні їхнього походження, а також через реальні побоювання застосування стосовно такої категорії осіб смертної кари чи тортур, або приведення до виконання вже винесених вироків про смертну кару, реальні побоювання грубого / знущального поводження або такого ставлення, яке принижує людську гідність, можливого застосування проти особи жорстокого покарання або неконтрольованого масштабного насильства в умовах міжнародних / внутрішніх збройних конфліктів або ж регулярного порушення основоположних прав людини, через що не має змоги чи бажання повернутися до попередньої країни [1, п. 13, ч.1, ст. 1; 3, с. 12-14].

Питанням повноважень, прав та обов'язків біженців і осіб, які потребують ДЗ присвячено розділ 3 Закону. При прийнятті позитивного рішення про початок оформлення документів про визнання біженцем чи особою, якій потрібен ДЗ, такі особи мають право тимчасово працевлаштуватися, навчатися, отримувати медичну допомогу. Вказані категорії осіб мають право проживати у родичів, готелях, орендованому житлі, чи пунктах тимчасового розміщення біженців. Їм гарантуються інші прав, що передбачені Конституцією України та іншим законодавством для іноземців та апатридів [1, ст. 13; 7].

Із набуттям повноцінного статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту, така категорія осіб отримує рівні права з громадянами України, зокрема: право вільно пересуватися, обирати місця проживання, вільно залишати території України, крім встановлених обмежень, обирати місце роботи, вести підприємницьку діяльність, не заборонену законом, отримувати медичну допомогу та страхування, відпочивати, здобувати освіту, сповідувати віру і світогляд. Вони також мають право щодо володіння, користування й розпорядження своєю власністю, а також результатами своєї інтелектуальної діяльності [1, ч. 1, ст. 15; 9, с. 68-70]. Важливим блоком прав є широкі можливості звертатися із індивідуальним чи колективними або особистими

зверненнями до державних органів, органів місцевого самоврядування, посадовців і службовців, а також до Уповноваженого ВРУ з прав людини за захистом прав і отримувати безоплатну юридичну допомогу згідно з визначеним порядком. І, за потреби, мають право оскаржувати у судовому порядку рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1, ч. 1, ст. 15; 9, с. 67-69].

Україна в особі профільного уповноваженого органу – Державної міграційної служби України (ДМСУ) виконує широку програму співробітництва з Представництвом Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) в Україні та його виконавчими партнерами з метою створення належних умов для захисту прав та свобод біженців, їх інтеграції в український соціум, адже вказана гуманітарна місія покращує міжнародний імідж України, як прогресивної, демократичної країни, що асоціює себе з європейськими загальнолюдськими цінностями. Загалом державна політика стосовно біженців та осіб, які потребують ДЗ, має спрямування до створення відповідних умов для реалізації прав, свобод та законних інтересів іноземців та апатридів, які шукають порятунку й захисту та вже отримали відповідний захист в Україні. Впродовж десятиліть Україна стала другою домівкою для тисяч іноземних громадян та осіб без громадянства [8, с. 60-62; 9; с. 65-70].

Щороку в Україні реєструють понад тисячу біженців. Зокрема, за відомостями ДМСУ в Україні станом на 1 березня 2019 р. на обліку територіальних органів ДМС перебувало 1799 біженців та 768 осіб, які потребують ДЗ, а вже через півтора року кількість біженців скоротилася більше ніж на 500 осіб і станом на 1 червня 2020 року на обліку перебувало 1279 біженців та 833 особи, які потребують ДЗ, у тому числі – 173 дитини у складі своїх сімей у віці до 14 років. А станом на жовтень 2020 р. – 1276 біженців і 878 осіб, які потребують ДЗ. Біженці в Україні в останній період часу – це переважно вихідці з Афганістану, Нігерії, Росії, Сирії, Таджикистану, Сомалі, Демократичної Республіки Конго, Гани, Бангладеш, Узбекистану, Ємену, Гвінеї, Єгипту і Кот-д’Івуар. Водночас у перші три квартали 2020 року ДМС визнала біженцями сімнадцятьох громадян Росії, а також ще двадцятьох росіян визнано такими, які потребують ДЗ. У 2019 р. ДМС визнала біженцями лише 9 росіян, і ще 19 – особами, які потребують додаткового захисту [4; 8, с. 60]. ДМС постійно удосконалює методи роботи і намагається зробити якомога більше задля сприяння інтеграції біженців в український соціум. Для цього в Україні реалізуються відповідні інфраструктурні проекти – останнім часом в Закарпатській, Київській та Одеській областях відкрилися й працюють пункти, в яких тимчасово можуть бути розміщені біженці. Водночас, ДМСУ бере активну участь в опрацюванні змін в міграційне законодавство [2].

Актуальними залишаються пропозиції окремих органів центральної влади, в тому числі й ДМС (на рівні законопроектів), стосовно опрацювання змін до національного міграційного законодавства. Зокрема пропонується ввести новації в законодавчо-правове регулювання сфери надання міжнародного захисту іноземцям та апатридам. До вже існуючих норм, зокрема, пропонується долучити нову форму захисту – інститут притулку, а також ввести замість однієї дві форми процедури розгляду заяв про захист (загальну та пришивдшену), зробити більш ефективним порядок прийому заяв про захист на державному кордоні України, процедуру прийому заяв про захист від осіб, які знаходяться в установах попереднього ув'язнення, пунктах тимчасового проживання іноземних громадян та осіб без громадянства. Загалом пропоновані новели відповідають європейським профільним нормам та узгоджуються з міжнародним зобов'язанням української влади стосовно біженців.

Список використаних джерел

1. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України (№ 3671-VI від 08.07.2011). Відомості Верховної Ради України, 2012, № 16, ст.146. – Редакція від 03.03.2016, підстава – 992-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> (28.10.2020).
2. Публічний звіт Голови Державної міграційної служби України за результатами діяльності у 2019 році. Офіційний сайт Державної міграційної служби України URL : <https://dmsu.gov.ua/news/dms/6778.html> (25.10.2020).
3. Грабова Я.О. Проблеми нормативно-правового регулювання додаткового та тимчасового захисту в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11-12 березня 2016 р.). К., 2016. С. 12-14.
4. Державна міграційна служба назвала кількість біженців в Україні URL : www.radiosvoboda.org/a/news-bizhenci-v-ukrayini/30894729.html (25.10.2020).
5. Діденко А. Н. Розвиток міжнародно-правового поняття «біженці» на сучасному етапі. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 379-383.
6. Дзюбановський Ю. Еволюція концепції біженців. *Міграція і толерантність в Україні* : зб. статей. Київ : Стилос, 2007. С. 83-92.
7. Кухтик С. В., Деркаченко Ю. В. Імміграція та адвокація прав біженців і внутрішньо переміщених осіб : навчальний посібник. Харків, 2018. 396 с. URL: <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/08/MSc-2-Імміграція-та-адвокація-прав-біженців-і-внутрішньо-переміщених-осіб.pdf> (15.10.2020).
8. Малиновська О. А. Проблема біженців у світі та в Україні: масштаби, шляхи вирішення. *Стратегічна панорама*. 2002. № 1. С. 60-62.
9. Семенюк Р.Е. Правовий статус біженців і переміщених осіб. *Юридична Україна*. 2013. № 12. С. 65-70.

Стеблецька А.М
студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ВИДИ ТА ФОРМИ КОРУПЦІЇ

Корупція в широкому розумінні - це соціальна патологія, яка формується на будь-якому етапі розвитку та функціонування країни, це система соціальних відносин між уповноваженими особами на здійснення владних функцій та тими, хто використовує владу інших, а також наслідки, які випливають з таких взаємовідносин. Така поведінка означає застосування повноважень на користь конкретних осіб або особливих груп осіб і суперечить прямому призначенню цих повноважень чи інші відхилення від встановленого порядку їх здійснення.

Критерієм розмежування адміністративних корупційних правопорушень та корупційних злочинів слід вважати ступінь суспільної шкоди/небезпеки цих діянь для суспільства. Адміністративні корупційні правопорушення не визнаються законодавцем, як суспільно небезпечні, що не заподіюють і не можуть заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі., проте в більшості випадків, все ж таки, завдають певної шкоди матеріального, морального чи іншого характеру суспільним відносинам, межі якої визначаються відповідно до закону. Наявні у чинному законодавстві неточності та дублювання складів адміністративних правопорушень та злочинів не дають можливості чітко вирішити колізію норм, що встановлюють відповідальність за адміністративні корупційні правопорушення та корупційні злочини.

Адміністративне корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, визначеною переліком частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Обов'язкові ознаки корупційного правопорушення наступні:

1) умисна чи випадкова невідповідність дій посадової особи до чітко визначених законом (інструкцією, регламентом тощо) для цієї особи, що призвели до появи та/чи задоволення потреб вигодонабувача;

2) спеціальний суб'єкт — особа, зазначена частиною першою статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

3) встановлення законом кримінальної, дисциплінарної та/або цивільно-правової відповідальності за відповідне правопорушення.

Родовим об'єктом адміністративних корупційних правопорушень, які передбачені главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення, є суспільні відносини, що складаються у сфері здійснення службової діяльності (зокрема, діяльності щодо виконання функцій держави або

місцевого самоврядування), та діяльності, пов'язаної з виконанням публічних функцій, а також діяльності щодо запобігання та протидії корупції. Виходячи із цього, доцільно внести відповідні зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Має сенс поділяти адміністративні корупційні правопорушення на безпосередньо корупційні та опосередковано корупційні, виходячи із класифікації об'єктів адміністративних правопорушень по горизонталі на основні та додаткові (обов'язкові чи факультативні). Таким чином, можна виокремити реальні прояви корупції, корупційні схеми від необережності чи прояву перевищення посадових обов'язків з моральних принципів без наміру збагачення чи отримання матеріальних благ.

Таким чином залишається відкритим питання розмежування адміністративного корупційного правопорушення та корупційного злочину, адже чинне законодавство не дає можливості однозначно вирішити колізію норм, що встановлюють відповідальність за адміністративні корупційні правопорушення та корупційні злочини. Законодавче закріплення дефініції має тільки поняття «адміністративне правопорушення», а корупційний злочин не визначений, тому ми мусимо оперувати позиціями науковців, та Законом України «Про запобігання корупції», де є ознаки корупційного правопорушення, за вчинення якого особа притягається до кримінальної чи адміністративної відповідальності. Ця проблема потребує вирішення на законодавчому рівні.

Стеблецький І.М

студент магістратури

КПІ ім. Ігоря Сікорського

науковий керівник: **Корнєєв Ю. В.**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
господарського та адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПОНЯТТЯ ВИНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ, ЩО РЕГУЛЮЄ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ

В сучасних наукових дослідженнях присвячених застосуванню відповідальності в податковій сфері важливе значення приділяється аналізу поняття вини. Це зумовлено певною суперечливістю законодавства, що регулює застосування відповідальності за податкові правопорушення та дискусійними підходами дослідників до цієї проблеми. Зокрема, одним з головних питань є

необхідність з'ясування вини при порушенні податкового законодавства і зміст самого поняття вини.

Розвиток інституту вини у податковому праві відбувався у безпосередньому зв'язку зі створенням та розвитком податкової системи в Україні, вдосконаленням правового регулювання діяльності податкових органів в державі та розвитком податкового законодавства в цілому. Важливість дослідження інституту вини зумовлюється необхідністю вдосконалення застосування відповідальності за податкові правопорушення.

Податкове правопорушення можна розглядати як наслідок протиправної поведінки осіб, у центрі яких знаходиться вина, що розуміється як психічне ставлення людини до своєї протиправної поведінки та її результатів.

В Юридичній енциклопедії поняття правопорушення визначається як "суспільно небезпечне або шкідливе діяння (дія або бездіяльність), яке порушує норму права". В енциклопедії також надано визначення юридичного складу правопорушення а саме «об'єкт і об'єктивна сторона правопорушення, суб'єкт і суб'єктивна сторона правопорушення», за умови відсутності хоч однієї з складових, особа звільняється від юридичної відповідальності.[4, с. 47-48]

Доцільно розглянути зміст суб'єктивної сторони правопорушення. Аналіз суб'єктивної сторони правопорушення передбачає визначення вини, мети і мотиву. Основним і обов'язковим є поняття вини. Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, виражене у формі умислу чи необережності.

Існує дві форми вини: умисел та недбалість. Умисел характеризується усвідомленням людиною протиправності своєї поведінки та прагненням до її виникнення або байдужістю до неї. Недбалість характеризується тим, що людина, хоч і усвідомлюючи протиправність своєї поведінки, не передбачає можливості наслідків, не хоче, щоб вони настали, але мусила усвідомлювати характер своєї поведінки та передбачати наслідки. Також розрізняють прямий та непрямий умисел, грубу та просту недбалість. Такий підхід може бути доречним для фізичних осіб у кримінальному праві, але є непродуктивним у цивільному праві, для юридичних осіб, і, відповідно, неможливий для застосування у податковому законодавстві.

Законодавець у статті 109 Податкового кодексу України не встановлює вину як елемент податкового правопорушення, одночасно передбачаючи випадки звільнення від відповідальності за відсутності такої вини. Виникає питання про те, чи було це зроблено випадково чи, можливо, цілком свідомо, і чи можна нести відповідальність у цьому контексті без наявності вини в діях суб'єкта. З одного боку, держава прагне задовольнити суспільні інтереси та наповнити бюджет, а з іншого боку, залишається питання, чи є в цьому випадку порушення прав платника податків, якщо його притягати до відповідальності без наявності вини в його діях [2].

Виходячи з того, що Податковий кодекс України містить норми, що включають фінансову відповідальність платника податків, а також той факт, що згідно з загально визнаними положеннями теорії держави і права обов'язковою ознакою правопорушення є винність, усе вищезазначене дозволяє нам припустити, що законодавець прагне забезпечити, щоб вина також визнавалася в податковому законодавстві як обов'язкова ознака податкового правопорушення.[2]

Крім того, важливим є процесуальна складова - встановлення вини платника податків. Так, суд виходить із об'єктивних даних, які йому доступні. Але ці дані мають лише доказове значення для висновку суду про вини правопорушника і не формують змісту вини самі по собі.

Для встановлення наявності вини суд повинен:

1) Вивчити характер діяльності, у зв'язку з якою було вчинено правопорушення.2) З'ясувати, чи були дотримані вимоги, що впливають із об'єктивного характеру діяльності.3) Якщо об'єктивні вимоги, що впливають із суті справи, були дотримані, встановити, чи змогла особа в силу своїх особистих якостей зробити набагато більше, ніж зазвичай потрібно для здійснення розпочатої діяльності.4) Перевірити, чи готувалася особа виконувати свої обов'язки чи розпочинала свою справу, знаючи всі особливості справи.5) Зважити та оцінити конкретні обставини, за яких відбувались дії людини.

Це основні, але далеко не вичерпні шляхи, дотримуючись яких, суд надає докази для висновку про вину або, навпаки, невинуватості особи, яка переслідується [3, с. 64].

Крім того, в даний час у законодавстві не існує єдиного методу доведення вини особи. Також не існує адекватних доказів, які однозначно вказували б на реальні психологічні процеси, що відбуваються у свідомості порушника. Насправді законодавець визнає вину правопорушника не реальними психологічними процесами, що відбувались у свідомості порушника, а тим, що могло, на його думку, відбуватись у свідомості порушника. За такого стану речей навряд чи доречно говорити про належним чином обґрунтовану та ефективну психологічну концепцію вини.

Однак, платниками податків є не лише фізичні особи, а також і юридичні особи.

Визначають такі ознаки вини юридичної особи: це суб'єктивне ставлення всього персоналу юридичної особи до правопорушення; суб'єктивне ставлення має бути спрямоване на вчинення правопорушення; домінуюча воля персоналу повинна бути спрямована на вчинення правопорушення, що виявляється у волі посадових осіб, які безпосередньо відповідають за вчинення протиправних дій юридичною особою.

Національне податкове законодавство не дає чіткої відповіді на питання про винність юридичної особи.

Загалом дослідники визначають, що виходячи зі змісту податкового законодавства України можна розрізнити два поняття вини юридичної особи:

1. Поняття вини в об'єктивному сенсі, коли вина юридичної особи впливає безпосередньо з її поведінки, тобто підставою є об'єктивна сторона правопорушення, а юридична особа визнана винною на основі своїх фактичних дій.

2. Поняття вини в суб'єктивному розумінні, коли вина юридичної особи визначається виходячи з вини її уповноважених представників.

Залежно від того, як розуміється процес формування волі юридичної особи, в рамках суб'єктивного напрямку існують дві теорії: «домінуюча воля», що означає волю керівних органів юридичної особи, її посадових осіб та інші особи, які мають право давати обов'язкові вказівки в структурі юридичної особи, та «колективної волі», який ґрунтується на тезі про те, що юридичні особи мають незалежну волю як необхідну умову відповідальності, а виною юридичної особи є ставлення команди до правопорушення, вчиненого її членом.

Тому відповідно до зазначеної позиції виною юридичної особи є психічне ставлення осіб які перебувають з нею в безпосередніх організаційно-правових відносинах, причетних до протиправних дій, виражених у діях юридичної особи, що завдали шкоди суспільним відносинам, управлінню, та їх наслідків, виражених у формі умислу чи недбалості.

Вина юридичної особи - це сукупність негативних аспектів, які характеризуються дезорганізацією юридичної особи, невиконанням необхідних заходів для належного виконання своїх службових обов'язків, невжиттям необхідних зусиль для попередження правопорушень та усунення їх причин.

В Податковому кодексі України положення, які регулюють притягнення до відповідальності за податкові правопорушення не закріплюють наявність вини, як обов'язкового елементу податкового правопорушення.

У чинному законодавстві не існує інституту вини при застосуванні штрафних санкцій за порушення податкового законодавства, і це не відповідає основним принципам юридичної відповідальності, які визначені в Конституції України [1]

Враховуючи вищезазначене є доцільним та відповідає сучасному розвитку юридичної науки України, запровадити інститут вини як обов'язковий елемент податкового правопорушення на законодавчому рівні. Така реалізація наукових положень в законодавстві унеможливить притягнення до відповідальності за податкові правопорушення за відсутності вини в діях платника податків або його представників.

Список використаних джерел

1. Конституція України (254к/96-ВР). Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. Редакція від 01.01.2020, підстава 27-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 12.09.2020).
2. Податковий кодекс України (№ 2755-VI від 2 грудня 2010 року). Відомості Верховної Ради України: Кодекс Редакція від 07.11.2020, підстава 786-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 17.10.2020).
3. Гедзюк О.В. Інститут вини у податковому праві України. Право і громадянське суспільство. 2014. №4. С. 54-68
4. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004. — ISBN 966-749-200-1.

Чорнобай Е.О.

студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

*Науковий керівник: **Голосніченко Д.І.,***

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
кафедри господарського та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ ЗБОРІВ

Дотримання основоположних прав і свобод людини та громадянина та ефективні механізми їх реалізації та захисту є невід’ємними постулатами кожної демократичної держави. Реалізуючи належним чином передбачені законодавством права і свободи, громадяни виступають ефективним рушієм реалізації принципу народовладдя, зокрема шляхом реалізації права на організацію і проведення мирних зборів, що розглядається в контексті права на свободу вираження поглядів.

Стаття 39 Конституції України передбачає, що громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [1].

Здавалось би, тут все зрозуміло – є чітко встановлена найвищим законом держави норма, отже її реалізація матиме ефективний результат та ні про які обмеження не може бути мови. Однак досить часто на практиці організатори

проведення мирних зборів стикаються зі обмеженням свого конституційного права з боку правоохоронних органів, які, мотивуючи дії народу «порушенням порядку організації і проведення зборів», вказуючи на те, що про проведення таких зборів *не було повідомлено завчасно*, зупиняють проведення цих зборів, складають протоколи та виносять постанови про вчинення адміністративного правопорушення за ст. 185¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення. Ця стаття встановлює відповідальність за порушення встановленого *порядку* організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій [2]. При цьому, такий порядок на законодавчому рівні *відсутній*. Відповідно, виникає питання: як можна притягати до адміністративної відповідальності особу за конкретною статтею, яка відсилає до документу, якого не існує?

Як вже було сказано, Конституція передбачає право громадян на організацію і проведення зборів за умови *завчасного* сповіщення про це органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування. Рішенням Конституційного суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001 встановлено, що визначення конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо є предметом *законодавчого регулювання* [3].

Наразі українське законодавство не містить єдиного законодавчого акту, яким би визначались такі строки завчасного повідомлення, не визначено також те, у якій формі та яким способом може подаватися таке повідомлення, які наслідки неподання такого повідомлення тощо.

В рішеннях Європейського суду з прав людини «Веренцов проти України» від 11.04.2013 р., «Шмушкович проти України» від 14.02.2014 р. констатовано порушення статей 11 та 7 Конвенції, спричинені наявністю законодавчої прогалини щодо регулювання свободи зібрань. Європейський суд зазначив, що «спеціального закону, який регулював би суспільні відносини у сфері мирних зібрань, законодавство України на сьогодні не має. Однією з нагальних проблем, яка повинна бути розв'язана таким законом, є строки сповіщення органів влади про проведення мирного зібрання з метою належного забезпечення безпеки їх проведення. Стаття 39 Конституції України, хоча і передбачає завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення мирного зібрання, однак не встановлює конкретних строків такого сповіщення. Невизначеність цього питання викликає різне застосування зазначеної норми Конституції та вказує на необхідність його законодавчого врегулювання» [4].

Стаття 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» дозволяє органам місцевого самоврядування, ухвалювати рішення щодо зібрань, водночас такі рішення, не можуть регулювати ті питання, які вищенаведеним

рішенням Конституційного судом України віднесені до компетенції законодавчого органу влади.

Однак, всупереч цьому, упродовж років в Україні продовжують діяти акти органів місцевого самоврядування, які встановлюють порядок організації та проведення зібрань, визначають термін сповіщення, вводять додаткові обмеження тощо.

Наразі, питання відповідальності за порушення порядку організації та проведення зборів, передбачене нормою статті 185¹, яка має бланкетний характер і відсилає до неіснуючого законодавчого акту, досі не вирішене. З метою усунення такої законодавчої прогалини на розгляд Верховної Ради України VIII скликання вносились законопроекти за № 3587 та 3587-1, які, однак, згодом були відкликані.

Підсумовуючи, слід вказати на те, що питання необхідності встановлення відповідальності за порушення організації та проведення зборів вже довгий час є дискусійним у сучасному українському суспільстві. На мою думку, наразі держава має три шляхи вирішення цієї проблеми, зокрема:

1. скасувати статтю 185¹ КУпАП як таку, формулювання якої у чинному вигляді від самого початку є порушенням прав людини;
2. внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, змінивши формулювання вищезазначеної статті таким чином, аби воно корелювало зі статтею 39 Конституції України;
3. залишити формулювання статті 185¹ КУпАП у чинному вигляді та на законодавчому рівні формалізувати порядок організації і проведення зборів, визначивши в ньому чітку термінологію, встановивши строки повідомлення про проведення зборів, мирних зібрань, у якій формі та яким способом може подаватися таке повідомлення, які наслідки неподання такого повідомлення, взаємні права та обов'язки сторін, які вступають у відносини щодо проведення таких зборів та мирних зібрань.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями) // Голос України, 13.07.1996 р. — № 128;
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради УРСР, 18.12.1984 р. — № 51. – ст. 1122;
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання): рішення від 19.04.2001 р. № 4-рп/2001 //

Офіційний вісник України, 25.07.2003 р. - № 28. - стор. 109, ст.1379, код акта 25732/2003;

4. Справа «Веренцов проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 11.04.2013 р. // Офіційний вісник України, 05.11.2013 р. - № 83, стор. 161. - ст. 3106.

Бадак М.С.
студент магістратури
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020» визначено, що метою реформи державного управління є побудова прозорої системи державного управління, створення професійного інституту державної служби, забезпечення її ефективності.

Результатом впровадження реформи має стати створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій, яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики. Для досягнення поставлених цілей в умовах глобалізаційних процесів та європейського, євроатлантичного курсу України необхідне визначення та вирішення державно-правових та організаційних проблем функціонування суб'єктів публічної влади.

Однією з державно-правових проблем функціонування суб'єктів публічної влади полягає у визначенні поняття «суб'єкт публічної влади». Введення в правовий обіг категорії «публічна адміністрація» прямо кореспондується із Планом дій «Україна – Європейський Союз», схваленого Кабінетом Міністрів України від 12.02.2005р. та Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом від 21.02.2005р.

З метою реалізації зазначеного Плану розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.03.2008 р. № 531-р було утворено робочу групу з підготовки проекту Концепції реформування публічної адміністрації, результатом діяльності якої став відповідний проект. Однак слід зауважити, що законодавчого закріплення зазначений проект так і не отримав.

Проектом Концепції реформування публічної адміністрації було надано сутність вищевказаного поняття. Зокрема, суб'єкт публічної влади – органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, які відповідно до закону чи адміністративного договору мають повноваження забезпечувати виконання законів, діяти в публічних інтересах (виконання

публічних функцій). Проблематика тлумачення даного поняття виражається в тому, що на законодавчому рівні суб'єкт публічної влади взагалі не визначений.

Аналізуючи чинне законодавство можна визначити таку проблему функціонування суб'єктів публічної влади як невизначеність їх статусу.

Статтею 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» (далі – Закон) встановлено, що систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади. Статтею 16 Закону встановлено, що центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції, комісії. Тобто, законодавець у дані нормі права надає дефініцію іншим центральним органам виконавчої влади. Крім цього, статтею 24 Закону визначено які саме суб'єкти публічної влади є центральними органами виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» (далі – Постанова) встановлений перелік суб'єктів, які є центральними органами виконавчої влади. Зокрема, визначено, що до центральних органів виконавчої влади відносяться міністерства та центральні органи виконавчої влади, перелік яких і надається у даній Постанові. Саме у цьому підзаконному нормативно-правовому акті і виникає проблематика, яка породжує невизначеність у статусі цих органів.

Зокрема, Постановою до центральних органів виконавчої влади віднесено Антимонопольний комітет України. Проте, статтею 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» законодавець встановив, що Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель.

Саме вищевказаним законом віднесено Антимонопольний комітет до державного органу зі спеціальним статусом. Проте, аналізуючи сам закон неможливо визначити чи відноситься «державний орган за спеціальним статусом» до центральних органів виконавчої влади, як це робить Кабінет Міністрів України у Постанові. Виходячи із завдань Антимонопольного комітету України, визначених у статті 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет» (здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання тощо) можна дійти висновки, що даний орган є суб'єктом публічної влади і належить до виконавчої влади. Окрім цього, на нормативно-правовому рівні «державний орган зі спеціальним статусом» взагалі не визначений, сутність та повноваження цього органу не

впорядковано, крім безпосереднього закону, який регулює питання діяльності Антимонопольного комітету України.

У зв'язку з цим, неузгодженість правового статусу у законі та постанові Кабінету Міністрів України породжує колізію у законодавстві, що спричиняє проблематику визначення статусу суб'єкта публічної влади, зокрема щодо віднесення його до виконавчої гілки влади тощо.

В свою чергу, статтею 1 Закону України «Про Національний банк України» встановлено, що Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Аналізуючи дане твердження можна дійти до висновку, що законодавець відносить Національний банк України до особливого центрального органу державного управління. Кабінет Міністрів України не відносить Національний банк до органів виконавчої влади. Проте, наказом Державної служби статистики України від 16.11.2015 № 330 «Про затвердження Статистичного класифікатора органів державного управління» було визначено поняття органу державного управління та їх перелік. Але вищевказаний наказ втратив чинність 25.03.2019, нового рішення з приводу цього питання прийнято не було.

Тобто, існує орган, який віднесено до «особливого центрального органу державного управління», але визначення статусу цього органу не має, крім закону, який безпосередньо регулює діяльність Національного банку України.

Організаційною проблемою функціонування суб'єктів публічної влади є реалізація їх владних рішень. Відповідно до законодавства міністерства визначено як органи, відповідальні за формування та реалізацію державної політики, а Кабінет Міністрів України - як орган, який спрямовує, координує та контролює діяльність міністерств. Зокрема, процес планування діяльності Кабінету Міністрів України повинен належним чином узгоджуватися з бюджетним процесом. Через це проекти урядових рішень часто не мають належних фінансово-економічних розрахунків та прогнозу впливу реалізації акта на ключові інтереси заінтересованих сторін.

Наприклад, постановою Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 822 «Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки» було збільшено розміри посадового окладу педагогічних працівників поступово, починаючи з 2019 року. Проте, через відсутність коштів у державному та місцевих бюджетах на реалізацію постанови про підвищення зарплат педагогам її дію зупинено до 31 грудня 2020р. Тобто, через відсутність належного фінансового підґрунтя рішення уряду не можуть бути реалізовані на практиці. У зв'язку з чим, існують низка рішень, які існують лише на папері.

Указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» визначено, що серйозною проблемою залишається високий рівень корупції на всіх рівнях владної управлінської вертикалі, результатом якої є не тільки негативні наслідки у процесі вироблення і реалізації публічної політики і публічного управління, але і зростання недовіри до влади з боку суспільства. Тому, боротьба з корупцією у всіх суб'єктів публічної влади має бути першочерговим завданням для покращення ефективності їх діяльності. Це зумовлено тим, що формування ефективної системи публічного врядування неможливе без партнерських взаємовідносин публічної влади і суспільства, які передбачають взаємну довіру і ефективні комунікації.

На підставі вищевикладеного, можна визначити, щ на сучасному етапі розвитку правової, демократичної держави існують наступні державно-правові та організаційні проблеми функціонування суб'єктів публічної влади:

- проблематика визначення поняття «суб'єкт публічної влади»;
- визначеність статусу окремих суб'єктів публічної влади;
- реалізація рішень суб'єктів публічної влади;
- довіра суспільства та боротьба з корупцією;

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28.06.1996р. №254к/96-ВР : текст із змін. станом на 01.01.2020р.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х : текст із змін. станом на 16.07.2020.

3. Закон України «Про «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI : текст із змін. станом на 17.09.2020.

4. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII: текст із змін. станом на 17.06.2020.

5. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV: текст із змін. станом на 13.05.2020.

7. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020»

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади».

9. Сахань О.М. Проблеми функціонування публічної влади в Україні.

Режим доступу :

http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1260/1/Saxan_vlada.pdf

Волкова В.І.
студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ШЛЯХОМ ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах проведення адміністративних реформ відбувається сприяння забезпеченню сталого розвитку, враховуючи, що одним із основних принципів регіональної політики країн Європейського Союзу є забезпечення сталого розвитку міст.

На сьогодні особливого значення для впровадження політики сталого розвитку, зокрема міського, набуває явище децентралізації, що відбувається поступово в нашій країні з огляду на євроінтеграцію України.

Як визначено Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженою Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015, метою є впровадження в Україні європейських стандартів життя й одночасно політики у сфері децентралізації [1].

Загалом децентралізація відіграє важливу роль при проведенні реформ, що стосуються системи органів влади та посилення ролі громадянського суспільства, а також оптимізації державного управління. Саме вона є тим чинником, що дозволить Україні сформувати таку систему органів управління, які зможуть задовольняти, в першу чергу, інтереси населення швидко та ефективно, а також загалом сприятиме розбудові держави в цілому. Суть децентралізації полягає в тому, що до виконання більшості повноважень як державного, так і місцевого рівнів залучаються органи нижчих рівнів, переважно органи місцевого самоврядування. Більш того як наслідок при проведенні децентралізації зменшиться концентрація влади на центральному рівні, а також матиме місце зближення держави з громадянським суспільством та налагодження співпраці органів влади між собою.

В юридичній літературі є поширена думка, що децентралізація на сьогодні може відбуватися двома шляхами: повною передачею повноважень та делегуванням повноважень.

Водночас передача відрізняється від делегування тим, що при її застосуванні певне повноваження, що належало органу центральної влади, остаточно та без права повернення переходить до виконання на місцевий рівень влади. А от при делегуванні здійснюється так звана тимчасова передача, що полягає в наданні повноваження суб'єкту до виконання на певний час, при цьому таке повноваження не виключається з компетенції делегуючого суб'єкта. Водночас на час виконання це повноваження включається до компетенції суб'єкта, який його виконує.

Однак, на практиці виникають проблемні питання, що пов'язані з неврегульованістю самого процесу делегування в нашій країні. Тому, в першу чергу, в Україні має бути забезпечено правове підґрунтя для здійснення самого процесу делегування, а також визначено його основні умови, що сприятиме проведенню децентралізації таким шляхом.

При цьому при здійсненні делегування мають бути враховані наступні моменти з огляду на аналіз законодавства та теорії:

- делегування повинно бути лише тих повноважень, які відносяться до власної компетенції;
- встановлення строків делегування;
- право в делегуючого суб'єкта відкликати делеговане повноваження;
- здійснення контролю зі сторони делегуючого суб'єкта;
- надання ресурсів для виконання делегованих повноважень.

Варто звернути увагу, що конкретизація цих умов та визначення інших додаткових, які в кожній конкретній ситуації мають визначатись індивідуально, краще відображати в договорі про делегування. Однак, на жаль, договірні засади делегування в Україні на сьогодні по суті відсутні, що також потребує законодавчих змін.

Отож, необхідно зазначити, що проведення децентралізації шляхом делегування повноважень має ряд позитивних моментів та є досить доцільним з огляду на такі аспекти:

- повноваження органів центральної влади та певні державні функції передаються на місцевий рівень, в тому числі органам місцевого самоврядування, а тому їх виконання здійснюється зокрема з урахуванням місцевих інтересів та відповідно до реального стану справ;
- при цьому має місце збереження контролю зі сторони органів центральної влади (делегуючих суб'єктів) за виконанням таких повноважень, а також дотриманням законності та конституційності, що дозволяє уникнути ситуацій невиконання або ж неналежного виконання таких повноважень;
- надання ресурсів для виконання делегованих повноважень.

Враховуючи вищевикладене, делегування повноважень є тим способом, який дозволить досягти мету проведення децентралізації, яка полягає в тому, щоб прийняття рішень здійснювалося на тому рівні влади, який здатний зробити це найбільш ефективно та якісно, а також з урахуванням найбільшої доступності публічних послуг до населення, та надання органам місцевого рівня можливостей вирішення завдань та прийняття рішень державного значення.

Втім для здійснення ефективного делегування в механізмі децентралізації необхідним є законодавчі зміни, в тому числі створення єдиного законодавчого акта, який би уніфікував відповідні норми процесу делегування, які на сьогодні

містяться в різних нормативно-правових актах та є недоліком законотворчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Костирін П.І.
студент магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ НОРМ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ

Відповідно до вимог абзаців 1-3 пункту 44.5 статті 44 Податкового кодексу України (далі - ПКУ) у разі втрати, пошкодження або дострокового знищення документів, зазначених в пунктах 44.1 і 44.3 цієї статті, платник податків зобов'язаний у п'ятиденний термін з дня такої події письмово повідомити (із наданням оформлених відповідно до законодавства документів, підтверджуючих настання події, що призвела до такої втрати, пошкодження або дострокового знищення документів) контролюючий орган за місцем обліку в порядку, встановленому ПКУ для подання податкової звітності, та контролюючий орган, яким було здійснено митне оформлення відповідної митної декларації, надано авторизацію відповідно до Митного кодексу України або дозвіл на застосування спеціальних (у тому числі транзитних) спрощень.

Платник податків зобов'язаний відновити втрачені документи протягом 90 календарних днів з дня, що настає за днем надходження повідомлення до контролюючого органу.

У разі надання платником податків у порядку та строки, визначені абзацом першим цього пункту, повідомлення та неможливості проведення перевірки платника податків у зв'язку із втратою, пошкодженням або достроковим знищенням платником податків документів, строки проведення таких перевірок переносяться до дати відновлення та надання документів до перевірки в межах визначених цим підпунктом строків, але на строк не більше ніж 120 днів.

Згідно з підпунктом 78.1.8 пункту 78.1 статті 78 ПКУ документальна позапланова перевірка здійснюється за наявності хоча б однієї з таких підстав, зокрема, платником подано декларацію, в якій заявлено до відшкодування з бюджету податок на додану вартість, за наявності підстав для перевірки, визначених у розділі V ПКУ, та/або з від'ємним значенням з податку на додану вартість, яке становить більше 100 тис. грн.

Пунктом 200.12 ПКУ передбачено, що зазначена у заяві сума бюджетного відшкодування вважається узгодженою в Реєстрі заяв про повернення суми бюджетного відшкодування з однієї із таких дат:

а) з дня, наступного за днем закінчення граничного строку проведення перевірки, в разі, якщо контролюючим органом внесені до Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування відомості про відсутність порушень під час такої перевірки;

б) з дня, наступного за днем закінчення граничного строку проведення камеральної перевірки, в разі, якщо контролюючим органом не внесені до Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування відомості про дату початку та закінчення проведення перевірки даних, зазначених у податковій декларації або уточнюючому розрахунку, з обов'язковою відміткою щодо виду перевірки (камеральна, документальна);

в) з дня, наступного за днем закінчення граничного строку, передбаченого цим Кодексом для складення акта перевірки, в разі, якщо контролюючим органом не внесені до Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування відомості про дату складення акта перевірки;

г) з дня, наступного за днем закінчення граничного строку, передбаченого ПКУ для надсилання (вручення) податкового повідомлення-рішення, в разі, якщо контролюючим органом не внесені до Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування відомості про дату та номер податкового повідомлення-рішення;

г) з дня визнання протиправним та/або скасування податкового повідомлення-рішення.

У пункті 200.11 ПКУ зазначено, що контролюючий орган має право протягом 60 календарних днів, що настають за граничним строком подання податкової декларації, а в разі якщо така податкова декларація надана після закінчення граничного строку - за днем її фактичного подання провести документальну перевірку платника податку в разі, якщо розрахунок суми бюджетного відшкодування було зроблено за рахунок від'ємного значення, сформованого за операціями:

за періоди до 1 липня 2015 року, що не підтверджені документальними перевітками;

з придбання товарів/послуг за період до 1 січня 2017 року у платників податку, що використовували спеціальний режим оподаткування, визначений відповідно до статті 209 ПКУ.

У визначені цим пунктом терміни проводяться також документальні перевірки, передбачені підпунктом 78.1.8 пункту 78.1 статті 78 ПКУ.

З урахуванням вищезазначеного, контролюючий орган може здійснювати перевірку декларації, в якій заявлено до відшкодування з бюджету податок на

додану вартість, лише за наявності підстав, визначених пунктом 200.11 статті 200 ПКУ.

В свою чергу, платник податку, у разі втрати та не відновлення документів у строк 60 діб, передбачених для проведення документальної перевірки, на 61 день має право на отримання заявленої суми бюджетного відшкодування без фактичного підтвердження суми податку на додану вартість з боку контролюючих органів. При цьому, у відповідного платника податку залишається ще 30 днів до граничного строку відновлення документів у відповідності до пункту 44.5 статті 44 ПКУ.

Таким чином, потребує уточнення нормативне визначення підстав, які встановлюють право платника податку на отримання заявленої суми податку на додану вартість до бюджетного відшкодування для підтвердження відповідної суми бюджетного відшкодування.

Крім того, підставами для задоволення позовних вимог платників податків виступають, найчастіше, надання відповідними суб'єктами господарювання до суду первинної документації, яку не було надано (надано не в повному обсязі, або з наявними недоліками) в ході проведення перевірки.

Приписи Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАСУ) не обмежують суб'єктів господарювання, які звернулись з позовними вимогами до суду, щодо скасування податкових повідомлень-рішень контролюючих органів, у наданні первинних документів на підтвердження правомірності визначення показників податкової звітності, навіть у разі не надання або надання не в повному обсязі таких документів в ході проведення перевірки.

Згідно з частиною 1 статті 72 КАСУ доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Таким чином, переважна кількість судових справ, порушених з питань оскарження податкових повідомлень-рішень, вирішуються на користь платників податків, не враховуючи правову позицію контролюючого органу.

З огляду на вищезазначене, потребують уточнення наступні норми законодавчих актів:

- узгодженість визначеного пунктом 44.5 статті 44 ПКУ строку на відновлення платником податків документів із терміном, в рамках пункту 200.11 статті 200 ПКУ, передбаченого на проведення документальної позапланової перевірки суми податку на додану вартість, заявленої до відшкодування з бюджету, а також уточнення абзацу четвертого пункту 82.4 статті 82 ПКУ, щодо можливості зупинення відповідної перевірки та термін, необхідний платнику податків для відновлення таких документів або на більший термін з інших, передбачених абзацом третім даного пункту, підстав;

- доповнення вимог КАСУ та ПКУ із визначенням можливості прийняття судами адміністративної юрисдикції рішень, щодо призначення документальних позапланових перевірок суб'єктів господарювання з питань підтвердження поданих до суду документів визначеним показникам податкової звітності, які не надавались в ході попередньої перевірки та за результатами якої контролюючим органом прийняті податкові повідомлення-рішення, що є предметом судового оскарження.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010р.,- № 2755-VI:// База даних «Законодавство України» //ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 29.11.2020)
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005р.,- № 2747-IV:// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 29.11.2020)

Стоколос В.В

студент магістратури НТУУ

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: **Корнєєв Ю.В**

кандидат юридичних наук, доцент, доцент

кафедри господарського та адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ: КОРУПЦІЙНИЙ ДЕМПФЕР ЧИ ДІЮЧИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ?

21 листопада 2003 року на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй резолюцією № A/RES/58/4 було проголошено 9 грудня міжнародним днем боротьби з корупцією. Пов'язано це було зі створенням першого полілатерального міжнародного правого акту з питань боротьби з корупцією. Саме 9 грудня 2003 року в Мексиканському місті Мерида була відкрита для підписання Конвенція ООН проти корупції [1]. Як тоді зазначали експерти, хабарництво та непотизм стали проблемами міжнародної площини, що потребують колективістського підходу щодо вирішення поставлених задач. На даний момент Меридську конвенцію проти корупції підписало 172 держави-члени ООН та імплементували її норми до свого законодавства. Головною новацією стала стаття 20 цієї конвенції, яка декларувала норму про незаконне збагачення. Її правова етимологія полягала у простій самоочевидній істині.

Якщо посадова особа не може пояснити походження придбаного нею майна – вона автоматично порушує діюче законодавство, за що має понести правову відповідальність. Така норма вже на той час визивала вагому кількість суперечок та подальшу відмову від її імплементації до національного законодавства різних країн. Сама пропедевтика виявилась революційною, оскільки тепер факт отримання хабаря не відігравав значної ролі. Посадовець визнавався винним у корупційному правопорушенні за неможливість пояснити походження набутого ним майна.

Така норма йшла у супереч з презумпцією невинуватості, яка декларувалася Конституціями багатьма країнами-підписантами, а відтак це штовхало на протиріччя дуалістичної системи міжнародно-правових відносин за концепцією Г.Тріпеля. Однак 20 стаття Конвенції мала факультативний характер імплементації. Варто зазначити, що подібне відхилення від примату презумпції невинуватості вже допускалося у Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC) від 15 листопада 2000 року [2]. Зокрема особа, яка вчинила злочин також мала доводити законність походження набутих коштів.

Як стверджується в статті «Зарубіжний досвід правової протидії незаконному збагаченню» Чернявського С.С. та Вознюка А.А., в світі існує дві моделі побудови протидії незаконному збагаченню: пряма кримінальна, де особа буде нести персональну правову відповідальність та цивільна конфіскація, де майно набуте з незаконних підстав буде піддано обов'язковій реквізиції на користь державі [3]. Деякі вчені називають статтю про незаконне збагачення «інструментом останнього рубежу», оскільки цей правовий механізм дозволяє притягнути до відповідальності посадовців, щодо яких не зафіксовано прямих корупційних діянь шляхом хабарництва, однак вони за час роботи на державній службі здобули вагому кількість статків, які не можна було здобути законним шляхом. Тобто ми маємо правовий причинно-наслідковий зв'язок, який не обтяжений прямою доказовою базою самого правопорушення.

Такі вчені, як Джон Болз, Себастьян Бікеліз та Сем Лут виступають категорично проти криміналізації статті 20 Конвенції ООН проти корупції. На їх думку, це є прямим порушення основних принципів презумпції невинуватості. Подібній точці зору протистоїть когорта вчених, зокрема: В.В. Лунєєв, В.М. Борков, Ндива Кофеле-Кале та інші. Вони наполягають на тому, що презумпція невинуватості не має ознак безпрецедентного догматизму. Як стверджує Гарбазей Д.О. у своїй статті «Незаконне збагачення. Міжнародно-правовий аспект»: «Судова практика Європейського суду з прав людини чітко розмежовує, що презумпція невинуватості не є перепорою для законодавчого закріплення кримінальної відповідальності за діяння до тих пір, поки принципи розумності та пропорційності належним чином дотримуються» [4, с.214].

Україна ввела до свого національного законодавства статтю про незаконне збагачення (стаття 368-2 Кримінального Кодексу) у 2015 році після подій Євромайдану. Максимальна санкція за таке правопорушення сягала 10 років позбавлення волі. Норма мала на меті реагування щодо значних розмірів незаконного збагачення, які перевищували 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Вводилася система обов'язкового публічного декларування на базі новоствореного органу центральної виконавчої влади – Національного агентства з питань запобігання корупції. З імплементацією принципів статті 20 вищезгаданої Конвенції в українське законодавство у нас почав діяти негласний правовий принцип: «задекларуй – ст.366-1, поясни – ст.368-2».

27 лютого 2019 року Конституційний суд України визнав статтю про незаконне збагачення неконституційною. У резолютивній частині рішення, судді КСУ посилався на справи Європейського суду з прав людини. Зокрема мова йшла про рішення Яллог проти Німеччини, Сондерс проти Сполученого Королівства, Зайченко проти Росії і так далі. Основою мотивувальної частини таких рішень ЄСПЛ є примат правової доктрини над суспільними інтересами. В системі правової моралі це означає домінування деонтології над консеквенціалізмом. Ракурс оцінки направлений не на правові наслідки, а на етимологію самих дій при запровадженні цієї норми.

Як результат, подібне рішення мало політичні наслідки, що сприяло продукуванню суспільного конфлікту. Близько 65 кримінальних проваджень було закрито антикорупційними органами щодо міністрів, депутатів та топ посадовців, а принцип недопущення зворотної дії у часі не дозволяв поновити розслідування у випадку повторного прийняття норми. Фактично, рішення КСУ означало запровадження механізму «*tabula rasa*» на поприщі антикорупційної діяльності. Єдиним нормативним елементом в інструментарії правоохоронних органів залишалася стаття 290 ЦПК, яка передбачала цивільну конфіскацію.

В жовтні 2019 року Верховна Рада проголосувала за поновлення статті про незаконне збагачення з певними нормативними змінами, але як стверджують експерти, ризики визнання неконституційним нової статті 368-5 про незаконне збагачення зберігаються.

А відтак, існують виключно три правові моделі імплементації статті 20 Меридської конвенції ООН: запровадження механізму цивільної конфіскації, кримінальна відповідальність та правовий симбіоз двох вищезгаданих варіантів. Україна обрала жорсткий шлях подолання корупції, проте вагома кількість напрацювань на цьому поприщі була нівельована правовим конфліктом між законодавчою гілкою влади та судовою. Врешті-решт, варто враховувати і принцип розумності строків, оскільки кримінальна норма про незаконне збагачення існувала 4 роки, а лише потім вона була визнана неконституційною, як раз у період завершення повноважень 8 скликання парламенту, депутати

якого виступили ініціаторами такого конституційного подання. Чи мало це рішення політичну окрасу? На це питання дасть відповідь історія.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] // ООН. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс] // ООН. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
3. Чернявський С. С. Зарубіжний досвід правової протидії незаконному збагаченню [Електронний ресурс] / С. С. Чернявський, А. А. Вознюк // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://ojs.naiu.kiev.ua/index.php/lawjournal/article/view/1063/1073>.
4. Гарбазей Д. О. Незаконне збагачення. Міжнародно-правовий аспект / Д. О. Гарбазей. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету / ISSN 2307-1745. – 2013. – С. 212–217.

Бердник В.О.,
студентка магістратури,
КПІ ім. Ігоря Сікорського

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЩО РЕГУЛЮЄ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ, ДО ВИМОГ ЄС

Сьогодні Україна поступово трансформується у сервісну країну, перетворюючи радянські погляди «людина для держави» на концепцію «держави для людини». Одним із ключових механізмів перетворення держави у традиційну європейську країну є дійсне функціонування інституту адміністративних послуг.

Слід зазначити, що якість надання адміністративних послуг не задовольняє споживачів, оскільки під час надання адміністративних послуг нерідко спостерігається недостатність поваги до відвідувачів, територіальна та предметна роздрібненість різних владних органів; складні і тривалі процедури надання адміністративних послуг і їх «подрібненість»; затягування термінів надання послуг; обмежений графік «прийомних годин».

Таким чином, слід звернутися до законодавства прогресивних держав, задля запозичення їх досвіду поліпшення якості надання адміністративних послуг.

Сфера послуг є настільки значущою в Європейському Союзі, що їх достатнє забезпечення регулюється первинним і вторинним законодавством, в т. ч. статтями Договору про заснування Європейського Союзу та Договору про функціонування Європейського Союзу, окремого Протоколу до нього, а також кількома Директивами, прецедентним правом, Хартією засадничих прав Європейського Союзу [1, с. 137]. Протокол № 26 Договору формує прозору і надійну базу для надання широкого спектру послуг, які складають загальносуспільний інтерес лише з економічними та не економічними послугами.

В європейських державах одним із основних напрямів співпраці між місцевими органами влади є формування «універсамів послуг», які охоплюють надання адміністративних послуг за рахунок розроблених у Європі норм функціональних груп послуг, які направлені на сферу послуг для громадян. Для впровадження такої моделі надання адміністративних послуг у Європі запроваджуються різні види «універсамів послуг». Це — «спільні бюро» з надання адміністративних послуг; «єдині вікна» (Service New Brunswick), які надають понад 90% адміністративних послуг місцевого рівня; «кіоски із самообслуговування», де особа здатна самостійно знайти повну інформацію, яка стосується надання тієї чи тієї послуги. [1, с. 139].

Вивчаючи досвід європейських держав стосовно законодавчого унормування процесу надання адміністративних послуг населенню органами місцевого самоврядування, можна сказати, що у більшості з цих держав ефективно діють кодифіковані акти, присвячені регламентації процедур діяльності органів місцевого самоврядування в частині їх взаємовідносин з фізичними та юридичними особами. Наприклад, у Німеччині, Австрії, Швейцарії діють закони про адміністративну процедуру, у Фінляндії – Акт про адміністративні процедури, у Нідерландах – Акт із загального адміністративного права [2, с. 112].

У розвинених демократичних державах ідеологію публічного управління як системи, спрямованої на надання послуг населенню, викладено у спеціальних нормативних актах, як от: «Хартія громадян» (Великобританія), «Хартія Маріанна» (Франція), «Хартія державних службовців» (Італія) тощо. Запровадження стандартів публічних послуг разом із системою показників та інструментарієм вимірювання ступеня реалізації встановленого стандарту в Європейському Співтоваристві є практичним виконанням конституційного права громадян на отримання загальнодоступних публічних послуг однакового рівня та якості.

Водночас окреме значення для правового регулювання надання публічних послуг у більшості держав-членів ЄС мають нормативно-правові акти, прийняті на локальному, місцевому рівні. Відповідно, кожний орган місцевого самоврядування забезпечує надання таких послуг з урахуванням місцевих особливостей, що передбачає найоптимальніше задоволення потреб мешканців окремого муніципалітету [2, с. 113]. Так, у Франції основні принципи надання послуг та правила поведінки державних службовців у роботі зі споживачами закріплені в Хартії Маріанни. Враховуючи якість та рівень активності державних службовців, споживачі формують свій об'єктивний погляд на діяльність державного апарату в цілому [3, с. 121].

Крім того, у більшості європейських країн існують окремі нормативні акти, які доповнюють основні закони у сфері адміністративних послуг та деталізують діяльність органів державної влади з точки зору їх відносин з фізичними та юридичними особами [3, с. 121].

Так, наприклад, у Франції діє закон «Про встановлення заходів для покращення відносин між адміністрацією і громадськістю та окремих положень адміністративного соціального та фінансового порядку», який є основним у формуванні критеріїв для визначення розміру оплати державних послуг. Так, відповідно до ст. 15 цього Закону адміністрація повинна забезпечити, щоб розмір адміністративного збору встановлювався на не дискримінаційній основі та їх вартість не перевищувала витрат на адміністрування збору, виробництва та надання інформації, а також компенсації, передбаченої законом [3, с. 121].

Особливістю нових країн-членів Європейського Союзу, таких як Латвія, Польща, Чехія та Угорщина, є норми законів "Про місцеві органи влади", які передбачають, що органи місцевого самоврядування можуть вирішувати місцеві проблеми, такі як задоволення потреби населення через організацію та фінансування комунальних послуг. Відповідно до закону Латвії «Про місцеві органи влади», однією з ключових функцій муніципалітетів є організація надання якісних комунальних послуг населенню. Перш за все, мова йде про водопостачання та утримання каналізаційної мережі, опалення, вивезення та вивезення сміття тощо [1, с. 140].

Слід зазначити, що в найбільш розвинених країнах (Великобританія, Німеччина, Франція) заходи щодо децентралізації державного управління також спрямовані на залучення приватних коштів та використання приватних можливостей для розширення спроможності виконувати державні завдання, покращення доступності та якості державних послуг. Зазначимо, що після відповідних реформ якість державних послуг значно покращується, а сам процес управління оптимізується. Однак, на наш погляд, до запровадження ринкових законів у державній службі слід ставитися з обережністю, оскільки це може призвести до комерціалізації державних послуг [4, с. 122].

Важливим також є те, що в більшості країн ЄС та Великобританії адміністративні послуги зазвичай надаються органами місцевого самоврядування. Водночас основним механізмом стимулювання зростання якості надання адміністративних послуг населенню є диверсифікована система незалежної оцінки якості таких послуг, яка має бути впроваджена і в Україні. Необхідність запровадження громадського контролю за якістю адміністративних послуг у нашій країні зумовлена насамперед застарілими підходами виконавчої влади до потреб населення, а також важливістю контролю якості адміністративних послуг платниками податків як ключовими споживачами таких послуг.

Зазначимо, що надання електронних адміністративних послуг стає все більш популярним серед громадян ЄС, наприклад, британський портал електронних послуг відвідує понад 70 мільйонів користувачів на рік, а в Норвегії на національний портал адміністративних послуг надсилається більше 110 мільйон заявок [1,122].

Отже, європейський досвід надання послуг адміністративними органами в електронній формі показує, що більшість послуг надаються через єдиний національний веб-портал адміністративних послуг та інтегровані веб-портали адміністративних послуг місцевих органів влади, які розроблені з подібним інтерфейсом та зовнішньою структурою сайту, що полегшує орієнтацію споживачів послуг та спрощує процедуру отримання бажаної послуги.

Створення окремих електронних послуг в Україні, що сприятиме наданню адміністративних послуг органами державної влади та місцевого самоврядування, є позитивним явищем на початковому етапі реформування системи електронних адміністративних послуг.

Висновок. Отже, можна виокремити такі напрями підвищення якості надання адміністративних послуг в Україні, беручи до уваги досвід європейських держав:

- 1) затвердження державних стандартів якості надання послуг та проведення державного моніторингу процесу надання послуг та оцінювання якості послуг, які надаються;
- 2) вжиття заходів щодо децентралізації державного управління;
- 3) формування так званих «універсамів послуг»;
- 4) прийняття кодифікованого акту, присвяченому регламентації процедур діяльності органів місцевого самоврядування в частині їх взаємовідносин з фізичними та юридичними особами
- 5) забезпечення функціонування єдиного державного електронного порталу адміністративних послуг та розвиток системи електронних послуг.

Список використаних джерел

1. Тимченко Л.М. Європейський досвід удосконалення системи надання адміністративних послуг. *Інвестиції практика та досвід*. 2015. №3. С. 136-140
2. Циганов О.Г. Теорія адміністративних послуг та її реалізації в країнах Європейського Союзу та в Україні. *Юридичний науковий журнал*. 2017. №5. С. 111-114.
3. Буханевич О.М. Особливості правового регулювання адміністративних послуг в країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. №12. С. 120-122.
4. Толкованов В. В. Добре врядування та інструменти його забезпечення на місцевому і регіональному рівнях: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 264 с.

Потапенко В.А.

студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ІНСПЕКЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Державні інспекції відіграють важливе значення у структурі та належному функціонуванні виконавчої гілки влади. Адже вони являються одним із центральних органів виконавчої влади, очолюють мережу відповідних територіальних утворень, здійснюють державний контроль, притягують до адміністративної відповідальності, реалізують міжвідомчу міжнародну взаємодію. Контроль і нагляд, надання адміністративних послуг, управління об'єктами державної власності, забезпечення формування державної політики – далеко не вичерпний перелік функцій, які мають реалізовуватися державними інспекціями.

Таким чином, надзвичайно важливим є налагодження ефективної, прозорої та результативної роботи державних інспекцій. Метою модернізації діяльності державної інспекції як суб'єкта адміністративного права є забезпечення високої якості послуг для громадян, стабільного поступального розвитку суспільства і держави, досягнення європейських стандартів і цінностей у сфері суспільного життя, таких як верховенство права, ефективність, прозорість, відповідальність. [1, с. 23].

На наш погляд, важливим етапом покращення функціонування роботи державних інспекцій є організація консультацій з громадськістю. Адже діяльність державної інспекції не може бути ефективною без її розуміння та схвалення з боку громадськості. Наприклад, на офіційному вебсайті Державної інспекції містобудування – <https://dabi.gov.ua/gromadska-prujmalnya/konsultatsiyi->

z-gromadskisty/ – розміщено «Орієнтовний план проведення консультацій з громадськістю на 2020 рік», що містить питання або проект нормативно-правового акта; заходи, що будуть проводитися у рамках консультацій з громадськістю; строки проведення консультацій; соціальні групи населення та заінтересовані сторони, на які поширюватиметься дія рішення, що буде прийняте за результатами консультацій; контактні дані особи(структурного підрозділу), відповідальної за проведення консультацій [2].

Громадськість також може ініціювати проведення консультацій з питань, не включених до орієнтовного плану, шляхом подання відповідних пропозицій до Державної інспекції містобудування. Консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю (безпосередні форми) та вивчення громадської думки (опосередкована форма). Публічне громадське обговорення передбачає організацію і проведення публічних заходів: конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей (нарад) з громадськістю [3].

Зокрема, на нашу думку, для збільшення ефективності діяльності громадської ради при Державній інспекції містобудування слід передбачити у чинному законодавстві можливість безпосередньої участі цього органу у процесі прийняття рішень з окремим голосом та надання делегованих повноважень у сфері містобудівної діяльності.

Наступним важливим напрямом, потребуючим удосконалення, є організаційно-правовий напрям діяльності державної інспекції як суб'єкта адміністративного права

На нашу думку, з метою удосконалення організаційного механізму необхідно:

1. Покращити кадрову складову системи. З метою покращення якісного рівня державних службовців необхідно:

Запровадити в системі інспекцій механізм відбору претендентів на зайняття посад державних службовців, шляхом здійснення незалежного професійного комп'ютерного тестування, за результатами якого претенденти, які набрали найбільший прохідний бал мають призначатися на посади. Таким чином, виключається людський особистісний фактор та можливість впливу на призначення посадових осіб інспекцій.

Встановити більш деталізовані фахові вимоги до посадових осіб в залежності від рівня займаних посад, забезпечити їх неухильне дотримання при відборі претендентів на зайняття вакантних посад. Разом з тим, варто передбачити норму призначення на керівні посади, лише осіб, які мають вищу освіту у відповідній галузі.

2. Покращити рівень внутрішньо організаційних комунікаційних зв'язків. Для цього необхідно:

2.1. Розробити та впровадити в системі єдиний порядок накопичення, збирання та обміну службовою інформацією.

Порядком потрібно нормативно встановити шляхи обміну службовою інформацією між службовими особами та підрозділами, передбачити часові вимоги при обміні службовою інформацією, відповідальність за порушення порядку роботи з інформацією, передбачити шляхи захисту інформації.

2.2. Забезпечити належними технічними засобами комунікації на місцевому рівні. Впровадити систему телекомунікаційного зв'язку для проведення селекторних нарад із службовцями центрального, регіонального та місцевого рівня.

2.3. Впровадити заходи з обміну практичним досвідом роботи між посадовими особами регіонів між собою, з метою вирішення практичних проблем підвищення професійного розвитку та покращення клімату в колективах та підняття рівня корпоративної культури.

2.4. Запровадити систему контролю виконавської дисципліни в інспекціях, якою передбачити порядок здійснення поточного та довготривалого контролю за виконанням розпорядчих документів, звернень, заходів інспекційного контролю та після інспекційного контролю, зі встановленням параметрів та механізмів контролю, відповідальністю за порушення термінів та порядку здійснення внутрішнього контролю.

Отже, вважаємо, що через впровадження запропонованих шляхів покращення роботи державних інспекцій можливо значно підвищити якість виконання безпосередньо покладених на інспекції функцій та завдань. У результаті модернізації та налагодженої роботи всіх 5-ти інспекцій, які наразі існують в Україні (Державна інспекція культурної спадщини України, Державна інспекція містобудування України, Державна екологічна інспекція України, Державна інспекція ядерного регулювання України, Державна інспекція енергетичного нагляду України), можливе оперативне налагодження контрольної-наглядової діяльності та підвищення якості надання адміністративних послуг в різних сферах функціонування інспекцій.

Список використаних джерел

1. Друцун Т. І. Поняття органів публічної адміністрації як складової частини державного апарату. *Підприємництво, господарство і право: науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2012. № 5. С. 21-24.
2. Орієнтовний план проведення консультацій з громадськістю на 2020 рік. URL: <https://dabi.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Oriyentovnyj-plan-konsultatsij-z-gromadskistyju-na-2020-rik-povernut.pdf>
3. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p>.

СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РИНКУ

Корнєєв Ю.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
господарського та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ ПРАВ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ В УКРАЇНІ ІНОЗЕМНИМИ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ

Дана стаття присвячена аналізу правового статусу іноземних суб'єктів підприємництва – головним чином іноземних юридичних осіб, як суб'єктів земельної власності в Україні. Однією з проблем участі таких суб'єктів у земельних відносинах є відсутність чітко визначених шляхів придбання земель в Україні іноземними суб'єктами підприємництва – іноземними громадянами та юридичними особами.

На початкових етапах розвитку нашої держави іноземні суб'єкти господарювання не могли бути власниками земельних ділянок і тільки з прийняттям чинного ЗК України від 25 жовтня 2001 року [1], який вступив у силу з 1 січня 2002 р., ситуація дещо змінилася. Іноземні громадяни та юридичні особи тепер можуть бути власниками земель в Україні, але з істотними особливостями та обмеженнями. Так відповідно до п. 4 ст. 22 ЗК України не можуть передаватися у власність іноземним громадянам та іноземним юридичним особам землі сільськогосподарського призначення [1, ст. 22]. Ст. 81 ЗК України вказує, що іноземні громадяни можуть набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності. Іноземні громадяни можуть набувати права власності на земельні ділянки у разі: 1) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни та іншими цивільно-правовими угодами; 2) викупу земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належить їм на праві власності; 3) прийняття спадщини [1, ст. 81].

Відповідно до ст. 82 ЗК України іноземні юридичні особи можуть набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення: у межах населених пунктів в разі придбання об'єктів нерухомого майна та для спорудження об'єктів, пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності в Україні; за межами населених пунктів у разі придбання об'єктів нерухомого

майна [1, ст. 82]. Отже, для того, щоб іноземній юридичній особі придбати у встановленому порядку земельну ділянку, їй необхідно спочатку придбати об'єкт нерухомості, який розташований на цій земельній ділянці.

У ст. 129 ЗК України врегульовано порядок продажу земельних ділянок державної або комунальної власності іноземним юридичним особам. Відповідно до цієї статті продаж земельних ділянок, що перебувають у власності держави, іноземним юридичним особам здійснюється Кабінетом Міністрів України за погодженням із Верховною Радою України. Продаж земельних ділянок, що перебувають у власності територіальних громад, іноземним юридичним особам здійснюється відповідними радами за погодженням з Кабінетом Міністрів України [1, ст. 129].

Проаналізувавши положення земельного законодавства України можна зробити висновок, що іноземні юридичні особи можуть набувати права власності на земельні ділянки лише несільськогосподарського призначення за умови: придбання об'єктів нерухомого майна на таких земельних ділянках (як у межах населених пунктів, так і поза межами); для спорудження на земельних ділянках об'єктів, пов'язаних з здійсненням підприємницької діяльності в Україні (у межах населених пунктів); реєстрації іноземною юридичною особою постійного представництва з правом ведення господарської діяльності на території України.

У всіх інших випадках законодавство України дозволяє іноземним суб'єктам господарювання набувати права довгострокового користування земельними ділянками на умовах оренди.

Серед особливостей набуття прав на земельні ділянки необхідно зазначити: 1) Необхідність первинного придбання об'єкта нерухомого майна, а лише тоді – земельної ділянки, на якій він розташований. 2) Придбання іноземною юридичною особою земельної ділянки під забудову, тобто ділянки, на якій відсутні будь-які об'єкти нерухомого майна, можливе лише в населених пунктах. 3) Необхідність обов'язкового придбання об'єкту нерухомості створює для іноземного суб'єкта деякі негативні обставини: по-перше, внаслідок придбання об'єкта нерухомості може різко зрости ціна на земельну ділянку. На практиці досить часто купують об'єкт нерухомості заради земельної ділянки, на якій він розташований. У такому випадку потреби покупця в об'єкті нерухомості переважно немає; по-друге, в законодавстві не визначені правові наслідки знесення чи реконструкції об'єкта нерухомості, що був придбаний іноземною юридичною особою. Адже після придбання заради земельної ділянки, його часто зносять, щоб побудувати новий.

У такому випадку немає чіткої законодавчої позиції щодо правомірності володіння земельною ділянкою іноземним суб'єктом. Логічно виникає питання, чи не є знесення такого об'єкта нерухомості підставою для припинення права на земельну ділянку. Видається, що таку спірну ситуацію повинні вирішувати на

користь іноземного суб'єкта, оскільки придбання об'єктів нерухомого майна іноземною юридичною особою є необхідною умовою набуття права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення, а не користування ними. Чи не найбільшою проблемою у сфері придбання іноземними юридичними особами земельних ділянок державної та комунальної власності є недоліки процедури продажу, яка в загальних рисах врегульована у ст. 129 ЗК України. Відповідно до неї, продаж земельних ділянок, що перебувають у власності держави, іноземним юридичним особам здійснюється Кабінетом Міністрів України за погодженням із Верховною Радою України; що перебувають у власності територіальних громад – відповідними радами за погодженням із Кабінетом Міністрів України. Продаж земельних ділянок допускається за умови реєстрації іноземною юридичною особою постійного представництва з правом ведення господарської діяльності на території України.

Якщо ж йдеться про продаж земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації, іноземним юридичним особам, то він здійснюється органами приватизації (Фонд державного майна) за погодженням з Кабінетом Міністрів України. Скеровуючи до уваги вищезазначені проблеми, реальним видається придбання земельних ділянок іноземними юридичними особами через створені ними юридичні особи в Україні. Такі юридичні особи можуть бути створені відповідно до положень Цивільного та Господарського кодексів України [2, с. 245].

Проте, враховуючи певну складність (як у правових питаннях, так і процедурну) у створенні таких юридичних осіб, ефективнішим виглядає придбання діючих підприємств – юридичних осіб України повністю у власність іноземними юридичними особами разом з їх усіма правами на майно, в тому числі і на землю (як майнових комплексів).

Коли ж немає можливості придбати земельну ділянку взагалі, то залишається варіант права довгострокового користування земельною ділянкою на умовах договору оренди. Щоправда, оренда є менш стабільною формою використання земель, ніж право власності, оскільки передбачена переважно для тимчасових видів землекористування. Підприємницька ж діяльність полягає у будівництві та використанні постійних капітальних споруд та будівель. Договір довгострокової оренди укладається переважно для забудови. Ставши власником новозбудованої будівлі, іноземний суб'єкт у майбутньому може поставити питання про викуп земельної ділянки.

Викладене у статті дає підстави зробити такі висновки:

Питання, пов'язані з придбанням іноземними суб'єктами земель для ведення підприємницької діяльності в Україні, є надзвичайно актуальними, оскільки від них залежить притік іноземних інвестицій в Україну. Законодавство України у сфері придбання земель іноземними суб'єктами є

досить недосконалим та суперечливим, що значно ускладнює їх можливості у придбанні земель.

Тільки з прийняттям чинного ЗК України, у 2001 р., іноземні суб'єкти отримали право на придбання земель несільськогосподарського призначення, проте з істотними обмеженнями. Однак складною й тривалою є процедура придбання таких земель, внаслідок чого право придбання земель іноземними суб'єктами є значною мірою декларативним.

Найперспективнішими та реальними видаються такі шляхи набуття прав на землі іноземними суб'єктами бізнесу в Україні: через новостворені іноземними суб'єктами бізнесу юридичні особи України або через придбання ними діючих підприємств; шляхом укладення договорів довгострокової оренди землі з подальшим її викупом; шляхом застосування таких нових інститутів земельного права, як емфітевзис та суперфіцій.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України : – Закон України від 25.10.2001р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.

2. Кол. авторів. За ред.В. І. Семчика. Інвестиційна діяльність у сільському господарстві: правові питання : монографія. Київ : Вид-во Паливода, 2008. 252 с.

Співак І. В.

старший викладач кафедри господарського
та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЗАКОН ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ: «ЗА» І «ПРОТИ»

Важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ), якими передбачено суттєву лібералізацію торгівлі між сторонами, гармонізацію законодавства, нормативно регуляторної бази.

Належне функціонування Зони вільної торгівлі значною мірою залежить від ефективної економічної політики держави (зокрема, в аграрному секторі) та завершення однієї з ключових реформ – земельної реформи, стрижень якої - трансформація земельних відносин в Україні на кшталт європейських.

Найбільш суперечливими етапами земельної реформи в Україні є, напевно, введення мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення, а потім - запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення.

Мораторій входить у протиріччя як з положенням статті 41 Конституції України щодо непорушності одного з основоположних прав – права власності, так і суперечить положенням статті 1 “Право на вільне володіння майном” Протоколу 1 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини [1], з огляду на те, що втручання держави у право власності може бути визнано правомірним лише за умови, що відповідає принципам: законності; захисту інтересам суспільства; “справедливої рівноваги” (fair balance test). А за відсутності правомірного суспільного інтересу і справедливої компенсації позбавляє власників земель сільськогосподарського призначення права розпоряджатися своїм майном з максимальною вигодою для себе.

На думку експерта Центру соціально-економічних досліджень “ Case Україна” ринок землі де-факто в Україні вже існує (за звітом Світового банку станом на липень 2017 р. було здійснено понад 3,5 млн. транзакцій із земельними ділянками, майже 9% з них - землі сільськогосподарського призначення [2], а, отже, вимагає легітимізації купівлі – продажу земель сільськогосподарського призначення, хоча, як справедливо зазначають Ю.О.Лупенко та О.В. Ходаківська, “на нинішньому етапі Україна ще не готова до запровадження обігу земель сільськогосподарського призначення, насамперед, через відсутність необхідних регуляторів і не сформованість відповідних інститутів для його ефективного й прозорого функціонування ”[3, с.13].

Прийняття в ніч з 30 на 31 березня 2020 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» [4] (так званого «Про відкриття ринку землі») скасовує дію мораторію і вводить Україну до кола держав, де купівля-продаж земель сільськогосподарського призначення є легальною правовою дією.

Законом знято заборону на купівлю-продаж паїв, а в 2018 році Європейський суд з прав людини ухвалив рішення у справі “Зеленчук та Цицюра проти України”, яким визначив, що заборона на продаж паю порушує права людини, зокрема українців – власників земель сільськогосподарського призначення, право розпоряджатися власним майном [5].

Запровадження ринку землі в Україні за новим законом передбачається у два етапи. На першому – з 1 липня 2021 р. скасовується дія мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення (не більше 100 га в «одні руки»). На другому етапі, який почнеться з 1 січня 2024 р., право на покупку землі отримують не тільки фізичні, а й юридичні особи (компанії та корпорації зі 100% українським капіталом). До 2030 року ціна землі не може бути нижчою за її нормативну грошову оцінку. За новим Законом серед власників і кінцевих бенефіціарів юридичних осіб повинні бути лише громадяни України, українські

територіальні громади або держава. З переходом на другий етап буде змінено граничний розмір концентрації землі – не повинен перевищувати 10 т. га.

Законом містить низку заборон, зокрема, землі державної та комунальної власності взагалі продаватись не будуть; заборонено купувати українську землю, що розташована ближче 50 км від державного кордону України (незважаючи на результати референдуму). Не зможуть купувати українську землю компанії, власниками яких є громадяни країни-агресора Росії, що входять до терористичних організацій; юридичні особи з країн, які не співпрацюють у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом та компанії під санкціями. Також заборона поширюється на компанії, що знаходяться у власності іноземних держав або офшорів чи бенефіціара, яких неможливо встановити.

В українському суспільстві низька підтримка запуску ринку земель сільськогосподарського призначення обумовлена, значною мірою тим, в Україні не сформована стратегія розвитку агропромислового комплексу (не визначені як довгострокові, так і середньострокові цілі). В колі фахівців теж неоднозначно сприймається прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення».

В експертному середовищі ведеться дискусія щодо норми концентрації землі в одних руках. На думку більшості експертів 100 га – дуже малий розмір земельного банку для ведення ефективного аграрного бізнесу (наприклад, прибуткове тваринництво та рослинництво (якщо це не овочівництво) починається із 1000 га. З другого боку, після 2024 року (коли буде дозволено мати 10 тис. га землі) може скластися загрозлива ситуація, за якою одна особа може викупити всі землі в межах однієї ОТГ (25% ОТГ в Україні мають площу, меншу за 10 тис. га) і, таким чином, зробити громаду залежною від цього суб'єкта. Хоча експерт Київської школи економіки О.Нів'євський пропонує «ліки» від надмірної концентрації земель: підвищення податку на землю або запровадження податку на збільшення вартості землі у разі перепродажу.

Фахівці висловлюють критичні зауваження і щодо нормативної грошової оцінки (що така оцінка формується за старими методиками). Але наразі іншого механізму не існує і є надія, що ринок сам себе сформує.

Немає однастайності у колі експертів і щодо заборони іноземцям купувати землі сільськогосподарського призначення. Одні наголошують на тому, що в Україні давно вже займаються фермерством особи, що мають громадянство інших держав, виробляють сільськогосподарську продукцію компанії, до складу яких входить іноземний капітал. При цьому іноземний інвестор, як правило, вимагає «прозорості» та чесності у відносинах, запроваджує новітні технології.

Як зазначають фахівці, відсутній досконалий Державний земельний кадастр (станом на 2018р. з 29 млн. га державних земель сільськогосподарського призначення відомості є щодо 6,4 млн. га; відсутній аудит земельних ділянок, не інвентаризована й значна кількість земель, що є у приватній власності), а за даними рейтингів Open Data Barometer и Global Open Data Index, Держгеокадастр є одним з найбільш закритих реєстрів, що унеможливило його використання як бази для прийняття управлінських рішень. Крім того, є проблеми з «дешевими» довгостроковими кредитами фермерів під заставу землі.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» є лише першим кроком на шляху до запровадження справжніх ринкових відносин у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення і є важливою складовою земельної реформи в Україні. Але існує нагальна потреба у прийнятті низки документів з так званого «земельного пакету» (наприклад, законів про об'єднання геокадастрових даних; щодо земельних електронних аукціонів і т.д.); необхідно розробити та прийняти ефективну кредитну програму (яка означатиме реальну підтримку фермерів, відповідальність держави за наслідки відкриття ринку землі); підготувати нормативну базу для створення спеціального Фонду розвитку сільських територій, однієї з цілей функціонування якого – підтримка «малого» та «середнього» аграрного товаровиробника.

Список використаних джерел

1. Огляд практики Європейського суду з прав людини: Норми та стандарти Конвенції про захист прав і основних свобод людини/ Міністерство юстиції України. К.: Видавничий Дім “ Ін Юре “, 2001. 64 с.
2. URL: <http://www.bbc.com/>
3. Лупенко Ю.О., Ходаківська О.В. Наукові засади запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення/ Ю.О. Лупенко, О.В.Ходаківська// Економіка АПК.2016. №12. с.5-15.
4. Закон України « Про внесення змін до деяких деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX від 31 березня 2020 р. (Відомості Верховної Ради України, 2020, № 20, ст.14
5. Case of Zelenchuk and Tsy4syura v. Ukraine (application no. 846/16 and 1075/16). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22/05/2018>

Vladislava Druz

National Technical University of Ukraine

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

THE ISSUE OF SETTLEMENT OF THE LAND RELATIONS AS PART OF CHANGES TO THE LAND CODE OF UKRAINE

Ukraine is a developed country that owns a third of the world's chernozems soil and has a high potential for agricultural development and holds the leadership in world agricultural markets for agricultural production.

According to the legislation, to the lands of Ukraine, as it said in Part 1 of Art. 18 of the Land Code of Ukraine, belong all lands within its territory, including islands and lands occupied by water bodies, which are divided into categories according to the main purpose. There are 9 main categories of lands of Ukraine and they have a special legal regime, especially the agricultural lands. The current legislation stipulates that agricultural land can be owned only by the people, who are exclusively citizens of Ukraine. Agricultural lands may not be transferred to foreigners, stateless persons, foreign legal entities and foreign states.

In the time of the spread of virus infection of COVID-19, Verkhovna Rada of Ukraine had enacted a law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Circulation of Agricultural Land". The implication is that foreigners and foreign legal entities will be able to buy agricultural land. However, there is an issue of implementing the legal act during the quarantine period still remains a debatable, as the Act will enter into force only in 2021.

The new law will withdraw the moratorium and aims to reopen a land market in Ukraine, but there are quite different views on the feasibility of a potential implementing mechanism before it enters into force.

Ukraine has been a party to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms since 11 September 1997 and, as a result, is obliged to comply with the decisions of the European Court of Human Rights. In the case of Zelenchuk and Tsytsyura vs. Ukraine court observed that Ukraine had mostly distributed farm land to people who had previously worked on collective farms but had introduced, supposedly on a temporary basis, a ban on the sale of such land, known as the "land moratorium". The Court noted that no other Council of Europe state had such a ban and referred to the inconsistency of Ukraine's approach to ending the moratorium, so it is necessary to implement resolution for selling [1].

On the other hand, innovations in the legislation on the provision of concentration of land plots in private ownership of foreign legal entities may lead to further monopolization for one of the most important areas of Ukraine's economy.

This law is the first legal act for the period of independent Ukraine, which will allow owners of agricultural land to freely dispose of it, as well as other types of their property. Its importance is to precise that the law is designed to establish a mechanism

for opening the land market in order to avoid loss of most of the tax revenues and maintain controllability of the land sector . However, this is the first step on a long path to the introduction of market relations in the field of agricultural land circulation.

References:

1. Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=002-11941>.

Бондарєв М.С.

Студент 4-го курсу КПП ім. Ігоря Сікорського
доцент, доцент кафедри господарського та
адміністративного права
КПП ім. Ігоря Сікорського

РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РИНКУ

В цьому світі немає нічого вічного і тому відповідно до закону, прийнятого 31 березня 2020 року, з червня 2021 року скасовується мораторій на продаж аграрної землі [1, 2]. Набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення можуть громадяни України, територіальні громади, держава. Ці зміни влада Україна вводить у зв'язку із тим, що вже довгий час залишається заблокованим досить великий сегмент ринку земель - ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення. І як це завжди буває, великі зміни обтяжуються складністю їх виконання та появою нових проблем, які необхідно буде обійти так, щоб реформування земельного ринку не покликало за собою тяжких для економіки та територіальної цілісності країни, наслідків. Саме тому для державна політика і цій сфері повинна бути розроблена з урахуванням важливих нюансів і принципів завдань, таких як:

- Розробка та впровадження механізмів реагування на недобросовісні дії «земельно-ринкових» суб'єктів;
- Звісно, розроблення і закріплення законодавчої бази, що буде регулювати відносини між суб'єктами ринку земель;
- Попередження спекулятивних дій, пов'язаних з заниженням цін та монополізації;

На даний момент, досить ефективним рішенням можливих проблем та поставлених завдань, вважається - створення спеціально призначеної інституції. На «плечі» нової організації можливо покласти такий обов'язок, як:

Моніторинг за всіма можливими операціями пов'язаними з ринком землі (купівля-продаж, передача в оренду, викуп заставлених ділянок, тощо). Досвід

інших країн свідчить про успішність ефективного державного регулювання ринкових відносин за допомогою спеціально-призначеної державної установи.

Отже, впровадження ринку землі, скасування мораторію, є важливим та досить необхідним етапом закінчення земельної реформи, і надає державі змогу:

- максимально пришвидшити формування законодавчої бази ринкових земельних відносин;
- законодавчо врегулювати питання щодо порядку проведення земельних торгів;
- організувати прозорий ринок земельних ділянок державної, комунальної та приватної власності;
- подолати негативні наслідки чинного мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення;
- поліпшити інвестиційний клімат у країні;
- враховувати ціну землі у вартості виробленої в аграрному секторі продукції,
- визнати роль земель як елемента аграрного виробництва,
- сприяти стабільності цін на сільськогосподарську продукцію та встановленню паритетних міжгалузевих відносин між селом та промисловістю[3].

І звісно, ми розуміємо, що цілковито спрогнозувати всі наслідки впровадження ринку землі - просто неможливо, а саме тому органам державної влади, як головним регулятором відносин в країні, необхідно пам'ятати про створення і впровадження досить жорстких, а головне максимально дієвих заходів державного регулювання ринку землі, як це зроблено в інших країнах світу.

Список використаних джерел

1. Закон України "Щодо заборони продажу земель сільськогосподарського призначення до прийняття відповідних законодавчих актів" [Електронний ресурс] // Документ v1988219-07. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1988219-07#Text>.

2. Закон України «Про мораторій на відчуження земель сільськогосподарського призначення» [Електронний ресурс] // № 5476. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://ips.ligazakon.net/document/Ж48400А?an=44>.

3. Федоров М. Організаційно-економічні передумови формування ринку земель сільськогосподарського призначення / М. Федоров // Економіка АПК. — 2003. — № 1. — С. 25—31.

Семененко М.

студент 4 курсу КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Корнєєв Ю. В.

кандидат юридичних наук,

доцент, доцент кафедри господарського та

адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

МІСЦЕ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В ПРЕДМЕТІ ТРУДОВОГО ПРАВА

Індивідуальні трудові відносини характеризуються прямим зв'язком між працівником та роботодавцем. Їх основне призначення полягає у виконанні працівником певної посадової функції. Елементами цих відносин є всі частини соціальних відносин, і без них окремі робочі відносини не можуть нормально функціонувати. Не слід забувати, що всі елементи не знаходяться в одному ряду, зв'язки між ними складні, субпідрядник. Особливе місце в цій системі займають відносини між працівником та роботодавцем, які є посередниками трудового договору. Ці відносини можна розглядати як у вузькому, так і в широкому плані. Загалом кажучи, трудовий договір, заробітна плата, робочий час, робоча дисципліна тощо. З його точки зору, це становить основу всіх інших індивідуальних трудових відносин. Всі ці відносини виникають і виникають лише в рамках трудового договору з припиненням та припиненням усіх елементів, що його складають. Навіть ситуації із несвоєчасними виплатами з працівником, трудові спори, пов'язані із незаконним звільненням, пов'язані з минулими трудовими відносинами за трудовим договором. Коли трудовий договір розглядається у вузькому розумінні, він повинен обмежуватися відносинами, пов'язаними з його укладанням, внесенням змін та розірванням. Це є основою всіх індивідуальних трудових відносин.

На мій погляд, індивідуальні робочі відносини включають відносини, пов'язані з: професійним керівництвом та підбором професійного персоналу, що здійснюється роботодавцем; укладення, зміна та розірвання трудового договору; звільнення працівників роботодавцем; розподіл робочої сили за трудовим договором; збори; робочі години; час для відпочинку; захист здоров'я працівників під час робочого процесу; трудові дисципліни; оцінка результатів бізнесу та атестація працівників;

Відносини, пов'язані з дисципліною та матеріальною відповідальністю, захищають свою соціальну спрямованість, але реалізуються за трудовим договором, що охоплює всю систему індивідуальних трудових відносин [1].

Колективні трудові відносини. У науці про трудове право прийнято включати, крім власне трудових відносин, систему соціальних відносин, яка є

предметом трудового права, а також велику групу відносин, близьких до трудових, яка стоїть перед, супроводжує чи походить від праці. До них належать - організаційно-управлінські відносини в галузі навчання; працевлаштування, профорієнтація та трудові відносини; Відносини з професійним відбором, професійним навчанням та підвищенням кваліфікації персоналу на безпосередньому виробництві; відносини соціального партнерства; наглядові та контрольні відносини щодо захисту робочої сили та дотримання законодавства про працю; Відносини щодо вирішення трудових спорів. Професор К.Н. Гусов та професор В.Н. відповідальність учасників за збитки, що виникли з вини однієї сторони іншій [2].

У термінології Міжнародної організації праці ці відносини називаються колективними трудовими відносинами, на відміну від індивідуальних трудових відносин за участю працівників. Колективні трудові відносини призначені для обслуговування найманих трудових відносин. Відносини, які можуть зайняти трудові відносини, включають відносини вирішення трудових суперечок при здійсненні певних виплат (наприклад, виплати середньої заробітної плати звільненому працівникові в межах встановлених лімітів за період до працевлаштування).

Розвиток нових економічних умов, існування нової законодавчої бази, нових суспільних відносин змушують нас переосмислити правову природу цих відносин та їх місце в загальній правовій системі та щодо цього питання.

Об'єктивною основою виникнення відносин соціального забезпечення та їх відокремлення від інших соціально-правових відносин, що регулюються законом, є соціальні ризики, при яких людина втрачає роботу, є засобами існування з незалежних від неї причин. До соціальних ризиків належать вік або фізіологічна інвалідність (досягнення пенсійного віку або інвалідність), хвороба, втрата роботи, втрата засобів до існування тощо. З метою забезпечення соціального забезпечення держава створює соціальні фонди, фонди яких створюються за рахунок страхових внесків як роботодавців, так і найманих працівників (Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування, Державний фонд стимулювання зайнятості) та інших ресурсів (Фонд соціального захисту інвалідів, державний та муніципальний бюджети).). Ще однією особливістю відносин соціального забезпечення є неминуча участь держави в особі спеціальних компетентних органів: органів соціального захисту, державної служби зайнятості чи соціальних фондів. Нарешті, відносини соціального забезпечення характеризуються використанням методу соціального надання послуг, соціальної допомоги, а також принципом соціальної солідарності при розподілі соціальних фондів. Всі ці ознаки з'являються, коли служба зайнятості обслуговує громадян.

Третя група відносин при працевлаштуванні та зайнятості формується між працівником і підприємством шляхом підписання трудового договору на основі

направлення служби зайнятості. Сюди входять відносини щодо використання працівників для служби зайнятості на сезонних громадських роботах. У таких випадках укладається трудовий договір, а на працівника поширюється законодавство про працю. Ці відносини є предметом трудового права.

Предметом трудового законодавства є також колективний договір та колективні договори для працівників, які потребують соціального захисту - перепідготовка за рахунок коштів інвалідів, жінок з малими дітьми, багатодітних сімей, молодих робітників, навчання та ініціатива вигнаних робітників; про розподіл роботи (посади) між двома працівниками, щоб уникнути звільнення.

У сучасний період відбувається "реконструкція" відносин, тісно пов'язаних з працею. Перш за все, група колективних відносин вирізнялася з цих відносин як новим соціальним змістом, так і юридичною підтримкою. На наш погляд, цю групу складають відносини: соціальне партнерство; за участю трудових колективів у встановленні колективних умов праці; за участю трудових колективів в управлінні організаціями; укладення та виконання колективних договорів та колективних договорів на галузевому, регіональному та національному рівнях; про діяльність профспілок та інших органів, що представляють трудові колективи в соціально-трудовах відносинах та виконання трудового законодавства; Що стосується формування та діяльності асоціацій роботодавців; вирішувати індивідуальні та колективні трудові спори.

У 1978 р. Ідею колективних трудових відносин сформулював професор С.А. в галузі трудового права. Іванов, професор Р. З. Лівшиць, професор Ю.П. Орловський (див. Іванов С.А., Лівшиць Р.З., Орловський Ю.П. Радянське трудове право: теоретичні питання. - М., 1978; Іванов С.А., Лівшиць Р.З. Особистість у радянському трудовому праві - М., 1982). У 1984 р. Ідею підтримав і розвинув А. Р. Мацюк (див. Мацюк А. Р. Робочі відносини розвиненого соціалістичного суспільства. - К.: Наукова думка, 1984). Ці вчені довели однорідність та цілісність трудового законодавства, глибоко обґрунтувавши трудовий характер колективних трудових відносин, а саме відносини між трудовим колективом, профспілковим комітетом та підприємством; Доведено, що предметом трудового права є індивідуальні та колективні трудові відносини.

Не всі вчені прийняли цю позицію. Особливо професор А.С. Пашков вважав, що колективні відносини за своєю суттю є організаційними для створення умов праці і не можуть бути визнані діловими відносинами, а також індивідуальними робочими відносинами [3].

Виробництво матеріальних та нематеріальних благ здійснюється колективною працею, об'єднуючи зусилля робітників. Колективний характер праці має базову, об'єктивну структуру. Колективна праця створює справжню систему соціальних відносин - відносин. У сфері колективних трудових

відносин існують колективні інтереси, реалізовані у вищезазначених відносинах. В якості матеріальної основи необхідно підкреслити життєво важливе значення колективних інтересів у галузі праці, особливо загальну ситуацію людського суспільства в умовах економічної глобалізації та розширення міжнародних відносин. Такі інтереси у галузі навчання регулюються законодавством і знаходять рішення в організаційно-правовому механізмі.

Список використаних джерел

1. Мацюк А.Р. Трудові відносини розвиненого соціалістичного суспільства. - К.: Наукова думка, 1984. - С. 139.
2. Гусов К.Н., Толкунова В.Н. Російський трудовий кодекс: Підручник. - 2-е видання, внутрішнє, виправлене - М.: Юрист, 1997. - С. 12-16.
3. Пашков А.С. Новий трудовий кодекс // Держава та законопроект. - С. 81.

Дубенець А. С.

студентка 4-го курсу

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Корнєєв Ю. В.

кандидат юридичних наук,

доцент, доцент кафедри господарського та

адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Трансформаційні процеси світового геополітичного середовища, а також інтеграція України до Європейського співтовариства, стали першим кроком до втілення передових ідей та новацій в українському законодавстві. Так, процес еволюції правової системи України, а саме: вдосконалення правових інститутів, усунення прогалин матеріального та процесуального права, узгодження правових колізій, відіграє вагомий роль у наближенні українського правопорядку до світових стандартів, а також підвищенні авторитету держави на міжнародному рівні.

Побудова нової моделі землеустрою, формування ринку землі займає провідне місце у процесі правотворчості, адже земля, будучи національним багатством для українського народу та фундаментальною основою для сталого

розвитку аграрного сектору економіки, потребує належної правової охорони та механізмів реалізації законодавчих гарантій.

Роль агропромислового комплексу України є важливим рушієм української економіки у наш час, адже 70% території країни задіяно в сільськогосподарському виробництві; продукція аграрного виробництва складає близько 12% ВВП; в аграрному секторі зайнято майже 70% працівників середнього віку [3, с.115]. Окрім того, звернемо увагу, що символ природного багатства землі – чорнозем, що знаходиться в Україні становить 8% світових запасів (15,6-17,4 млн га). У зв'язку з цим, правове регулювання земельних правовідносин потребує оптимальної адаптації до сучасних реалій та викликів часу.

Якщо розглядати земельну реформу у ретроспективі, звернемо увагу, що у зв'язку із прийняттям Закон України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» № 2242-III 18 січня 2001 року в Україні діяв мораторій, згідно з яким власники земельних часток (паїв) тимчасово не могли укладати угоди щодо купівлі-продажу, дарування земельної частки (паю) або іншим способом відчужувати ці частки (паї), окрім винятків щодо передачі їх у спадщину або викупі земельних ділянок для державних і громадських потреб [2]. Під дію такої заборони підпадало 96 % земель сільськогосподарського призначення.

Новим кроком щодо врегулювання земельного питання стало прийняття Верховною Радою України Закону України №2178-10 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення». Його новативність полягає у встановленні можливості громадян України набувати право власності на земельні ділянки на підставі цивільно-правових угод, зокрема договору купівлі-продажу вже з 1 липня 2021 року, а з 2024 року таке право набудуть і юридичні особи, однак лише створені і зареєстровані за українським законодавством, учасниками (засновниками) або кінцевими бенефіціарними власниками яких є громадянами України [1].

У контексті даного питання слушною є думка Бєсєди О.Л., що ринок землі як саморегулююча в установленому правовому середовищі система складається з семи основних елементів: попит, пропозиція, ціна, менеджмент, маркетинг, інфраструктура, ділові процедури [5].

Звернемо увагу на наступні акценти земельної реформи.

1. Цифровізація процедури торгів. Так, земельні торги будуть проводитись в єдиній електронній системі у формі електронного аукціону за результатами проведення якого укладатиметься договір купівлі-продажу, оренди, суперфіцію, емфітевзису земельної ділянки з переможцем земельних торгів, який запропонував найвищу ціну за земельну ділянку, що продається, або найвищу плату за користування нею, зафіксовану в ході проведення земельних торгів (цінову пропозицію).

2. **Встановлення процедури придбання землі з ротрочкою платежів**, що дасть змогу отримувати реальні шанси на перемогу у процедурі аукціону і безпосередньо малих аграріїв;

3. **Проведення земельних розрахунків у безготівковій формі**. На нашу думку, таке рішення є дуже важливим, адже такий вид операцій буде сприяти уникненню тінізації проведення банківських операцій;

4. **Встановлення переважного права придбання сільськогосподарських земель**, що є доволі важливим для орендарів, які обробляли землю до моменту продажу.

Зазначимо, що увага громадськості до реформування ринку землі спостерігається досить тривалий час і стає предметом дискусій як науковців так і безпосередньо аграріїв.

Юрій Яловчук, директор ТОВ «Колос» зауважує, що «Україна не готова до відкриття ринку землі ні морально, ні матеріально». Його позиція ґрунтується на тому, що першочергово необхідно завершити становлення правоохоронних органів, адже саме на них можливий тиск у вирішенні земельних питань [4].

На противагу цьому, Олександр Панасюк, головний спеціаліст аграрного земельного відділу агрохолдингу «Агрейн» вказує на завершений характер моделі ринку землі. Однією із причин необхідності ведення реформи в дію, на його думку є великі обсяги сільськогосподарських земель, які не використовуються належним чином і відповідно «пустують». При цьому, фахівець відзначає реальну конкурентоспроможність звичайних підприємств поряд з великими «гравцями бізнесу». Однак, згідно з опитуванням, проведеними на сторінці, значної підтримки така позиція не користується (57 % опитуваних не згодні) [4].

Щодо міжнародного досвіду регулювання ринку обігу земель сільськогосподарського призначення, можемо виокремити країни із вільним обігом земель (Сполучені Штати Америки, Канада). Так, у США право на придбання земель мають також іноземні фізичні та юридичні особи, які мають інформувати про всі угоди щодо передачі права власності на землю Міністерство сільськогосподарства, а також подавати звіт щодо інвестицій та прибутків від ведення сільськогосподарського виробництва. Однак, слід враховувати, що певні обмеження можуть встановлюватись законодавством окремого штату.

Європейська модель обігу земель сільськогосподарського призначення характеризується лібералізованістю та відсутністю жорстким обмежень щодо іноземного капіталу, однак встановлено необхідність повідомлення про укладення угод державних органів та їх подальшого схвалення. Зокрема це країни Австрія, Бельгія, Італія, Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Франція, Швейцарія [6].

Важливим елементом європейської моделі правового регулювання ринку землі є встановлення системи податків, які супроводжують набуття права власності на земельну ділянку: податку на землю, податку на передачу власності, реєстраційної плати, нотаріальної плати тощо. Так, в Італії встановлено високий податок за реєстрацію угоди – 18% від ціни угоди, що значно підвищує загальні витрати на придбання ділянки. У Данії, Фінляндії, Швеції мають місце екологічні податки з метою дотримання суб'єктами принципів ведення господарства, природоохоронних норм та застосування заходів, спрямованих на раціональне використання земель, захисту від шкідливого антропогенного впливу.

Таким чином, враховуючи вищенаведене, ми можемо зробити висновок, що формування ринку землі в Україні є важливим кроком еволюції правового регулювання земель сільськогосподарського призначення, що відповідає загальноєвропейській орієнтації України, адже міжнародна практика свідчить про наявність чіткої законодавчої регламентації земельного питання.

Розроблений законодавцем широкий обсяг можливостей для різних категорій землекористувачів, починаючи від громадян України, невеликих аграріїв та закінчуючи великими агрохолдингами сприяє втіленню принципу рівності права власності для визначених суб'єктів та гарантій реалізації їх прав. Тому, вкрай важливо встановлення реальної, законної конкуренції та відповідного стримуючого механізму для «великих гравців».

Водночас, успішність намічених реформ безпосередньо залежить від процесу їх реалізації та впровадження надійних механізмів превенції вчинення будь-яких маніпуляцій із самою процедурою з метою підвищення прозорості та уникненню укладання незаконних угод, налагодження оперативного функціонування системи електронних аукціонів. Доцільним є й криміналізація втручання у процедуру електронного аукціону.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 №552-IX // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 20, ст.142
2. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю): Закон України від 18.01.2001 № 2242-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 11, ст.55
3. Вдовенко Л. О., Вдовенко С. А., Стан та перспективи розвитку аграрного сектору в контексті державної політики фінансової підтримки товаровиробників// Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики, 2018. №3. с.113-122

4. АгроЗнавці: за і проти відкриття ринку землі// Kurkul – онлайн-асистент фермера URL : <https://kurkul.com/blog/640-agroznavtsi-za-i-proti-vidkrittuya-rinku-zemli> (Дата звернення 21.11.2020)

5. Беседа О.Л. Сучасний стан та перспективи формування ринку землі в Україні. URL : <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/37.pdf> (Дата звернення 20.11.2020)

6. ТОП-10 моделей земельного ринку// Agropolit URL :<https://agropolit.com/spetsproekty/474-top-10-modeley-zemel'nogo-rinku-ssha-polscha-rumuniya-niderlandi-nimechiina-shveytsariya-litva-velikobritaniya-rosiya-tadjikistan> (Дата звернення 21.11.2020)

Хмара І. О.

студент 4 курсу КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: **Корнєєв Ю. В.**

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри господарського та адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЗЕМЛЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Земля наша мати — всіх годує. Важко не погодитися з даним народним прислів'ям, адже земля є вічною, незамінною та необхідною для кожного. Цінність землі полягає в її багатофункціональному призначенні. Вона є найголовнішим засобом виробництва в сфері сільського господарства та основним базисом для розвитку інших галузей господарства. Оскільки кількість населення нашої планети зростає з кожним роком, то і всі країни світу приділяють особливу увагу, щодо раціонального використання та охорони земельних ресурсів.

Як зазначено в ст. 2 Земельного кодексу України, об'єктом є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї) [1]. Всі землі в межах її території, в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами, які за основним цільовим призначенням поділяються на категорії, відповідно до ч. 1 ст. 18 Земельного кодексу України належать до земель нашої держави [1]. Тому можна дійти висновку, що приналежність земель до земель України визначаються знаходженням їх в межах території держави. Землі, як об'єкт земельних відносин та матеріальне благо, складають всю територію України, яка саме в цих межах і здійснює свій суверенітет.

Також хочемо звернути увагу, що поняття “земля” вживається в кількох значеннях, відповідно до статей 13, 14, 41, 142 Конституції України, а саме як:

об'єкт права власності Українського народу; об'єкт права територіальної громади; об'єкт права власності громадян, юридичних осіб і держави; об'єкт особливої охорони з боку держави, тобто національне багатство [2]. Н. І. Титова пропонує взагалі в земельному праві не використовувати поняття «земля», оскільки це об'єкт майновий, цивільно-правовий, частина матеріального світу, що являє собою відокремлену від природного середовища працею людини частину (масу) речовини, поміщену в якусь місткість (вагони, контейнери, мішки, пакети тощо), а використовувати термін «землі», під яким розуміти саме природний компонент, не вилучений з довкілля, а органічно в нього вплетений, взаємодіючий з водами, лісами, атмосферним повітрям та іншими природними ресурсами [3].

Хочемо наголосити, що землі державної та комунальної власності займають самостійне місце. В складі даних земель виокремлюються земельні ділянки приватної, а іноді й колективної власності. Для земель, що належать до державної, приватної, комунальної та колективної власності характерним є притаманний їм правовий режим. Всі вищезазначені землі утворюють територію України незалежно від форми власності до якої вони належать. Обов'язковою ознакою будь-якої держави виступає наявність території.

Говорячи про землю як основне національне багатство, на нашу думку слід визнавати ту частину території України, яка природно вкрита ґрунтом. Так, в ст. 1 ЗУ «Про охорону земель», зазначено, що це є природно-історичне органічно-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості - родючості [4].

Кожна держава має свій набір ознак, які притаманні їй на всіх етапах її розвитку. Серед цих ознак є такі, що займають самостійне значення, наприклад територія. Територія є матеріальним підґрунтям для існування держави. Територія не створює державу, а надає простір, в межах якого держава здійснює свої повноваження по відношенню до населення, яке там проживає. Хочемо зазначити, що наявність території та приналежність до неї породжує громадянство, тобто юридичний зв'язок особи з державою, тобто наявність між ними взаємних прав та обов'язків.

У зв'язку з завершенням сучасної земельної реформи, актуальність інституту громадянства зростає та набуває практичного значення. Це пов'язано з земельними відносинами та формуванням ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення. Відповідно до ч. 5 ст. 22 Земельного кодексу України, землі сільськогосподарського призначення не можуть передаватись у власність іноземцям, особам без громадянства, іноземним юридичним особам та іноземним державам. Тому на ці фактори треба приділяти максимальну кількість уваги при розробленні законопроектів, які покликані

регулювати ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення та відміни мораторію, щодо їх продажу.

Також, в умовах сьогодення, необхідно пам'ятати, що певна частина людей які мешкають в Донецькій та Луганській областях, отримують громадянство сусідніх держав, зберігаючи громадянство України. Указом Президента Російської Федерації, надана можливість в спрощеному порядку отримати громадянство РФ для мешканців цих областей. Сукупність наведених факторів може створити ситуацію, здатну викликати небезпеку втрати територіальної цілісності нашої держави. Цього ніяк допускати не можна, оскільки територіальна цілісність забезпечує незалежність будь-якої держави.

Територіальна обмеженість землі кордонами дозволяє народу забезпечувати її цілісність як такого об'єкта земельних відносин, що без виявлення волі всього народу України не може бути змінений. На нашу думку, «особлива охорона державою земель» вказує на специфічний правовий режим земель як територіально-просторової та матеріальної основи існування держави в межах кордонів України, що характеризується цілісністю й недоторканністю і відображає її суверенітет – як основний принцип функціонування незалежної держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Верховна Рада України: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Земельний кодекс України // Верховна Рада України: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Про охорону земель // Верховна Рада України: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
4. Титова Н. І. Землі сільськогосподарського призначення: поняття, особливості, склад (правові аспекти) // Землі с. – г. призначення: право громадян України: Наук. – навч. посібник / За ред. д-ра юрид. наук, проф. Н. І. Титової. – Л: ПАІС, 2005. – С. 12.

Хачхарджи Н.В.
студентка 4 курсу,
КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Корнєєв Ю. В.
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри господарського та
адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Проблема охорони земель та охорони природи в цілому є досить актуальною вже кілька десятиків років. Тому, на основі вище зазначеного, виникає питання щодо охорони земель через господарську та іншу діяльність людини, якою вона заподіює значну шкоду земельним ресурсам.

Досліджуючи поняття «охорона земель» досить таке влучне тлумачення зазначено у Земельному кодексі України, а саме у ст. 162 зазначається, що охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання не обґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [1]. Важливою складовою охорони земель є її завдання, і передусім законодавство передбачає такі елементи:

1. забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів;
2. забезпечення екологічної цінності природних і набутих якостей земель [1].

Вищезгадані, так би мовити, задачі для охорони земель передбачені у ст. 163 Земельного кодексу України.

Тому, згідно певних нормативно-правових актів, можна сказати, що в першу чергу охорона земель спрямована саме на збереження природних ресурсів. Проте, важливо пам'ятати, що національне законодавство не чітко пояснює що ж потрібно розуміти під «збереженням» земельних ресурсів.

На жаль, у наш час, стан земельних ресурсів в Україні є досить таки критичним, так як значна кількість вже існуючих проблем з часом тільки загострюється. Найбільшу територію в Україні займають саме землі сільськогосподарського призначення, що значно перевищує екологічно обґрунтовані межі. Існує певна відсоткова статистика щодо процесів деградації земель:

- ерозія – майже 58% території;
- забруднення – приблизно 20% території;
- підтоплення – близько 12% території.

Досить негативний вплив виробничих підприємств на землі сільськогосподарського призначення дуже часто має жахливі та незворотні наслідки. Ю. Шемшученко зазначає, що в умовах науково-технічного прогресу на формування якості довкілля значно впливають фактори антропогенного

характеру і передусім підприємства різних галузей промислового виробництва [2, 141].

Зважаючи на це, постає питання щодо законодавчого закріплення запровадження інноваційних технологій безвідходного або, хоча б, маловідходного виробництва. Правове регулювання у сфері охорони земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, Закону України «Про охорону земель», Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» та ін.

Зміст охорони земель визначається статтею 164 Земельного кодексу України, тому охорона земель включає:

а) обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування;

б) захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;

в) захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;

г) збереження природних водно-болотних угідь;

г) попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;

д) консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь. [1]

Охорона земель сільськогосподарського призначення здійснюється шляхом стимулювання природоохоронних технологій виробництва і компенсаційних виплат власникам землі, землекористувачам, в тому числі орендарям. Саме тому досить важливу роль відіграє необхідність застосування природоохоронних технологій для підвищення ефективності охорони навколишнього середовища і земель сільськогосподарського призначення.

Чинне законодавство вимагає впроваджувати у виробництво певні природоохоронні технології. Це досить позитивно впливає на зниження рівня забруднення земель сільськогосподарського призначення. Потрібно зазначити, що саме підприємства є потенційними джерелами забруднення земель сільськогосподарського призначення, тому до підприємств законодавство висуває додаткові екологічні вимоги, вони обумовлюються недопущенням негативного антропогенного впливу на землі сільськогосподарського призначення або ж мінімалізацією такого впливу.

Такі вимоги законодавства є досить об'єктивними, та виходять вони саме з того, що негативний вплив на землі сільськогосподарського призначення набагато легше попередити, ніж потім намагатися ліквідувати наслідки. Через це дуже важливим стає всебічний екологічний аналіз та правильна оцінка

підприємств та будівель. Наразі, відсутність сучасних технологій та споруд з очищення та утилізації шкідливих відходів може стати досить об'єктивною підставою для заборони введення підприємства в експлуатацію.

В доктрині земельного права України пропонується здійснювати таку класифікацію засобів щодо охорони земель сільськогосподарського призначення [5, с. 177-278]:

1) ґрунтозахисні засоби (захист земель від водної та вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочування);

2) організаційно технічні засоби (знімання, використання і збереження родючого шару ґрунту при проведенні робіт, пов'язаних із порушенням земель);

3) економічні засоби (фінансування заходів щодо відновлення якості порушених земель, здійснення консервації земель за рахунок коштів державного бюджету, відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва та спрямування відповідних коштів на підвищення родючості ґрунтів);

4) нормативно-технічні засоби (дотримання встановлених норм відведення земельних ділянок, дотримання стандартів та нормативно-технічних документів щодо охорони земель, нормування відведення земельних ділянок);

5) юридичні засоби (наявність нормативно-правових норм регулюючого характеру; здійснення моніторингу за станом охорони сільськогосподарських угідь; проведення агрохімічної паспортизації земель).

Варто зауважити, що були виокремлені лише деякі особливості правової охорони земель сільськогосподарського призначення. Чинне законодавство дозволяє визначити й інші особливості правової охорони земель сільськогосподарського призначення.

Тому, щодо вищезазначеного можна зробити висновок, що права охорона земель сільськогосподарського призначення має певні характерні особливості, а саме: запровадження в законодавстві посиленої охорони ґрунтів як структурної характеристики земель сільськогосподарського призначення; запровадження новітніх природоохоронних технологій для зниження рівня забруднення земель.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України // Верховна Рада України: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

2. Шемшученко Ю. С. Правовая охрана окружающей среды в области промышленного производства: монография. Киев, 1986 р. 214 с.

3. Про державний контроль за використанням та охороною земель // Верховна Рада України: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>

4. Про охорону земель // Верховна Рада України: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

5. Екологічне право: Особлива частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс / За ред. акад. АПрН В. І. Андрейцева. — К.: Істина, 2001. — 544 с.

Худяк В.О.
студентка 4 курсу НТУУ
КПІ ім. Ігоря Сікорського

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Загалом, якщо аналізувати історію земельних відносин, то можна зробити висновок, що такі відносини постійно були в центрі уваги суспільства, так як земля ще з давніх часів і до сьогодні залишається засобом виробництва та об'єктом соціально-економічних зв'язків. Тому, сам процес удосконалення та унормування земельних відносин відбувався завжди, змінюючись під впливом розвитку суспільства та держав. На сьогодні існує один основний нормативний акт, який регулює земельні питання в нашій державі і це - Земельний кодекс України, що визначає земельні відносини як суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею [1].

У сучасній Україні в сфері землекористування, на жаль, складна ситуація з маси неврегульованих питань, а саме: адміністративних, аграрних, економічних і т.д. Складнощі таких питань виникають через те, що ще досі в Україні існує радянська система адміністративно-територіального устрою, а на заміну їй ніяк не може прийти і узгодитись ще з 2018 року проект Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій», натомість, чи то на щастя, чи то, на жаль, все ще законодавчо діючим нормативно-правовим актом залишається Положення про порядок вирішення адміністративно-територіального устрою, що прийнятий ще з 1981 року [2]. Тобто, можна уявити наскільки сильно за ці майже 40 років змінилась країна. У першу чергу, вона стала незалежною, сильною, готовою до нових звершень у сфері економічних зв'язків, зміни відбули також з демографічною ситуацією, і тому, на жаль, наявна система не може досконало відповідати тому рівню сучасних викликів державі, які потрібні їй для нових здобутків у сфері земельних відносин.

Однією із основних проблем, що перешкоджає ефективності користування землями, яка ще досі має певні свої прогалини є не раціонально побудована система державного управління земельними ресурсами, так як у ній присутня велика частина непритаманних для законодавства ознак:

1. непослідовні, неузгоджені рішення дій великої кількості виконавчих органів влади;

2. дуалізм повноважень та функцій у різних установах;
3. відсутність належного механізму контролю за процесами земельних відносин;
4. корупційні моменти.

Отже, на мій погляд, все ще відсутня дієва система управління земельними ресурсами і така відсутність пов'язана із неузгодженістю діяльності місцевих органів влади щодо соціально-економічного розвитку територіальних громад із врахуванням їх інтересів, відбувається певне відсторонення з боку місцевого самоврядування у вирішенні низки питань щодо земельних відносин, також відсутнє на належному рівні бюджетне фінансування розвитку території, що призводить до неефективного використання земельних ресурсів і в свою чергу з попереднього зазначеного виникають непривабливі території, що погіршують інвестиції.

Важливим прикладом може слугувати законодавств Франції згідно з яким не допускається у сільській місцевості розвиток поселень міського типу, а будівельні роботи на сільських угіддях обмежені лише зведенням потрібних для господарювання споруд. Заборонено купівлю-продаж особливо родючих земель для не сільськогосподарського використання. Власник не повинен залишати без обробітку наділ більш ніж п'ять років. Також не відстає законодавство Німеччини своїми важливими актами, що передбачають відповідний дозвільний порядок для наділів площею понад 1 га: потенційний покупець має обґрунтувати мету придбання землі й подати свідоцтво щодо фахової підготовки [3].

Достатньо великою проблемою залишається незавершена децентралізація органів влади, яка у свою чергу стає на заваді вільному ринку земель. Зараз існують створені територіальні громади, ще досі працюють селищні та сільські ради і на основні цього частково призупиняється передача державних земель ОТГ, що в свою чергу створює достатньо підстав для судових спорів між громадянами, що можуть виникнути у майбутньому.

Як вважає заступник голови Всеукраїнської асоціації сільських та селищних рад Іван Фурсенко, органам місцевого самоврядування мають бути передані усі права власності на комунальні землі, в тому числі і на землі за межами населених пунктів, а також право просторового планування території, прийняття рішення, яким має бути цільове призначення земель.

«Чому ми обмежуємо село тільки правом обробляти землю і доїти корів! Воно як і місто повинно мати право створювати можливості для налагодження на своїй землі й промислового виробництва», — зауважує він [4].

Всі проблеми виділити неможливо, кожного дня виникають все нові і нові неузгодження щодо законодавства. На сьогодні в Україні речові права на земельні ділянки, а також на об'єкти нерухомого майна, що мають розташування на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без нанесення їм значної шкоди, реєструються у Державному реєстрі речових прав на

нерухоме майно та їх обтяжень. Також відомим є Державний земельний кадастр через якого, у свою чергу, здійснюється реєстрація тих самих земельних ділянок та присвоюються їм кадастрові номери. Проте, існує проблема, яка викликає достатньо незручностей та забирає достатньо багато часу у пошуках тієї чи іншої інформації – це саме вищі згадані реєстри нерухомості. Все полягає у тому, що земля знаходиться в одному реєстрі, а, наприклад, будинок, який побудований на цій земельній ділянці – в іншому. Не раз у різних новинах наголошувалось на створенні єдиного реєстру нерухомості, де будуть зазначені всі вище згадані відомості, так як зручність полягає у тому, що не потрібно буде вже заявнику звертатись до більшої кількості державних органів, так як буде один державний орган, який буде займатись цим питанням, щоб вирішити ті чи інші питання, а це, у свою чергу, зменшує часові та матеріальні витрати.

Влучним прикладом можна зазначити таку країну, як Білорусь, так як у ній реєстр нерухомості та земельний кадастр об'єднано у Республіканське унітарне підприємство «Мінське міське агентство з державної реєстрації та земельного кадастру» ще 2003 року. Натепер підприємство перебуває у підпорядкуванні Державного комітету з майна Республіки Білорусь. Основне завдання створеного агентства – державна реєстрація нерухомого майна, прав на нього та угод із ним, здійснення технічної інвентаризації, перевірки характеристик нерухомого майна, оцінка нерухомості, надання документів і відомостей з єдиного державного реєстру нерухомого майна, прав на нього та угод з ним [5, с. 67].

Отже, висновок із вище зазначених проблем такий, що із швидким розвитком технологій спостерігається тенденція до уніфікації всіх даних та реєстрів на які опирається держава заради зменшення часових витрат громадян країни. Беручи до уваги великий досвід зарубіжних країн, то нашій країні, звичайно ж, потрібно створити єдиний реєстр нерухомості, що буде вміщувати всю інформацію як технічну, так і правову, яка стосуватиметься всієї нерухомості в країні, що буде зручним як для держави, так і для громадян. Також для того, щоб підвищити рівень ефективного використання земельних ресурсів, потрібно запровадити низку дієвих заходів, які матимуть за мету підвищити якість управління тими самими земельними ресурсами.

Земля завжди буде залишатись важливим об'єктом товарно-грошових відносин у будь-якій державі, що має незамінні ознаки, такі як: постійність місцезнаходження, просторова обмеженість. Тому, суспільні відносини, що мають зв'язок із перерозподілом сільськогосподарських земель завжди будуть пріоритетними з боку самої держави, так як існує інститут власності на землю, який, у свою чергу, має високий соціально-економічний та екологічно-ефективний зв'язок з державою.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-IV Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 22.11.2020).
2. Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР: Положення від 12 березня 1981 року № 654-X / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/%20show/1654-10> (дата звернення: 22.11.2020).
3. Голобородько Я. Земельна реформа: зарубіжний досвід. Аграрна газета. Київ, 2017. веб-сайт. URL: https://agrarnagazeta.com.ua/%20zemelna_reforma_zarubizhniy_dosvid.html (дата звернення: 22.11.2020).
4. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/147896-eksperti-nazvali-aktualni-problemi-zemelnikh-vidnosin> (дата звернення: 20.11.2020).
5. Історія підприємства. Мінське міське агентство з державної реєстрації та земельного кадастру. Білорусь. 2012. С.202 URL: <http://mga.by/about/%20history/> (дата звернення: 22.11.2020).

Крицун Т.Р.

Студентка 4 курсу КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Корнєєв Ю.В.

кандидат юридичних наук,

доцент, доцент кафедри господарського та

адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ НА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН У ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

31 лютого 2020 року був прийнятий Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення” і цей факт, вимушено, спонукав нас по-новому подивитись на землю, як на об'єкт ринкових відносин. Суб'єктний склад у зв'язку з прийняттям цього Закону теж невдовзі буде розширено, тому ми вирішили звернути нашу увагу на ті особливі наслідки, що слідують з набранням ним чинності.

Загальновідомо, що правосуб'єктність іноземних громадян та їх майбутня доля у земельних правовідносинах була визначена ще 25 жовтня 2001 року із прийняттям Земельного Кодексу України (далі — ЗК) Перехідними

положеннями якого, було встановлено заборону на продаж чи передачу прав на земельні ділянки, призначені для окремих фермерських господарств чи для іншої комерційної сільськогосподарської продукції та на земельні частки.

Відповідно до ч. 2, 3, 4 ст. 81 нині чинного ЗК встановлено загальні положення щодо набуття права власності на землі не сільськогосподарського та сільськогосподарського призначення іноземцем.

Іноземні громадяни можуть набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення, в межах та за межами населених пунктів, шляхом: придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами; викупу земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві власності; прийняття спадщини [1].

Щодо земель сільськогосподарського призначення, їх набуття у власність іноземною особою є неможливим. Виключення становлять землі сільськогосподарського призначення, що прийняті у спадщину іноземцями, але протягом одного року такі ділянки повинні бути відчужені. За нормами земельного законодавства невідчуження земельної ділянки іноземними особами у встановлений строк є підставою для припинення права власності на земельну ділянку відповідно до п. «е» ст. 140 ЗК. У разі невиконання цієї вимоги настають наслідки, передбачені п. "д" ст. 143 ЗК України, а саме: «право власності на земельну ділянку може бути примусово припинене» [1].

Прийняття Верховною Радою України Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення” передбачає відкриття так званого “ринку землі”, але особи, що особисто не ознайомились із текстом цього Закону, можуть хибно вважати, що українська земля тепер може бути об'єктом права власності іноземних громадян.

Відповідно до цього Закону іноземцям, особам без громадянства та юридичним особам заборонено набувати частки у статутному (складеному) капіталі, акції, паї, членство у юридичних особах (крім як у статутному (складеному) капіталі банків), які є власниками земель сільськогосподарського призначення[2].

Тобто, по-великому рахунку, правосуб'єктність іноземних громадян у земельних правовідносинах із зняттям мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення не змінилась. Але це не означає, що Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення” ніяк не вплинув на них. Суттєві зміни, за нашими оптимістичними прогнозами, відбудуться в найближчому майбутньому.

На підтвердження наших міркувань, ми можемо звернутись до положень вищевказаного Закону, а саме до підстав за яких положення, щодо

правосуб'єктності іноземних громадян, втрачає чинність, такою підставою визначено схвалення на референдумі відповідного рішення. Цей пункт у Законі є нічим іншим, як відсилкою до майбутнього референдуму.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
2. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення” від 31.03.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 20, ст.142 № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20>

Тофан А. О.

студентка групи 4 курсу
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: **Корнєєв Ю. В.**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОКРЕМА ДУМКА ЩОДО ДОГОВОРУ ЕМФІТЕВЗИСУ. ПРОБЛЕМНИЙ АСПЕКТ

У сучасних реаліях все частіше сільськогосподарські підприємства звертаються до осіб власників земельних ділянок із пропозицією про укладення договору емфітевзису, на відміну від всіма відомого договору оренди землі, але ж яка саме подальша доля такого договору в умовах відкриття ринку землі?

Варто зауважити, що загальні питання, які стосуються даної проблематики є малодослідженими. Але все ж таки можна виокремити деякі праці вітчизняних науковців, а саме: О. Підпригору, Є. Харитонова, В. Хвостова та інших, що займалися вивченням даного питання.

Метою даної роботи є аналіз проблемних аспектів договору емфітевзису на основі якого виникає речове право щодо використання чужої земельної ділянки сільськогосподарського призначення.

На сьогодні досить дискусійним залишається питання щодо даного виду договору, відсутність однозначної думки соціуму та низький рівень правової свідомості породжує численні міфи.

Порівняно із минулими роками вартість землі в рази зросла, якщо у 2016 році мова йшла про 500-550 дол. за га, то на сьогодні ці цифри збільшилися

втричі. Існує думка, що на сьогодні мільйони гектарів перебувають у системі удаваних правочинів в розумінні Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України), так як під даним договором приховували всіма відомий договір купівлі-продажу орендних прав строком на 49 років.

Звертаємо увагу, що у постанові Верховного Суду України від 07 вересня 2016 року у справі № 6-1026цс16 зроблено висновок, що за удаваним правочином сторони умисно оформляють один правочин, але між ними насправді встановлюються інші правовідносини. На відміну від фіктивного правочину, за удаваним правочином права та обов'язки сторін виникають, але не ті, що випливають зі змісту правочину. Установивши, що правочин вчинено для приховання іншого правочину, суд на підставі статті 235 ЦК України має визнати, що сторони вчинили саме цей правочин, та вирішити спір із застосуванням норм, що регулюють цей правочин. Якщо правочин, який насправді вчинено, суперечить закону, суд ухвалює рішення про встановлення його нікчемним або про визнання його недійсним [1].

Емфітевзис являє собою передачу земельної ділянки у довгострокове користування. Укладаючи такий договір користування можна провести паралель із правом реалізації права на продаж такої земельної ділянки. Таким чином, на сьогодні в Україні оформлено понад 100 тис. договорів емфітевзису, що становить до 600 тис. га аграрних угідь, що стосується довгострокової оренди, то цифри аналогічні. Вживання терміну довгострокової оренди в даному випадку пояснюється тим, що раніше щодо земельних ділянок приватної власності такий строк міг бути невизначеним або договір укладався на невизначений строк, до прикладу хоч на 100 чи 500 років. На сьогодні законодавець врегулював це питання, але дане положення не поширюється на договори, що були укладені до 01.01.2019 року, відповідно до принципу не зворотної дії законів у часі, що закріплює ст. 5 ЦКУ [2].

З такої точки зору, виникає конфлікт інтересів, а тому однією із нагальних потреб після відкриття ринку землі буде легалізація цих правовідносин між власником паю та власником. Типовою буде ситуація, коли успадковується титульне обмежене право, тобто оплата за користування здійснена одним платіжем власнику, у свою чергу спадкоємець крім умовного права власності не отримує за таку земельну ділянку нічого, виняток лише становить право продажу третім особам.

Позиціонування даної думки охоплює широкий спектр суспільства, так як інколи розмежувати такі договори не так вже і просто. Інша сторона медалі, це те що договір емфітевзису не є прихованим договором купівлі-продажу, так як він не передбачає переходу права власності на земельну ділянку. Такий договір вважається проміжною ланкою між орендою та правом власності.

На сьогодні українське законодавство регулює даний інститут главою 33 Цивільного кодексу України [1] та главою 16 Земельного кодексу України (далі

– ЗКУ) [2]. Проаналізувавши ст. 407, 409 та 410 ЦКУ робимо висновок: особливістю даного інституту є те, що речові права встановлюються виключно на підставі договору, тобто лише власник земельної ділянки може надати її у використання іншій особі на умовах емфітевзису, де землекористувач у свою чергу зобов'язується вести господарство на власний розсуд з дотриманням вимог законодавства та договору, продукція – його власність; інтерес власника – отримання плати за користування такою земельною ділянкою, при цьому її обробіток та поліпшення корисних властивостей землі відносять до його обов'язків [1].

Як бачимо, різні точки зору породжують різні правові наслідки. Відкриття ринку землі породить колапс судової системи. Так як правонаступники або власники, вважаючи, що їх «обділили» грошовими коштами будуть оспорювати договори емфітевзису як такі, що є удаваними, а емфітевти доводити про законність таких договорів.

Таким чином, договір емфітевзису на сьогодні набуває все більшого поширення, але на законодавчому рівні це питання все ще залишається неврегульованим, що і породжує різні позиції з приводу цього в соціумі. Дана прогалина призводить до зловживань прав між сторонами, так як сторони вправі самостійно обирати умови договору відповідно до чинного законодавства, а в такому разі дуже легко опинитися в нерівному становищі з контрагентом. З одного боку існує більш ширша свобода вибору при укладенні, а з іншого небезпека потрапити у не вигідне становище. Земельна реформа має насамперед легалізувати статус права власності на землі та надати реальну, а не умовну вартість землі та створити ринкові умови з існуванням добросовісної конкуренції.

Список використаних джерел

1. Постанова від 07.09.2016 № 6-1026цс16 Верховний Суд України. Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61718485>
2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n2171>.
3. Земельний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

Нікітін М.О.

Студент 4-го курсу КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Корнєєв Ю. В.

кандидат юридичних наук,

доцент, доцент кафедри господарського та

адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РИНКУ

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1]. Не дарма так зазначено в Конституції України, весь світ заздрить Україні за її родючий чорнозем. З таким потенціалом в сільському господарстві ми мали б бути світовими лідерами в експорті ВДВ у розрахунку на гектар землі. Мені здається, що відміна мораторії має покращити цю ситуацію і сформувати земельний ринок.

У формування ринку землі велика історія перші спроби ухвалити закон «Про ринок земель» почались ще у 2011 році але не хотілось би розповідати всі дії які передували цьому закону тому розповім вже про його прийняття, тому що саме цей закон дав старт ринку землі. Ринок землі в Україні запрацював вже у цьому році, після того, як Володимир Зеленський став новообраним президентом в 2019 році то він дав доручення ухвалити до 1 грудня законопроект про ринок земель сільськогосподарського призначення та скасувати мораторій. В цьому законі зазначаються суб'єкти які можуть набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, а також кому забороняється мати таке право. Ще в цьому законі вказується якої площі земельні ділянки надаються суб'єктам. Зазначу, що закон був прийнятий 31 березня 2020 року, а набрав чинності 1 жовтня цього ж року. Варто зазначити, що цей законопроект передбачає, що з 1 червня 2021 року скасовується мораторій на продаж аграрної землі. Саме з цього приводу у громадськості виникло багато поглядів через які йдуть спори у суспільстві, через це хотів би висловити свою думку по цьому приводу. Коли тільки президент сказав про те, що найближчим часом буде прийнято такий закон я перечитав багато статей в інтернеті. Вивчаючи громадську думку я натрапив на одне соціологічне дослідження де зазначалось, що 2/3 опитаних громадян виступили проти скасування мораторію але в той же час 1/2 цих опитаних виступили за можливість продати свою землю, тож я до кінця не зрозумів, як громадяни віднеслись, до такого закону. Мабуть вони його просто не розуміють або вивчають його по статтям зі ЗМІ. Я вважаю, що цей закон має піти на користь розвитку земельних та економічних правовідносин. Щодо земельних правовідносин тепер власник земельної ділянки може вирішувати, що йому

робити з його власністю. Він може залишити її собі та розвивати свою справу, а якщо у нього немає такого бажання, то він може її продати або здати в оренду. Так ходить багато думок, що олігархи та іноземці викуплять всю землю за дуже маленькі гроші але в законі передбачені ці ситуації[2]:

- До червня 2023 року загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення не може перевищувати 100 га.
- До 2030 року не скасовується мінімальна ціна продажу виділених в натурі (на місцевості) земельних часток (паїв)
- Іноземці отримують право придбавати землю або частки в юридичних особах — власниках землі тільки в разі схвалення цього на референдумі.

Тож ми можемо сказати, що влада в свою чергу передбачає такі можливості, та додала зусиль щоб не допустити таких ситуацій. Але незважаючи навіть на ці норми зараз багато людей знаходять як обійти ці норми, скуповуючи за копійки право власності на землю. Але громадяни йдуть на такі дії самотійно, до таких дій їх ніхто не змушує.

На економічні відносини цей закон має вплинути також позитивно. Так вважаю не тільки я експерти Київської школи економіки Ольга Галиця та Олег Нів'євський стверджують «Якби не мораторій, то у 2018 році сільське господарство могло б згенерувати близько 35,8 млрд доларів доданої вартості замість фактичних 13,3 млрд доларів Без мораторію ВВП України у 2018 році міг би бути на 22,5 млрд доларів або на 17% більшим від фактичного рівня. Це і є ціна мораторію, яку сплачує вся Україна.» Я також вважаю, що відміна мораторію в першу чергу позитивно вплине на розвиток сільськогосподарського господарства. Після відміни мораторію має піти така динаміка : збільшення ВВП України, збільшення робочих місць, такі позитивні зміни підвищують рівень життя .

Отже, варто зазначити, що ЗАКОН УКРАЇНИ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» має позитивно вплинути на розвиток земельних та економічних правовідносин в умовах формування земельного ринку. Землі України мають дуже гарну родючість, такий фактор має позитивно впливати на економічні правовідносини, відміна мораторію нарешті дозволить громадянам вільно розпоряджатись своєю землею, що позитивно вплине на розвиток земельних правовідносин .

Список використаних джерел

1. Конституція України: станом на 16 верес. 2016р./ Верховна Рада України . Харків : Право, 2016. -67 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31 берез.

2020 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення 30.11.2020).

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Бакалінська О.О.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського та
адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Кібербезпека сучасної держави має прямий вплив на всі складові її політики. Голова КНР Сі Цзіньпін зазначив, що в наші дні національна безпека неможлива без її кібербезпеки, а модернізація країни неможлива без її інформатизації [1].

Кібернапади – це найбільші ризики, з якими може стикнутися будь-яка організація. За даними глобального огляду, проведеного об'єднанням ISACA тільки 38% респондентів вважають, що вони підготовлені до кібернападів, решта 83% відносять кібернапади до однієї з найнебезпечніших загроз для організації [2]. За наявності великого обсягу персональної та конфіденційної інформації, яку пересилають за допомогою електронних засобів, несанкціонований доступ до неї може спричинити серйозні наслідки. З огляду на вищенаведений вислів варто визначитися з термінами. До сьогодні в публікаціях можна зустріти різні поняття, що використовуються як синоніми, зокрема «безпека інформації», «інформаційна безпека», та «кібербезпека» [3], автори, підміняючи між собою ці поняття вводять суспільство в оману.

Поняття «безпека інформації» визначено в розділі 2 міжнародного стандарту-довідника 27000:2016, в якому визначається, що безпека інформації це збереження конфіденційності (2.12), цілісності (2.40) і можливості застосування (2.9) інформації. Крім того, можуть бути використані інші властивості інформації, такі як справжність (2.8), контрольованість, незаперечність авторства (2.54) і надійність (2.62) [4].

Вперше поняття інформаційної безпеки було визначено у Законі України від 09.01.2007 р. № 537-V «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», в якому, інформаційна безпека визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через:

неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [5].

Стандарт ISO/IEC 27032 – надає визначення «кібербезпеки» через категорію безпеки кіберпростору – збереження конфіденційності, цілісності та доступності інформації у кіберпросторі. При цьому, кіберпростором є середовище, що виникає внаслідок функціонування на основі єдиних принципів і за загальними правилами інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем [6].

Дослідження цієї проблеми можна розпочати з термінології, що її започатковано в міжнародному стандарті ISO/IEC 27032:2012. Серед науковців варто виділити праці: Алпеєва А.С., Архіпова О.Є., Чепуренко Я.О. Мохора В.В., Бакалинського О.О. Богданова О.М., Грибуніна В.Г., Горбатько О.В. Напрями розвитку кібербезпеки були описані Лебедєвим В., Огородніковим Д., Олейніком М., Прозоровим Д., Свищевим А., Є.В. Брежневим, А.А. Коваленком, О.О. Ілляшенком. Аналізу оцінки ризиків кібербезпеки у банківській сфері присвячено роботу Євсєєва С.П. та інших.

Наразі тема щодо безпеки у кіберпросторі є дуже актуальною для всього суспільства, оскільки це стосується кожного, хто стикається зі світом інформаційних технологій. При наявності подібних ризиків формування власного підходу до забезпечення кібербезпеки на сьогоднішній день представляється необхідним для будь-якої держави. Таким чином, розвиток такого нового типу протистояння, як інформаційне, перехід гонки озброєнь в гонку технічних озброєнь в кіберпросторі, що також обумовлює актуальність дослідження відносин держав в сфері кібербезпеки.

На думку фахівців збройних сил США в області кібербезпеки, в технічному плані повна адекватна система кіберзахисту передбачає побудову та використання таких основних підсистем: підсистеми захисту (Protection Capabilities), що забезпечує скритність випромінювань радіоелектронних засобів, систем і засобів зв'язку, комп'ютерну безпеку (Computer Security) і інформаційну безпеку (InfoSec); підсистеми виявлення (Detection Capabilities), що забезпечують розпізнавання аномалій в мережі за рахунок застосування систем їх виявлення; підсистеми реагування на зміни технічних параметрів і обстановки (Reaction Capabilities), що забезпечує відновлення (в тому числі реконфігурацію) і виконання інших процесів інформаційних операцій [7,8]. На думку окремих авторів, система кіберзахисту, створена відповідно до вищезазначених вимог, не забезпечує повною мірою кібербезпеки об'єкта інформатизації і, в першу чергу, органів державної влади та оборони. Забезпечення кібербезпеки цих органів має здійснюватися єдиною інтелектуальною системою кібербезпеки, що є частиною системи інформаційної

безпеки. При цьому в основу побудови перспективної системи кібербезпеки має бути покладено поняття еволюції системи, тобто здатність її адаптації через зміну параметрів під впливом зовнішніх і внутрішніх кіберзагроз (кібератак) і технологій, що застосовуються для протидії їм протягом свого життєвого циклу. Безумовно, що створення такої системи можливо лише шляхом поєднання всього спектру заходів державного регулювання від законодавчого регулювання до ефективного та відповідального правозастосування.

Стаття 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає, що кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [10].

Нажаль, дія вищевказаного Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» не поширюється на відносини та послуги, пов'язані із змістом інформації, що обробляється (передається, зберігається) в комунікаційних та/або в технологічних системах, соціальних мережах, приватних електронних інформаційних ресурсах в мережі Інтернет (включаючи блог-платформи, відеохостинги, інші веб-ресурси).

Проте, запровадження положень Закону у цій сфері може розглядатися як істотне порушення прав людини відповідно до положень Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод, зокрема ст. 10 Конвенції [12].

Національна система кібербезпеки представляє собою комплексну систему взаємодії низки державних органів, зокрема, Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національною поліцією України, Службою безпеки України, Міністерством оборони України та Генеральним штабом Збройних Сил України, розвідувальними органами, Національним банком України, діяльність яких спрямована на забезпечення кібербезпеки та взаємопов'язаних заходів політичного, науково-технічного, інформаційного, освітнього характеру, організаційних, правових, оперативно-розшукових, розвідувальних, контррозвідувальних, оборонних, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного і технічного захисту національних інформаційних ресурсів, кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Провідним суб'єктом національної системи кібербезпеки є Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України [13].

Реалізація положень Стратегії кібербезпеки України [9] та Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» передбачає розробку та застосування якісно нового законодавства в сфері кібербезпеки і оборони, що

засноване на напрацьованому за п'ять років гібридної війни досвіді та імплементації новітніх положень законодавства ЄС та США, зокрема, підлягають розробці наступні нормативні акти: Закон України «Про критичну інфраструктуру та її захист», Порядок віднесення об'єктів критичної інфраструктури, Порядок формування переліку об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, Реєстр об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, Перелік об'єктів критичної інфраструктури, Загальні вимоги з кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури, Протокол спільних дій як механізм взаємодії суб'єктів кіберзахисту, Положення про аудит інформаційної безпеки об'єктів критичної інфраструктури. Результатом впровадження зазначених нормативних актів має стати Комплексний огляд сектору безпеки і оборони, частиною якого має стати Національний огляд кіберзахисту.

Важливим кроком на шляху створення сучасної системи кіберзахисту України стало прийняття Постанови Кабінету Міністрів України № 518 від 19 червня 2019 року «Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури», якою встановлено: визначення загальних вимог з кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури; встановлення обов'язкових заходів забезпечення захисту від кібератак; запобігання порушенню конфіденційності; цілісності та доступності інформаційних ресурсів; сталого функціонування [14]. Варто відзначити, що розвиток законодавства в сфері кібербезпеки в Україні безпосередньо пов'язаний з євроінтеграційними прагненнями України та розвитком правового регулювання електронної комерції в межах СОТ [8, 11].

Забезпечення безпеки в кіберпросторі не вичерпується заходами державного регулювання і контролю, а в багатьох випадках залежить від свідомої і відповідальної поведінки учасників правовідносин, зокрема, суб'єктів господарювання.

Підвищений інтерес у кіберзлочинців викликає ринок криптовалют та електронної комерції. За допомогою різних способів здійснення атак, хакери здійснюють крадіжки електронних грошей безпосередньо у їх власників, або ж використовують для цього підручні ресурси – гаманці, біржі та інше. Кібератаки на суб'єктів господарювання та їх діяльність можуть набувати абсолютно різних форм. Це може бути фішинг, який здійснюється, наприклад, за допомогою розсилки електронних повідомлень співробітникам або використання шкідливого програмного забезпечення. Одним з ключових чинників, що сприяє попередженню кібератак є ефективна система захисту та жорстка система покарань кіберзлочинців, наприклад, така як існує у США.

Україна, на жаль, на даний момент не може похвалитися настільки розвиненим і вдосконаленим законодавством щодо притягнення до відповідальності за незаконні шкідливі дії хакерів¹. Важливим елементом безпеки господарської діяльності суб'єкта господарювання є політика

інформаційної безпеки та заходи корпоративного або інформаційного комплаєнса, що впроваджуються суб'єктом господарювання. Як правило, це певна сукупність правил, вимог, оцінки ризиків та рекомендацій, що визначають порядок інформаційної діяльності суб'єкта господарювання та особливості забезпечення безпеки його діяльності у кіберпросторі. Такі заходи забезпечують належний рівень безпеки інформаційних систем, та врахують такі елементи: (а) безпеку систем; (b) врегулювання інцидентів; (c) управління безперервністю бізнесу; (d) моніторинг та постійний аудит; (e) відповідність міжнародним стандартам; (f) розслідування інцидентів та притягнення винних до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Ибрагимова Г. Стратегия КНР в киберпространстве: вопросы управления интернетом и обеспечение информационной безопасности // Индекс безопасности. 2013. № 1 (104). С. 169–184
2. Стандарти ISO/IEC захистять від кіберзагроз. URL: <http://csm.kiev.ua> (дата звернення: 31.08.2016.)
3. Архипов А. Приставка кибер-: все ли очевидно// Захист інформації. 2016. № 3. Т. 18. С. 203-209.
4. Информационные технологии – Методы и средства обеспечения безопасности – Системы менеджмента информационной безопасности – Общие сведения и словарь. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ISO/IEC СТАНДАРТ 27000/ ISO/IEC 27000:2014 (E). URL: www.pqm-online.com (дата звернення 01.12.2020)
5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. 2007, № 12, Ст.102
6. ISO/IEC 27032:2012 Information technology – Security techniques -- Guidelines for cybersecurity. URL: www.iso.org/standard/44375.html (дата звернення 01.04.2019).
7. Паршин С.А., Горбачев Ю.Е., Кожанов Ю.А. Кибервойны – реальная угроза национальной безопасности? М.: КРАС АНД, 2011. 96 с.
8. Бородакий Ю.В., Добродеев А.Ю., Бутусов И.В. Кибербезопасность как основной фактор национальной и международной безопасности XXI века (часть 2) // Вопросы кибербезопасности. №1 (2). 2014. С. 5-12.
9. Про Стратегію кібербезпеки України: Указ Президента №96/2016 від 15.03.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>
10. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України № № 2163-VIII від 05.10.2017 р.// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст.403

11. Про кіберзлочинність. Конвенція Ради Європи від 21.11.2001. //Офіційний вісник України від 10.09.2007 — 2007 р., № 65, стор. 107, стаття 2535, код акта 40846/2007

12. Про захист прав людини і основних свобод. Європейська конвенція. від 04.11.1950. // Офіційний вісник України від 16.04.1998. 1998 р., № 13. № 32 від 23.08.2006. стор. 270

13. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 07.11.2018, № 2155-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2006, № 30, ст.258

14. Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури. Постанови Кабінету Міністрів України № 518 від 19 червня 2019 року.//Офіційний вісник України від 02.07.2019 — 2019 р., № 50, стор. 53, стаття 1697, код акта 94896/2019

15. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014.// Офіційний вісник України від 26.09.2014 — 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125

16. Біла книга. Пропозиції до політики щодо реформування сфери кібербезпеки в Україні Матеріал для обговорення (Policy Paper).

Іщенко Ю.В.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри загальнотеоретичного правознавства
та публічного права факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРАВА ЛЮДИНИ: РАЗОМ ЧИ ПРОТИ?

Сьогодні перед людством постають різноманітні і складні завдання, які обумовлені новітніми технологіями. Нові технології є настільки революційними, що можна стверджувати, що ми зараз спостерігаємо 4-ту промислову революцію. Ця революція кардинально змінить наше життя, нашу працю та наші відносини. Характерними ознаками 4-ї промислової революції є Інтернет, Штучний Інтелект (ШІ), робототехніка, великі дані (Big Data).

Підтвердженням цього є фрагмент Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації», в якому зазначається, що «індустрія 4.0 - оновлена концепція “розумного виробництва”, що ототожнюється з “четвертою промисловою революцією” та появою кіберфізичних систем. Індустрія 4.0 - наступний етап цифровізації виробництв та промисловості, на якому головну роль відіграють такі технології та концепти, як Інтернет речей, “великі дані”

(big data), “предиктивна аналітика”, хмарні та туманні обчислення, “машинне навчання”, машинна взаємодія, штучний інтелект, робототехніка, 3D-друк, доповнена реальність»[1].

Це невеличке дослідження буде торкатися лише ІІІ, як важливої складової проведення 4-ї промислової революції.

Як виглядає ІІІ?. Якщо дуже коротко, то це: 1) програмне забезпечення, яке вміє самостійно вчитися; 2) потужні можливості апаратної обробки даних; 3) неймовірні обсяги даних (інформації) [2, с.76].

Як зазначає Клаус Шваб, засновник і президент всесвітнього економічного форуму в Женеві у своїй книзі «Четверта промислова революція (2019), «характер змін що відбуваються, настільки фундаментальний, що світова історія ще не знала подібної епохи – часу як великих можливостей, так і потенційних загроз. Однак у мене (Клауса Шваба) викликає занепокоєння той факт, що лінійність (не революційність) мислення багатьох лідерів або їх занурення у поточні проблеми не дають їм можливості стратегічного осмислення дизруптивних сил та інновацій, які формують наше майбутнє [3, с.21]. Необхідно пояснити, що **дизруптивний (розриваючий) добір** — форма природного добору, яка проявляється у знищенні особин із середньою нормою та збереженні крайніх відхилень від неї. Дія дизруптивного добору відбувається тоді, коли умови зовнішнього середовища настільки змінились, що основна маса виду втрачає адаптивність, а переваг набувають особини з крайніми відхиленнями від середньої норми. Саме ці відхилення і відіграють адаптивну роль у нових умовах.

Широке застосування ІІІ в умовах реалізації 4-ї промислової революції створює як величезні переваги, так і не менш величезні ризики. В першу чергу можна вести мову про поглиблення нерівності в світі. Виникає надмірна концентрація технологій і ресурсів у незначній кількості країн і людей. Людина має винайти способи мінімізації проблеми концентрації ресурсів і технологій ІІІ з метою запобігання соціальних вибухів.

Які проблеми можна визначити і для сфери права для нашої країни? Я розгляну це питання в межах саме адміністративного права, яке безпосередньо торкається проблематики взаємодії людини і влади.

Автори підручника «Загальне адміністративно право» запропонували таке бачення мети адміністративного права:

Аналіз наведених конституційних норм дозволяє зробити висновок, що держава основним обов'язком органів державної влади та місцевого самоврядування визнає утвердження та забезпечення прав і свобод громадян. Зазначене завдання, будучи для останніх пріоритетним, має здійснюватися у точній відповідності до чинного законодавства із залученням до цього процесу приватних осіб. У разі порушення посадовими чи службовими особами вимог юридичних актів, що потягло завдання громадянину шкоди, він може ставити

питання про відшкодування за рахунок державного чи місцевого бюджетів завданих йому збитків. Досягнення зазначених цілей відбувається за рахунок адміністративного права, норми якого покликані конкретизувати наведені вище положення Конституції України. ... Таким чином, мета адміністративного права полягає у створенні юридичних умов для гарантування органами публічної влади, насамперед суб'єктами публічної адміністрації, прав та свобод людини і громадянина, реалізація яких відбувається у сфері публічного адміністрування[4, с.59-60].

Такий теоретичний концепт розуміння мети адміністративного права є цілком прийнятний. Але що відбувається з цим концептом в умовах проведення Четвертої промислової революції та запровадження ШІ? Пропоную розглянути декілька прикладів.

Почнемо з **першого прикладу**. В Університетському коледжі Лондона було реалізовано проєкт PanoptiCam. У невеликому скляному приміщенні на дерев'яному стільці знаходиться скелет **філософа Джеремі Бентама**, який прикрашений восковою головою, жилетом і курткою і який дивиться на студентів і відвідувачів. Проєкт PanoptiCam є каламбуром від "Паноптикону", типу інституційної будівлі, яка давно домінувала в спадщині Бентама. Як витвір архітектури, Паноптикон дозволяє вартовим спостерігати за людиною без того, чи може людина дізнатися, стежать вони чи ні. Базова установка Паноптикону Бентама полягає в тому: є центральна вежа, оточена клітинами (кімнатами). У центральній вежі знаходиться варта. У камерах знаходяться ув'язнені – або робітники, або діти, в залежності від використання будівлі. Вежа світить яскравим світлом, щоб вартові могли бачити всіх в камерах. Люди в клітинах, однак, не в змозі побачити варту, і тому повинні припустити, що вони завжди знаходяться під контролем. Основна ідея такого спостереження – існування «центральної» інспекції. Бранець паноптикона перебуває під асиметричним спостереженням: його бачать, але він не бачить. Завдання – забезпечити для влади прозорість соціуму, залишаючись невидимою для суспільства. Можна зробити центральну інспекцію за допомогою сучасних електронних засобів. Вам не потрібна кругла будівля, щоб зробити це. Справжнє серце паноптичної ідеї Бентама полягає в тому, що існують певні заходи, які краще проводити, коли вони знаходяться під контролем. Можемо розглядати паноптикон Бентама, як метафору сучасного спостереження за поведінкою людини. Якщо до паноптикона Бентама вдасться підключити ШІ, ми отримуємо державу із можливим тотальним державним контролем за своїми мешканцями [5].

Приклад другий. Останні п'ять років наша країна веде війну з потужним агресором. Необхідно мати на увазі, що ця країна-агресор вкладає значні зусилля для розвитку ШІ. Указом президента РФ від 10 жовтня 2019 року № 490 була затверджена Національна стратегія розвитку штучного інтелекту на період

до 2030 року. Таким чином, в умовах гібридної війни ми будемо мати ще війну у сфері запровадження ІІІ, а, про суті війну цих ІІІ.

Приклад третій. За даними міжнародної організації Transparency International Ukraine за 2019 рік Україні посідає 126 місце ва світі з 180 країн. Індекс сприйняття корупції в Україні в цьому році дорівнює 30. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – показник, який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International. Сама організація не проводить власних опитувань. Індекс розраховують на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. Для визначення оцінки України використано 9 джерел. Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня в житті суспільства[6].

До яких висновків ми можемо прийти? Питання полягало в тому, щоб зрозуміти, чи зможе ІІІ сприяти реалізації мети адміністративного права та забезпечення прав громадян в сфері публічно-правових відносин. Можна передбачити, що в сучасних економічних умовах, ведення проти України гібридної війни, доволі високої корумпованості державного апарату виникає спокуса використання ІІІ не для захисту прав особи, а для забезпечення тотального і постійного контролю за життям і діяльністю як фізичних, так і юридичних осіб. На жаль, відповідь на питання, яке винесено у назву цієї статті, скоріше полягає у тому, що ІІІ буде використаний у найближчій перспективі проти прав особи.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
2. Что делать, когда машины начнут делать все : Как роботы и искусственный интеллект изменят жизнь и работу / Малкольм Френк, Пол Рериг, Бен Принг; [пер. с англ. И.Савиной]. – Київ : Форс Україна, 2019. – 320 с.
3. Четвертая промышленная революция / Клаус Шваб [пер. с англ.]. – Київ : Форс Україна, 2019. – 208 с.
4. Загальне адміністративне право : навчальний посібник /Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко ; за заг. ред. Р. С. Мельник. - Київ : Ваіте, 2014. - 375 с.
5. The Panopticon / <https://www.ucl.ac.uk/bentham-project/who-was-jeremy-bentham/panopticon>
6. Transparency International / <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>

Бойко О. В.,
студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: **Голосніченко І.П.,**
професор кафедри господарського та
адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕМІЩЕННЯ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН ЕНЕРГОНОСІЇВ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Питання правового регулювання переміщення енергоносіїв досліджувалося в наукових працях В. М. Бойка, В. М. Науменка, Ф. Л. Жоріна, С. А. Терещенка, О. Т. Зими та інших. Попри наявність наукових праць за цією тематикою, за роки незалежності не створено єдиної усталеної законодавчої моделі функціонування ринку енергоносіїв, а також відсутнє єдине легальне визначення поняття «енергоносії». Чинні законодавчі акти з питань функціонування ринку енергоносіїв не відповідають євроінтеграційним прагненням України і потребують внесення змін до них. Постає необхідність вироблення Україною моделі практичної реалізації законодавчих норм щодо застосування заходів нетарифного регулювання до енергоносіїв [1, с. 134].

Правовою проблемою в процесі нетарифного регулювання переміщення енергоносіїв є відсутність нормативного визначення терміну «переміщення через митний кордон енергоносіїв» у Митному Кодексі України як основному нормативному документі з питань здійснення митної справи в нашій державі. Визначення вищезазначеного терміну фіксувалось у митному законодавстві раніше та досліджувалося з точки зору доктринальної юриспруденції [2, с. 22]. Відсутність у законодавстві про митну справу визначення цього поняття ускладнює процес перетину енергоносіями, в першу чергу паливно-мастильними матеріалами, українського митного кордону. Пропонуємо надати таке визначення поняття «переміщення енергоносіїв» - це безперервний процес, в результаті якого енергоносії потрапляють на митну територію України, за умови надання декларантами або їхніми представниками попередньої митної декларації на енергоносії та необхідних сертифікатів на них, а також отримання дозволу на транспортування енергоносіїв від підрозділу Енергетичної митниці Державної митної служби України після проходження енергоносіями митних формальностей до їхніх кінцевих споживачів. На наш погляд, отримання енергоносіїв споживачами є кінцевим етапом переміщення енергоносіїв.

Модернізацію процесу здійснення контролю за переміщенням енергоносіїв з боку митних органів України необхідно розпочинати з заходів, спрямованих на законодавче забезпечення та реформування діяльності Енергетичної митниці Державної митної служби України - спеціалізованого державного органу, що здійснює процедури митного контролю та митного оформлення електричної енергії, природного газу та паливно-мастильних матеріалів. Функціонування цього органу в митній системі держави відрізняє Україну від країн ЄС і пов'язане зі специфікою здійснення митних процедур щодо енергоносіїв в Україні та особливостями економічного районування [3].

Митний контроль та оформлення енергоносіїв в країнах ЄС може здійснюватися на будь-якій митниці на території ЄС, жодних спеціальних вимог до проведення вищезазначених процедур європейським митним законодавством не передбачено. У 1988 році Єврокомісією опубліковано документ під назвою «Внутрішній енергетичний ринок», який в подальшому сприяв формуванню єдиних засад функціонування європейського ринку енергоносіїв. В межах цього ринку застосовуються інші заходи адміністративного характеру, зокрема, створення нормальних умов «здорової «конкуренції для всіх виробників на ринку енергоносіїв, забезпечення безперервного постачання енергоносіїв, дотримання виробниками енергоносіїв екологічних вимог. Головною вимогою енергетичного ринку є конкурентоспроможні ціни. [3].

Реалізація цілей внутрішнього енергетичного ринку в ЄС стала можливою після демонополізації ринку електроенергії та запровадження системи ексклюзивних прав на постачання газу побутовим споживачам в певних регіонах для певних суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на території Європейського Співтовариства. Так, система ексклюзивних прав на постачання природного газу діє у Франції. Ексклюзивне право надається постачальнику Міністерством енергетики Франції, в разі виконання ним низки законодавчо встановлених вимог. При цьому, Франція є однією з енергонезалежних держав Співтовариства, енергонезалежність країни досягається французьким урядом за рахунок значних обсягів виробництва власної ядерної енергії (понад 75 %). Щодо України, то вона залишається енергетично залежною зі значним відсотком монополізації ринку. В нашій державі поняття «ринку енергоносіїв» вперше надано в Законі України «Про ринок електричної енергії в Україні», який ухвалено лише в 2017 році. До тексту цього нормативно-правового акту законодавець ввів поняття балансуєчої групи виробників за «зеленим» тарифом, що надає можливість на практиці зменшити вплив монополії на процеси ціноутворення на ринку енергоносіїв, проте правова природа відносин з купівлі – продажу зеленої енергії залишається недостатньо дослідженою та це питання не до кінця врегульованою на законодавчому рівні в Україні [4, с. 312].

На думку О. Т. Зимы, електроенергія як товар має своєрідну специфіку. Вона не відповідає трьом з чотирьох ознак товарів: не є річчю, не є стабільною та не є рухомою. Проте, відповідно до положень Митного Кодексу України, електроенергія є товаром. Це пов'язано насамперед з важливістю здійснення торгівлі електричним струмом для України, а також існуванням спеціальної системи транспортування та обліку електричної енергії в державі [2, с. 17]. Правове регулювання процесів переміщення енергоносіїв і, відповідно, застосування заходів нетарифного регулювання до них в межах Європейського Союзу здійснюється не нормами митного права ЄС, а нормами договірної права ЄС та країн – членів Європейського Союзу, які діють у сфері енергетики. Ключовим Договором є Договір про заснування Європейського Співтовариства, а регулювання політики в сфері енергетики відбувається через норми енергетичного *acquis* ЄС.

Процес адаптації норм енергетичного *acquis* ЄС в українське законодавство триває вже більше, ніж 16 років поспіль і дотепер не завершений [5, с. 294]. На нашу думку, процес імплементації в українське законодавство положень енергетичного *acquis* ЄС має здійснюватися поряд з екологічним *acquis* ЄС. Так, щодо паливно-мастильних матеріалів найчастіше використовується митний режим транзиту. Енергетичною митницею Держмитслужби України проводиться експертиза відповідності паливно-мастильних матеріалів, які переміщуються через митний кордон України. Під час проведення такої експертизи перевіряється відповідність пального стандарту Євро-5 та державному Технічному Стандарту якості пального, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України ще в 2014 році [6]. На території Європейського Союзу відповідність якості енергоносіїв екологічним стандартам передбачалася ще положеннями Єдиного європейського акту (1987 р.). Відповідно до положень Лісабонської Угоди, враховуючи внесені зміни до неї в 2011 році, ЄС відмовився від спільного ринку щодо торгівлі енергоносіями та почав застосовувати жорстку систему контролю якості енергоносіїв та перевірку їхньої відповідності екологічним нормам (наприклад, стандарт Євро-5 щодо бензинів) [7]. На нашу думку, в Україні слід розробити нову систему стандартизації якості палива, враховуючи особливості нафтопереробки в Україні, європейські підходи до здійснення такої стандартизації. Німецький законодавець під час розробки системи стандартів якості паливно-мастильних матеріалів застосовує «принцип ухилення від завдання шкоди», тобто, перевага надається реалізації одних інтересів без завдання шкоди для інших [8, с. 83]. Виробник палива несе відповідальність перед кінцевим споживачем, відповідно до положень законодавства ЄС про захист прав споживачів. Вважаємо, що українському законодавцю поряд із розробкою нової системи стандартизації паливно-мастильних матеріалів необхідно модернізувати законодавство про захист прав споживачів.

В ЄС, на відміну від України, розвинулася і продовжує свій розвиток доктрина вільного руху товарів, яка діє і щодо енергоносіїв [5, с. 294].

В Україні жодної доктрини щодо енергоносіїв дотепер законодавцем разом з практиками в галузі здійснення митної справи не розроблено. Вважаємо, що в Україні слід розробити державну доктрину щодо розвитку ринку енергоносіїв, через відповідні законодавчі ініціативи із залученням науковців та практиків. На наш погляд, застосування доктрини вільного руху товарів в Україні на даному етапі її розвитку неможливе через особливості проведення митних процедур щодо енергоносіїв в державі та необхідність подання попередньої митної декларації митним органам до початку проведення митного оформлення. Натомість доктрина вільного руху товарів вчинення зацікавленою особою таких дій не передбачає, бо в її основі лежить принцип без бар'єрної торгівлі, за яким немає необхідності подавати попередню митну декларацію на енергоносії.

Інші заходи адміністративного характеру, які застосовуються до енергоносіїв в Україні мають свої особливості. Доктрина вільного руху товарів, запроваджена в межах Європейського Союзу і успішно застосовується до енергоносіїв протягом тривалого часу в ЄС, не може бути повністю запозичена Україною через суттєві відмінності в процесі здійснення митних процедур до енергоносіїв в державі та особливостей здійснення державної митної політики та державної митної справи. В Україні за роки її незалежності не вдалося створити подібну доктрину стосовно переміщення енергоносіїв як товару через митний кордон держави. Вважаємо, що така ситуація склалася через відсутність в тексті чинного Митного Кодексу України нормативних визначень важливих для митної справи держави понять, в першу чергу поняття заходів нетарифного регулювання, колізійність норм українського антимонопольного законодавства, які тісно пов'язані з процесом здійснення митних процедур щодо енергоносіїв в Україні.

Список використаних джерел

1. Бурлака В. Г. Нафтопереробна промисловість України в умовах цінової нестабільності на світовому ринку нафти . Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 10. С. 134–140.
2. Зима О. Т. Митне право. Конспект лекцій. Харків : «Право», 2018.- 126 с.
3. А. Йонушка Європейський союз й Україна: співпраця з метою зміцнення енергетичної безпеки. Доповідь . Платформа громадянського суспільства Україна -ЄС https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/reportenergy_ukr.pdf
4. Про ринок електричної енергії : Закон України № 2019-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 27-28, ст.312
5. Право Європейського Союзу : Навчальний посібник. За ред. Р. А . Петрова. 4-те видання , змінене і доповнене. Київ. «Істина», 2011.-376с.

6. Про затвердження Технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових та котельних палив: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2013 р., № 927. Офіційний вісник України. 2014. № 2. Ст. 3.
7. Котенко О. М. Сучасний стан державного регулювання міжнародного транзиту енергоносіїв. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ms/2011_5_2/550.pdf
8. Р. Циппеліус Методика правозастосування. Київ.: «Юстиніан», 2016. – 192 с.

Костирін П.І.
студент магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Нормативно-правові акти, що визначають порядок організації забезпечення проведення митних експертиз в Україні, складають правові засади здійснення такого забезпечення як форми реалізації одного з головних завдань Державної митної служби України (далі - ДМСУ). Практичне значення удосконалення нормативно-правового забезпечення проведення митних експертиз в Україні полягає у сприянні законодавчому закріпленню, визначенню та врегулюванню пріоритетного напрямку діяльності держави, а саме, здійснення митних експертиз в державі.

Дослідження правових актів національного законодавства дозволило виділити такі рівні правового регулювання організації забезпечення проведення митних експертиз в Україні: законодавчий; підзаконно-відомчий. Це вибудовує чітку ієрархію нормативно-правових актів, створює певний порядок та є підставою для узгодження нормативно-правових актів: як певну обов'язковість акта взагалі, так і пріоритетність його щодо іншого.

При цьому, порушуючи питання удосконалення нормативно-правового забезпечення проведення митних експертиз в Україні необхідно наголосити на наступному принциповому положенні: у сучасних умовах можна і необхідно вести мову не стільки про удосконалення, скільки про створення нормативної бази проведення митних експертиз в Україні.

Кожного разу під час здійснення управлінських трансформацій спеціалізований орган з питань експертизи та досліджень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику не набував статусу установи яка входить до системи судових експертних установ України.

Станом на листопад 2020 року нормативною основою здійснення експертної діяльності у функціонуючій ДМСУ виступає Митний кодекс України (далі - МКУ), Положення про Спеціалізовану лабораторію з питань та досліджень ДМСУ (далі – СЛЕД ДМС) (затверджено наказом Державної митної служби України від 12.11.2019 № 29).

Система митних експертиз в Україні ґрунтується на принципах:

- верховенства права;
- поваги до прав, свобод, гідності людини;
- публічного контролю здійснення митних експертиз;
- об'єктивності і повноти дослідження;
- врахування балансу інтересів держави, суспільства та окремої особи;
- незалежності судово-експертної діяльності;
- соціальної спрямованості, збалансованості, пропорційності, диференційованого підходу, оптимальності, ефективності, сталості та гнучкості.

Зазначені принципи повною мірою співвідносяться із загальними положеннями судової експертної діяльності в Україні.

Сьогодні основними завданнями СЛЕД ДМС є: забезпечення реалізації державної політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства; проведення досліджень та здійснення експертної діяльності у митній сфері; здійснення відповідно до законодавства попередньої оцінки майна, вилученого, конфіскованого за порушення митного законодавства.

Аналіз зазначених завдань у їх порівнянні з поняттям судової експертизи визначеного у положеннях відповідного закону. Так, ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» наголошено, що судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є, або будуть предметом судового розгляду. Атестовані відповідно до Закону України «Про судову експертизу» судові експерти включаються до державного Реєстру атестованих судових експертів, ведення якого покладається на Міністерство юстиції України.

Особа або орган, які призначають або замовляють судову експертизу, можуть доручити її проведення тим судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів, або іншим фахівцям з відповідних галузей знань, якщо інше не встановлено законом.

Таким чином, за своїм змістом митні експертизи є категорією, сумісною з поняттям «судова експертиза». Проте, нажаль, серед джерел нормативно-правового регулювання митних експертиз не можна виділити положення такого важливого законодавчого акту як Закону України «Про судову експертизу» та підзаконних нормативно-правових актів, пов'язаних з реалізацією положення цього законодавчого акту.

Проте, сформульовані в зазначеному законодавчому акті норми потребують не лише вдосконалення та уточнення, а й формування нового принципу роботи судових експертів. Перш за все це стосується статей, які закріплюють основні засади здійснення судово-експертної діяльності, визначають статус судових експертів, та забезпечують їх самоврядування.

Тривалий час в Україні основна кількість проведення судових експертиз припадала на державні судово-експертні установи Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ та Міністерства охорони здоров'я, які по суті були експертними «монополістами».

Водночас необхідно зазначити, що у фаховій літературі правове регулювання експертної діяльності традиційно розглядалося переважно у контексті дослідження судової або судово-медичної експертизи. Зокрема, зусилля вчених були спрямовані на вдосконалення нормативних приписів і криміналістичних рекомендацій щодо ефективного використання в процесі доказування у кримінальних справах спеціальних знань.

Обумовлені розвитком суспільних відносин сучасні тенденції застосування спеціальних знань, мають своїм наслідком появу нових видів експертиз, висновки яких хоча і можуть використовуватися у судовому засіданні, але які не є судовими експертизами за своєю формою. Наразі експертна діяльність вийшла за межі традиційного розуміння судової експертизи, як свого часу судова експертиза вийшла за межі криміналістики, і набула ознак суспільно значущої діяльності з надання публічних послуг.

Правовідносини, що виникають у процесі організації і здійснення експертної діяльності, регулюються не тільки кримінально-процесуальними нормами та відповідними положеннями Закону України «Про судову експертизу». Сьогодні, в країні триває судова реформа, а судова експертиза є однією із складових судової системи. Після зміни процесуального законодавства, з'явилася додаткова потреба врегулювати законодавство у сфері судової експертизи, та подати відповідний системний законопроект.

Практика проведення судових експертиз, запити тих, для кого проводиться судова експертиза вийшли за межі чинного законодавства, і регулюються підзаконними актами, рішеннями судів та роз'ясненнями органів виконавчої влади. І найголовніше, до сьогоднішнього дня в сфері судової експертизи не подолані тенденції до «публічної централізації» експертної діяльності через організаційно-управлінський вплив Міністерства юстиції. Така ситуація є неприйнятною, враховуючи специфіку роботи експертів у сфері митних експертних досліджень, та впливає на сам факт незалежності фіскальної системи.

Стаття 7 Закону України «Про судову експертизу» (Суб'єкти судово-експертної діяльності), передбачає, що «Судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в

інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом.

До державних спеціалізованих установ належать:

науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;

науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;

експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз».

Таким чином, аналіз змісту цієї правової норми доводить абсолютну відсутність врахування специфіки діяльності ДМСУ в контексті необхідності проведення експертних досліджень. Зазначене можна пояснити і тим, що на час вступу в дію Закону, у далекому 1994 році лише формувалися вітчизняна митна система. Проте, і в подальшому не мали місце спроби зрушити проблему з «точки».

На мою думку, необхідно вносити зміни та доповнення до положення ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», зокрема, шляхом виключення словосполучення «кримінальному провадженні» та доповнення переліку судово-експертних установ «експертні установи Державної митної служби України».

Запропонувати зміни до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» (Суб'єкти судово-експертної діяльності) та викласти її диспозицію у такій редакції: «Судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом.

До державних спеціалізованих установ належать:

науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;

науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;

експертні установи Державної митної служби України;

експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України».

Вважаю, що на сьогодні, за відсутності прив'язки до положень Закону України «Про судову експертизу», забезпечення проведення митних експертиз в частині нормативного регулювання спирається у першу чергу на положення Митного кодексу України. Відповідно питанням забезпечення проведення митних експертиз приділено положення Глави 50 МК України «Митні експертизи» (яка насправді складається лише з двох статей):

стаття 356 «Взяття проб (зразків) товарів»;

стаття 357 «Операції із взятими пробами (зразками) товарів».

Згідно з частиною другою ст. 357 МК України, дослідження (аналізи, експертизи) проводяться експертами спеціалізованого органу з питань експертизи та досліджень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, чи його відокремленого підрозділу або інших експертних установ (організацій), призначених органом доходів і зборів. Зазначені дослідження (аналізи, експертизи) проводяться з метою забезпечення здійснення митного контролю та митного оформлення і не є судовими експертизами.

Відповідно до частин восьмої та дев'ятої ст. 357 МК України, за результатами проведених досліджень (аналізів, експертиз) експерт готує висновок за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

У висновку про результати дослідження (аналізу, експертизи) зазначаються: 1) місце і дата проведення дослідження (аналізу, експертизи); 2) ким і на підставі якого документа проводилося дослідження (аналіз, експертиза); 3) питання, поставлені перед експертом; 4) об'єкти дослідження (аналізу, експертизи); 5) матеріали і документи, надані експерту; 6) зміст та результати дослідження (аналізу, експертизи) із зазначенням методів їх проведення; 7) оцінка результатів дослідження (аналізу, експертизи), висновки та їх обґрунтування.

Таким чином, з метою забезпечення здійснення митного контролю експерти спеціалізованого органу з питань експертизи та досліджень центрального органу Державної митної служби України мають право проводити дослідження (аналізи, експертизи) та складати за їх результатами відповідний висновок.

Зазначений висновок може бути використано у процесі розгляду судової справи. Так, наприклад, відповідно до ст. 72 Кодексу адміністративного судочинства України, доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків.

Частиною другою ст. 74 Кодексу адміністративного судочинства України визначено, що обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування.

Водночас питання використання висновків лежить в межах судової дискреції і залежить виключно від позиції суду (судовий угляд). Зазначене стає неможливим при використанні висновків судової експертизи. У випадку залучення судового експерта суд зобов'язаний використати у процесі його висновок, а при незгоді, – викласти обґрунтування цього у судовому рішенні.

Тому висновки експертизи є більш «сильнішими» аргументами у процесі доказування у будь-якому процесі.

Найсуттєвішим положенням, яке вказує на винятково важливе місце доказів, що містяться у висновках експертів у процесі доказування і безпосередньо в їхній перевірці, є те, що характер викладених у них даних дає змогу повністю реалізувати завдання, пов'язані з перевіркою їхньої належності, допустимості, достовірності та достатності. Власне ці елементи і визначають собою характер діяльності, пов'язаної з перевіркою доказів загалом. У цих критеріях перевірки простежується органічний взаємозв'язок таких елементів процесу доказування, як перевірка й оцінка доказів. Належність, допустимість, достовірність та достатність водночас є і змістом оцінки доказів.

Відображена у цих доказах інформація дає можливість з точністю встановити відносність (належність) до розслідуваної справи тих відомостей, що становлять зміст доказів. У сукупності з іншими доказами ці дані точно окреслюють межі достатності одержаного доказового матеріалу з метою проведення оцінки окремої події.

Іншим найсуттєвішим критерієм оцінки висновків експертів, виступає встановлення відповідності цих доказів вимогам допустимості.

Процесуальною наукою допустимість визначається як законність, правомірність використання доказів для встановлення істини у справі. Тому, насамперед, допустимість доказів визначається допустимістю джерела, у якому міститься доказ. У зв'язку з цим вважається найбільш правомірним визначення допустимості як законності джерела, умов і способів одержання доказів.

Лише висновок судового експерта повною мірою відповідає зазначеним вимогам достовірності та допустимості.

У прямій залежності з зазначеними положеннями перебувають організаційно-управлінські аспекти побудови внутрішньої структури СЛЕД ДМС та її місця у системі ДМСУ (Міністерства фінансів України).

Створення такого дієвого механізму має в Україні незавершений характер. Тобто, в Україні наявні проблеми щодо повноцінної охорони системи розвитку системи митних експертиз, а тому існує суспільна потреба на виконання

державою своєї функції щодо забезпечення здійснення митних експертиз в Україні.

Саме тому, метою удосконалення нормативно-правового забезпечення проведення митних експертиз в Україні, розвитку системи митних експертиз в Україні є реалізація цілісної політики держави щодо здійснення митних експертиз в Україні, відповідно до національних інтересів, загальноєвропейських демократичних настанов у процесі удосконалення правового життя суспільства шляхом наближення суспільної практики до потреб сталого, демократичного та правового суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 29.11.2020).
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005р.,- № 2747-IV:// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 29.11.2020).
3. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/print> (дата звернення: 29.11.2020).
4. Положення про Спеціалізовану лабораторію з питань експертиз та досліджень ДМСУ: наказ ДМС № 29 від 12.11.2019,. URL: <http://https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 09.08.2020).

Ярош І. С., Балінська В. О.

студенти 3 курсу,

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Голосніченко Д. І.

д. ю. н., доцент, професор

кафедри господарського та адміністративного

права КПІ ім. Ігоря Сікорського

НОВІТНІ ШЛЯХИ ОТРИМАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ЗРУШЕННЯ ТА НЕДОЛІКИ

З появою у 2012 році Закону України «Про адміністративні послуги» розпочався новий етап у перетворенні України на сервісну державу та розвитку сфери адміністративних послуг, яка містить в собі систему електронних послуг.

Статтею 9 цього Закону закріплено можливість особи отримати адміністративні послуги в електронній формі через Єдиний державний портал адміністративних послуг (далі – ЄДПАП) [1]. Особливу увагу привертає можливість використання системи електронних послуг з метою отримання бажаних послуг в період карантину, оскільки змога реалізувати своє право на звернення та отримання послуги онлайн сприяє зниженню ризику поширення особою вірусу або ризику зараження цієї особи в ході відвідування громадського місця.

Цілком зрозуміло, що окремі адміністративні послуги можуть надаватися в електронний спосіб як безпосередньо суб'єктами надання адміністративних послуг, так і центрами надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП). Статтею 17 ЗУ «Про адміністративні послуги» наголошено, що надання адміністративних послуг в електронній формі та доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги з використанням мережі Інтернет забезпечуються через Єдиний державний портал адміністративних послуг, який є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні [1].

Однак, станом на сьогодні, крім ЄДПАП, функціонує також інша електронна система, призначенням якої є надання адміністративних послуг в електронній формі. Мова йде про Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Портал Дія» (далі – Дія), створення якого відбулося в грудні 2019 року згідно із Положенням про Єдиний державний веб-портал електронних послуг, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1137 [2]. Створення Дії є прогресивним рішенням і має свої переваги, однак нами помічена законодавча колізія в цьому питанні.

Зокрема, п. 3 згаданої Постанови Кабінету Міністрів (далі – Постанова) установлює, що Єдиний державний веб-портал електронних послуг виконує також функції Єдиного державного порталу адміністративних послуг [2], що прямо суперечить положенням Закону України «Про адміністративні послуги». Оскільки цей закон не лише не згадує про таку електронну систему як Дія, а й прямо встановлює, що тільки ЄДПАП є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні.

Крім того, хоча п. 3 Постанови встановив положення, за яким Дія має замінити ЄДПАП, на сьогодні продовжують одночасно працювати одразу дві ці електронні системи, що може заплутати пересічного громадянина, який виявить бажання звернутися за отриманням адміністративної послуги онлайн.

Варто зазначити, що ЄДПАП містить сьогодні більшу кількість адміністративних послуг, які можна отримати, однак впродовж цього року в Дію активно додавалися все нові і нові адміністративні послуги. Водночас вагомим недоліком ЄДПАП є те, що він досі працює в пілотній версії, в той час як Дія одразу почала функціонувати як повноцінна електронна система, що постійно вдосконалюється.

Зрозуміле рішення законодавця нагально створити широкі можливості для суспільства щодо отримання послуг через мережу Інтернет. Втім сам факт того, що замість повноцінного запуску ЄДПАП та його вдосконалення була створена нова електронна система, положення про яку прямо суперечать на сьогоднішні положення законодавства, оскільки закон завжди має вищу юридичну силу супроти постанов виконавчої влади, викликає багато питань та суперечок.

Отже, нагальною є потреба усунути вищезазначені недоліки. На нашу думку, найдоцільніше буде внести зміни до законодавства, за якими ЄДПАП буде замінено Дією. Також необхідно буде припинити функціонування ЄДПАП, що також збереже бюджетні кошти. Така наша позиція базується на фактах, згідно з якими Дія активно модернізується і розвивається, тому в недалекому майбутньому вона передбачатиме ту ж кількість послуг, що і ЄДПАП, а також вона не потребує повноцінного запуску, як ЄДПАП, оскільки уже працює в повному обсязі.

Ще одним питанням, яке постає в процесі створення системи електронних адміністративних послуг є те, що різні органи влади створюють власні сервісні сайти, якими також передбачається надання адміністративних послуг. Ці системи зазвичай не мають автоматичної взаємодії як з ЄДПАП, так і з Дією, що прямо суперечить бажанню законодавця об'єднати все в єдину систему.

Єдина система електронних послуг розуміє під собою те, що електронні послуги надаються за принципом «єдиного вікна». Як зазначає Н. Розмаріцина, цей принцип полягає в об'єднанні та взаємоприспосуванні відповідних урядових послуг за рахунок єдиного інтерфейсу, який є доступним для фізичних та юридичних осіб у межах ефективно інтегрованого процесу, що напрямлений на потреби і побажання особи. Надання послуг в рамках інтегрованої системи за принципом «єдиного вікна» являє собою процес об'єднання адміністративних послуг в такий спосіб [3, с. 2]. Таким чином, існує нагальна потреба у прийнятті єдиних законодавчих вимог до сервісних сайтів органів, які надають адміністративні послуги, з метою забезпечення принципу «єдиного вікна», тобто об'єднання всієї інформації в єдиній інтегрованій системі. Також для ефективного надання адміністративних послуг через єдину електронну систему необхідно систематизувати та уніфікувати окремі послуги з метою усунення подрібнення однієї послуги на декілька окремих.

Разом з тим, варто наголошувати й на інших моментах розбудови системи надання адміністративних послуг.

Зокрема, позитивним є те, що надання споживачам можливості отримувати адміністративні послуги онлайн демонструє інноваційний підхід влади до реалізації норм, закріплених адміністративними нормативно-правовими актами.

Доцільно зазначити, що у період поширення комп'ютерних технологій, створення єдиної електронної системи надання адміністративних послуг значно

спрошує процедуру отримання споживачами необхідної послуги, а також відкриває ширші можливості для людей з інвалідністю та пенсіонерів, які можуть реалізувати свої права через Інтернет, не докладаючи зусиль для багаторазового відвідування ЦНАПу та витрати часу в чергах.

Сьогодні, коли через карантин ЦНАПи та надавачі послуг не завжди працюють у звичному режимі і, враховуючи це, стає важко отримати певні адміністративні послуги безпосередньо на місці або неможливо отримати послугу в короткий проміжок часу, система надання електронних послуг уже доводить свою користь та важливість. Наприклад, на початку карантину, коли більшість ЦНАПів надавали лише електронні послуги або в порядку електронної черги, вінницькі ЦНАПи надали понад 3800 різних послуг [4].

Водночас зростання рівня інформаційних загроз, зокрема в період карантину, також змушує замислитися над належним рівнем безпеки електронної системи надання адміністративних послуг. З огляду на те, що створення електронної системи надання адміністративних послуг передбачає внесення суб'єктами звернення своїх персональних даних в особисті електронні кабінети, ми вважаємо за необхідне посилити заходи інформаційної безпеки з метою захисту наданих особами персональних даних.

На нашу думку, здатність суспільства в період карантину реалізувати свої права з отримання потрібних адміністративних послуг є мірилом ступеня розвитку держави, що, у свою чергу, спонукає удосконалювати процеси надання адміністративних послуг шляхом розвитку системи електронних послуг.

З метою сприяння покращення процедури надання електронних адміністративних послуг ми пропонуємо:

1. Припинити роботу ЄДПАПу та збільшити кількість адміністративних послуг, що може отримати особа, користуючись Дією;

2. Внести відповідні зміни до нормативно-правових актів, в першу чергу - до Закону України «Про адміністративні послуги»: виключити положення, що визначають функціонування ЄДПАПу та доповнити закон нормами, що закріплювали б право особи на електронне звернення з метою отримання адміністративної послуги за допомогою Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Портал Дія»;

3. Розробити належну систему захисту, що забезпечувала б право особи на захист персональних даних, що надаються особою в ході створення особистого кабінету з метою отримання електронної адміністративної послуги.

Вважаємо, що ці пропозиції розширять можливості особи щодо отримання адміністративних послуг та забезпечать належну реалізацію задумів держави щодо надання адміністративних послуг за принципом «єдиного вікна».

Список використаних джерел

1. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст.409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 28.11.2020).
2. Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.11.2020).
3. Розмаріцина Н. А. Особливості реформування системи надання адміністративних послуг в контексті Концепції адміністративної реформи. *Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни*: зб. тез наук.-практ. конф. за міжн. участю, м. Харків, 24 листоп. 2016 р. Харків, 2016. С. 1-7. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-5/doc/1/27.pdf> (дата звернення: 28.11.2020).
4. За час карантину адміністратори прозорих офісів надали понад 3800 різноманітних послуг. *Вінницька міська рада*: офіц. сайт. 6 травня 2020. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Lists/CityNews/ShowNews.aspx?ID=6929> (дата звернення: 28.11.2020).

Куц П.Р.

здобувач вищої освіти

Національний авіаційний університет

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Специфіка національних ринкових відносин полягає в тому, що всі суб'єкти господарювання постійно діють в умовах невизначеності та ризику.

У науковій літературі існує класифікація загроз економічній безпеці суб'єктів господарської діяльності: за місцем виникнення: внутрішні; зовнішні; за природою виникнення: політичні; кримінальні; конкурентні; контрагентні; за ймовірністю виникнення: явні; приховані; за наслідками: загальні; локальні; за відношенням до людської діяльності: об'єктивні (зумовлені стихійними природними явищами: землетруси, повені тощо); суб'єктивні (зумовлені діяльністю людини); за об'єктами посягань: інформація; матеріальні і нематеріальні активи; персонал; ділова репутація; за можливістю прогнозування: прогнозовані; непрогнозовані; за ймовірністю настання: катастрофічні; значні; незначні; за сферами виникнення: економічні; фізичні; психологічно-інформаційні [1]

Суб'єкти господарської діяльності всіх форм власності посідають важливе місце в економіці країни, є гарантами стабільності цивільного суспільства та економічної безпеки держави. Вони впливають на країну, беруть участь у розвитку сучасних технологій, створенні робочих місць, розширенні експорту, збільшенні податкових надходжень до бюджету. Згідно зі ст. 55 Господарського кодексу України суб'єктами господарювання визнають учасників господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, окрім випадків, передбачених законодавством [2].

Суб'єктами господарської діяльності є: 1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК і ЦК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [3, с.15].

Під господарською діяльністю у ГК України розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, що спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Її здійснюють для досягнення економічних і соціальних результатів, може бути некомерційною (без мети одержання прибутку) та комерційною (з метою одержання прибутку) [3, с.15-16].

Під економічною безпекою СГД розуміють стан його стабільної діяльності, за якого забезпечується захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, досягається мета діяльності підприємства у вигляді отримання прибутку [1].

Правове ж забезпечення регулюється законодавчими нормативними актами: кодексами та законами України, а також підзаконними нормативними актами.

Так наприклад, у Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» підкреслено необхідність забезпечення належного рівня соціально-економічного розвитку держави, створення умов щодо налагодження взаємовигідної співпраці, зокрема в частині інтеграції в систему міжнародної співпраці [4].

Підсумовуючи вищезазначене, варто зауважити про відсутність законодавчого визначення категорії «економічна безпека». З цією метою потрібно прийняти доповнення до чинного Закону України «Про національну безпеку України» в частині регулювання питання економічної безпеки. Вважаємо, що процес удосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення належного рівня економічної безпеки держави потребує

своєчасного реагування у відповідності до міжнародних правових норм законодавства.

Список використаних джерел

1.Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/ekonomika/ekonomichna_bezpeka_pidpriyemstv_-_ortinskiy_vl/.

2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV // ВВР України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

3.Правове забезпечення безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні : навчальний посібник / В. В. Сергієнко, А. С. Пешкова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 140 с.

4 України. URL : <https://goo.gl/p7awbr>. 13. Стратегія сталого розвитку «Україна–2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://goo.gl/ESSzky>.

Стоколос В.В.

студент магістратури

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Акімова О.А.,

кандидат філософських наук

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ЕПОХУ НЕОЛІБЕРАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Ми живемо в епоху сучасної комунікативної реальності, де непередбачуваність подій державницького масштабу, змушує регулятора проходити екстерном етап знайомства з існуючим станом речей. На сьогоднішній день, політика соціального характеру багатьох держав прямо залежна від зовнішніх економічних екстерналій та ситуації у світі. Епоха глобалізму диктує умови, де криза фінансового блоку однієї держави не проходить непоміченою для її країни-сусіда, а відтак, у подібних питаннях необхідна чітка міжнародна координація політичних дій.

Історично, найбільш соціально-орієнтованою інтелектуальною традицією виступав демократичний соціалізм. Якобінізм Гракха Бафера та революційний гуманізм французького утопіста Луї Огюста Бланкі возвели в абсолют ідеї суспільної справедливості в кінці 18 століття. Саме Велика Французька

революція створила продукт всесвітньо-правого спадку – Декларацію прав людини та громадянина 1789 року. Це був перший континентальний нормативно-правовий акт соціально-доктринального характеру в Європі. Фундамент цих поглядів закріплювала й концепція Фабіанства Сесіла Шарпа, яка почала домінувати в англо-саксонській політичній традиції. А відтак, система європейської соціальної стратифікації того часу змінила вектор свого розвитку на побудову державної інституціональної інфраструктури, яка стала сприйматися в якості механізму задоволення потреб робітничого класу, а не духовенства та монархії, як в минулі часи. Політика представництва «No taxation without representation» мала місце і в США, однак домінація ідей соціального дарвінізму відкинуло Америку від традиційного фарватеру світової соціальної політики до часів Великої депресії. Саме 1934 рік та застосування економічної моделі Джона Кейнса можна вважати рубіконом для англо-саксонського світу. Реформування Федеральної резервної системи, реструктуризація банківської системи, ліквідація механізму золотого стандарту, девальвація долара, прийняття статуту Вагнера у 1935 році. Все це стало причиною створення нової моделі соціальної політики в Сполучених Штатах.

Точкою неповернення для Європи ж стала Друга Світова війна та її наслідки. Це змусило Британію ще у воєнні часи приймати нову соціальну доктрину. Зокрема модель парламентаря Уільяма Беверіджа була створена у 1942 році з цією метою. [1] Новацією виступала трирівнева типізація соціального захисту, де держава надавала соціальні гарантії всім громадянам, роботодавець – своїм працівникам, а робітник створював особисті додаткові соціальні гарантії власноруч. Були введені такі поняття, як безумовні виплати дітям та негативна шкала оподаткування. Оскільки після 1934 року було створено Британська Співдружність Націй, то подібна політика імплементувалась в Індії, Австралії та деяких країнах Близького Сходу. Держава загального добробуту або «welfare state» - саме ці лозунги лунали після запровадження Великобританією політики соціального дискурсу.

Друга Світова війна досить сильно вплинула і на ідеї гендерної рівності, оскільки в умовах, де чоловіки відправлялися на фронт, жінки змушені були виконувати тяжку роботу, яка раніше покладалася на представників сильної статі. Як результат так званий «Gender Gap» був значно зменшений за своїми масштабами.

Останнім етапом розвитку соціальних моделей для англосаксонського світу став етап 1980-х років, де замість кенійсманства прийшли дві нові концепції – тетчеризм та рейганоміка. Так званий, неоконсерватизм створював нові умови побудови деєтатистської економічної системи. [2]

На даний момент наука політичних ідеологій займається певною ексгумацією цінностей та матеріалів аналітичного характеру. З'являються нові течії неомарксизму та популяризуються раніше невідомі вчені, такі як

Олександр Лівшиц або Евальд Ільєнков. Все це призводить до переорієнтації структури цінностей деяких політичних течій. Демократична партія Сполучених Штатів Америки вже більш схильна до ідеалів соціалізму, ніж до класичного лібералізму чи соціал-демократії. Лібертаріанці та мінархісти виступають з підтримкою ідей впровадження безумовного базового доходу, а соціалістична партія Франції у 2017 році вперше в історії отримала лише 30 місць в парламенті. Такі кардинальні зміни продукують нові умови існування соціальної політики.

Варто зазначити, що 21 сторіччя відкриває простір для нових моделей соціального захисту. Людство більше не знаходиться в дихотомії вибору між комунізмом та капіталізмом, а відтак радикальні форми економічного ладу не користуються суттєвою популярністю в суспільстві. На мою думку, сучасний компас політичних ідеологій в питаннях соціальної рівності починає зміщуватися до правого вектору. Ідеї соціалістичних партій вже не розглядаються суспільством в контексті соціальної справедливості. Позиції гендерної рівності, квотування та надання пільг вже більш характерні для централізму та лівоцентризму. Це спадок від так званого неоконсерватизму Маргарет Тетчер та Рональда Рейгана, де громадян намагалися прирівняти не тільки в правах, але й в можливостях їх реалізації. І син прем'єр-міністра, і син звичайного інженера мають право вступити до ВУЗу, однак перевага буде на боці сина голови уряду. Ідеї Тетчер та Рейгана полягали в створенні рівної системи можливостей, яка б нівелювала класову диференціацію. Однак ще Фрідріх фон Гаєк писав про те, що система соціальної допомоги продукує ієрархію цінностей, де певна категорія громадян залишається в привілейованому становищі. [3; с.132] У неї створюються власні лобі групи з опцією політичного представництва, де політики використовуючи спекулятивні обіцянки, прагнуть зайняти місце у владі. Все це здатне приводити до популізму, який значно знижує інтелектуальні бар'єри потрапляння в політику для кандидатів.

Основною тенденцією сучасної соціальної політики є ідеї глобалізму та пошуку шляхів колективного подолання світових проблем. Основні лінії контакту проходять навколо Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу. Наприклад, питання голоду у 21 столітті вирішує не окрема держава, яка має подібні проблеми, а Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку, Дитячий фонд «ЮНІСЕФ» і так далі. На сьогоднішній день соціальні питання світового масштабу вирішуються в рамках суб'єктного складу людини, а не громадянина. Така модель соціальної політики покликана знищувати рамки національних ознак перед загрозами гуманітарного масштабу.

А відтак, сучасна система соціальної політики знаходиться на стадії доктринальних видозмін. Змінюється вектор політичного представництва, що

тягне за собою наслідки ідеологічного характеру. Вагомою складовою сучасного стану соціальної політики також є тенденції глобалізму в фарватері ідей яких і рухається світ.

Список використаних джерел

1. Beveridge W. A. Beveridge Report [Електронний ресурс] / A. Beveridge // UK parliament. – 1942. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/livinglearning/coll-9-health1/coll-9-health/>
2. Reagan's Economic Legacy [Електронний ресурс] // BLOOMBERG. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2004-06-20/reagans-economic-legacy>.
3. Hayek, Friedrich August von Road to slavery / Per. from English M. : New publishing house, 2005 .-- 264 p. (Liberal Mission Foundation Library) / ISBN 5 98379 037 4

СЕКЦІЯ 5 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Костенко Ірина Валентинівна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ТРУДОВІ ПРАВА МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Від початку пандемії коронавірусу в Україні на COVID-19 захворіли 26 422 медичних працівники, з яких померло — 258 [1].

Як забезпечити лікарів, які працюють зараз з надмірним навантаженням від вигорання і надати їм можливість рятувати життя під час катастрофічного зростання захворюваності в Україні?

Мета нашої розвідки з'ясувати які гарантії передбачено законодавством для захисту трудових прав медичних працівників.

Основні положення щодо реалізації права громадян на належні, безпечні та здорові умови праці в процесі трудової діяльності задекларовані у міжнародних актах, ратифікованих Верховною Радою України, та визначені у Конституції України, Кодексі законів про працю України та інших нормативно-

правових актах. Відповідно до статті 77 Основ законодавства України про охорону здоров'я медичні працівники, зокрема мають право на: належні умови професійної діяльності; обов'язкове страхування у разі заподіяння шкоди їх життю і здоров'ю у зв'язку з виконанням професійних обов'язків; соціальну допомогу з боку держави у разі захворювання, каліцтва або в інших випадках втрати працездатності, що настала у зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Важливою гарантією захисту трудових прав медичних працівників є передбачене ст. 77 цитованого закону право на судовий захист професійної честі і гідності. [2]. Згідно ст. 39 Закону України “Про захист населення від інфекційних хвороб” працівники державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ підлягають обов'язковому державному страхуванню на випадок захворювання на інфекційну хворобу в порядку та на умовах, установлених Кабінетом Міністрів України [3]. Відповідно до Порядку здійснення страхових виплат у разі захворювання або смерті медичних працівників у зв'язку з інфікуванням гострою респіраторною хворобою COVID-19 здійснюються у розмірах: 400-кратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня календарного року, – для осіб з інвалідністю I групи; 350-кратний розмір, – для осіб з інвалідністю II групи; 300-кратний розмір – для осіб з інвалідністю III групи, 750-кратний розмір у разі смерті медичного працівника, що настала внаслідок його інфікування гострою респіраторною хворобою COVID-19, під час виконання професійних обов'язків [4]. У грошовому еквіваленті це 1 мільйон 575,5 тисяч гривень, але розслідування які були проведені за фактом смерті багатьох медичних працівників, факту захворювання саме під час виконання професійних обов'язків, підтверджено не було, і відповідно страхова сума родині не виплачувалась [5].

Проаналізуємо інші трудові права медичних працівників. Відповідно до закону України « Про відпустки» [6] медичні працівники мають право на такі відпустки: відпустка за роботу із шкідливими і важкими умовами праці тривалістю до 35 календарних днів, відпустка за особливий характер праці, пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням – тривалістю до 35 календарних днів, відпустка за ненормований робочий день тривалістю до семи календарних днів, відпустку за безперервну роботу на посаді у медичному закладі. Тривалість відпустки — 3 календарних дні [2, ч.1 ст. 77]. Медичні працівники мають право на скорочену норму робочого часу згідно зі ст.51 КЗпП України. [7 ; 8].

Медичним та іншим працівникам, що безпосередньо зайняті у ліквідації епідемії та здійсненні заходів із запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, здійснюється доплата до заробітної плати у розмірі трьох окладів (тарифних ставок) починаючи з березня 2020 року [9].

У разі порушення законодавства про працю працівник має право звернутися до адміністрації медичного закладу, професійної спілки територіального органу Державної служби України з питань праці, правоохоронних органів, суду.

Якщо виконання роботи загрожує здоров'ю працівника чи здоров'ю людей, які його оточують, а роботодавець не слідує нормам законодавства про охорону праці, такий медичний працівник має право відмовитись від дорученої роботи або розірвати трудовий договір за власним бажанням. У цьому випадку працівникові виплачується вихідна допомога в розмірі, передбаченому колективним договором, але не менша за тримісячний заробіток (ч. 3 ст. 38, ст. 44 Кодексу законів про працю України. [7].

Отже трудові права медичних працівників в Україні достатньо захищені у законодавстві. Але складне економічне становище України не завжди сприяє їх реалізації і гарантованості.

Список використаних джерел

1. Оперативна інформація про поширення коронавірусної інфекції 2019-nCoV

URL: <https://moz.gov.ua/article/news/operativna-informacija-pro-poshirennja-koronavirusnoi-infekcii-2019-ncov> (дата звернення: 30.11.2020).

2. Закон України Основи законодавства України про охорону здоров'я № 2801-ХІІ, від 19.11.1992 Відомості Верховної Ради України. 1993, № 4 (Нова ред. із змінами, внесеними згідно із Законом № 749-ІХ/20-ВР від 24.07.2020 р), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 29.11.2020).

3. Закон України Про захист населення від інфекційних хвороб 1645-ІІІ, від 06.04.2000 р. Відомості Верховної Ради України 2000, № 29 (Нова ред. із змінами, внесеними згідно із Законом №588-ІХ/20-ВР від 23.05.2020 р), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 29.11.2020).

4. Постанова Кабінету Міністрів України № 498 від 17 червня 2020 року Деякі питання надання страхових виплат у разі захворювання або смерті медичних працівників у зв'язку з інфікуванням гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.11.2020).

5. Медики на передовій боротьби: помирають від COVID-19, але робота ні до чого? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-i-likari/30878506.html>

6. Закон України Про відпустки 504/96-ВР від 15.11.1996 Відомості Верховної Ради України 1997, № 2 (Нова ред. підстава 530-ІХ/20-ВР від

17.03.2020 р), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.11.2020).

7. Кодекс законів про працю України Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71

ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375(Нова ред. із змінами, внесеними згідно із Законом №931-IX/20-ВР від 30.09.2020 р), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 29.11.2020).

8.Постанова Кабінету Міністрів України N 163-2001 від 21 лютого 2001 року Про затвердження Переліку виробництв, цехів, професій і посад із шкідливими умовами праці, робота в яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня (Нова ред. підстава - 741-2016-п від 28.10.2016 р), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2001-%D0%BF#Text>

9. Наказ МОЗ України від 02.04.2020 № 768 «Про затвердження Переліку посад медичних та інших працівників, що безпосередньо зайняті у ліквідації епідемії та здійсненні заходів з запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 та лікуванням пацієнтів із випадками гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, яким здійснюється доплата в розмірі трьох окладів (тарифних ставок) за березень 2020 року.URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-2042020--768-pro-zatverdzhennja-pereliku-posad-medichnih-ta-inshih-pracivnikiv-scho-bezposedno-zajnjati-u%c2%a0likvidacii-epidemii-ta-zdijsnenni-zahodiv-z-zapobigannja-poshirennju-gostroi-respiratornoi-hvorobi-covid-19>

Тихонюк О.В.

старший викладач кафедри господарського та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

«КАРАНТИН ВИХІДНОГО ДНЯ» І ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

З 14.11.2020 в Україні з 00:00 суботи до 00:00 понеділка рішенням Кабінету Міністрів України до кінця осені введено в дію заборону на деякі види діяльності [1].

У свою чергу роботодавці з 14.11.2020 повинні по новому організувати працю своїх працівників і при цьому зберегти робочі місця. Серед можливих варіантів – наступні:

1) **введення простою** (чинний КЗпП України визначає простій як зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідворотною силою або іншими обставинами [2, ч. 1 ст. 34]). Роботодавець видає наказ (розпорядження), у

якому зазначає: 1) причини, які призвели до простою; 2) тривалість простою; 3) перелік працівників, до яких застосовується простій; 4) порядок оплати простою; 5) порядок роботи під час простою (чи є потреба у присутності працівника на робочому місці). Звертаємо увагу, що згідно статті 113 КЗпП України час простою не з вини працівника (у тому числі на період карантину, встановленого КМ України) оплачується з розрахунку не нижче від 2/3 тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу). Ще потрібно пам'ятати, що під час простою нарахування доплат і надбавок, передбачених колективним договором, **не здійснюється**, адже працівники під час простою не виконують встановлену їм норму праці [3], але зберігаються виплати, які є обов'язковими та напряду прив'язані до окладу (за наявності; наприклад, це можуть бути доплати за науковий ступінь, стаж, звання та ін.). Також при простої **не передбачена** і доплата до мінімальної заробітної плати (звісно, якщо мова не йде про простій в роботі, який триває повний календарний місяць [4]);

2) **відпустка за власний рахунок** (але за умови, що працівник сам надав добровільно згоду на таку відпустку): роботодавець повинен видати відповідний наказ (розпорядження) про надання працівникові відпустки без збереження заробітної плати на підставі поданої заяви. Звертаємо увагу, що чинним законодавством про працю України **не передбачено** надання працівникам відпусток за власний рахунок виключно за ініціативою роботодавця. Якщо працівник відмовляється написати заяву про надання йому саме такої відпустки, то роботодавець не має права примушувати його до цього [2, ст. 84; 5, ст. 26];

3) **щорічна відпустка** (за умови, якщо у працівників залишилася невикористана частина відпустки), але потрібно пам'ятати, що роботодавець зазвичай оплачує дні щорічної відпустки з урахуванням середнього місячного заробітку працівника [5];

4) **дистанційна (надомна) робота та гнучкі умови праці**, які можуть встановлюватись на визначений строк або безстроково як при прийнятті на роботу, так і згодом [2, ст. 60].

Отже, гнучкий режим робочого часу представляє собою таку форму організації праці, за якою допускається встановлення режиму роботи, який відрізняється від визначеного Правилами ВТР, за умови дотримання встановленої денної, тижневої або на певний обліковий період норми тривалості робочого часу. Але гнучкий режим робочого часу **не застосовується** на безперервно діючих ПУО, при багатозмінній організації роботи (тобто, якщо ПУО працює у 2-3-4 зміни), або коли виконання обов'язків працівником потребує його присутності в чітко визначені Правилами ВТР години роботи чи коли такий режим є несумісним з вимогами щодо безпечних умов праці.

Дистанційна (надомна) робота – це робота, яка виконується поза приміщенням роботодавця за умови, якщо працівник **дійсно може її**

виконувати (тобто, працівник заздалегідь повинен попередити роботодавця про наявність/відсутність у нього можливостей виконувати роботу дистанційно для уникнення непорозумінь у подальшому спілкуванні з роботодавцем; роботодавець, у свою чергу, повинен запропонувати компромісний варіант вирішення проблеми, а не покласти це повністю на працівника, діючи за принципом «проблеми індейцев шерифа не волнують»).

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити наступний висновок: наразі роботодавці повністю залежні від подальших дій Уряду України, адже запроваджений «карантин вихідного дня» є викликом для них у збереженні існуючих робочих місць.

Головне, щоб і роботодавці, і уряд країни, і органи місцевого самоврядування справді чули один одного і запроваджувані імперативні заходи не переводили у статус «рекомендаційних» та «необов'язкових» на місцях.

Список використаних джерел

1. Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби Covid-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України № 641 від 22.07.2020 із змінами від 11.11.2020
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. (Додаток до № 50). Ст. 21.
3. Лист Мінсоцполітики України № 805/13/155-13 від 19.09.2013
4. Роз'яснення Мінсоцполітики України деяких питань оплати праці на виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 1774-VIII від 06.12.2016
5. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 2. Ст. 4 (в редакції від 17.03.2020 із змінами до ст. 26)

Куляша М.В.

викладач кафедри господарського
та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА: ОГЛЯД ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Несподіваний спалах COVID-19, окрім змін до звичного ритму життя, змусив переглянути підходи до правового регулювання суспільних відносин переважну більшість держав світу, адже деякі, на перший погляд, незвичні для нас речі стали вже буденними. Так, з метою недопущення поширення вірусу

серед жителів України уряд встановив карантин, який, зокрема, спричинив перехід більшості підприємств на дистанційну працю.

Не зважаючи на те, що українське законодавство не містило відповідних понять - дистанційна праця, віддалена робота чи робота з дому - та не врегулювало практичний аспект - контроль робочого часу працівника, обов'язок забезпечення працівника необхідним обладнанням для віддаленого виконання обов'язків, тощо - і роботодавці і працівники швидко почали підлаштовуватись до нових обставин, переглядати режими роботи та взаємні права і обов'язки.

Раніше, єдиним до чого міг звернутись роботодавець – це впровадження надомної роботи згідно з Положенням про умови праці надомників. [1] Однак, по-перше, у даному Положенні йшлося про робітничі професії та «ручну» роботу, тому не враховано специфіки віддаленої праці саме на комп'ютерній техніці. По-друге, норми Положення не задовольняють актуальні потреби бізнесу, де часто акцент робиться саме на результат, а не на процес виконання роботи. По-третє, Положення містить чимало вимог, які складно виконати, особливо в умовах карантину, наприклад, необхідність обстеження житлово-побутових умов працівника.

Саме тому, зважаючи на значну невідповідність норм Положення сучасним реаліям, 30 березня 2020 року Верховною Радою України було внесено зміни до Кодексу законів про працю України. Зокрема, з визначення поняття «трудовий договір» виключена умова про необхідність працівнику слідувати правилам внутрішнього трудового розпорядку; введено поняття «гнучкий режим робочого часу», порядок та підстави його встановлення; введено поняття «дистанційна (надомна) робота», порядок її застосування та наслідки для сторін трудового договору; визначено вимогу про письмову форму трудового договору про дистанційну (надомну) роботу; уточнено порядок оплати часу простою не з вини працівника – додано випадок на період оголошення карантину. [2]

Зважаючи на те, що подібна ситуація з необхідністю створення або внесення змін до правового регулювання дистанційної роботи склалась не лише в нашій державі - пропоную розглянути та проаналізувати варіанти законодавчого закріплення різних аспектів формату віддаленої праці в інших країнах.

У Європейському союзі ще у 2002 році було підписано Рамкову угоду про телероботу (Framework Agreement on Telework). [3] Під «телероботою» мається на увазі «одна з форм організації та/або виконання роботи з використанням інформаційних технологій в контексті трудового договору, за якої робота, яка також може бути виконана в приміщеннях роботодавця, здійснюється за межами цих приміщень на регулярній основі». Рамкова угода, що визначає

базові підходи до регулювання дистанційної праці, доповнюється і розширюється на рівні окремих держав.

Цікаво, що ще до початку пандемії, у 2019 році, законодавець Люксембургу, базуючись на Рамковій угоді, встановив, що трудовий договір з дистанційним працівником обов'язково повинен мати пункти, що стосуються місця, з якого віддалений працівник виконує роботу; опис завдань, який дозволяє себе порівнювати з аналогічними недистанційними працівниками; класифікацію працівника в тарифній сітці; точний опис обладнання, наданого і встановленого роботодавцем, а також інформацію про страхування обладнання в разі пожежі, крадіжки, тощо.

Натомість, в Австрії парламент видав ряд актів про тимчасові заходи щодо запобігання поширенню COVID-19, серед яких визначив ряд правил для роботодавців, якими слід керуватися на час пандемії – ключове з яких: досягнення згоди між роботодавцем та працівником про створення для працівника сприятливих гнучких умов праці або його переведення на дистанційну роботу і, відповідно, внесення змін до раніше укладеного трудового договору.

Разом з тим, робота по внесенню змін до трудового законодавства продовжується і Міністерство праці обіцяє представити результати весною 2021. Наразі відомо, що закріпити планують, зокрема, наступні положення.

Роботодавець зобов'язується надавати засоби для виконання роботи або виплачувати компенсації за виконання роботи власними засобами працівника, покривати витрати на інтернет та інші засоби зв'язку і обладнання для домашнього офісу.

Працівники, які будуть працювати віддалено, мають такі самі трудові права та обов'язки, як і всі інші працівники компанії, наприклад, в частині охорони здоров'я працівника та гарантій безпеки на робочому місці, право на навчання та заходи підвищення кваліфікації, а нещасні випадки, що трапляються в місці ведення віддаленої роботи, прирівнюються до нещасних випадків на виробництві.

Підсумовуючи, австрійський законодавець чітко зазначає, що існуючі нормативно-правові акти, що регулюють звичні трудові відносини, найближчим часом також будуть застосовуватися до роботи вдома.

Специфічною, однак, водночас, цікавою є ситуація в Сполучених Штатах Америки. Зважаючи на значний обсяг повноважень на місцевому рівні, у кожного зі штатів сформувався власний погляд на ситуацію з COVID-19 та, відповідно, різне законодавче регулювання.

Деякі штати досі навіть не виходили з локдауну (Нью Йорк, Мічиган, Каліфорнія) та видали внутрішні розпорядження, згідно з якими всі підприємства та некомерційні організації повинні використовувати в максимально можливій мірі дистанційну роботу, а у разі невиконання

розпорядження - на компанії накладатимуть штрафні санкції аж до примусового закриття. Натомість, інші – зокрема, Айова, Небраска, Юта, Вайомінг - продовжили працювати, як і раніше. [4]

Перший консолідований акт на федеральному рівні, присвячений саме дистанційній роботі, було затверджено у 2010 р. (Telework Enhancement Act). Тому державні органи створили рекомендації по організації компаніями дистанційної роботи, а також вдосконалюють існуюче законодавство у сфері інформатизації та захисту від кіберзлочинності, а, власне, організацію віддаленої роботи було передано на розсуд компаній.

Однак, Міжнародна організація праці, членом якої є США, зазначає, що навіть при такій «свободі дій», працівник, що виконує обов'язки віддалено, користується тими ж правовими гарантіями, як і співробітник, що працює в офісі, наприклад, повинен мати страховий поліс, систему нарахування робочого часу, інструменти технічної підтримки, гарантії щодо охорони здоров'я.

Цікаво, що Інститут охорони здоров'я та безпеки (American Safety and Health Institute) розробив документ, що дозволяє оцінити робоче місце працівника вдома за рядом критеріїв, серед яких - якість повітря в приміщенні, ергономіка, вплив хімічних речовин на його здоров'я та ін. Очікується, що таким чином роботодавець та спеціалісти з охорони праці зможуть провести віртуальну перевірку місця, щоб переконатись, що потенційні небезпеки для здоров'я працівника відсутні. Наразі, такі перевірки ще не набули масового характеру.

Так, американські корпорації, Facebook та Twitter заявили, що віддалена робота стане невід'ємною функцією робочого процесу, а Microsoft запропонувала своїм співробітникам можливість роботи з дому на постійній основі зі зниженням заробітної плати, якщо працівники переїдуть при цьому у дешевші міста чи країни, однак такий підхід компаній був розкритикований громадськістю.

Як підсумок, поширення практики віддаленої роботи дозволило багатьом країнам та світовій економіці в цілому зберегти діяльність компаній та робочі місця, де це можливо.

Отже, порівнюючи з іноземними, український законодавець лише розпочав робити окремі спроби впровадження такого виду праці, як дистанційна робота, тому найближчим часом варто очікувати і наступних нововведень. Зокрема, потребують правового регулювання такі питання як розмежування дистанційної праці і подібних правовідносин (робота за договором цивільно-правового характеру), облаштування робочого місця роботодавцем або ж компенсація витрат працівникам, охорона праці «дистанційників», обсяг соціальних гарантій та визначення статусу дистанційного працівника для цілей оподаткування.

Натомість, чітка юридична регламентація цих процесів є важливим аспектом в організації праці, оскільки дозволяє забезпечити порядок роботи та розподілити зони відповідальності між роботодавцем і працівником, зробивши процес їх взаємодії максимально комфортним та ефективним, навіть у таких дещо незвичних умовах.

Список використаних джерел

1. Постанова Державного комітету праці СРСР і Секретаріату ВЦРПС №275 від 29 вересня 1981 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0275400-81#Text>.
2. Закон України № 540 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019) від 30 березня 2020 № 540 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.
3. Європейська рамкова угода про телепрацю (Framework Agreement on Telework, Brussels, 16 July 2002). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.etuc.org/en/framework-agreement-telework>.
4. Кожевніков А. О. Регулювання праці дистанційних працівників [Електронний ресурс] / А. О. Кожевніков, М. В. Чудіновських. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/20029/1/563-583.pdf>.

Іванів І.Р.

Студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: **Голосніченко Д.І.**

доктор юридичних наук, професор кафедри
господарського та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ

Протягом останнього сторіччя відбувається активний розвиток інноваційних технологій. Особливо необхідно виділити таку сферу наукового пізнання, як медицину та генну інженерію. Саме тому набуває актуальності питання законодавчого закріплення результатів діяльності у цьому напрямі, дослідження нормативно-правового регулювання цих галузей.

Зокрема, на нашу думку, необхідно досліджувати ті питання, які безпосередньо пов'язані з людиною, її життям та здоров'ям, зокрема, трансплантацію органів та терапевтичне клонування.

Вагомий вклад у дослідження зазначених питань здійснили Л. Гармаш, Н. Хамітов, Є. Шевчук, С. Мотков, Н. Дубнін, А. Лисокінь, В. Третьякова.

В першу чергу варто проаналізувати питання законодавчого закріплення трансплантації органів.

З прийняттям 17 травня 2019 року нового Закону України "Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині" виникла презумпція незгоди, тобто від дня набуття чинності цього закону, стала неможливою трансплантація органів від трупного донора живій людині, якщо померлою людиною попередньо, за життя, не була надана на це згода [6].

Ми вбачаємо в цьому проблему, адже презумпція незгоди унеможливило проведення тієї кількості операцій з трансплантації органів, що є об'єктивно необхідною на цей момент.

У США діє такий самий принцип презумпції незгоди, як і в Україні, однак завдяки відпрацьованим чітким механізмам організації процесу трансплантації щороку виконується близько 23 тис. пересадок органів, з них близько 18 тис. — трупних і близько 5 тис. від родинних донорів [7]. В той час, як в Україні за останніх шістнадцять років відбулася менше десяти операцій з трансплантації серця, з них за останніх десять років лише одна, причому у США їх щорічно відбувається близько чотирьох тисяч. За інформацією, яка надана Борисом Тодуровим, діючим директором Інституту Серця МОЗ України, щодня 9 людей помирає через відсутність в Україні інституту трансплантації серця [9].

Юридична модель презумпції згоди передбачає, що у разі, коли людина за життя не повідомляла, що вона проти трансплантації своїх органів, то вважається, що після смерті її органи можуть бути використані як донорські, і при цьому не потрібно отримувати згоду родичів померлого. Презумпцію згоди заклали в законодавство, зокрема, Росія, Іспанія, Фінляндія, Португалія, Австрія, Греція, Франція, Бельгія тощо. У західних країнах існують спеціальні бази даних осіб, що фіксують свою незгоду, з передбаченою можливістю відкликання її. У випадку раптової смерті перевіряють, чи не значиться ім'я померлого у цій базі. Якщо ні, то медичні працівники за встановленою процедурою мають право на взяття анатомічних матеріалів померлої людини без наступного узгодження цього з будь-ким [3].

Так, відповідно до Закону РФ «Про трансплантацію органів та (або) тканин людини» взяття органів або тканин померлої людини для трансплантації здійснюється з дозволу головного лікаря закладу охорони здоров'я, за винятком випадків, якщо на момент вилучення органів або тканин медичний заклад був повідомлений про те, що при житті сама людина або її близькі родичі або

законні представники заявили про свою не згоду на вилучення органів або тканин після смерті для трансплантації реципієнту [5].

Відповідно до параграфу S2 Південно-Африканського Human Tissue Act від 20 травня 1983 року, що регулює питання трансплантації, кожний, кому більше 16 років, може пожертвувати органи після своєї смерті. Рішення приймається, коли особа ще жива та знаходиться при повному розумі і твердій пам'яті. Однак, цим актом встановлено, що дружина, батьки, опікун, повнорідний брат чи сестра, діти можуть пожертвувати його органи після смерті. Тобто родичі можуть перекреслити персональне рішення особи не жертвувати своїми органами.

Отже, можна зазначити, що більшості правових систем світу закріплено механізм трансплантації органів, проте спостерігається неоднаковий погляд законодавців різних держав на питання закріплення презумпції згоди.

Зважаючи на проблеми, що виникають через недостатню кількість органів, які необхідні для трансплантації потребуючим і новим Законом України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», актуальним стає штучне створення таких органів.

Штучне створення органів є фактично різновидом клонування, а саме: терапевтичним клонування. При чому, в Україні діє Закон України "Про заборону репродуктивного клонування", проте терапевтичне клонування не є прямо забороненим.

У таких державах як Велика Британія, США, Австралія, Бельгія, Росія, Японія національним законодавством заборонили репродуктивне клонування, але терапевтичне у цих державах зараз дозволене.

Загальна декларація про геном людини та права людини від 11.11.1997 року, а саме у статті 11, вказує, що не допускається практика, що суперечить людській гідності, особливо практика клонування в цілях відтворення людської особи [2].

Отже тут іде мова саме про репродуктивне, а не терапевтичне клонування. Зважаючи на цей нормативно-правовий акт і було прийнято Закон України "Про заборону репродуктивного клонування".

Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину, прийнята 04.04.1997 року, а тоді ж деякі країни Європи підписали Додатковий протокол про заборону клонування людини до Конвенції Ради Європи «Про права людини та біомедицини».

У цій Конвенції також міститься заборона клонування людини з метою створення нового організму, що ідентичний тому, який колись існував чи існує сьогодні [1].

Стаття 3 Хартії основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 року зазначає, що кожна людина має право на фізичну та психічну недоторканність, і у зв'язку з цим забороняється репродуктивне клонування «людських істот» [8].

Отже, судячи з усіх вищезгаданих міжнародних актів, репродуктивне клонування заборонене майже у всіх державах світу. Проте, щодо терапевтичного клонування немає точної заборони.

У Великобританії існує Управління ембріології і штучного запліднення, без дозволу якого не можна проводити дослідження на ембріонах людини. В Україні створено Комітет з питань біоетики при Президії НАН України [4, 51].

Німеччина, незважаючи на те, як добре в цій країні розвинена медицина, виступає проти будь-яких видів клонування і забороняє їх законом.

Отже, аналізуючи усе вищевикладене, можна зазначити, що держави найбільш розвинених правових систем світу, а саме: англосаксонської та романо-германської здебільшого дозволяють проводити заходи щодо штучного створення органів та їх трансплантації для забезпечення належного захисту права на життя і охорону здоров'я людини. Такий досвід, на мою думку, повинна перейняти і Україна.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція про захист прав і гідності людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину, прийнята Радою Європи в 1997 р.
2. Загальна декларація про геном людини, прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО 11 листопада 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesco.org.ua/ua/archive/documents/acts/>
3. Кирилюк В.І. Кримінологічні проблеми трансплантології / В.І. Кирилюк // Митна справа. — 2011. — № 476(76), Ч. 2. — С. 250–258.
4. Короткий Т. Р. Правові аспекти клонування людини / Т. Р. Короткий // Вісник Національної академії наук України. - 2002. - № 3. - С. 46-52.
5. Новый закон для мёртвых или для живых? / Ирина Багликова [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://doctorpiter.ru/articles/6462/>
6. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України № 2427-VIII від 17.05.2018 // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2018. — № 28. — С. 232.
7. Стеценко С.Г. Медичне право України (правові засади трансплантації органів і тканин людини) : [монографія] / С.Г. Стеценко, О.Г. Пеллагеша. — К.: Атіка, 2013. — С. 109.
8. Хартія основних прав Європейського Союзу (переклад А. Пендак) // Ніццький договір та розширення Європейського Союзу. – К., 2001. – 124 с.

9. Щодня помирає 9 людей через відсутність системи трансплантації – Інститут серця URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28311442.html> – 14.01.2019

Кобизька А.А.
студентка 4 курсу,
КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: **Тихонюк О.В.**
старший викладач кафедри господарського та адміністративного
права КПІ ім. Ігоря Сікорського

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ

Законодавством встановлено, що розгляд індивідуальних трудових спорів відбувається або комісією з трудових спорів або в судовому порядку. Однак останнім часом все більше і більше набирає популярність медіація.

Більш актуальною медіація є Західній Європі, практика демонструє активне її використання. Медіація поступово почала свій історичний розвиток у другій половині ХХ ст. Для України медіація відносно є новим явищем та тільки починає набирати свою популярність, оскільки потребує законодавчо закріпленого порядку та процедури.

Традиційно медіацію визначають як альтернативний спосіб вирішення спору. В Україні медіація може слугувати як своєрідна панацея щодо розвантаження судових органів та досягти мирного розв'язання конфлікту.

Законодавчого врегулювання медіації, як способу врегулювання спору, наразі відстне; проект Закону про медіацію знаходиться на розгляді у Верховній Раді України, тому актуальним є питання щодо гармонізації процесуального законодавства з медіацією.

У Верховній Раді України зареєстровано черговий законопроект «Про медіацію» від 19.05.2020 р., за яким медіація розглядається як добровільна, позасудова, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [2].

Щодо застосування медіації існує декілька міжнародних актів. Серед них можна виділити Директиву 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах» [3], Рекомендації Ради Європи R № (2002) 10 «Про медіацію в цивільних справах» від 18 вересня 2002 р. [4], Рекомендації Ради Європи № R (98) 1 «Щодо медіації в сімейних справах» від 21 січня 1998 р. [5].

Для повного всебічного дослідження слід розглянути, що являє собою поняття «медіація». Е. Ястжебська під «медіацією» зазначає можливість

конфліктуючих сторін за допомогою нейтрального, неупередженого і компетентного медіатора досягти згоди [6, с. 165].

Науковці А. Каліш та А. Женкевіч, розуміють медіацію як таку форму розв'язання спорів, що ґрунтується на діяльності третьої особи, яка є нейтральною та безсторонньою щодо сторін та предмету їх спору, основні завдання якої полягають у: – сприянні досягненню порозуміння, яке є взаємоприйнятним та враховує інтереси та потреби обох сторін (*problem-solving / interest-based paradigm of mediation*); – формуванні позитивних взаємовідносин та підстав співпраці між сторонами спору, а також сприяння у самопізнанні, самовдосконаленні і так званому внутрішньому моральному зростанню (*transformatiwe paradigm of mediation*) [7, с. 42].

Деякі науковці вважають, що використання медіації призведе до погашення доступу до правосуддя. Досвід іноземних країн показує, що вирішення спорів за допомогою медіації значно підвищує ймовірність до збереження відносин між сторонами, а сама практика використання медіації розширює комунікативні навички та розвиває культуру діалогу

Визначаючи термін медіація слід виділити термін «Індивідуальний трудовий спір». Насамперед зазначимо, що сталого визначення «Індивідуальний трудовий спір» законодавство України не визначає, однак у новому проекті Трудового кодексу України який знаходиться ще на стадії розгляду у комітетах Верховної Ради України, зокрема у статті 367 зазначено термін «індивідуальні трудові спори» - це трудовий спір між працівником і роботодавцем, що виникає при здійсненні трудових відносин, а в окремих випадках до їх початку або після їх припинення [8].

Ідентичний термін знаходить своє місце у проекті Кодексу України про Працю у статті 373 аналізуючи термін, то одразу розуміємо, що він потребує свого сталого визначення в законодавстві для повного розуміння правової основи індивідуальних трудових спорів. Аналізуючи термін ми можемо виділити дві сторони спору працівник і роботодавець.

В Україні є підґрунтя для вирішення індивідуальних трудових спорів у статті 221 КЗпП України встановлено, що трудові спори розглядаються: комісіями по трудових спорах, районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами [1].

Однак слід визначити, що законодавче підґрунтя дозволяє використовувати альтернативне вирішення спору як медіація, це засвідчує цілий комплекс факторів:

- Добровільність участі сторін індивідуального трудового спору у медитаційній процедурі, сторони мають право вільно обирати медіатора, як посередника, який забезпечує ведення переговорів;
- Конфіденційність. Сама процедура має приватний характер без відкриття інформації суспільству;

- Розгляд індивідуального трудового спору з використанням медіації може бути як в до судового розгляду, так і під час;
- При медіації значно скорочуються витрати на вирішення спору;
- Сторони можуть перервати або припинити процес медіації у будь який момент;
- Сторони дійшовши згоди в індивідуальному трудовому спорі приймають взаємовигідне рішення, після чого укладають медіаційну угоду, що є гарантом виконання зобов'язання сторін.

Н.В. Дараганова виокремлює цілий комплекс різних факторів, які свідчать про користь запровадження медіації при вирішенні індивідуальних трудових спорів. Зокрема, науковець наголошує, що головна функція посередника (медіатора) при вирішенні індивідуального трудового спору за допомогою медіації полягає у сприянні та забезпеченні переговорного процесу між сторонами. Медіатор допомагає сторонам обрати конкретні шляхи та способи вирішення спору [9, с. 79].

Підсумовуючи та аналізуючи медіацію як альтернативний спосіб вирішення індивідуального трудового спору ми можемо зазначити велику низку плюсів використання медіації. Законодавство України не зовсім готове для введення медіації та потребує законодавчого врегулювання як і законодавство з трудових спорів. Потрібно чітко встановлювати визначення та поняття для якісного правового врегулювання.

Україна стає на шлях розвитку медіації активно використовуючи її, це допомагає розвантажити судову систему та забезпечити максимально якісний розгляд спорів.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322-VIII URL.: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Про медіацію: проект Закону України (реєстр. № 2480 від 27 березня 2015 р.), внесений на розгляд Верховної Ради України Кабінетом Міністрів України URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877
3. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідношеннях : Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://goo.gl/Qvo9Lv>.
4. Про медіацію в цивільних справах : Рекомендації Ради Європи Rec(2002)10 від 18.09.2002 р. Council of Europe. URL: <https://goo.gl/RHUYyh>.
5. Щодо медіації в сімейних справах : Рекомендації Ради Європи № R (98) 1 від 21.01.1998 р. Верховний Суд України. URL : <https://goo.gl/UydFgf>

6. Jastrzębska E. Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów. Mediacja w sprawach rodzinnych i opiekuńczych. Kwartalnik naukowy. 2014. URL:file:///E:/%D0%AE%D0%A4/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F/13Jastrzebska.pdf.

7. Kalisz A., Zienkiewicz A. Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu. Warszawa Wolters Kluwer Polska, 2014. – 344 s.

8. Проект Трудового кодексу України, номер, дата реєстрації: 2410 від 08.11.2019, внесений ініціаторами законопроекту: Королевською Н.Ю., Ларінім С.М., Борт В.П., Качний О.С., Солод Ю.В., URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67331

9. Дараганова Н.В. Медіація як один із альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів. *Юридична наука*. 2011. № 6. С. 77-83.

Дубенець А. С.

студентка 4-го курсу

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О. В.

старший викладач кафедри господарського

та адміністративного права КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОБІТ СУСПІЛЬНО-КОРИСНОГО ХАРАКТЕРУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

На сучасному етапі європейської та євроатлантичної інтеграції, Україна перебуває у процесі свого становлення як надійного, перспективного партнера на міжнародній арені. Вагому роль у даному процесі відіграє правова уніфікація, що забезпечує трансформацію національного законодавства, відкриваючи нові «горизонти» правових ідей, які втілюються у законодавчі норми.

Водночас, приведення вітчизняної правової системи у відповідність до загальноєвропейських стандартів безпосередньо пов'язане із зосередженням уваги законодавця на існуючих прогалинах та колізіях, адже недостатня досконалість правових норм негативно впливає на динаміку врегульованих суспільних відносин, призводячи тим самим до дисгармонії. Зокрема, результатом невирішеності правових аспектів стає обмеженість правового статусу учасників таких правовідносин.

Наразі особливої уваги з боку наукового співтовариства заслуговує комплексне дослідження таких адміністративних стягнень як «суспільно-корисні роботи», «громадські роботи» та «виправні роботи» через призму

положень трудового законодавства, адже правова природа таких заходів адміністративної відповідальності є багатограним явищем.

Підставою для накладення адміністративного стягнення є постанова суду, яка набрала законної сили. Щодо виду виконуваних робіт, то вони є досить різноманітними, оскільки прерогатива їх визначення покладається на органи місцевого самоврядування.

Ідея врахування суспільних інтересів та здійснення виховного впливу на правопорушника є важливим аспектом розуміння призначуваних судом робіт суспільно-корисного характеру. Поєднуючи виправлення правопорушника, виховання його у дусі поваги до Конституції України, законів, прав, честі, гідності інших громадян та безпосереднє залучення особи до трудової діяльності забезпечує оволодіння нею вмінь, навичок для здобуття відповідної професійної кваліфікації.

Водночас, здійснення особами громадських, виправних, суспільно-корисних робіт зумовлює розвиток місцевої інфраструктури, сприяє втіленню соціально-економічних програм, вирішенню питань місцевого значення у сфері благоустрою, озеленення, надання житлово-комунальних послуг тощо.

Враховуючи, що особа не ізолюється від суспільства, а навпаки – залучається до певного трудового колективу, при цьому здійснюючи функціональні обов'язки, така праця сприяє формуванню у людини нової системи цінностей, закладенню її життєвих орієнтирів. Координація діяльності правопорушників дає змогу оцінити моделі девіантної поведінки, забезпечити усвідомлення важливості додержання встановленого правопорядку.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, ми можемо зробити висновок, інститут адміністративної відповідальності є своєрідним соціальним важелем, за допомогою якого здійснюється належне упорядкування суспільних відносин і водночас – зниження ризиків вияву правового нігілізму: свідомого ігнорування загальнообов'язкових нормативних приписів, зневажним вставленням до правопорядку.

Завдяки встановленню певної міри відповідальності за адміністративні проступки у потенційного кола правопорушників формується чітке усвідомлення реальної загрози притягнення до адміністративної відповідальності і відповідно – накладення адміністративного стягнення, що відіграє превентивне значення.

У контексті досліджень адміністративних стягнень із точки зору законодавства про працю, ми можемо акцентувати увагу на необхідності поширення практики укладення строкових трудових договорів між правопорушником та підприємствами, адже відсутність встановленого обсягу прав при фактичному виконанні трудових функцій працівника, позбавляє особу гарантій їх дотримання з боку підприємства за власною ініціативою.

Зокрема, найбільш актуальною сферою, на наш погляд є забезпечення здорових та безпечних умов праці правопорушників, адже при виникненні трудових відносин, на роботодавця покладається обов'язок забезпечення санітарно-побутових умов, безпеки механізмів, устаткування, забезпечення як колективного так і індивідуального захисту працівників.

На противагу цьому, при відбуванні адміністративного стягнення, власник здійснює лише ознайомлення порушника із правилами техніки безпеки, оскільки Порядком не встановлено обов'язку власника підприємства здійснення заходів для гарантування безпеки.

У зв'язку з цим, важливим є також забезпечення системи контролю за дотриманням прав самих правопорушників під час відбування адміністративних стягнень на підприємстві, шляхом покладення таких функцій на уповноважений орган з питань пробації.

Щодо законодавчих ініціатив правового регулювання порядку виконання особами заходів виправно-трудового впливу, окреслимо наступні напрямки:

1. Необхідність нормативної регламентації комплексу прав правопорушників під час здійснення робіт суспільно-корисного характеру.

2. Забезпечення можливості працевлаштування правопорушників, які не мають постійного місця роботи, виявили таке бажання після відбування покарання, що матиме великий вплив на зменшення рівня безробіття у регіоні.

3. Встановлення можливості зарахування до трудового стажу виконання робіт суспільно-корисного характеру щодо осіб, які не мають постійного місця роботи за умови розроблення критеріїв оцінки виконаної роботи.

Створення системи соціальних гарантій для правопорушників при здійсненні робіт, а також здійснення підприємствами системи заходів спеціалізованої підготовки до виконання призначених судом робіт з метою запобігання ситуаціям отримання правопорушниками травм або нещасних випадків.

Друзь В.Д.

студентка 4 курсу,

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.

старший викладач кафедри господарського

та адміністративного права КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОЦІНЮВАННЯ ЯК ЧАСТИНА ПРОХОДЖЕННЯ ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙОМІ НА РОБОТУ

Наразі у всьому світі відбувається різке скорочення робочих місць внаслідок спалаху COVID-19. Згідно з даними Міжнародної організації праці

(Надалі – МОП) близько 1,6 мільярда працівникам, які наразі є частиною економічно активним населення світу, безпосередньо загрожує звільнення і як наслідок - відсутність засобів до існування. Порівняно з докризовим рівнем (4 квартал 2019 року) наразі очікується погіршення на 10,5%, що еквівалентно 305 мільйонам штатних робочих місць.

Варто зауважити, що регламентована чинним законодавством про працю України можливість встановлення випробувального терміну покликана допомогти роботодавцю визначити, наскільки потенційний співробітник відповідає поставленим компанією вимогам. Враховуючи економічну кризу, пандемію, роботодавець сьогодні, як ніколи, зацікавлений у наявності реальних професійно-кваліфікаційних якостей нового працівника. З іншого боку, працівник має можливість оцінити відповідність пропонованої роботи інтересам та очікуванням, і при негативному результаті – звільнитися або ж продовжити подальші трудові відносини.

Випробувальний термін має на меті захистити інтереси як працівника, так і роботодавця; надати можливість двом сторонам безпосередньо під час виконання трудових відносин перевірити, з одного боку, роботодавцю - досвід та навички, які працівник зазначив у резюме, а з іншого боку, - працівникові - перевірити реальний об'єм навантаження щодо відповідної посади.

Період проходження випробування дозволяє роботодавцю керувати трудовими відносинами більш гнучко, так як законодавець передбачає більш спрощену процедури звільнення під час проходження випробувального терміну.

В Україні на законодавчому рівні для працівників приватного сектору відсутні критерії визначення ефективності проходження випробування. Зокрема, наразі законодавець у чинному КЗпП України передбачив мету випробування (перевірка професійного рівня підготовленості працівника роботодавцем), перелік осіб, яким забороняється проходження випробування, максимальний строк, протягом якого може тривати випробування та необхідність подальшого продовження трудових відносин з працівником або ж їх припинення [1]. Таким чином, за відсутності визначеного переліку факторів на законодавчому рівні, що становлять оцінку проходження випробування, офіційної статистики осіб, що пройшли/не пройшли випробування, досить складним є вирішення питання ефективності цього Інституту та захисту порушених прав таких працівників .

Для належного правового регулювання проходження випробування та уникнення подальших судових спорів доречно, на наш погляд, запропонувати визначити чітку систему оцінювання проходження випробування на законодавчому рівні, так як вона сприятиме встановленню обґрунтованості в подальшому продовженні працевлаштування або ж у відмові в ньому працівнику.

Саме тому, доречно запропонувати впровадження Типової форми оцінювання при проходженні випробування, яка б містила найменування завдання, ключові показники результативності, ефективності та якості, строк виконання поставлених завдань за відповідний термін роботи (1 тиждень, 1 місяць тощо), заповнення якої повинно бути обов'язковою умовою після закінчення проходження випробування.

З одного боку, це буде одним із інструментів захисту інтересів працівника, так як є підставою для продовження або припинення трудових відносин. З іншого боку - захистить інтереси роботодавця, так як подальші дії зі сторони роботодавця мають включати посилення на відповідну форму, і результат буде залежати від проходження такого оцінювання.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 17.11.2020)

Більський А. О.
студент 4 курсу
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВСЕСВІТНЬОЇ ПАНДЕМІЇ

Сьогодні, в умовах важкої економічної й несприятливої епідеміологічної ситуації в Україні перед нами постає актуальна проблема реалізації права людини на працю, що гарантується українцям Конституцією України й цілою низкою міжнародних договорів. Відомо, що карантин, запроваджений на території країни Кабінетом міністрів України (далі – Кабмін) відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 [1].

Зважаючи на відносну новизну проблематики, існує невелика кількість наукових робіт з питань обмеження права на працю в умовах карантину. Питанням, пов'язаним з дистанційною працею, у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі приділяли увагу такі вчені-юристи, як: Я. М. І. Іншин, Л. В. Котова, В. П. Кохан, А. М. Лушніков, М. М. Моцар, М. С. Поліщук, О. С. Прилипка, Б. А. Римар, Я. В. Свічкарьова, М. А. Шабанова, І. М. Шопіна та інші.

До прикладу, Свічкарьова зауважує, що на сьогодні надомна робота не обмежується лише виробничою сферою, дистанційною зайнятістю охоплені,

передусім, висококваліфіковані представники інтелектуальної праці – системні адміністратори, юристи, бухгалтери, перекладачі, вебдизайнери, журналісти, оператори комп'ютерного набору, консультанти, маркетологи тощо [5, с. 129]. З часом наведений перелік буде лишень розширюватись, зважаючи на переваги дистанційної зайнятості населення, що наводитимуться нижче, проте необхідно розуміти, що не всіх працівників можна переводити працювати віддалено.

Тобто можемо зазначити, що тема лише недавно потрапила до поля зору науковців після весняного локдауну внаслідок запровадження карантинних обмежень, які власне й обумовили зацікавленість держави, роботодавців й працівників у розробці законодавчого базису для організації праці дистанційно від місця роботи задля збереження здоров'я населення. Загальновідомо, що охоплення дистанційною працею значно більшої кількості населення, ніж раніше, для багатьох пандемія зробила більш очевидними як її переваги, так і недоліки. До пандемії відносно незначна частина населення у світі працювала дистанційно на постійній основі. На жаль, надійних даних щодо розповсюдженості дистанційної форми виконання роботи по Україні до введення карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією COVID-19, немає [4

слід вважати порушенням їх конституційного права на працю, зважаючи на те, що робота з дому в період дії карантинних обмежень є заходом тимчасовим і необхідним для нормалізації епідеміологічної ситуації й мінімізації поширень інфікувань вірусом.

Наша держава ніколи раніше не зіштовхувалась з подібними пандеміями, відповідно трудове законодавство України, яке і без того є недосконалим й дещо застарілим, за порівняно короткий проміжок часу варто адаптувати до вимог сьогодення. З цією метою, наприклад, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». Саме він вносив зміни до цілої низки нормативно-правових актів одним із яких став Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України). Відтак, в 60 статті КЗпП України відбулося врегулювання так званої дистанційної (надомної) роботи, що до цього не мала достатнього правового підґрунтя, а тому, часто ставало сферою для зловживання. Норми про дистанційну форму праці вміщено в обсяг статті під назвою «Гнучкий режим робочого часу», що у свою чергу 30 березня 2020 року замінила стару норму про поділ робочого дня на частини [3 □.

Під поняттям дистанційна (надомна) робота слід розуміти таку форму організації праці працівника, коли робота виконується ним за місцем його проживання або в іншому місці за його вибором за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, але поза приміщенням роботодавця. До того ж, під час пандемії роботодавець вправі зазначити умову про дистанційну роботу в

□. Ст

наказі по підприємству, установі чи організації й зовсім не обов'язково укладати працівникові додатковий договір про дистанційну роботу. Проте, за загальним правилом, стаття 24 КЗпП України вміщує в собі правову норму про те, що дотримання письмової форми трудового договору є обов'язковим при укладенні трудового договору про дистанційну роботу [2]. Важливо, що при дистанційній роботі працівники розподіляють робочий час на свій розсуд, але на них не поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку, якщо інше не передбачено у трудовому договорі. При цьому загальна тривалість робочого часу не може перевищувати норм, передбачених КЗпП України, а також виконання такої роботи не може тягнути за собою будь-яких обмежень обсягу трудових прав працівників. Переведення на дистанційну роботу це завжди зміна істотних умов праці, про які роботодавець повинен повідомити працівника заздалегідь, щонайменше за 2 місяці до факту переведення [2]. До того ж, цьому має передувати заява працівника з проханням перевести його працювати дистанційно, зважаючи на запроваджений урядом України карантин.

Досить цікавим є те, що така форма праці має свої переваги й недоліки. Тому, є потреба проаналізувати як сильні, так і слабкі сторони цього явища. Якщо говорити про позитивні сторони цього порівняно нового для України явища, то слід зауважити, що провадження дистанційної праці дозволяє підтримувати економіку країни на належному рівні, і при цьому, дозволяє реалізовувати своє право на працю, адаптуючи виконання звичних завдань до специфіки віддаленої роботи. До того ж, дистанційна форма праці сприяє зменшенню особистого негативного впливу на навколишнє середовище.

У першу чергу, вона дозволяє скоротити кількість твердих побутових відходів, пов'язаних із роботою працівників безпосередньо на робочому місці в офісі, оскільки за даними досліджень, проведених в деяких країнах, зрозуміло, що люди використовують значно більше паперу в офісі, ніж удома [4].

Далі, така робота сприяє зменшенню споживання електроенергії, адже працівники, які працюють безпосередньо на робочому місці, використовують майже вдвічі більше електроенергії, у порівнянні з тими, хто працює вдома.

Також можемо виділити економію часу, який раніше витрачали на те, щоб добратися до місця роботи й у зворотному напрямку, адже чинне законодавство про працю України час добирання до роботи наразі не відносить до робочого часу, хоча ЄСПЛ має дещо іншу думку стосовно цього питання.

Не мала частка працівників використовують особистий транспортний засіб, що збільшує кількість заторів та часу, який доводиться у них проводити. Тому, врешті-решт, дещо й покращилась ситуація на дорогах, проте не глобально.

Попри всі раніше перераховані беззаперечні переваги дистанційної зайнятості для країни, не слід забувати про інший стан речей, коли відбуваються порушення права людини на працю в багатьох його проявах, а

отже, це явище має ряд недоліків. Наприклад, часто місцева влада обмежує кількість пасажирів в громадському транспорті, враховуючи карантинні обмеження, що тягне за собою потенційну затримку працівників в дорозі, відповідно порушення внутрішнього трудового розпорядку підприємств, установ чи організацій в частині часу початку робочого дня. Подібні ситуації у більшості випадків можна розглядати як своєрідну перешкоду в повноцінній реалізації права на працю з огляду на об'єктивні обставини, що не залежать від працівника.

Беручи до уваги статтю 125 КЗпП України, працівники, які використовують свої інструменти для потреб підприємства, установи, організації, мають право на одержання компенсації за їх зношування (амортизацію) [2]. Відтак, обов'язок забезпечення засобами праці покладено на роботодавця, зате придбання та обслуговування техніки та інших засобів, оплата рахунків за електроенергію та інші витрати, пов'язані з обслуговуванням роботи в дистанційній формі, наразі на практиці лягають на працівника.

По друге, значним і надзвичайно поширеним порушенням права на працю з метою виконання кінцевих завдань підприємства, установи чи організації в умовах карантину є недотримання роботодавцями правових норм, що закріплено у 2 статті та главі IV КЗпП України, а саме мова йде про порушення прав працівника на відпочинок, перевищення норм тривалості робочого часу, робочого дня та робочого тижня, а також інших нюансів стосовно скороченого робочого дні для певних категорій громадян, роботи в нічний час, перерви тощо. Віддалена робота характеризується вимушеним збільшенням продуктивності праці з метою наздогнати докарантинні показники й хоча б якось надолужити упущені результати, і як наслідок працівники в різних сферах більше схильні до перепрацювання й вигорання. Надзвичайно часто для досягнення поставлених роботодавцем задач робота виконується працівниками вночі або у вихідні дні, однак, відомо, що за трудовим законодавством цей час призначений для відпочинку. Утім, очевидно, що нині виникає тенденція розмивання кордонів між робочим та неробочим часом в умовах дистанційної форми праці, що може тягнути за собою неефективність або ж утрудненість механізму захисту прав працівника за умови перевищення норми тривалості робочого часу. Без сумніву, на практиці таких випадків безліч, при чому переважна більшість готова миритися з подібними діями роботодавця під страхом залишитись без місця роботи в період карантину, або ж кращому випадку працівники згодні працювати понаднормово за додаткові виплати у вигляді премій чи надбавок, подекуди мізерних.

Окрім того, слід визнати, що досить складно реалізовувати власне право на працю шляхом продуктивного провадження дистанційної форми роботи, якщо для цього немає належних умов. Мова йде про такі елементарні речі як відсутність вдома робочого місця, засобів для роботи й комунікації, або ж їх

несправність, нестабільне Інтернет з'єднання, або ж його відсутність як такого, перенаселеність житла та багато іншого.

Отже, підсумовуючи, можемо виокремити те, що нині дистанційна зайнятість відповідає темпу життя людей. Ба більше, можливість провадження працівниками дистанційної роботи підвищує доступність праці для багатьох категорій населення України, наприклад пенсіонери, особи з інвалідністю, вагітні жінки та інші категорії працівників, що обирають або вимушено обирають працювати дистанційно. Окрім того, працівник особисто може формувати свій час для виконання роботи, виконувати трудову функцію в зручних для нього умовах, що позитивно відбивається на його продуктивності. Без сумніву, карантин мине разом із зменшенням масової захворюваності, проте дистанційна робота, враховуючи всі позитивні моменти, буде й далі користуватись популярністю. Зараз дистанційній роботі в такий нелегкий період слід приділити немало уваги, адже тема пандемії наразі займає провідні сходишки в інформаційному полі України, тому наразі слід мінімізувати недоліки дистанційної зайнятості.

Список використаних джерел

1. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон від 06.04.2000 № 1645-III // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 14.11.2020);
2. Кодекс Законів про працю України: Закон від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 17.11.2020);
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» Закон від 17.03.2020 № 530-IX // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text> (дата звернення: 21.11.2020);
4. Філіпчук Л., Ломоносова Н. Коронавірус і дистанційна робота: що зробила держава. Дослідження аналітичного центру CEDOS від 25.09.2020 URL: <https://www.cedos.org.ua/uk/articles/koronavirus-i-dystantsiina-robot-shcho-zrobyla-derzhava> (дата звернення: 18.11.2020);
5. Свічкарьова Я. В. Дистанційна робота як одна із форм атипової зайнятості. Держава та регіони. Серія: Право. – 2013. – № 1 (39). – С. 129–134.

Багній Я.О.
студент 4 курсу,
КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: **Тихонюк О.В.**
старший викладач кафедри господарського
та адміністративного права КПІ ім. Ігоря Сікорського

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ ЗА НЕДОТРИМАННЯ ВИМОГ З ОХОРОНИ ПРАЦІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОШИРЕННЯМ COVID-19

Конституція України проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю [1]. Наявна у державі система законодавчих вимог до охорони праці ще не гарантує повною мірою безпечні та здорові умови праці для кожного громадянина. У зв'язку з поширенням в Україні коронавірусної хвороби, важливою є проблема запровадження на підприємствах нових і ефективних заходів недопущення поширення інфекції.

Сучасні реалії, в яких вимушені здійснювати свою діяльність підприємства, установи та організації усіх форм власності, запровадження карантинних заходів, зумовлюють зміни і у сфері організації та охорони праці. Зокрема, перегляду потребують інструкції з охорони праці в частині їх доповнення положеннями про дотримання особистої гігієни, застосування засобів захисту (медичних масок, респіраторів та рукавичок), а також антисептичних засобів. Доцільним є доповнення програми позапланового інструктажу, що затверджуються наказом керівника підприємства. Такі зміни мають вноситися з дотриманням положень Порядку опрацювання і затвердження роботодавцем нормативних актів з охорони праці, що діють на підприємстві, затвердженим наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці 21.12.1993 № 132 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 07.02.1994 за № 20/229 [2]. Після затвердження відповідних програм такі інструктажі мають бути проведені з всіма працівниками підприємства, установи чи організації.

Стаття 8 Закону України «Про охорону праці» вказує, що працівникам видаються безоплатно за встановленими нормами спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту, а також мийні та знешкоджувальні засоби [3]. Відповідно до Наказу Мінсоцполітики України від 29.11.2018 р. «Про затвердження Мінімальних вимог безпеки і охорони здоров'я при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочому місці» небезпека ураження організму людини небезпечними вірусами є підставою для забезпечення працівників додатковими засобами індивідуального

захисту [4]. Таким чином, роботодавець зобов'язаний внести зміни також і до положення про порядок забезпечення спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту працівників відповідного підприємства, установи чи організації. Зокрема, до такого положення мають бути включені і норми, які стосуються порядку, періодичності забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, а також їх перевірку. Засоби індивідуального захисту можуть включати хірургічні маски та респіратори, одноразові рукавички, засоби захисту очей від бризок або одноразові комбінезони.

За порушення роботодавцем зазначених вимог законодавства передбачена адміністративна відповідальність. Зокрема, за порушення порядку забезпечення робітників засобами індивідуального захисту, роботодавця може бути притягнуто до відповідальності за ч. 5 ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП). Відповідно до ст. 231 КУпАП органом, уповноваженим притягати до відповідальності за зазначені правопорушення, є Державна служба України з питань праці [5].

Важливим є питання щодо того, чи зобов'язаний роботодавець закрити підприємство або певний його цех, дільницю, у разі підтвердженого випадку зараження працівника на COVID-19. Відповідно до рекомендацій Державної служби України з питань праці у разі виявлення на підприємстві особи з COVID-19 необхідними є такі дії:

- Співробітники, у яких після прибуття на роботу або протягом дня виявляються симптоми гострого респіраторного захворювання (кашель, підвищення температури тіла), повинні бути негайно відправлені додому, залишитись у самоізоляції та повідомити сімейного лікаря для прийняття рішення щодо подальших дій.

- У разі виявлення COVID-19 у співробітника чи члена його сім'ї, він зобов'язаний повідомити про це роботодавця з метою інформування інших співробітників та попередження розповсюдження хвороби.

Як бачимо, чітких вимог законодавства з даного питання все ще немає, однак деякі положення постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» допомагають розібратися з даною проблемою. Зокрема, у п. 20 Зазначеної постанови вказується, що самоізоляції підлягають особи, які мали контакт з пацієнтом з підтвердженим випадком COVID-19, крім осіб, які під час виконання службових обов'язків використовували засоби індивідуального захисту відповідно до рекомендацій щодо їх застосування. Отже, навіть якщо працівники контактували з особою, яка захворіла на COVID-19, але дотримувалися при цьому положень інструкцій з охорони праці щодо використання засобів індивідуального захисту та інших

рекомендацій, підстави для переведення таких працівників на самоізоляцію немає. Однак, разом з тим варто враховувати, що це є лише фактичною підставою для самоізоляції. Роботодавець не є уповноваженою особою, яка має визначати підлягає той чи інший працівник самоізоляції. Такі дії роботодавця суперечать вимогам законодавства. За взаємною згодою, такий працівник може піти на деякий час в оплачувану відпустку або у відпустку без збереження заробітної плати. Однак примусове відправлення працівника у відпустку в такій ситуації буде вважатися порушенням законодавства про працю. Отже, для того, щоб відправити працівника на самоізоляцію, необхідним є рішення епідеміологів і за наявності необхідності у самоізоляції такому працівнику видадуть листок непрацездатності. Отже, законодавство не ставить вимог до роботодавця припинити господарську діяльність у разі виявлення у працівника COVID-19 [6].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що законодавство України все ще не містить чітких вимог до роботодавців з охорони праці, щодо запобігання поширенню COVID-19. Ті положення, що містяться на даний момент, є переважно диспозитивними і носять рекомендаційний характер. Вирішення питання забезпечення належних умов охорони праці в наявних складних умовах покладено повністю на роботодавців. Відсутні чіткі механізми притягнення до відповідальності за такого роду правопорушення. Ми вважаємо, що така ситуація не сприяє покращенню епідеміологічної ситуації на конкретних підприємствах та в державі загалом. Розроблення чітких вимог до організації охорони праці на підприємствах, установах та організаціях в сучасних умовах, а також удосконалення механізму притягнення до відповідальності за порушення таких вимог, допоможе зменшити кількість інфікувань працівників COVID-19 під час виконання своїх трудових функцій.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Порядок опрацювання і затвердження роботодавцем нормативних актів з охорони праці, що діють на підприємстві: Наказ державного комітету України по нагляду за охороною праці від 21 грудня 1993 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-94#Text>
3. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 49. Ст. 668. Мірошніченко О. Проблеми правового регулювання охорони праці на сучасному етапі / Оксана Мірошніченко // Юридична Україна. – 2009. – №1(73). – С. 81.
4. Про затвердження Мінімальних вимог безпеки і охорони здоров'я при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочому

місці: Наказ Міністерства соціальної політики України від 29 листопада 2018 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1494-18#Text>

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122

6. Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#Text>

Вдовченко В.І.

студент 4 курсу,

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.

старший викладач кафедри господарського

та адміністративного права КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРОБЛЕМИ ПРИЙНЯТТЯ НОВОГО ЗАКОНОДАВЧОГО АКТА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ТРУДОВОГО ПРАВА

Українське трудове законодавство перебуває ще досі на етапі змін, його історичний розвиток ще не завершено. Вже не один рік поспіль влада намагається прийняти новий законопроект чи кодекс, який витіснить чинний Кодекс законів про працю, що існує та діє ще з радянських часів. Так, в 2007 році у Верховній Раді України, було зареєстровано Проект Трудового кодексу України №1108, проте він так і не був прийнятий. Пізніше в 2014 році до Верховної Ради України знову надходить проект Трудового кодексу України №1658, який також не закінчився успіхом. І уже в 2019 році створюється принципово новий проект так званого Закону України «Про працю» № 2708.

Якщо розглядати проект Трудового кодексу України №1108, то він принципово відрізнявся від Кодексу законів про працю України, який діє на сьогоднішній день. Проект містив у собі 444 статті, що майже в два рази більше ніж в КЗпП України. Так, варто зазначити, що в Проекті вперше було запропоновано визначення терміну «працівник» – фізична особа, яка вступила в трудові відносини на підставі трудового договору, який відсутній в Кодексі законів про працю. Крім того, даним Проектом передбачалось легалізувати та надати право на працю особам, які не досягли 14 років - мова йде про працю творчого характеру; також містились норми, що регулювали право на працю іноземців в Україні, на відміну від чинного трудового законодавства, яке лише посилається на норми міжнародного приватного права. Прогресивною можна

було вважати і статтю 22 Проекту Трудового кодексу № 1108, в якій був наведений вичерпний перелік обов'язків працівника, в той час як Кодекс законів про працю України має лише загальну норму. Досить позитивним моментом, на наш погляд, була ідея (ст. 40) передбачити основні умови, за яких трудовий договір вважався укладеним. Натомість, КЗпП України і досі не містить таких умов трудового договору, а це, у свою чергу, призводить до того, що роботодавці їх наводять на свій розсуд. Ще одним новим елементом в Проекті можна вважати наявність більш широкого тлумачення поняття сумісництво, та регулювання цього питання є більш конкретизованим. Дещо по іншому Проектом трактувалось випробування та випробувальний термін. В першу чергу в Проекті зазначалось, що випробувальний термін вважається погодженим сторонами, якщо про це зазначено в трудовому договорі, в той час як в КЗпП України зазначено, що про випробування має бути вказано в наказі про прийняття на роботу. Крім того, цим Проектом ТК значно розширювався перелік осіб щодо яких не може бути застосовано випробувальний термін. Також Проект передбачав такий вид праці як робота вдома (надомна праця). І це напевно найголовніше питання врегулювання якого на сьогодні є дуже актуальним, але так і не настало [1, 2].

Якщо ми візьмемо проект Трудового кодексу України №1658, то в першу чергу необхідно наголосити на тому, що він налічував 368 статей, а це майже в півтора рази більше ніж в КЗпП, але це все ж таки менше, ніж в Проекті № 1108. Його положення є досить схожими з попереднім Проектом. В цьому проекті з'являється можливість працювати з ненормованим робочим графіком і не завжди праця понад граничну норму робочого часу є надурочною, лише якщо таке залучення відбувається більше 2 разів на місяць. Також Проект дозволяв роботодавцю контролювати виконання працівниками своїх трудових обов'язків, зокрема з використанням технічних засобів; більше прав отримували державні інспектори з праці; пропонувалось таке поняття як недійсність трудового договору та підстави для визнання трудового договору недійсним; роботодавець мав більше можливостей для того, щоб звільнити працівника, а також встановлювався обов'язок роботодавця звільнити особу з певних підстав (як наприклад, неповнолітнього за заявою батьків). Крім того, передбачалась можливість припинення трудових відносин внаслідок настання надзвичайних обставин, що перешкоджають їх продовженню; дозволялось залучати до надурочних робіт жінок, що мають дітей віком старше трьох років. Дуже прогресивно вважалась стаття 86, яка забороняла роботодавцю змушувати працівника звільнитись за власним бажанням шляхом введення останнього в оману, із застосуванням погроз тощо. У прикінцевих та перехідних положеннях проекту було передбачено скасування контракту як форми вираження трудового договору. У статті 50 наводився перелік документів, які необхідно подавати при прийнятті на роботу. Працівник мав можливість отримати рекомендації від

роботодавця, наводився відносно новий перелік норм щодо звільнення у разі скорочення штату працюючих аби уникнути масового вивільнення. Проектом кодексу розглядалась можливість надання відпустки у зв'язку з народженням дитини у кількості 14 днів не лише жінкам, а й чоловікам і це, вважаємо, є дуже позитивною новацією, яка є необхідною, ураховуючи сучасні умови життя. Крім того, даний законопроект значно розширював перелік та порядок поновлення працівника на роботі [3].

Що стосується проекту Закону про працю №2708, то він дещо дублював положення попередніх Проектів, проте мав свої особливості. Так, першою особливістю є можливість розірвання трудових відносин без причин з ініціативи обох сторін, але в залежності від строку, який працює особа, передбачався різний термін повідомлення роботодавцем працівника про таке звільнення. Крім того, законопроект забороняв звільнення за ініціативою роботодавця не тільки жінку, яка перебуває у відпустці по догляду за дитиною, а й чоловіка і з таким же статусом. В цьому законі також акцентувалась увага (як і в проекті ТК №1658) на забороні працівникам звільнятися за власним бажанням проти їх волі під тиском роботодавця, з'являється таке поняття як мобінг (цькування). Ще одним новим поняттям є медіація, що приходить на зміну комісіям з трудових спорів [4].

Взагалі якщо порівнювати всі ці три проекти, то можна зробити висновок, що кожен з них дублював положення попереднього. Проте найкращим варіантом, на наш погляд, який необхідно доопрацювати, є Проект Трудового кодексу №1658, він містив аж 22 різних права працівника; натомість проект Закону України про працю, вважаємо, занадто обмежував та погіршував права працівників, саме тому і був знятий з розгляду у Верховній Раді України.

Отже, найкращим варіантом буде взяти за основу Проект №1658 та доповнити його сучасними положеннями Проекту Закону «Про працю» №2708, такими як медіація, тощо.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України Законом № 322-VIII від 10.12.1971 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/conv#n15> (Дата звернення 28.11.2020 року)
2. Проект Трудового кодексу № 1108 від 04.12.2007 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=30947 (Дата звернення 28.11.2020 року)
3. Проект Трудового кодексу № 1658 від 27.12.2014 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221 (Дата звернення 28.11.2020 року)

4. Проект Закону про працю № 2708 від 28.12.2019 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67833 (Дата звернення 28.11.2020 року)

Худяк В.О.
Студентка 4 курсу,
КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Тихонюк О.В.
старший викладач кафедри господарського
та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського

«ОДИНОКИЙ/САМОТНІЙ ПРАЦЮЮЧИЙ БАТЬКО» ТА «ОДИНОКА/САМОТНЯ ПРАЦЮЮЧА МАТІР»: ПОДОЛАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ В РОЗУМІННІ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Варто зазначити, що статистика щодо кількості одиноких матерів в Україні зростає кожного дня і у наш час кожного дня, на жаль, сотні тисяч матерів набувають статусу «одинокка матір». Набагато частіше саме матерям доводиться брати на себе всю відповідальність не легкого самостійного виховання дитини. Проте, не варто забувати, що з часом набувається і такий статус «одиноккого батька», так як така категорія людей у нашому суспільстві, на превеликий жаль, зустрічається все частіше.

Спираючись на свої погляди, я вважаю, що поняття «одинокка матір» та «одиноккий батько» - тотожні, проте законодавство виділяє, так би мовити, невелику дискримінацію щодо останнього. Наприклад, у Постанові Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» № 9 від 06.11.92 одиноккою матір'ю була визнана «жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері, або вдова, інша жінка, яка виховує і утримує дитину сама» [1]. Згідно вище зазначеної постанови немає ніяких тверджень щодо поняття «одиноккого батька» і, можна зазначити, що Уряд не визнає такої категорії населення. Проте, на мою думку, як і «одинокка матір», так і «одиноккий батько» для того, щоб набути такий статус повинні лише мати дві ознаки: вони виховують і утримують дитину **самостійно**.

Варто звернути увагу на момент звільнення «одинокких осіб», що включає у себе, на жаль, згідно із чинним законодавством лише «одинокку матір». Так що тоді робити одиноккому батькові? Залишитись безробітним чи все таки вимагати захисту у відповідних органів? Ці питання, на жаль, так і залишаються дискусійними та потребують особливої уваги органів державної влади.

Яскравим прикладом може слугувати ст. 184 КЗпП України, де зазначається, що «Забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до трьох років, а одиноким матерям - за наявністю дитини віком до чотирнадцяти років або дитини з інвалідністю.» [2]. Тобто, жінки мають повне право на оскарження такого рішення у судовому порядку при умови їх звільнення, окрім визначених у ч.3 ст. 184 КЗпП України причин. Проте, як залишатись в цьому випадку одинокому батькові? Логічним завершенням такої ситуації можна вважати лише те, що таке право повністю виноситься на розсуд роботодавця і подальше доля такого чоловіка буде залежати повністю від рішення та бажання утримувати на роботі таку особу. Наприклад, якщо одинокий батько буде висококваліфікованим працівником, з достатньо великим стажем та мотивацією до роботи – то, звичайно ж, роботодавець не буде мати ніяких переваг у звільненні такого працівника. Але, не всі люди є достатньо обізнаними у тій чи іншій сфері, і якщо ж така людина існує на певному підприємстві, організації чи установі, і якщо вона є одиноким батьком, то, можливо, за певних причин, роботодавець може звільнити таку особу. На мою думку, тут єдина перевага лише для роботодавця – так як «одиноким батьком» не зможе оскаржити таке рішення у судді, так як немає жодного нормативно-правового акту щодо звільнення такої особи.

Варто звернути увагу на невідповідність норм зазначених у КЗпП України, а саме: ст.2-1, де забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці і, наприклад, на тут ж саму ст. 184 цього ж Кодексу, де говориться про «заборону звільнення одиноких матерів..» і аж нічого не зазначається про заборону звільнення чоловіків із статусом «одиноким батьком». Тобто, сам законодавець, що писав цей Кодекс, повністю протирічить сам собі.

Отже, саме законодавство України зобов'язалось затверджувати гендерну нерівність, підписавши в свою чергу низьку міжнародних документів. Наш час – час рівноправ'я. Як чоловіки, так і жінки у першу чергу ставлять свої власні переконання щодо дітей та їх утримання, і звичайно, нікому не хочеться бути в певних моментах обмеженими або нижчими ніж інші. Варто пам'ятати, що Конституція України завжди передбачає права для всіх категорій людей, і саме у ст. 24 приділена особлива увага правам і чоловіка, і жінки [3, ст.24]. Загалом, українське законодавство практично не передбачає нормативно-правових актів, які закріплювали б дискримінацію, але декларація рівних прав чоловіків та жінок в Конституції ще не є гарантом рівноправності. Загалом, якщо раніше було актуальним питанням та проблемою дискримінації жінок, то зараз постає проблема соціального статусу «одиноким батька», у тому числі і в трудовому праві. Кожного року збільшуються сім'ї в яких відсутня по тих чи інших причинах матір, тому важливим постає питання про захист прав одинокого батька.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України : затв. Законом УРСР від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>. (Дата звернення: 01.12.2020)
2. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного суду України №9 від 06.11.1992
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254к/96-вр> (Дата звернення 01.12.2020).

Фуксман Д.М.
Студент 4 курсу
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ДОПОМОГИ ПО ЧАСТКОВОМУ БЕЗРОБІТТЮ НА ПЕРІОД КАРАНТИНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

З березня 2020 року з певними особливостями діє загальнонаціональний карантин, який, безумовно, вплинув на всі сфери суспільного життя нашого населення, зокрема, і на трудові відносини між роботодавцем та найманим працівником. Через обмежену роботу деяких секторів економіки, підприємства могли збанкрутувати, і як наслідок, працівники – втратити свою роботу.

З метою уникнення негативних наслідків, перерахованих вище, а також задля підтримки національного бізнесу та найманих працівників у квітні 2020 р. була запроваджена державна допомога по частковому безробіттю на період карантину, яка покликана зменшити негативний вплив економічної кризи, спричиненої світовою пандемією.

Допомога по частковому безробіттю на період карантину надається центром зайнятості застрахованим особам, в тому числі працівникам, з якими роботодавцем оформлено трудові відносини (крім осіб, які отримують пенсію), у разі втрати ними частини заробітної плати або доходу внаслідок вимушеного скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу у зв'язку із зупиненням (скороченням) діяльності за зверненням роботодавця або фізичної особи - підприємця, який є застрахованою особою, для її виплати працівникам, з якими не припинено трудові відносини, або фізичній особі - підприємцю, який є застрахованою особою [4].

Однак, поряд з рядом позитивних наслідків введення державної допомоги по частковому безробіттю на період карантину, зазначена програма має і низку серйозних недоліків.

Одним із найбільш суперечливих моментів є визначення кола суб'єктів, які мають право претендувати на допомогу під час карантину. Зокрема,

Постановою Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 306 «Про затвердження Порядку надання та повернення коштів, спрямованих на фінансування допомоги по частковому безробіттю на період карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (далі – Постанова № 306) передбачається, що це мають бути роботодавці з числа малого та середнього підприємництва, а також фізичні особи – підприємці. Таким чином, інші групи суб'єктів господарювання – суб'єкти мікро- та великого підприємництва, позбавлені такого права [4].

Факт відсутності суб'єктів мікропідприємництва у переліку Постанови № 306 є найбільш незрозумілим та нелогічним. З аналізу норм Господарського кодексу України, зокрема ч. 3 ст. 55, стає зрозумілим, що поняття «суб'єкти мікропідприємництва» включається до поняття «суб'єкти малого підприємництва», тому уповноважені на прийняття рішення про надання чи відмову в наданні державної допомоги не повинні відмовляти таким роботодавцям та фізичним особам – підприємцям. Однак, на практиці виявляється зовсім інше, центри зайнятості відмовляють таким особам, керуючись Постановою № 306, у якій суб'єкти мікропідприємництва не згадуються [1].

Більше того, національні суди у даній ситуації чомусь обрали сторону центрів зайнятості. Наприклад, Кіровоградський окружний адміністративний суд у справі № 340/2054/20 від 28.08.2020 р. дійшов висновку, що право на отримання допомоги по безробіттю у зв'язку із карантинними заходами пов'язаними із гострою респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 мають суб'єкти малого та середнього підприємництва. Суд наголосив, що суб'єктів мікропідприємництва та суб'єктів великого підприємництва серед переліку осіб, які мають право на одержання допомоги по безробіттю не має, а отже, вони не мають на неї права [5].

Окремо слід зазначити, що суб'єкти великого підприємництва, на нашу думку, також повинні бути наділені правом отримати допомогу по частковому безробіттю на період карантину. Незважаючи на те, що їх річний дохід перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, важливо відмітити їх внесок у національну економіку – сплату податків у великих сумах, а також працевлаштування великої кількості осіб.

Враховуючи факт, що від карантину постраждала велика кількість суб'єктів як малого й середнього, так і мікро- й великого підприємництва, вважаємо, що всі повинні мати рівні права на отримання державної допомоги, зокрема по частковому безробіттю. Відсутність вказаних суб'єктів у переліку Постанови № 306 вважаємо дискримінацією суб'єктів господарювання.

Задля уникнення розбіжностей та відновлення рівності учасників підприємницької діяльності Кабінету Міністрів України варто додати суб'єктів

мікро- та великого підприємництва до переліку осіб, які мають право на державну допомогу по частковому безробіттю, шляхом внесення відповідних змін до Постанови № 306.

Наступним суперечливим положенням законодавства є відсутність можливості отримати державну допомогу по частковому безробіттю на період карантину у осіб, що отримують пенсію. Враховуючи, що мінімальний розмір пенсії за віком наразі становить лише 1712 грн., багато осіб задля забезпечення гідного життя працюють і після призначення пенсії, реалізуючи своє конституційне право на працю, котре через карантин було обмежене [3].

Отже, на нашу думку, вони також повинні мати право на державну допомогу. Суб'єктам законодавчої ініціативи варто подати на розгляд Верховної Ради України законопроект про внесення змін до ч. 3 ст. 47-1 Закону України «Про зайнятість населення», який передбачатиме виключення з статті слів «крім осіб, що отримують пенсію».

Однією із головних умов отримання допомоги по частковому безробіттю є подання копії наказу про зупинення (скорочення) діяльності. Однак, видача такого наказу роботодавцем є зміною істотних умов праці, про які найманий працівник має бути попереджений не пізніше ніж за два місяці [2].

Зрозуміло, що враховуючи строки запровадження карантину та державної допомоги на час нього, роботодавець не мав змоги попередити про це працівників у встановлений термін. Проте, варто наголосити на тому, що впровадження карантину не скасувало норм КЗпП України, які треба неухильно дотримуватись.

Роботодавцям, які не попереджують працівників про зміну істотних умов праці загрожує штраф за порушення вимог законодавства про працю у розмірі мінімальної заробітної плати за кожне таке порушення (наразі – 5000 грн).

Тому, треба усунути такі невідповідності у законодавстві. На нашу думку, зробити це можливо через внесення змін до ст. 32 КЗпП України, зокрема доповнити статтю нормою приблизно такого змісту – «вимога щодо повідомлення працівників про зміну істотних умов праці у двомісячний строк не застосовується в разі введення Кабінетом Міністрів України карантину».

Таким чином, до суперечливих аспектів процедури можна віднести визначення кола суб'єктів, які мають право претендувати на допомогу під час карантину, відсутність можливості отримати державну допомогу по частковому безробіттю на період карантину у осіб, що отримують пенсію, а також неузгодженість деяких положень механізму надання державної допомоги із нормами Кодексу законів про працю України.

На нашу думку, вказані недоліки мають бути усунені, шляхом внесення змін органами державної влади до відповідних нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 21–22. Ст. 144.
2. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.
3. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 5. Ст. 31.
4. Про затвердження Порядку надання та повернення коштів, спрямованих на фінансування допомоги по частковому безробіттю на період карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.11.2020).
5. Рішення Кіровоградського окружного адміністративного суду від 28.08.2020 р., судова справа № 340/2054/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91222439> (дата звернення: 16.11.2020).

Крицун Т.Р.

студентка 4 курсу

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.

старший викладач кафедри господарського

та адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРИВАТНИЙ ТА ПУБЛІЧНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ЄДИНЕ ЦІЛЕ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Українській правовій системі, як похідній із романо-германської правової сім'ї, притаманний поділ права на публічне та приватне. Такий поділ певним чином знайшов своє відображення і у частині законодавства, що регулює трудові відносини.

Тлумачити, або ж роз'яснювати такий поділ можна через спрямованість на захист певних інтересів, що відстоюються, таким чином інтереси окремих осіб виражаються в приватному праві, а публічне право слугує загальним інтересам держави.

Станом на сьогодні, поділ права за вище вказаною ознакою є доволі дискусійним, але незважаючи на це ми не можемо заперечувати той факт, що у зв'язку з об'єктивними змінами в державі та розвитку суспільства загалом, певні питання можуть переходити з підпорядкування приватного права до публічного і навпаки.

Коли у нас виникла потреба дослідити публічну та приватну природу в трудовому праві, ми дійшли до висновку, що для повного та об'єктивного дослідження нам потрібно враховувати характер трудових відносин, що виникає, оскільки трудове право є дуже специфічно орієнтоване на відміну від інших галузей права. Така специфіка полягає у спрямованості права не тільки на результат роботи, а й на такі правові (трудові) інститути як нормування праці, робочий час, нагляд за додержанням умов праці, охорона здоров'я, соціальний діалог та інші.

На сучасному етапі розвитку трудового права в Україні дуже складно продовжувати розмежовувати право за інтересом приватним чи державним(публічним). Чіткі кордони в усіх формах відносин між особою та суспільством або ж державою є не актуальними. Розширення використання публічно-правових засад у сфері регулювання відносин власності, договірних зв'язків, з одного боку, та одночасне застосування приватноправових інститутів для реалізації публічних цілей, з другого боку, ускладнили проблему розмежування публічного та приватного у праві [1, ст. 293].

На наш погляд, найбільш яскравим прикладом або ж взірцевим для такої проблеми є трудові відносини у сфері соціального забезпечення. Саме такі відносини виражаються у цілеспрямованій діяльності держави зі створення умов для повного забезпечення своїх громадян правами на працю, дотримання гарантій рівних можливостей у виборі роду трудової діяльності, залучення всіх можливих інструментів для забезпечення права соціального захисту громадян, що включає право на забезпечення за певних несприятливих обставин (втрата годувальника, втрата працездатності, старість та інші передбачені законом умови).

Забезпечення соціально-економічного захисту населення більшості високорозвинених країн світу побудоване на дієвому функціонуванні страхового ринку [2, ст. 417]. Але оскільки Україна не належить до таких держав, то здійснення соціального забезпечення відбувається шляхом покладення на суб'єктів трудових відносин додаткових обов'язків, а якщо й не обов'язків, то грошових зобов'язань у вигляді податків з яких в подальшому буде реалізовуватись політика соціального захисту населення.

З усього вищевикладеного, ми дійшли до висновку, що приватний та публічний інтерес нерозривно існує у більшості трудових відносин, але існують і такі відносини, як у сфері соціального захисту, де існування інтересу лише

публічного, чи лише приватного є апріорі не можливим, а поділ на приватне та публічне у такій сфері є просто недоцільним.

Список використаних джерел

1. Іван Жигалкін. Приватні та публічні інтереси в приватному праві / Публічне право. – №3. – 2015 рік. – Ст. 291-297.

2. Островерх Л. Л. Еволюція становлення системи соціального забезпечення / Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення. – 2017 рік. – Ст. 416-418. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/03_11_2017/pdf/129.pdf

Дранник В.А.

викладач кафедри філософії
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сьогодні дедалі гострішою стає проблема соціального забезпечення тому, що існує потреба у гарантуванні громадянам України належного рівня життя та гідного матеріального достатку. Внаслідок цього виділилась окрема галузь права, яка має назву право соціального забезпечення.

Галузь права соціального забезпечення в своїй роботі керується багатьма законами України, а саме: «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про пенсійне забезпечення», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та інші. В цих законах розглядаються основні положення соціального страхування громадян, визначаються юридичні засади застосування соціальних нормативів задля реалізації соціальних гарантій затверджених у Конституції України, гарантування надання соціальних та трудових пенсій тощо.

Право соціального забезпечення регулює соціальну сферу, яка є однією із найважливіших сфер держави. Це є сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини шляхом надання деякій частині населення допомогу.

Чомахашвілі О. Ш. говорячи про предмет права соціального забезпечення зазначає, що це є захист трудових прав громадян, медичне і соціальне обслуговування, державне страхування і пенсійне забезпечення, соціальний захист осіб, які потребують соціального захисту, а також, координація діяльності органів соціального захисту [1, с. 71].

Право соціального забезпечення це галузь права, яка здійснює соціальне забезпечення та соціальний захист громадян. Вона регулює відносини громадян, що пов'язані з отриманням сім'ями державної допомоги, відносини батьківства та дитинства, забезпечення людей у разі втрати працездатності або виходу на пенсію тощо.

Для виконання норм права соціального забезпечення і, як наслідок, належного рівня життя та гідного фінансового забезпечення громадян, дуже важливо:

- неухильно виконувати всі норми Законів України, що стосуються галузі права соціального забезпечення;
- насправді здійснювати покарання за нецільове використання бюджетних коштів виділених на соціальне забезпечення;
- ефективна координаційна робота всіх служб соціальної сфери щодо виконання системи соціального забезпечення;
- спрощення бюрократичної складової оформлення документів щодо різноманітних соціальних виплат;
- своєчасність державної соціальної допомоги;
- адаптувати малозабезпечені верстви населення і тих, хто потребує соціального забезпечення до таких видів діяльності, які вони будуть в змозі робити і відчувати себе гідно (тобто, долучати громадян, що потребують соціальної допомоги до таких видів робіт, яку вони в змозі робити, щоб не відчувати себе відірваними від соціумі). Захищати їх права та надавати можливість працювати і жити тому, що кожна людина бажає відчувати безпеку та державний захист.

Таким чином, гідне соціальне забезпечення своїх громадян повинно бути одним із головних пріоритетів будь-якої правової держави. Держава повинна і законодавчо і фактично соціально підтримувати громадян, які цього потребують.

Подальші напрями розвитку цієї теми можуть бути направлені на розробку, впровадження, вдосконалення, та дотримання нових ефективних технологій в галузі права соціального забезпечення.

Список використаних джерел

1. Чомахашвілі О.Ш. Соціальне право як самостійна галузь права / О.Ш. Чомахашвілі // Юридичний журнал. – 2005. – № 10(40). – С. 70–73.

Павлюк Т.О.
студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Страховання професійної відповідальності є перспективним видом вітчизняного страхування. Однак незважаючи на величезний потенціал, об'єктивні передумови та актуальність, таке страхування ще не отримало свого належного розвитку. Причина цього – низка проблем, від вирішення яких залежать як його перспективи, так і стабілізація результатів професійної діяльності в Україні. На відміну від зарубіжних країн, законодавство України не передбачає страхування професійної відповідальності адвокатів, зокрема, часткового або повного відшкодування збитків клієнту за адвокатські помилки, допущені через те, що адвокати у своїй діяльності неправомірно застосовують нормативні правові акти; допускають ненавмисні помилки при розгляді справ у суді; вчинення певних адвокатських дій нерідко не відповідає чинному законодавству України тощо. Це питання турбує як українських адвокатів, так і міжнародне суспільство.

Страховання професійної відповідальності адвокатів є одним із міжнародних стандартів адвокатської діяльності, що знаходить своє відображення і у законодавстві багатьох держав світу. Активне застосування цього виду страхування має місце в країнах Європейського Союзу, у Сполучених Штатах Америки, у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, а також у деяких країнах пострадянського простору. Українське законодавство на сьогодні не містить окремих норм, що регулювали б особливості страхування професійної відповідальності саме адвокатів.

В Україні страхування професійної відповідальності адвокатів наразі регулюється лише загальними нормами Цивільного кодексу України та Законом України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 85/96- ВР. Законом передбачено, що страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів. Законом також закріплено форми страхування: добровільне та обов'язкове. [1] Серед видів обов'язкового страхування, закріплених у статті 7 Закону, відсутній такий вид, як страхування професійної відповідальності адвокатів, хоча п. 27 ч. 1 цієї ж статті передбачає обов'язкове страхування професійної відповідальності осіб,

діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України. Але ні даний перелік, ні умови обов'язкового професійного страхування до сьогоднішнього дня найвищим органом виконавчої влади нашої держави не встановлені.

Допущення відповідних помилок адвокатом під час здійснення своїх професійних обов'язків може мати непередбачувані наслідки як для адвоката, так і для клієнта. Вірогідність настання таких негативних наслідків не професійної чи недобросовісної діяльності адвоката обумовлює настання ситуації, коли останній все частіше стає суб'єктом цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану ним у процесі здійснення професійної діяльності. Цю проблему покликаний вирішити інститут страхування адвокатської діяльності.

Одним із найбільш частих причин пред'явлення позовів до юристів є пропуск ними процесуальних строків. У разі помилки при підготовці та реєстрації юристом господарських контрактів замовник також може понести матеріальні збитки у вигляді недоотриманого доходу. У разі неякісної консультації з житлових питань може виникнути житловий спір і т.д.

Страхування професійної відповідальності покриває будь-яку діяльність в межах правничої професії, включаючи завдані клієнту чи третій стороні грошові збитки адвокатом через помилку або недбалість при виконанні професійних обов'язків. Страхування професійної відповідальності не покриває кримінальні дії, включаючи шахрайство, крадіжку та привласнення коштів.

Один з перших реальних кроків у напрямку запровадження інституту страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні був зроблений Указом Президента України від 20.05.2015 р. №276/2015 «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки», яким запропоновано введення страхування професійної відповідальності адвокатів, однак лише абстрактно визначено, що підлягає страхуванню, без зазначення виду страхування, в якому воно повинно здійснюватися [2].

Так, у Верховній Раді України зареєстровано Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності адвоката)» №2298а від 06.07.2015 р., яким запропоновано впровадити інститут обов'язкового страхування майнової відповідальності адвокатів шляхом внесення відповідних змін та доповнень до Закону України «Про страхування», а також Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Важко не погодитися із влучним твердженням Л.В. Кудрявцева, який зазначає, що юридично значуща діяльність адвоката не може ґрунтуватися лише на його ентузіазмі та бажанні надавати кваліфіковану правничу допомогу довірителю, вона повинна підкріплюватися юридичною відповідальністю за

невиконання або неналежне виконання ним своїх обов'язків, інакше вона може перетворитись на профанацію [3].

Деякі вважають, що страхування професійної відповідальності адвоката не є необхідним, але як і юридична освіта, професійна етика чи професійна таємниця, страхування професійної відповідальності є частиною професії адвоката. Воно є необхідним для адвоката, та навіть більше – для їхніх клієнтів.

Страхування професійної відповідальності накладає нові зобов'язання на адвокатів - навпаки, адвокати є відповідальними за свої дії незалежно від страхування професійної відповідальності. Воно лише допомагає зменшити ризик.

Немає необхідності купувати страхування професійної відповідальності, адже не існує позовів до адвокатів - провадження проти адвокатів у інших європейських країнах виникають не часто, та все ж трапляються. Ця практика прийде і до України. Навіть якщо не буде таких випадків, клієнт має бути впевненим, що у разі недбалості з боку адвоката мінімальні втрати клієнта будуть відшкодовані через страхування.

В Європейських країнах діє Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, який прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року.

В пп. 3.9.1 п. 3.9 Загального кодексу зазначено: «Адвокати завжди повинні бути застраховані від пред'явлення позовів, пов'язаних з недостатньою професійною компетентністю.» [5]

У Німеччині страхування професійної відповідальності адвоката є частиною вдало налагодженого механізму з розподілу ризиків, пов'язаних із професійними помилками адвоката, між адвокатом, страховою компанією та клієнтом. Всі адвокати обов'язково страхують свою професійну відповідальність. Адвокати несуть професійну відповідальність за шкоду, заподіяну з необережності своїм довірцям та іншим особам, у процесі виконання професійних обов'язків. Не маючи договору страхування, який укладається з конкретним адвокатом, а не з юридичною компанією, в якій може працювати особа, в Німеччині неможливо отримати ліцензію адвоката [6].

Отже, для успішного розвитку на теренах України юридичної сфери, а саме адвокатської діяльності буде доцільним запозичити в Європейських та інших країнах практику застосування страхування професійної відповідальності адвокатів. А саме внести зміну до діючих законів або сформував новий нормативно – правовий акт, який буде регулювати дане питання в Україні.

Також, на мою думку, ці зміни в законодавстві зможуть в подальшому збільшити обсяг користувачів адвокатських послуг, а тому і самих адвокатів розвиватися та робити все для безпеки клієнта, що користується його послугами.

Список використаних джерел

1. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991, № 30, ст.379 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>;
2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015р.№276/2015 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>;
3. Чекмарьова Л.Ю. Правова природа страхування професійної відповідальності адвоката. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 6. Том 3. 2017. С. 134-137;
4. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства: Міжнародний документ від 01.10.1988 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text;
5. Страхування професійної відповідальності адвоката у країнах Європи та Америки URL: <https://vkr.ua/publication/strakhuvannya-profesiynoyi-vidpovidalnosti-advokata-u-krayinakh-ievropi-ta-ameriki>.

Молошна Ю.С.
студентка магістратури
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПОНЯТТЯ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОСТУПКУ ЯК ПІДСТАВА ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ»

Державного службовця може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку, тому важливим для розкриття теми роботи є визначення суті дисциплінарного проступку, оскільки тільки на цій основі можливо правильно зрозуміти значення дисциплінарної відповідальності у зміцненні службової дисципліни й законності, в покращенні якості роботи державного апарату і посиленні захисту прав державних службовців та інтересів держави.

Підставу юридичної відповідальності у науковій літературі, як правило, розуміють у двох значеннях. Так, наприклад, виділяють:

- правову підставу, тобто сукупність норм, згідно з якими настає відповідальність;
- фактичну підставу, тобто вчинення правопорушення, за яке особа може нести відповідальність [2, с. 130].

Разом з тим, вітчизняним законодавцем встановлено, що підставою притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є:

- вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто протиправної винної дії або бездіяльності;

- прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення [1].

Таким чином законодавцем фактично закріплено дефініцію дисциплінарного проступку державного службовця. Проте наукові погляди на дане питання усталеністю не характеризуються. Наприклад, Д. Бахрах пропонує визначати дисциплінарний проступок як шкідливе, антисуспільне діяння, вчинене членом колективу, що полягає в порушенні обов'язків, пов'язаних з перебуванням особи в такому колективі [3]. В. Зуй визначає дану правову категорію через невиконання чи неналежне виконання державним службовцем своїх службових обов'язків, перевищення повноважень чи порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби або ж вчинення проступку, який дискредитує особу як державного службовця чи державний орган в якому вона працює [4]. О. Новак розширюючи запропоноване визначення пропонує під дисциплінарним проступком державного службовця розуміти суспільно небезпечне, винне, протиправне діяння, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх службових обов'язків, порушенні морально-етичних правил, а також порушенні інших правил службової дисципліни, за які законодавством передбачено дисциплінарну відповідальність [2, с. 131].

Окремо варто зауважити, що Л. Сировотська акцентує увагу на тому, дисциплінарний проступок має місце лише тоді, коли правопорушення є пов'язаним з порушенням трудових обов'язків та не становить суспільної небезпеки за характером [5, с. 43]. Схожої точки зору дотримуються А. Алехін та Ю. Козлов, які зазначають, що дисциплінарним проступком є протиправне, винне порушення дисципліни, яке не містить ознак кримінального правопорушення [6]. У той же час на відсутності у Законі вимог щодо наявності будь-яких шкідливих наслідків дисциплінарного проступку акцентує увагу Л. Прогнюк [7, с. 61].

Отже, з вищенаведених доктринальних визначень та законодавчої дефініції дисциплінарного проступку державного службовця можна виокремити наступні його суттєві ознаки:

- протиправність діяння, яке порушує службову дисципліну;
- винність особи порушника;
- наявність шкідливих наслідків у широкому розумінні (економічних, соціальних, іміджевих тощо);
- наявність причинного зв'язку між протиправним діянням державного службовця та шкідливими наслідками;

- настання дисциплінарної відповідальності у вигляді дисциплінарних санкцій.

Дисциплінарному проступку притаманна визначена єдність об'єктивних та суб'єктивних ознак, сукупність яких називається складом правопорушення [8, с. 86].

Службова дисципліна є загальним об'єктом дисциплінарного проступку. Як вже було зазначено, законодавцем у ст. 2 Закону надано легальне визначення даної категорії. Безпосереднім об'єктом такого проступку можуть виступати:

1. службові обов'язки державного службовця, порушення яких може призвести до обмеження прав та інтересів, честі і гідності, особистої недоторканності громадян, прав та інтересів державних і громадських організацій тощо;

2. правила додержання службової дисципліни (розпорядок дня державних службовців, режим їх робочого часу, порядок поведінки з документами тощо);

3. етичні вимоги та загальні правила поведінки державних службовців, у тому числі і у позаробочий час.

Об'єктивна сторона дисциплінарного проступку включає в себе діяння, яке може полягати у дії чи бездіяльності, його шкідливі наслідки та причинний зв'язок між ними [8, с. 86].

Як вже зазначалося вище, дисциплінарна відповідальність вирізняється серед інших видів юридичної відповідальності наявністю особливого суб'єкта – державного службовця, а отже суб'єктом вчинення дисциплінарного проступку може бути лише державний службовець.

Окремі дослідники зазначають, що вина не є обов'язковою для притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, проте вважаємо, що такі погляди є застарілими, адже у нині діючому Законі винність передбачена як обов'язкова ознака дисциплінарного проступку.

Висновки до Розділу 2. Законодавство України містить легальне визначення дисциплінарного проступку державного службовця, відповідно до якого ним є протиправна винна дії або бездіяльність або прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення.

Ч. 2 ст. 65 Закону надано вичерпний перелік діянь, які є дисциплінарними проступками. Дані діяння можуть бути класифіковані за різноманітними критеріями, проте така класифікація носить виключно доктринальний характер.

Список використаних джерел

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 01.10.2020)
2. Новак О.Д. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності державних службовців. Часопис Київського університету права. 2012. № 3. С. 129-134.
3. Бахрах Д.Н. Административное право России: [учебник для вузов]. М.: Норма. Инфра-М, 2000. 651 с.
4. Адміністративне право: [підручник]/ [Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Богущкий та ін.]; за заг. ред. Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Зуй. – Х.: Право, 2010. 624.
5. Сыровотская Л.А. Ответственность за нарушение трудового законодательства. М.: Юридическая литература, 1990. 327 с.
6. Административное право Российской Федерации: [учебник]/ под. Ред. А.П. Алехина, А.А. Кармолицкого, Ю.М. Козлова. М.: Зарцало, 1996. 680 с.
7. Прогнюк Л.Ю. Поняття дисциплінарного проступку. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія "Право". 2009. Вип. 12. С. 61.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Матеріали Всеукраїнської науково – практичної конференції
(м. Київ, 10 грудня 2020 року)

Матеріали доповідей учасників конференції упорядковані Оргкомітетом відповідно до інформаційного листа конференції. Тези учасників конференції розміщено в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології та інших відомостей

За зміст доповідей Організаційний комітет відповідальності не несе.

Посилання на збірник при використанні матеріалів обов'язкове

Умов. друк. арк. 15,5 арк.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», м. Київ, вул. Політехнічна, 39 (корпус №19)